ÜÇLER YEDİLER KIRKLAR

MUSTAFA
NECATİ
SEPETÇİOĞLU

2. BASKI

İRFAN YAYINEVİ

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

ÜÇLER YEDİLER KIRKLAR

İrfan Yayımcılık

Yayın Hakkı (Copyright):
© İrfan Yayımcılık & Tanıtım
Limited Şirketi

DÜNKÜ TÜRKİYE DİZİSİ
ÜÇLEME 2
CİLT 3

Kapak:
Erol KAYMAK

Baskı:
Avcı Ofset

Cilt:
İstanbul Mücellithanesi

İrfan
Yayımcılık ve Tanıtım Limited Şirketi
Klodfarer Cad. Sümer Ap. No: 40/7
34400 Divanyolu İSTANBUL
Tel&Faks: (212) 518 38 66

BÜTÜN ESERLERİ:6

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

ÜÇLER
YEDİLER
KIRKLAR

Mustafa Necati Sepetçioğlu

Yazar 1930 Zile doğumlu. İlk ve ortaokulu Zile'de okuduktan (1947) sonra İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'ni (1950) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1956). 1954 yılında şair ve yayınevimiz yazarlarından Muazzam Gürşen SEPETÇİOGLU ile evlendi. Muhtelif kamu görevlerinden sonra Milli Eğitim Derleme Müdürlüğü (1974) yaptı.

İlk hikâyeleri Sivas'ta çıkan *Hakikat* gazetesinde yayımlanmıştı (1948). Daha sonra hikâyeleri İstanbul, Yol, Türk Yurdu, Türk Dili (1955-59), Türk Edebiyatı dergilerinde yer aldı. *Çağlayanlı Vadi* adlı romanı Vatan gazetesinde tefrika edilmişti (1966-71). Nehir romanları olan on iki ciltlik Dünkü Türkiye Dizisi'nde Malazgirt Zaferi'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar Türk tarihi konu alınırken, üç ciltlik Bugünkü Türkiye Dizisi ile günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değişim ve sonuçları işlenmiştir. Sabırağacı Dizisi ile fetihten günümüze Kıbrıs ve Osmanlı Devleti anlatılmıştır. *Trampacılar* adlı oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda (Mart 1968) sahnelenen Sepetçioğlu'nun, oyun yazarlığında en önemli başarısını gösterdiği *Büyük Otmarlar* İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu'nca sahneye konuldu (1967), ardından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festivali'nde en iyi oyun seçildi (1968). *Çardaklı Bakıcı* adlı oyunu ile MEB Ödülü'nü, *Gece Vaktinde Gündönümü* ve *Karanlıkta Mum Işığı* adlı kitaplarıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı 1980 Kültür Armağanı'nı, *... ve Çanakkale 3/Döndüler* adlı eseriyle 1990 yılı Türkiye Yazarlar Birliği'nin yılın romancısı ödülünü kazandı. 1994'te İLESAM Üstün Hizmet Beratı verildi. 1998'de Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliği'ne seçildi.

BİLEYİCİ BABA'NIN ANLATTIKLARI

«Bismillahirrahmanirrahim.» gönlümden taşacak yer arayan bir fırtınaydı; iman tahtam yel vurmuş yelkene dönmüştü. Öyleyken adımımı ancak atabildim, Besmele gönlümde kaldı. Sal hareket etti. Suyun hışırtısını, salın suyu şöyle böyle sıyırışını, kıyıda tökezleyen, sonra düşen orta boy bir gölge duydum. Ece Halil'in kaim, göğüsten gelen tekbirini Gazi Fazıl'ın kelime-i şahadeti tamamladı. İkisi de bana aldırmadı yahut varlığımı hissettirmedi; yok saymış da olabilirler. Aldırmadım. Tökezleyip düşen gölgeyi düşünmek istedim: sala binmek istiyordu, benim gibi. İki adım önce davransaydı yetişebilirdi, davranamadı; üstelik tökezledi. O zaman taştı gönlümdeki Besmele fırtınası, iman tahtamın şişip boşaldığını hissettim. Bunca yıldır, ömrümün sonuna geldiğim şu sıra, böylesine bir yaşamayı ilk defa duydum. Yaşamaktı bu, evet yaşama dedikleri şey bu idi!

Boğazın nemi yüzüme sıvandı; sakalımdan aşağı sızanın, yahut sızdığını sandığım şeyin su veya karanlık olduğunu anladım. İnce bir yel esiyordu. Boğazın hep kıpırtılı, iri çakıl taşlarını andıran yüzünü yatıştırmak isteyen ince bir yeldi. Ne karşı kıyı, ne sağımız, ne de solumuz seçiliyordu. Ayrıldığımız kıyı henüz çok yakınımızdaydı, biliyorum; gelgelelim kıyıyla salın arasını da birden aynı karanlık doldurmuştu. Bir an soluk alamamak-

tan korktum; alırsam ciğerlerime de karanlık dolacaktı; üstelik ıslak, tuz yapışkanlığında ve kaypak su kıpırdanışında bir karanlık dolacaktı. «Hayırdır inşallah» dedim.

Gazi Fazıl salın sağ uç başındaydı, karanlığa yarı eğikti; sol arka uçta Ece Halil. O da karanlığa yarı eğikti. İkisinin elinde de kabaca iki kürek; yontulmuş ağacın beyazlığı ışıyordu; koyu karanlığın içinde Gazi Fazıl'la Ece Halil'in ellerinden aşağı suya sis ışımasında bir sağanak iniyor sandım. Ben ikisinin arasındaydım. Üçlü bir yalnızlığı götürüyordu salda su. Üç yalnızı desem daha doğru. Yaşlandığımı asıl o zaman anladım; dünyadan elimi eteğimi çekmemin zamanı geldiğini, bütün dolulukların boşaldığını, kalabalıkların bir bir çevremi bırakıp gittiğini, dünyanın bomboş bir çuval telaşıyla boşuna dimdik durmaya çabaladığını fark ettim. Çuval daralmıştı da ayrıca; bedenimi bir kıl dalaması yaktı. Kurtulmak için bir daha: «Hayırdır inşallah» dedim; «Sonumuz hayra varır. Hayır diliyorum.»

Gazi Fazıl'ın beni sevindiren küçücük sesi: «Hayırdan gelen hayıra gider Bileyici babam.» dedi; «Bilmez gibi üsteleme de yol ağır gelmesin.»

Şaştım mı, şaşmadım mı bilmiyorum. İlkin beni sevindiren Gazi Fazıl'ın küçücük sesi, lafını bitirdiğinde kocaman bir taş ağırlığıyla yüreğime oturdu. Sevincim yarıda kaldı. Üzerimden kalkıp gittiğini sandığım yalnızlık da yeni baştan gözlerime çöreklendi. «Kim olduğumu...» diye kekeledim; kekelemek âdetim değildi hâlbuki ya hiç konuşmaz yahut da başladığım lafı yarım komazdım.

Gazi Fazıl: «Halil'e Sor.» dedi.

Ece Halil, salın arka ucunu, su yüzüne çıkmış bir kayadan korumağa çalışıyordu. Sal sallandı o yüzden: «Fa-

zıl, kıyı boyundayız eyi bak!» dedi; «Akıntı kıyı sıra. Kurtulamazsak sürüklenir dururuz. Sağı kürekle hele, kürekle hele...»

«Sağı da küreklesem boşuna. Temaşalığın ucuna kadar sürer bu akıntı. Orayaca ne açılsak kârımızdır. Yel kabarmazsa korku yok sayılır.»

«Yel kabarırsa karşı kıyıdan kabarır ki o zaman ne yapsan işe yaramaz. Tanrı'ya kalır.»

«Tanrı'ya kalırsa sevinmeli değil miyiz?» dedim; «Bu işte Tanrı bizden yana olmazsa şu denizle şu karanlık kolay geçilir mi? Biz Tanrı'yı bildiğimize göre. Nereye neden gittiğimizi de biliyoruz. Öyleyse Tanrı da bizi bilir.»

Ece Halil'in sesi çatallı geldi: «Tanrı karşı kıyıdakilerin de Tanrısı değil mi hay Bileyici Baba?» dedi; «Karşı kıyıdakiler de kendilerine göre Tanrı'yı bilmiyor mu? Bizi kayırıp onları yüzüstü bırakacak değil herhal. Gece işi yaptığımıza göre niyetimiz de pek aydınlık sayılmaz, he mi?»

Gazi Fazıl'ın küçücük sesi araya girdi: «Ne var ki uykuda olan biz değiliz.» dedi; «Tanrı uyuyanlarla bile olamaz. Uyku gaflettir diyen O. Karşı kıyıdakilerin de gafletten ayıkacağı yok. İki idik üç olduk. Bir sürü uyuyana karşı üç uyanık. Eyidir.»

Ece Halil: «Süleyman Bey uyur mu sanki?» diye sordu; «Yanındakiler uyur mu? Evrenus?»

«Salda üç kişiyiz ama bekleyenler de bizimle bile sayılır.» dedim.

«Eh, yedileştik say.» dedi Gazi Fazıl; «Üçler bizsek, yediler de bizimle demektir.»

«Kırk.» dedi kalın, göğüsten gelen sesi ile Ece Halil; «Kırkları da düşün. Süleyman Bey'in kırkları. Yeter mi?»

Ece Halil keyiflendi: «Taşımaz bunca sayıyı karşı kı-

yı be Ece!» dedi; «Urumeline bir Saru Saltuk yettiydi.»

«Bir Saru Saltuk!» dedi Ece Halil; sustu. Göğüs geçirdi. Deniz suyunu süzmüş bir sesle yeniden konuştuğunda o da keyiflenmişti: «O zaman dünya dünyaydı bre Fazıl. Bir damla ışık koca bir karanlığı boğmaya yeter de artardı bile. O vakitler, ışık düşecek karanlık arardı. Saru Saltuk'u seninle ben biliriz. Aha bu Bileyici Baba da Kumral Dedesini bilir elbet. Şimdi ben açık deyim sana, karşı kıyıya onun için geçiyorum. Saru Saltuk'a dönüyorum. Hele yokla bakalım senin içindeki kim? Niye sustun? Süleyman Bey'i zorlayan biz ikimiz değil miydik? Seninle ben. Niye Evrenus değil? Evrenus'u biz gönderildiğimiz yerde bulduk, Karesi'de. Urumelinden gelen ikimiziz. Karesi'ye bizi gönderen Saru Saltuk'tu. Karşı kıyıda bize benzeyenler var, bizim bıraktıklarımız.»

«Ya benim neyim var?» diye bağırmak geldi içimden; bağıramadım. Neyin nesi olduğunu bilemediğim bir el boğazımı burkuverdi, boğazım acıdı. Acı ağzımın içine, acı beynime çıktı, dağıldı orada, yumuşadı. Boşalmış bir çuvaldan farksız sandığım dünyanın doluluğunu sezinledim. Sal, göründüğü gibi yalnız değildi; salda üç kişi değildik. Ece Halil'le Gazi Fazıl'ın arasını dolduran koyu karanlık kıvır kıvırdı; çevrem sımsıkı insan doluydu; beden bedene girmiş sayılamayacak kadar çok insan çevremde ha bire soluk alıyordu. Nice yıllar önce Kumral Dede'nin Kara Mürsel'i Karesi'ye gönderirken söyledikleri kulağıma doluyordu. Yoksa Kara Mürsel değil miydi giden, ben miydim? Çıkaramıyordum. Çıkarabildiğim sadece Kumral Dede'nin sesiydi, söyledikleriydi:

«Karesi'de, Saru Saltuk yetiştirmelerinden Ece Halil ile Gazi Fazıl vardır, onları bul. Gör bak nasıllar. Bize denildiği gibiler mi?»

Epeyi bir zaman öylece duydum o sesleri; epeyi bir zaman çevremi tıklım tıklım dolduran, beden bedene vermiş ha bire soluk alan insanları hissettim. Sal. Boğazın kaypak, kıpırtılı suları, biz. Üç kişi. Kopkoyu karanlık. Zulmet dedikleri bu herhal, zulmetin ne olduğunu bilemedim bunca yıl. Derken ışıyıverdi gözlerim; karşı kıyılar, karşı kıyıların da ötesi, boğazın yakın suları apaydın. Korktum. Titredim. Giden bendim bu salda, bana öyle geliyordu; bedenimi tanımasam hayır diyecektim. Yıllar yılı Bileyici salını sol omzumda taşımaktan bir yana eğik bedenim. «Olmaz! Hayır! Tanrım yardım et!» diye haykırdım. Delirmediğim muhakkaktı ama bedenim bir yana eğik değildi. Gözlerimi gördüm. Yemin ederim, gözlerim Kumral Dede'nin gözleriydi. Ben Kumral Dede'ydim!

Salda üç kişiydik.

Üç kişi miydik? Bilemeyeceğim. Karanlıktı. Salın nereye gittiği belli değildi. İnceden esen yel kabarmağa başlamıştı.

Tir tir titriyordum.

Ece Halil'in hırçın sesini duydum: «Kıyıdan kurtulamıyoruz, kurtulamıyoruz bre Fazıl kurtulamıyoruz!» diye dertleniyordu; «Akıntı ters dönüyor.»

Sal durdu. Su köpürdü alttan; hava kabarcıklarının su yüzünde fıkırdanışını işittik. Gazi Fazıl hayıflandı: «Tulumlardan biri yırtıldı, altımız kayalık herhal.»

Sözünü bitirdiğinde Ece Halil: «Sıkı durun!» diye haykırdı; nasıl çıkmıştı göğsünden o ses? Titremem geçmiş olsa şaşardım. Aynı anda da alttan kayalara dayadığı küreğini hızla kanırtarak itmişti.

Sal yalpalanıp kayalardan ayrıldı. Küçük bir dalgadan kopma su parçaları hırkama, sakalıma, birkaç damlası gözüme sıçradı. Suyun tuzu gözümü yaktı; ovalamak

isterken Ece Halil kötü kötü söylendi: «Vay şeytan! Vay domuzun sol bacağı, vay uğursuz soyha!»

Küreği kayaya takılıp kalmış, sapı avucundan sıyrılıp kurtulmuştu. Hayal meyal bir beyazlık, az ötemizde sırıtıyordu; Ece Halil öfkelenmiş, dizini dövüyordu: «Salaklık bende.» dedi sonunda.

Gazi Fazıl salı, usul usul, ters akıntının dönüşünü kollayarak, küreğin takılı kaldığı kayaya getirmeye çalıştı. «Altımızdaki kayalar keskin dişli herhal.» diyordu; «Tulumun biri gitti, biri daha giderse tek tulumla çekmez salı bu deniz, çekmez; ha gözüm Allah'ım tulumlara göz kulak ol!»

Sabırsız davrandı Ece Halil; sal iyice yanaşmadan küreğin sapını yakaladı; belki de tulumları, kayaların keskin dişlerini düşünmüştü. Ne denizden anlardım ne de bir sala binmiştim şimdiyece. Deniz toprak gibi güvenilir değil, cıvık; gözleri yüreğini saklayan insandan farksız; şimdi güzel ama az sonra sana ne oyun edeceğini bilemiyorsun. Hâlbuki toprağa baktın mı ne var ne yok görürsün, altında sağlam durur, kaymaz, düşürmez seni; ben buyum işte, korkma, gel der. Gözleri yüreğini saklamayan insandır toprak; saklısız gizlisiz. Ece Halil'le Gazi Fazıl olmasa sala binmek deliliktir derim. Onun için Ece Halil'in sabırsız davranıp davranmadığını iyice kestiremiyorum. Ne var ki küreği kayadan alamadı. «Bulmuş soyha kayanın yarığını.» diye söylendi dişlerinin arasından; «Bak hele, yalvarsan girmez böyle.» Öfkesinin gitgide arttığı belliydi; öfkeden de öte bir şeydi bu: «İşin başındayken daha, işin başındayken. Var bunda bir terslik; bre Fazıl duayı fazla ettin gibime geliyor, he mi? Duanın da kıvamı kaçtı mı kötü götürür adamı bilmez misin? Hele hele; kürek gelmiyor, daha çok saplanıyor sanki bre! Kaya mıdır cin midir? Hay Allah.»

Yüreğim cız cız edip duruyordu; küreğe, küreğin sapına, küreğin kaya yarığına saplanan ucuna doğru gidip gidip geliyordu. Az kalsın halime bakmadan: «Ver şu sapı bana.» deyip ileri atılacaktım. Sandım biri tuttu yüreğimi; o zamanaca da Gazi Fazıl: «Hele dur öfkelenme.» demişti; «Kolun kuvvetlidir, öfke de bindi mi üstüne kırarsın soyhayı.» demeğe kalmadı suda boğulmuş bir ses «Çat!» dedi; hemen ardından da Ece Halil: «Kırıldı bile.» dedi; «Ha başka laf edeydin n'ola?» Çaresiz kalakalmıştı. Kürek kısmı kopmuş bir uzun sırıktı elindeki; bakmış duruyordu. Kendi de ne dediğini bilemeden: «Eee? N'olacak şimdi?» diye sordu; «Bre Fazıl n'olacak şimdi, de hele?» Gazi Fazıl, bu sıra hiç olmayacak şeyi yaptı, güldü. Gülüşü de sesinin aynıydı, küçücüktü. «Kötülükler başında olsun, sonunda olmasın yeter ki.» dedi; «Yol yakın iken dönüşü kârdır, ya denizin ortasında başımıza geleydi? Dön dönemezsin, git gidemezsin.»

Ece Halil de güldü; bana öyle geldi ki başka yapacak bir şey olmadığından güldü: «Sanki denizin orta yerinde kaya var da kürek kıracak.» dedi; «Dönsek mi ki?» Bana bakarak söyledi sandım. «Dönsek, gece vakti araç gereç bulup yeni bir kürek yapmanın mümkünü var mıdır?»

«Kalır artık.» dedi Ece Halil; «Yarın geceye kalır.»

Gazi Fazıl: «Yarın gece ay çıkar; bu gece geciktik mi de ay çıkar zaten.» dedi; «Başladık; bitirelim. Ben Süleyman Bey'e boş elle dönemem, umudunu kıramam.»

«Tek kürekle? Biri yırtılmış tulumla? Boğaz denizi bu bre Fazıl, ilerde Marmara'dan Akdeniz'e su üstü akıntısı da olacak.»

Aklıma, sal hareket etmeden önce, hemen benim ardımdan sala atlamak isteyen, tökezleyip düşen gölge geldi. Uyduruklara inananlardan değilim, bilirsiniz beni; gelgelelim orada, sala atlayıp binemeyen, tökezleyip dü-

şen gölgenin kıyının toprağına, kumuna sımsıkı sarıldığını, denizi tutup bırakmadığını, salın bilemediğim bir köşesini tutup bırakmadığını hayalledim. Onsuz, onun izni olmadan yahut onu salımıza almadan gidemeyeceğimize inanmak üzereydim. Salımıza diye düşünüyordum ama ben de bu salda yabancı sayılırdım; çağrısız gelip binmiştim, istenmeden. Varlığımın fazlalığını hissettirmiyorlardı gerçi ama içten içe de terslikleri bana bağlıyorlardı belki. Gazi Fazıl da, Ece Halil de susuyordu.

Gazi Fazıl, küreğini, ağırlığını vermeden kayayla sal arasında dengede tutuyor; Ece Halil ucu kırık kürek sapını, elinde evirip çeviriyordu. Denizi de, salı da o sıra az biraz daha kabardığını sandığım karşı kıyıdan gelme yeli de unuttukları muhakkaktı. «Dönelim derim ben.» dedim; «Dönelim; fazlalıkları atıp noksanları tamamlar, yola sağlam çıkarsınız.»

«Noksanı anladık da fazlası hangisi?» diye sordu Ece Halil.

«Fazlası?» Lafı tamamlarsam ileneceğimi sandım; çocuklardan beter, konuşulacakları kendi üstüme çekmek isteyeceğimi, nazlı niyazlı bir kötü kişi gibi görüneceğimi fark ettim. «Belki daha iyi bir götürecek bulunur.» diye çevirdim; «Kayık mayık.»

Gazi Fazıl: «Bizde yok bilmez misin?» dedi; «Osmanlı şimdiyece kayık mayık bildi mi ki? Denize yeni gelindi. Kefereler de gece oldu mu kayığını mayığını çekiyor karşı kıyıya. Geceyi bırak, gündüzün bile bizden birini izinsiz geçirenin başına gelenleri Hazreti İsa bilir ancak.»

«Olmaz zaten.» diye mırıldandı Ece Halil; «Bu gece boş dönemeyiz dediğin gibi, olmaz; ay ışığı varımızı yoğumuzu ele verir. Böyle bir anda Saru Saltuk Baba ne yapardı onu düşün? Döner miydi?»

«Biz Saru Saltuk Baba değiliz ki. Bileyici Baba'nın da Kumral Dede olmadığı gibi.»

«Döner miydi? Onu de bana sen!»

«Dönmezdi!»

«Biz de dönmeyiz! Ya Allah, Bismillah hadi tek kürekle.»

Yeniden ısıtma tutmuşçasına titremeğe başladım. Gazi Fazıl'ın durup dururken Kumral Dede'yi lafa karıştırması mı ağırına gitmişti yoksa bana varlığımı mı duyurmak istiyordu, anlayamamıştım. Titremem artıyordu. Üşümüş gibi sarındım hırkama; karanlığa diktim gözlerimi. Deniz katran karasındaydı; ağır ağır eriyordu, göremiyordum. Toprağın sere serpe açtığı bağrını özleyiverdim. Gazi Fazıl'ın küçücük sesi özlemimi kırdı: «Gel şu uca Bileyici Baba», diyordu; «Gözlerin keskindir, gözümüz ol. Daha bu kıyıda epeyce oyalanacağız.»

Ece Halil: «Hayırlısıyla kıyı akıntısından kurtulsak bir.» dedi; «Gerisi kolay sayılır; ana akıntı bizi Çimpe Burnuna sürükler doğrucana. Gözünü suya dik Bileyici Babam; aman kayalara dikkat! Bir tulum daha yırttırdık mı oturup ağlamak kalır çocuklar gibi ha, aman!»

Salın başucunda yerimi aldım. Gazi Fazıl'ın kıpırdayan dudaklarından gelen fısıltıları seçemedim. Sadece, yavaştan ittiği küreğin ardından: «Uğurdur Yarabbi!» dediğini işitebildim.

Ece Halil: «Uğurdur!» dedi kısaca.

Sal bir kere daha ayrıldı kıyıdan. Yıl yedi yüz elli yedi idi; âlemlerin rahmeti olan Muhammed Mustafa'nın hicretinden bu yana geçen yedi yüz elli yedinci yılda bir gece vakti, işte böyle biz üç kişi, Anadolu kıyısında bizi bekleyen bir üç kişi bırakarak Temaşalıktan, karşı Urumeli kıyısına doğru biri yırtılmış boş, ikisi dolu üç tulumun üstündeki salda birinin ucu kırık sözüm ona iki kü-

rekle yola revan olduk. Hangi yola? Yol dediğin sağlam olur, bastın mı toprağa baba bağrıdır, oyun etmez. Biz suda, katran karası cıvıklıkta ve katran karası bir gecede denize revan olduk. Salın başucuna oturmuştum, gözlerim katran karası cıvıklığın bir oyununa gelmemek için dört açılmıştı.

Birden haykırdım, yüreğim diken diken, haykırdım:

«Eyvah! Oydu. O oydu. Dursun Fakih'ti eyvah! Ben bıraktım onu orda; bilerek bıraktım oyyy!»

Gazi Fazıl da, Ece Halil de cevap vermedi.

Karanlık.

Koyu, koyu, koyu bir karanlık gözlerime aktı.

GAZİ FAZIL'IN ANLATTIKLARI

Bir giyimlik sırt giyeceği. Yenice; az giyilmiş; herhalde bayramda seyranda giyerdi. Sağlığında giydiğini görmüşlüğüm olmadı hiç. Sonradan Ece Halil'e sordum. O da hatırlamadı. Dursun Fakih kadıydı, Osman Bey'in en yakınıydı, hemen en sevdiklerindendi; o da; «İki kere gördüm giydiğini.» dedi. İlkin, Kumral Dede'nin ocağına gitmiş giyip de; Bileyici Baba öyle hatırladı.

Sırt giyeceğinin yanında, üstü nakışlı bir yancık. Nakışlar ceylan gözü, yancık ceylan gerdanında. Bileyici Baba, yancığı Kendigelen Kız'ın Kumral Dedenin Ocağında dokuduğunu söyledi. O gün bu gün Osman Bey yancığı atının yanına asmıştı; tuzluğunu, kaşığını, azığını koymuştu bu torbaya. Tuzluğu Osman Bey'in, kaşıklığı, çizmesi kuzu derisinden, bir iki ufak tefeği ya iki ya üç akçe tutar, yanağın yanındaydı. İnanılmayacak kadar canlıydılar ama sessiz. Birileriyle eğlenir gibi duruyorlardı gayri bizimle mi, ölüp giden Osman Bey'le mi anlaşılması zordu.

Bir de gerçekten canlı olanlar vardı terekede: Birkaç at, ikisi çok soylu birkaç at; bir iki çift öküz. Dursun Fakih'in demesine bakılırsa Sultan önünde birkaç yüğrük atla Bursa yörelerinde birkaç sürü koyunu varmış. Bütün tereke, Osman Bey'den geriye kalanlar bunlardı. Başka bir şeyi, hiçbir şeyi bulunmadı. İki de oğul; biri

Orhan Bey, biri Alaeddin Bey. Onlar şimdi içerde; iki ikiye, kardaş kardaşa konuşuyorlar. Ne konuştuklarını Tanrı bilir. Biz dışardayız, sofada. Osman Bey'den kalanlar orta yerde, biz çevresinde, el pençe divan durmuş bakıyoruz. Biz diyorum; ben, Ece Halil, Bileyici Baba, Dursun Fakih, Akça Koca, bir de Konur Alp. Akça Koca'yla Konur Alp iyice yaşlı; Dursun Fakih'le Bileyici Baba da. Onlara göre Ece Halil'le ben bir hayli genç sayılırız. İkimizi Orhan Bey çağırtmış. Karesi'deydik. Uçarcasına geldik. Ötekileri kimin çağırdığını bilmiyorum.

Sofada tozlu, eskimiş bir sessizlik var. Soluk alıp verişlerimiz de tozlu, eskimiş, sessiz. Osman Bey'in dirisine de ölüsüne de yakışmayan bir eskimişlik. Ne çabuk eskiyor insan Tanrım, canlılık ne çabuk eskiyor, hareket ne çabuk? Ölüm bu mu diye geçiriyorum içimden. Sonra o Osman Bey'den kalan şu tereke? Osman Bey'i geçen hafta toprağa verdik. Bursa'dayız. Dirisi gelmek istiyordu Bursa'ya Osman Bey'in; terekesi için toplandık.

Bileyici Baba, benim böyle düşündüğüm sırada konuştu işte: «Her şey bu dünyada! Her şey mi Dursun Fakih? Her şey dedikleri şunlar mı, şu az geyilmiş urba, şu yancık, şu, şu, şunlar? Osman Bey'in sözleriyle Osman Bey'den kalanlar? Ne dedin bu işe?» Sanki bağırdı birden, bana öyle geldi: «Duymak istiyorum Dursun Fakih!» Sofanın bütün tozluluğu, eskimişliği; garipti ama sofanın bütün sessizliği Bileyici Baba'nın sesine yüklenmişti. Olanca ağırlıklarıyla Bileyici Baba'nın sesini aşağıya doğru çekiyorlardı; ses, ha düştü ha düşecekti. «Dursun Fakih...» diye düştü hatta; «Söyle ne olur her şey bu dünyada mı?»

Bileyici Baba'nın sorusunu da, sesinin düşüşünü de doğrusu o gün tam tamına bilemedim; ne demeye geliyor, sonu nereye varır ölçemedim. Dursun Fakih, Bile-

yici Baba'nın beklediği cevabı vermedi herhal ki Bileyici Baba: «Açık değil.» diye söylendi; «Açık değil Dursun Fakih.»

Aslında Dursun Fakih'in verdiği cevabı pek duymamıştık; diliyle dişi arasında ezilmiş bir ses, benim çıkarabildiğim kadarıyla: «Dünyadan ne murat edilir, bilinmeli ki...» demişti belki.

Bileyici Baba, muhakkak bir cevap bekliyordu; Dursun Fakih'e öyle bakıyordu. Arada bir Osman Bey'den miras kalanlara gözünü diktiği oluyor; onlardan da bir cevap bekliyordu, onlara da Dursun Fakih'e baktığı gibi bakıyordu. Beklediği cevabı alamadığından olmalı kaşını gözünü oynatıyordu. Bir yana eğik duran bedeni iyicene eğilmişti. O pek merak ettiği dünyayı bir omzuna yüklenmiş gibiydi, ağırlığını çekemiyora benziyordu.

Akça Koca'yla Konur Alp bizden farklıydı; benden bir hayli farklıydı hiç değilse. Dursun Fakih'le Bileyici Baba, hele Bileyici Baba ne kadar düşmeye hazırsa Akça Koca'yla Konur Alp de o kadar ayakta durmak isteyen, sendelemeyen bir çabalamadaydılar. Bana öyle geldi ki, bir ölünün ardından kalan şu ıvır zıvır ne yapılacaksa yapılsın bir an önce, hemen çıkılıp gidilsin bu sofadan, dört duvardan, bir tavan altından. Bacaklarının at sağrısını özleyen bir kasılışı vardı; sakalları uçuşamamaktan, yersiz kalmaktan bungun, kire vurmuş bir aklığı susturuyordu. Bir ara, Bileyici Baba hala cevap beklemekteyken Akça Koca, fısıltısı bile at üstünde kabarık: «Bunlarda ne konuşurlar acep?» dedi Konur Alp'a; iç odayı işmar ediyordu bakışı; «Konur, bu çocuklar bir yeni icat mı çıkaracaklar orta yere dersin?»

Konur Alp genişinden bir soluk aldı; yüreğinde dürülüp bükülmüş bir sıkıntıdan kurtulmak ister gibi: «Çocuklar? Orhan Bey'le karındaşı mı?» diye sordu.

Konur Alp'in fısıltısı da at üstünde, tırıstaydı. Ne kadar belli etmemeğe çalışırsa çalışsın kaş göz işmarıyla bizi, Ece Halil'le beni göstermeye çalıştığını gördüm: «Beydirler.» dedi usulca; «Beylerin beylere göredir konuşmaları.»

Akça Koca fısıltıyı bıraktı; dört duvar arası konuşmasından çok, alıştığı dağ bayır yalnızlığının rahatlığıyla: «Osman Bey de Bey idi hay gidim.» dedi; «Osman Bey de Beyce konuşurdu hemi de Ertuğrul gibi bir babayı gömdüğü gün. Meşveretin orta yerinde konuşurdu, kapı ardında değil. Bu uşaklar babaları ölünce kapıyı kapadılar, kapı ardı konuşmaları, hıh. Yeni icat!»

«Her şey bu dünyada Akça Koca, her şey bu dünyada; Osman Bey'in son sözüdür bu söz, ne demek ?»

Bileyici Baba; benim sol yanımdaydı; benden sonra Ece Halil duruyordu ondan sonra da Akça Koca; yarı dönüp Akça Koca'ya laf yetiştirmişti. Akça Koca şöyle bir baktı, susup baktı, Konur Alp'e: «Ne diyor bu?» diye sordu.

Konur Alp kaş göz işmarında yine bizi gösterdi. Akça Koca işmarı gördü bu sefer: «Ha bunlar.» dedi; «Karesi'den bunlar. Orhan'ın adamı olmalı. Dursun Fakih için çağrıldılar ellaham.»

Konur Alp'in yanakları kızardı. Gözlerini yere eğdi.

Dursun Fakih'i yan gözle süzdüm. Belli belirsiz sallanmıştı olduğu yerde; boğazında lokma kalmış gibi yutkunmuştu. «Dursun Fakih için çağrıldıysak?» diye düşündüm. Ece Halil'e bakmak istedim; Ece Halil kolumu usulca dürttü. Ben de başımı önüme eğdim. O sırada kapı açıldı. Bu yandaki, sofadan dışarı, hayata açılan kapı.

Kara Mürsel, Köse Mihal'i buyur etti; kapıyı dışardan çekip kapattı. Köse Mihal'in sofaya girişi de pek fazla bir değişiklik yapmadı; selam sabah faslı, kucaklaşma

faslı, o da kısa süren bir değişiklik oldu sofada o kadar. Bu müddet içinde az biraz, tozlanmış, eskimiş, sessiz hava sofadan gitti, tozlarından arındı, yenilendi, seslendi; sonra eski haline bürünmüş olarak geri geldi. En gürültülü kucaklaşma Akça Koca'yla olanıydı:

«Oy Mihal, Köse Mihal hoş gelmişsin, hele uzat yenlerini, at yelesi midir kokan, kılıç kabzası mı üç gündür hasretim bre; attan yeni indiğin belli, uzaktan mı?»

Köse Mihal, nereye istense o yana çekilebilecek bir cevap verdi: «Uzak da sayılır yakın da işte.» Sonra, Dursun Fakih ile sessiz sedasız kucaklaştı, ötekilerden daha uzunca sürdü bu kucaklaşma; konuşulsa bu kadar anlaşamazlardı. Köse Mihal pek kolay bırakacağa benzemiyordu Dursun Fakih'i ama Dursun Fakih hiç bırakmak istemiyordu, ısrarla gözlerine bakmak istiyordu Mihal'in, gözlerini arıyordu. Nedense Mihal gözlerini kaçırdı hep, Dursun Fakih'e bakamadı; sonunda da kolları çözüldü. Bileyici Baba'nın, ilkinki kadar yadırgamadığımız sorusu, zor durumdan kurtulmasına sebep oldu:

«Bak, gör Mihal; bak gör şunları. Osman Bey'den kalan mirastır; Koca Osman Bey'den bildin mi? Söğüt gibi yerden Bursa gibi yerlere geldiydi hani. Ölürken her şey bu dünyada dediydi. Her şey bu dünyada mı şimdi? Bu dünya nasıl bir dünya? Nasıl bir dünya ki her şey var da hiç bir şey yok, ha Mihal, Köse Mihal Kardaş?»

Akça Koca; «Aklından zoru mu var bunun?» diye Konur Alp'e döndü; «Kumral Dede'den sonra bir tuhaf oldu bu herif. At sırtına alışmamış herifler böyledir zaten, hep birbirine dayanırlar. Düştü mü biri, ötekiler de yok.»

Konur Alp de beğenmedi yahut Akça Koca gibi düşünmüyordu herhal ki cevap vermedi. Ben, Akça Koca'nın hiç değilse şu sıra can sıkıntısından böyle konuştu-

ğunu sandım. Bileyici Baba hakkında da ilk defa o zaman düşündüm. Nasıl olsa vaktimiz vardı; iç odada Orhan Bey'le karındaşının daha ne kadar konuşacağını bilmiyorduk. Bizim bu sofadan çıkmamız ancak bu konuşmanın bitmesine bağlıydı.

Bu arada Köse Mihal, Akça Koca'nın dikenli lafını silme niyetiyle: «Kumral Dede'nin bir sözü vardı.» demişti; «Aklındadır. Kısası, baktığın gibi görürsün demeye gelirdi. Lafın daha doğrusunu sen bilirsin.»

«Benim bildiğim, bir terslik var. Bir yerde bir terslik var, bunca yıldır göremediydim. Dursun Fakih, sen aklın adamısın, akıl ne der bu işe? Akıl da bir terslik var demiyor mu?»

Dursun Fakih, mümkünü olsa çıkıp gidecekti sofadan. Yıllar yılı Ertuğrul Bey'den Osman Bey'e alıştığı itaat ile Şeyh Edebali'den bu yana iliklerinde yuvalanan mantık bütün bedeninde vuruşa vuruşa her göz açımında Dursun Fakih'i biraz daha güçsüz düşürüyor ama itaat, ama Bey çağırışı onu sofaya bağlıyordu, çıkıp gitmesine izin vermiyordu. Akça Koca'nın kaba dikenleri, Bileyici Baba'nın o hep aynı şeyi soran bedeni gibi bir yana eğik sesi, hepsinden kötüsü Köse Mihal'in bakamayışı, gözlerini kaçırışı öyleyken bile kollarını bir türlü çözmek istemeyişi dayanılacak acılardan değildi. Fakat bu sefer bir ışık olup yandı Bileyici Baba'nın soruşu; cevap vermeye can attı, yine de cesaretsiz başladı sesi, yenilmiş: «Terslik varsa...» dedi; «Yani bir nesne bir nesneye ters ise...» Sesi yavaş yavaş yenilmişlikten kurtuluyordu; Osman Beyin Kadısı konuştu en sonunda:

«Yani bir nesnenin bir nesneye tersliği ileri sürülüyor ise, önce ters görünenin üzerinde düşünülmek gerekir. Çünkü öteki biliniyor demektir; öteki ters düşene göre doğru bilinmiştir, denenmiştir. Zamanımızda ters

düşene, yani ters görünene inanılıyor, ters görünen doğru biliniyor. Oyunla da ters doğru, doğru ters düşürülebilir.»

«Oyun olduğu anlaşılınca da...» Köse Mihal, hiç bir art niyeti olmadan, hiç değilse yüzü ve bakışları kadar Dursun Fakih'ten yana titreyen bir sesle araya girmişti.

Dursun Fakih, herkesin açıkça fark ettiği şekilde iç çekti. Ben bile Dursun Fakih'i pek az görüp pek az tanıyabildiğim halde, bu iç çekişin, ona yakışmayan bir yılgınlık olduğunu hissettim. Dursun Fakih iç çekişindeki yılgınlıktan utanmış gibi: «Ne fayda.» dedi; «Neye yarar? Bir kere nizam altüst olmuş; alışılan, inanılan dizi kopmuştur. Terslik uygulanır artık; eski bildiğimiz doğru, ters bilinip kötülenir, eski ters bilinen doğru olur; düzeltemezsin, düzelttirmezler, düzeltmek işlerine gelmez. Mademki cevap istedin, işte cevabım bu sana Bileyici Baba. Karar vereceksen sana ters gibi görünen nesne üstünde düşün, onu yargıla; daha kolay kurtulursun.»

Sustuğunda alnı terlemişti; bütün görünüşünde, yenilmiş de olsa titizlik, temizliğe hevesli —hatta temizlik hastası— bir dikkat akan Dursun Fakih, sol kol yeniyle düşünmeden alnındaki teri sildi; silerken bile temizdi; titizdi, ne alnını incitmek istiyordu ne de kol yenini. Neden sonra yaptığının farkına vardı. Sol kol yenini sağ avucuna alıp kurulamak ister gibi, kumaşın emdiği kiri silkip atmak ister gibi birçok anlama gelen anlamsız hareketler yaptı. Kendini savunmuştu muhakkak; şu kadar gündür söylenenlere ağzını açıp cevap vermeyen, ortaya çıkıp «Delirdiniz mi? Hiç mi aklınız kalmadı sizin?» bile demeye lüzum görmeyen Dursun Fakih, Bileyici Baba'nın yarı hasta sorusunu fırsat bilip kendini savunmuştu. Bunun için de daha suçlu, daha ezik, Dursun Fakihliğinin en az yarısını yitirmiş, olduğu yerde sindikçe

sinmişti. Başı önüne eğik, gözleri yerdeydi.

Bileyici Baba, daha bir huzursuzdu. Köse Mihal, Dursun Fakih'e az öncekinden çok daha dost bakıyordu.

Ece Halil, ummadığım bir şekilde konuştu; kulağıma yaklaşmış: «Yazık oluyor bu adama.» dedi; «Cibresini çıkaracaklar.»

Hızla döndüm Ece Halil'e, aynı şekilde kulağına: «Orhan Bey'e niye söylemiyorsun bunu?» dedim.

«Sen de biliyorsun doğrusunu.» dedi.

«Birlikte söyleyelim.»

«Neyi değiştiririz? Ne faydası olur?»

«Orhan Bey bilirse?»

«Biliyordur. Bile bile kıyar hemi de.»

«Aklı başında adam kıymaz, hele Orhan Bey? Yanlışın olsa gerek!»

«Hele Orhan Bey kıyar Gazi Fazıl. Bütün milletin ağzına düşeni...»

«Yanlış. Yalan. Sen de biliyorsun. Az önce duydun sen de, Kadıca konuştu.»

«Orhan Bey millete gidip de, her birine gidip de bu işin aslı budur diyemez; yanlışınız var, yalanla kandırmışlar sizi diyemez. Derse, inanan olursa, Orhan Bey sarayına döndü mü sokak doğruyu boğuverir yine. Bizde de böyle olmadı mı, Karesi'de?»

Cevap verecektim; Akça Koca engel oldu: «Hay Karesi'den gelenler sizde de mi fiskos?» diye dikenini uzattı; «Odada Bey oğulları, sofada Karesi uşakları ha bre biz burada fiskosa mı bekleyeceğiz Konur? Dursun Fakih'in de maşallahı tuttu yine, laf yarışına başladı ki sorma. Neymiş? Tersi başkaymış. A kadı eskisi. Ata at denir, ata eşşek diyeni gördün mü hiç? Diyeni gördüysen inananı gördün mü? Hak haa?»

Dursun Fakih, su olsaydı buğulanmaya can atardı o

sıra, eminim; öylesine yok olmaya çalıştı. Ece Halil kulağımın dibinden ayrıldı.

Konur Alp Akça Koca'ya: «Akça, her şeyin sırası vardır.» diye çıkıştı; «Bırak Kadıyı; takazanın ne vakti ne de yeridir.»

«Neye o Konur? Neden? Dişi olsa bir kıymık et bırakmazdı şimdi bende, daha lafının altında kalmadığım gün olmadıydı. Allah'tan dişleri sökük şu sıra. Hadi versin cevabını ata eşşek diyen görülmüş mü?»

Bileyici Baba: «Her şey bu dünyadaysa eğer?» dedi.

Akça Koca kolunu en genişinden açarak havada, sanırsın bir sürü atlı kefereyi savurdu: «Hadi ordan, bre yana eğik sen de. Var git Kumralın Ocağında beleş ekmeğe yat sen. Nasıl olsa biz at üstünde vurup kırıp getiriyoruz.»

Köse Mihal: «Akça Koca emmi.» dedi; «Beni seversen susar mısın?»

«Severim bre Mihal. Gelgelelim soruma cevap vermeli bu kadı eskisi.»

«Ben versem, diyen olur desem, inanan da olur desem?»

«Yorulma boş yere Mihal. Ben cevabını kadıdan isterim; Kadıysa tabi.»

Dursun Fakih belli bir isteksizlik içinde: «Pekey!» dedi; «Eşşeğe at diyen olmuştur, inanan da bulunmuştur. Halk, millet olmamışsa yalana da yalancılığa da âşıktır; yeter ki kaşı gözü yerinde, lafı usturuplu konuşan biri söylesin. Ata da eşşek der, eşşek. İnanırlar.»

Konur Alp «Sen istedin bu lafı.» dedi Akça Koca'ya; «Kaşındın, hak ettin. Kızma.»

Aksine dolu dolu gülmeye başladı Akça Koca; bir yandan da: «Hah şöyle bre kadı, yola gel; Osman Bey'in zamanındaki gibi ol be. İt ürür, kervan yürür hay gidim.

Severim seni, gönlüm almaz bungunluğunu, yırt bre üstündeki ölü kefenini. Odadaki şu kardaş fiskosu bitsin. Orhan Bey'i bir yakalayım bak ne söyleyeceğim; o kadar kolay değil, Osman Bey'in kadısına laf söylemek herkesin harcı değil hey!»

Doğrusu Akça Koca'dan böyle bir konuşma beklemiyordum. Deminden beri bana bile batan kaba saba, at sırtından inmemiş dikenlerinden tedirgin olmuş, için için Akça Koca'yı kınamıştım. Ece Halil ile ben, bildiklerimizi söylersek Orhan Bey'e, bir de bu Akça Koca bizi arkalar, şu şimdi söylediği gibi Orhan Bey'in gözünü açarsa diye düşünmeme kalmadı Dursun Fakih kızarıp bozararak ayağa kalktı; sendeledi, Akça Koca'ya doğruldu. Çok manalı, çok inanmış bir sesle: «İstemem Akça!» dedi; «Sakın ha. Hele Orhan Bey'e. İstemiyorum. Benim için bu dünyada kimseden şefaat istemiyorum. Her şey bu dünyada değil.»

Akça Koca: «Ahhaa.» diyordu ki Bileyici Baba araya girdi: «Her şey bu dünyada diyen Osman Bey'di.» dedi. «Hemi de en son nefesinde?»

Dursun Fakih'in gözleri kanlanmıştı; acı, çok zor bir acı kırmızılığı Dursun Fakih'in gözlerini küçültmüştü; kolay anlaşılmayan bir sesle: «Kötülükler de bu dünyada.» dedi; «Giden iyiliklerdir. Kalan? Kötülükler, kalan her şey.»

Kapı yine açıldı.

Kara Mürsel, sırım gibi bir adamı içeri aldı, buyur etti, kapıyı kapadı.

Akça Koca: «Ha bir sen noksandın Cendereli Halil.» dedi bir hoş; «Buyur gel, tamam olduk.»

Dursun Fakih sapsarı kesildi.

BİRİNCİ PROTEZ

Anlamıştı anlamaya Orhan Bey; Sultanlığın yükünü sırtlamak kendisine düşüyordu. Beş on yıl önce böyle bir durum olsaydı oturup kimse ile karşı karşıya, uzun uzun değil kısasından bile konuşmazdı, kardeşini aklına getirmezdi. Konuşurken bir ara bunu düşünmüştü. Yine düşündü. Alaeddin Bey ise: «Boşuna yoruluyoruz, boşuna zaman kaybediyoruz ağabeyim.» dedi; her zaman yumuşak konuşurdu. Sesi, bir gece vakti utanırcasına açılan; görünmeden usul usul kabarıveren pamuk pıtıraklarını andırırdı, sanki bu dünyanın sesi değildi.

Orhan Bey ne zaman kardeşiyle konuşsa hep yoksul, ıssız, insan ayağı değmemiş biraz çorakça toprakların gün yanmışlığını duyardı. Pek fazla konuşmamışlardı fırsat düşmediğinden. İlkin bunca uzun konuşuyorlardı. Orhan Bey'in çıkmak istemediği oda Alaeddin Bey'in sesiyle pamuk, gün ışığı, toprak yanmışlığı karışımında, bu dünyada olmayan bir odanın sıcağında buğumsuydu: «Yorulmuyorum karındaşım.» dedi; «Seni yoruyorum belki amma ben, dinleniyorum. Neden vakit kaybetmiş olalım ki?»

«Şundan...»

Ama hemen bitirmedi sözünü. Sesinin benzeri gözleri gün vurmuş bal süzümünde, Orhan Bey'in yıllar öncesinden kalma değişmemiş maviş gözlerinde durdu

bir süre. Orhan Bey Mal Hatun anasının gözlerini hatırladı; böyle sevecen, böyle esirgeyen, böyle hayran bakardı. Çocukluğundan beri ne zaman korkulu düş görse, ne zaman bir zorlukla karşılaşsa Mal Hatun anasının gün vurmuş bal süzümünde gözlerinin yüreğinden gülümsediğini hissederdi. Alaeddin'in gözleri de öyle gülümsedi:

«Başından belli bir işi konuşuyoruz. Sultan sensin; at, kılıç, çeri seni bilir; Osman Bey babamız seni bunun için yetiştirdi. Ben Edebali Tekkesinin çiçeğiyim. Sen ise savaşların, barışların, yine savaşların, yine barışların çiçeğisin. Bunlar olmasa bile benim büyüğümsün, büyük varken küçüğe uymak düşer.»

«Konuştuk bunu karındaşım. Kendi isteğimle senin buyruğunda çalışmak istiyorum.»

«Konuştuklarımızı toparlıyorum ağabeyim izin verirsen. Ben, insanlara buyuramam, ben insanlara yol bile gösteremem. Benim meşrebimde Türkmen'le Türkmen olmayanın ayrıcalığı yoktur, kimin çizdiği bilinmeyen sınırların o yanı bu yanı yoktur; Tanrı'yı biliyorsa, yani Tanrı'yı bilen herkese insan derim ben. Çünkü Tanrı'yı bilen kendini de biliyor demektir ki yeter bu bana. Böyle birini Sultan yaparsan, hele Türkmen'in başına Sultan yaparsan yazık edersin. Sultan sadece kendinden olan insanı insan bilmelidir, hak onun demelidir, yoksa kurtlar yer sürüsünü. Ben kurtları da haklı bulacak kadar zayıfım.»

«Sen sultanlığı benim üstüme yıkmak için konuşuyorsun; önüne setler çekiyorsun.»

«Doğruyu söylüyorum, üstelik sözünü ettiğim insanların düşündüğüm gibi olmadığını da biliyorum; kendilerine doğru yolu göstereni asan, yalan yolu göstereni baş tacı eden sürünün mayasında çılgınlık zevki ol-

duğunu da biliyorum. Onu nankör yapan bu maya diye insanlara karşı olan duygumu değiştiremem. Yaratanından ötürü yaratılanı hoş gören birine sultan ol diyorsun. Benim elimden sadece sana dua etmek gelir, bağışla beni.»

«Bana ortak ol hiç değilse; yanıldığım zaman yolumu işit.»

«İki çoban bir sürüyü böler, şaşkına çevirir.»

«Ben savaşayım sen halkı gönendir pekey; elele verelim.»

Hemen cevaplayamadı Alaeddin Bey.

Orhan Bey fırsatı kaçırmadı: «Bir atın iki kulağı gibi olalım. Soylu bir atın, dimdik iki kulağı gibi. Ülkeyi birlikte dinleyelim. Bu benzetme bize atalarımızdan miras kalmıştır, bilirsin. İki kardeşin yan yana, sırt sırta verdiği zamanlar millet zengin olmuştur.»

«Öyledir.» dedi Alaeddin Bey.

«Öyleyse?»

«Sana ayak bağı olurum. Tekkenin dışında düşünmedim ben; kitapların dışındaki dünyayı bilmem, merak da etmedim. Bu dünyayı öğrenmek için zaman gerek, bu zamanı senin yanında geçirmem ise işlerin tökezleyerek yürümesinden başka bir işe yaramaz. Çekilip bir köşeye düşüneyim. Bir gün bana ihtiyacın olursa çağırırsın, hazırsam koşar gelirim.»

Gözlerini yumdu Orhan Bey; gün ışığında buğday sarışınlığı parlayan yüzü yorgunluğunu saklayamadı, çenesine doğru süzüldü yanakları; dudak uçları düştü: «Pekey.» dedi çaresiz; «Yük benim sırtıma kaldı.» Gözlerini açtı; mavişliği bulanmış, hayli bulanmış bakışlarını kardeşinin gözlerine dikti. Orhan Bey'in gözleri, dinlenecek yer arıyordu; Mal Hatun anasının gözlerini özlemiş gibiydi, hüzünlüydü, terliydi:

«Kandıramadım seni.» dedi; «İstediğim bir tek şey vardı, Nilüfer'le birlikte dağdağasız, biz bize bir ömür. İstersen oğlum Süleyman'ı da yanına verirdim. Gölgesi küçük bir çardak, iki evlek bahçe, sekiz on fidan; Nilüfer'in pişirdiği yemekler, Nilüfer'in yuduğu giyecekler, serdiği yatak. Onun yaktığı ışık, onun söndürdüğü mum. Osman oğlu Orhan olmak yeterdi bize. Sen, hayır deyip bütün bunları aldın elimden, kuru bir sultanlık verdin karşılığında. Pekey. Sana baskı yapamam; Bursa'da kal bari.»

«Nasıl buyurursan.»

«Buyurmak değil; Bursa'da kalırsan güvencim olursun yine de. Babamızdan kalan atlarla koyun sürülerini de al.»

«Miras bölüşmesi midir bu?»

«Say ki miras bölüşmesidir. Kabul etmek istemediğin sultanlık bende kaldı.»

«Sultanlık ülke demektir, ülke ise senin hakkındır. Ülkeyi yönetecek kişi iş başarmak için lüzumlu nesnelere gerek duyar, kitabın yazdığı budur. Bu gerekler de atlardır, koyun sürüleridir. Savaşa gidene at gerekir; sultansın, şölenler vermen şarttır, şölene koyun gerekir. Babamız bunları bu gerekler için bıraktı, ne sen Osman oğlu Orhan olarak ne de ben Osman oğlu Alaeddin olarak bunlara sahiplenemeyiz. Ülkenin mallarıdır, dolayısıyla da sultanın mallarıdır.»

«Yoksa sen evliya olmak niyetinde misin?» Orhan Bey, yapmacığı olmayan bu şaşkınlık içinde sormuştu. «Neyle yaşayacaksın? Ne yeyip ne içeceksin? Osman Bey oğlusun, Sultan kardeşisin, dervişliğe mi soyunma niyetindesin?»

Alaeddin Bey utandı; bir süre önüne eğdiği başını kaldırıp ağabeyine bakamadı. O durumda kısık bir sesle:

«Sofuluk tasladım.» dedi; «Sofuluk taslar göründüm. Bencillik kuyusuna düştüm, haklısın ağabey.»

«Yok, hayır, onu demek istemedim.»

Orhan Bey'in şaşkınlığı devam ediyordu. Ne olursa olsun yine de bir parçacık dünya hırsının bulunabileceğini sandığı kardeşinin böyle dünya dışı oluşunu yadırgamıştı da. Lafı değiştirmek için: «Dışardakiler de bizi devlet millet işi konuşuyor sanıyorlardır.» dedi; «Akça Koca emmi patlayacak yer arıyordur çıkalım hadi.»

«Çok mu ayıpladın beni ağabeyim; çok mu kınadın?»

«Neden?»

«Bencilliğimi, sofuluk taslayışımı.»

Ayağa kalkan Orhan Bey elini kardeşine uzattı; kaldırdı, omzunu tuttu: «Kıskandım belki.» dedi: «Eyice bilemiyorum. İmrendim belki de. Şunu aklına koy. Yarın ahirette yahut bizden sonra gelenler Sultanlığım yüzünden bana yükleyecek günah bulurlarsa bu günahın yarısı senindir; Tanrı tanığım olsun ki senindir çünkü bu yükü isteyerek yüklenmiyorum. Çünkü Osman Bey'in gücü yetkin iki oğlu var; biri yükten kaçıyor. Ben de kaçarsam babalarımızın da atalarımızın da kemikleri sızılar. İnşallah yükün üstesinden geliriz, yüzümüz ak çıkar. Kite Ovası tekmil köyleriyle birlikte senin dirliğin olsun, Sultan buyruğudur bu!»

«Kite Ovasında Kurudu Köyü Sultanım; buyruğun yerine gelmesi için.»

«Kurudu Köyü? Adı üstünde bre Alaeddin?» Derin, dertli, keyfi iyice kaçmış bir soluk aldı; bir an tuttu göğsünde. Boşalttı aynı şekilde: «N'olaydı?» dedi; «Ah n'olaydı biraz da şu dünyanın bir ucundan tutmaya heveslenseydin! Neyse, dediğin olsun. Dilediğince yaşa; dilediğince yaşarken de beni unutma, acımı düşün.» Ka-

pıyı açıyordu; eli mandalda duruverdi: «Al işte.» dedi; «Dursun Fakih? Sultan olarak ilk adımımı atacağım sofada Dursun Fakih. Sultan sen olsaydın ne yapardın?»

«Senin yapmak istediğini.» dedi Alaeddin Bey düşünmeden. Gözlerinde tek bir gölge bile yoktu; kırışmamış, kırılmamıştı. Gün vurmuş bal süzmesinde, Mal Hatun Anasının sevecen, esirgeyen, güven verici bir yürek sıcaklığında bakıyordu.

«Benim yapmak istediğim? Ya söylentiler yalansa? Yalanlığına inandığım halde?»

«Ben de yalanlığına inanıyorum. Üstelik Ertuğrul Bey Atamızın en yakını, Osman Bey Babamızın güvenilir Kadısı olduğunu da biliyorum.»

«Aksi düşünülemez ki.»

«Ama bir tek Sultanın doğruyu bilmesi de bir işe yaramaz böyle durumlarda. Devlet Evinin bir direği kurtlanmışsa yahut kurtlanmış görünüyorsa yahut kurtlanmış sanılıyorsa direk yenilenmelidir; yenilenmiş gösterilmelidir.»

«Alışılırsa direk dayandıramazsın bu sefer de.»

«Suya sağlam atla girersen geçersin; suda at değiştiremezsin. Atına inanıyorsan hastalatan illeti suyu sağlam atla geçtikten sonra arar kökünü kazırsın, öteki atları kurtarırsın. Sultanın da çaresiz olduğu anlar gelir; çaresizliği kendisi yaratmamışsa suçlanamaz.»

«Kim bilecek ki bunu?»

«Tanrı. Yetmez mi?»

«Dursun Fakih'e kıymak gerek demek? Yazık!»

Alaeddin Bey uzanıp kapıyı açtı; ağabey kardeş saygısını çok aşmış bir edeple eğildi, Orhan Bey'e yol verdi. Sofadakiler derlenip toparlandılar, kalkıp el bağladılar.

Orhan Bey içinden: «Tanrım, sana sığındım.» dedi; «Yüzümü ak et; yükümü ağırlaştırma.»

O gün, orada, sofada; Cendereli Kara Halil'i Bursa Kadılığına uygun gördüğünü açıkladı.

Yıllar tepetaklak oldu Dursun Fakih'in gözlerinde; Karacahisar, Karacahisar'ın kilisesinde okuduğu son ezan, kıldırdığı son namaz. Osman Bey, cemaat gözlerinde dolup dolup boşaldı; kocaman bir yapı yıkılıyordu gözlerine, yıllardan örülmüş duvarları kağşıyordu. Osman Bey'in orada Karacahisar'a Kadı tayin edişini; o gün oradaki Osman Bey'in sesini, Akça Koca'yı, Orhan Bey'in sarısına gün ışığı vurmuş yüzünde maviş bakan çocuk gözlerini yıkıntılar arasında seçti. Orhan Bey'in bugün, buradaki sesi, o gün oradaki sesinden yıllarca farklıydı: «Bursa'ya, Cendereli Halil gibi bir kadı gerektir, seçişimizde bu gereklilik var. Şimdi sizden istediğim, Bursa Kadısının da huzurunda, babamız Osman Bey'den kalan mirasın kâğıda geçirilmesidir. Bu iş bitince Akça Koca ile Konur Alp Beyler bu akşam; Ece Halil ile Gazi Fazıl yarın kuşluk vakti bana gelsinler. Bileyici Baba ve Köse Mihal Bey'le şimdi görüşeceğim; hepsi bu kadar!» diyordu. Dursun Fakih adı hiç, hiç, hiç geçmiyordu; hiç, hiç, hiç geçmedi. Ne Akça Koca ne Hacı İlbeğ ne Köse Mihal ağız açacak fırsat da bulamadı Dursun Fakih'i yanlayacak cesaret de. Sultanın sesi bölünebilecek cinsinden değildi. Dursun Fakih dizlerinin keçeleştiğini hissetti; kolları omzundan keçeleşmiş, belkemiğine boydan boya hem de ıslağından, burulmuş bir keçeden urgan salmışlardı. Bedeninde gören, duyan, hisseden tek yeri gözleriydi; orada da duvarları yıllardan örülmüş, kocaman, eni boyu belirsiz kocaman binalar taş taş üstüne yıkılıyordu. Bir an geldi, Dursun Fakih yıkıntıların altında soluk alamaz oldu. Sofada kimse kalmamıştı herhal; Osman Bey'in terekesinden başka, el sürülmemiş.

«Bir de Dursun Fakih!»

ECE HALİL'İN ANLATTIKLARI

Kalkıp ta Semerdire'den, Bulgar Elinden onca yol tepip Karesi Beyliğine neden geldiğimizi oldum olası düşünürdüm. Gelgelelim bizde sormak, sebep aramak yoktur. Gözümüzün önünde tabiat, gönlümüzde ışık vardır. Kimin ışığıdır bu, neyin ışığıdır dersen onu demem kolay olmaz. Tabiatta her bir sorunun cevabı vardır, her bir yolun nereye varacağı ince ince çizilmiş, gösterilmiştir. Bize bakmasını bilmek, görmesini bilmek işi kalır ki bunun için yüreğinde kin olmamalı, beyninde sevgisizlik çöreklenmemelidir. Bunlar, gözü bakışından çevirir; görmeyi kirlendirir. Işığı, yani yüreğindeki yahut gönlündeki ışığı ise seni yola salan yakmıştır. Ocağın yanan öğseğisi gibidir. Bizim, yani Gazi Fazıl'ın ve Evrenus'un öğseğisini Saru Saltuk atmıştır ta Bulgar Elinden ve bize Karesi Beyliği yolu gösterilmiştir. O zamanaca Karesi Beyliğinin adını bile duymuşluğumuz yoktur. Bulgar Elinde, daha yukarılarda bir yanda Peçenek, Uz, Kuman arasında gezip dolaşmışızdır; her birimiz on dört on beş yaşlarında; Saru Saltuk bağlısıyız biz.

«Karesi'ye gidilecek!» denildi; o kadar, bu yetti bize.

Urumelinden, şimdi artık boğazın öte yanı Urumelidir, bu yana, Çimpe denilen yerden geçip bu Anadolu'nun Temaşalık kıyısına çıkalı hayli yıl oluyor. Karesi Beyliğini bulmak, Karesi Bey'e kapılanmak zor olmadı

bizim için. Sonrası kendiliğinden geldi. Karesi Bey'in öldüğü günlerdeydi. Zamanı biz insanlar, kabak çekirdeği gibi bir şey sanırız; ya bir kıyıya atar çürütürüz ya da anam babam işi toprağa gömer, günü gelince yeni kabaklar yetiştirir yeriz. Yeni kabakların içinde yeni çekirdekler vardır; onlara da bir öncekiler gibi yaparız. Hâlbuki ne güzel sarı sarı yıldızsı iri çiçekleri vardır kabakların; o sarılara baksanız her yerinde aynı koyuluk yahut açıklık yoktur, böyle bir avuç içinde birçok sarı değişir; pürtüklü yeşil yaprakların yeşili de öyle değişik, dikensi pürtükleri de nazlı niyazlıdır. Demem şu deme: Kabak der, kabak kökeni der geçeriz, üzerinde düşünmeyiz. Karesi Bey'in ölümü de, bütün Bey ölümleri gibi olduğundan; bütün Bey ölümlerinin üç aşağı beş yukarı ardından ne olduysa tıpkısı olduğundan önemsemedik. Oğlu Açlan Bey vardı; Açlan Bey, Bey oldu. Çok deli yağmurların yağmaya başladığı günler o günlere rastladı ki görülmemiş, işitilmemiş yağmurlardı. Karesi Beyliğinin yüreği Balıkesir'in üst yan deresi, o yağmurlardan sonra sekiz gün homurdana homurdana boz bulanık akıp durdu. Yağmur bir yandan, dere bir yandan, su basmadık yer bırakmadı; sürüleri sular alıp götürmüş ya, insanları da alıp götürmüş. Sürülerle insanlar arasında ne fark var zaten? İkisine de çoban gerekiyor, ikisi de kendi hallerine kalınca iş çığırından çıkıyor.

Her neyse, yağmura gelelim biz; uzağa yakına gitmek ne demek, evden eve geçip hal hatır soracak günlerden değil kimilerince; üstelik gecenin gündüze karıştığı sıralar. Ben, gece vaktiydi sanıyorum; Gazi Fazıl 'sabaha çalıyordu vakit' diyor. Yine her neyse, bu Bileyici Baba çıkıp geldi. Börkünden ayağındaki yemeniyece şişmiş bir yağmur girdi sandım içeriye. Yağmurun o ıslak, o inat soğuğunu da bilen bilir. Böyle tanıdım Bileyici Ba-

ba'yı ve Kumral Dede'nin selamını böyle aldım. Kumral Dede, Saru Saltukumuzdan duyup bellediğimiz Kumral Dede'ydi. Bize, «O sizi aramadan siz onu aramayasınız ha.» denilmişti; daha ileri gidilmiş: «Sizi çağırmazsa eğer varlığınızı da duyurmayın.» denilmişti. Bize bu lafların söylenildiği yer Bulgar Elindedir. Kumral Dede ise, Ertuğrul Bey oğlu Osman Bey'in topraklarında. Varın anlayın gayrı. Büyük iş yapılacak mı büyük düşünülür; kalıcı, aklın almayacağı zamanlar için temel atılmağa niyetlenildi mi kalıcı, aklın almayacağı ölçüler hesaba kitaba vurulur. Kumral Dede de Saru Saltuk da bu hesabın kitabın içindedir; Kumral Dede'nin konağındaki cönkte yazılı olsa gerek işin sırrı. Biz gerisini düşünmeyiz; yolumuz, erkânımız budur, işmarımızı tabiattan, doğrumuzu eğrimizi yüreğimizdeki ışıktan alırız. Bir daha deyim, bizim ışığımızı Saru Saltuk yakmıştır. Sırrı bu kadar açarım, dahasına bana da izin yoktur.

Kumral Dede'nin Bileyici Baba ile bize yol göstermesi Açlan Bey'in oğulları üstüne oldu. Niye Açlan Bey'in kendisi değil de oğulları diyemezdik? Mademki Açlan Bey bu gündü; bu gün bizim için değildir; bu gün ölümlüler içindir, kabak çekirdeğini yiyenler yahut çürütenler için.

Açlan Bey'in iki oğlu vardı. Küçüğü Dursun Bey, sanırım şimdilerde on beşinde, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Bey yaşıtında. O vakitler üçünde yahut dördündeydi, Evrenus Bey'in eğitimine teslim olunduğundan korkumuz yoktu. Açlan Bey'in büyük oğlu o zaman on yaşındaydı; adı Demirhan Bey'di; katı bir oğlandı. Büyük oğlan olduğu için herhal babası fazlaca severdi; fazlaca sevdiğinden de oğlan, katılığının yanında bir densiz, bir şımarık. Kısasını deyim ölçüsüz bir oğlancıktı. Hacı İlbeğ: «Geçer; yaşını yaşasın bakalım, aklı başına gelir.»

der avunurdu, bizi tasalandırmamaya çalışırdı. Gelgelelim Hacı İlbeğ'in de gizliden gizliye umutsuzluğunu bilirdik; Evrenus'a: «Aman Dursun Bey'i eyi yetiştir göreyim seni Evrenusum.» deyişi, sık sık deyişi başka nasıl yorumlanır yoksa? Hacı İlbeğ, Açlan Bey'in tek güvencesiydi, Karesi Beyliğini yedip yönetmeyi ona bırakmıştı; Hacı İlbeğ de bizim yolumuzdaydı. Hacı İlbeğ'in de bizimle Bulgar Elinden gelen Saru Saltuklulardan olduğunu söyler millet, aslı benim dediğimcedir ama milletin dediğine inanmak bir bakıma bizim işimize gelir.

Ne ise, Bileyici Baba yağmurunu suyunu atıp ferahlar, az biraz da ısınıp kendine gelirken yağmur da eskisinden bin beter yağmaya devam ediyordu. Böyle giderse Balıkesir'i vaktinden önce terk etmek gerekecek herhal diye düşünüyordum ben de. Bileyici Baba:

«Kumral Dedemiz Dursun Bey'e göz kulak olunmasını niyaz eylemededir.» dedi; «Kem gözlerden saklanılsın, hemi de Pir Cabbarın Alisi gibilerden bir kötülük gelmesi önlenilsin. Bizim, Tanrı'dan sonra Evrenusumuzun bilgeliğine güvenimiz tamdır, gayrı can korunması da Ece Halil ile Gazi Fazıl'ın olsun demekte, bilesiniz.»

O günün sabahı kuşluk vaktine doğru Demirhan Bey'in, Bey evinde olmadığı anlaşılınca Kumral Dede'nin niyazı, şöyle bir başımı döndürmedi değil. Üstelik bu benim kendi kendime sorduğumun da cevabıydı. Vakti gelmeden bir yeri terk etmenin mümkünü olamazdı. Yine kabak çekirdeklerini düşündüm, bu sefer dikensi pütürleriyle yaprak vermiş kabak çekirdeklerini. Derken Hacı İlbeğ geldi; bizi çağırtmadı. Divanına kendi geldi. Eli eyi kılıç da tuttuğundan ayrı bir saygısı vardı aramızda. Bileyici Baba'yı yadırgamadı hiç. Doğrusu Bileyici Baba'nın yadırganacak bir yeri de yoktu. Geceki yağmur ıslanmışlığıyla yağmur üşümüşlüğü üstünden gittiğinden da-

ha bir yakın, nasıl tarif edeyim şöyle tekke hamuru pişmişliğinde doyurmaya hazır, ısıcak bakıyordu; ısıcak gülümsüyordu, ısıcak boyun büküyordu. Hacı İlbeğ sonradan: «O ısıcaklık içinde hep dönüp duran bir bileyici çarkı var Ece Halil farkına vardın mı Babanın.» dediği zaman, ne yalan söylemeli şaştım. Demek ısıcaklık içinde sessizden dönen bir çark. O çarkın durması kötüdür siz bu lafıma damga basın yeri gelecek!

Hacı İlbeğ, Açlan oğlu Demirhan Bey'in Bey Evinden gidişinden değil de, Açlan Bey'den endişe ediyordu. Hatta oğlanın gidişinden sevinmişe benziyordu: «Bu yağmur alıp götürür oğlanı bre.» deyişinin «Alıp götürmüştür.» demekten farksız olduğunu sesinden anladım. «Ölçüsüz oğlandı, yağmur da ölçüsüz. Açlan Bey'e ne demeli pekeyi?»

Gazi Fazıl: «Haberi yok mu beyin?» diye sordu.

«Var. Benden önce onun haberi oldu tabii. Bulmak benim işim; bulamazsam Açlan Bey'e cevap vermek de benim işim. Oğlanın son altı aydır geceleri çıkıp dolaştığını yeni öğrendik.»

«O oğlandan her şey beklenir.» dedi Gazi Fazıl, «Çekeceğimiz var.»

«Vardı.» dedi Hacı İlbeğ; «Yağmuru hesaplayamadı. Açlan Bey'e akla uygun bir sebep bulmalı Ece Halil. Ben bulamıyorum açıkçası.»

«Arayıcı çıkarıldı mı?» diye sordum; «Çıkarıldıysa döndü mü?»

Hacı İlbeğ inanmıştı bir kere yahut inanmak istiyordu: «Nereye nasıl çıkarırsın arayıcı? Herkes Bileyici Baba değil, bu yağmur alır götürür. Benim diyeni bile siler süpürür Ece Halil. Hadi arayıcı çıkardık deyim, hangi ize? İz bulursan izlersin, sürer gidersin. Ne gören ne eden... Kim, nereyi, nasıl tarif edecek? Sesine bak hele

yağmurun. Hışım bu bre yağmur değil ki!»

«En iyisi beklemek.» dedi Fazıl; «Nasıl olsa durulacak, hemi gök delinmiş olsa da, o zaman anlaşılır ancak. O zamanaca da umut işe yarar.»

«Yine de arayıcı, sorucu çıkarmalı.» dedim; «Sen çıkarmazsan Bey çıkaracaktır.»

Bileyici Baba bizi dinliyordu hep; lafa karışmıyordu. Hacı İlbeğ dönüp ne düşündüğünü sormasa belki de hiç ağzını açmayacaktı. Hacı İlbeğ'in: «Sen ne dersin bu işe Baba?» diye sorması Bileyici Baba'nın da konuşmamıza katılmasına sebep oldu. İlkin:

«Balıkesir yöresini pek bilmem.» dedi; «Yabancısıyım. Bildiğimce pek gece vakti çıkılıp gezilecek yeri yok. Bursa yoluna doğru iki dere bir boğaz var ki geceyi bırak gündüzün geçilmez şimdi. Hele on yaşında bir oğlancık için akıl işi değil.»

«Bu oğlan için akla göre düşünme Baba.» dedi Hacı İlbeğ; «Bu oğlanda ölçü yoktur.»

Gazi Fazıl: «Densizlik, ölçüsüzlük bu oğlana vergidir.» diye tamamladı; «Hemi bu yağmura eş işte. Kim bilir aklına neler getirmiştir yağmur. Kaç günlerdir Bey Evinde de kapalı kalınca...»

Aklıma oğlanın sıkıntıdan oynatmış olabileceği de geldi, yakışmaz değildi ama söylemedim. Söylesem de pek faydası olmayacaktı çünkü Bileyici Baba hiçbirimize kulak asmıyordu. Az önce biz konuşurken hep dinlemiş, yani çarkını döndürmüştü senin anlayacağın; şimdi çarkı avaraya alıyordu: «Öteden, bu yanki dağlara vuran yol dersen ora da Bursa yolu gibi. Kısacası şehrin dışına çıkamaz Demirhan Beyimiz, ne kadar ölçüsüz olursa olsun çıkamaz. Eh, şehrin içinde de gideceği yeri vardır belki...»

Hacı İlbeğ şaşırdı; hatta oğlanı bulmuş gibi üzüldü:

«Şehrin içindeyse şehrin içini de seller götürüyor bre.»

İlla yok olmasını istiyordu Hacı İlbeğ oğlanın. Söz aramızda, bunu biz de istiyorduk. Evrenus'un eğitiminden geçecek olan Dursun Bey babasının yerini alınca; bizim hesabımız kitabımız Dursun Bey için yapılmıştı.

Bileyici Baba: «Altı aydır, her gece mi çıkar da gezermiş?» diye sordu.

Hacı İlbeğ: «Yok bre.» dedi; «Haftada birdir herhal; onun orasını sormadım.»

«Sorsaydın keşke.» dedi Bileyici Baba düşünerek; «Haftada birdir herhal ya da belli günlerde. Bugün ne, Cuma mı? Perşembeyi cumaya bağlayan gece muhakkak gidiyordur.»

Ötekilerden önce ben «Neyi var bu perşembeyi cumaya bağlayan gecenin?» diye sordum; gerçekten şaşmıştım.

Bileyici Baba oralı olmadı. Hacı İlbeğ'e doğru: «Bu oğlancığın son altı aydır geceleri çıkıp dolaştığını yeni öğrendik dediydin, he mi?» diye sordu. Hem soruyor, hem düşünüyordu.

Hacı İlbeğ, benim soruma cevap beklerken, kendisine sorulmasına bakakaldı: «Öyle oldu.» dedi; «He ya.»

Bileyici Baba'nın seyrelmiş, seyrekliği kirlice koyun tüyü bir sakalı vardı; sakalını bir parmağına dolayıp bırakıyordu: «Nasıl bir bakıcı bu?»

«Bir kız bre; yirmisinde vardır, akça pakça eli yüzü temizinden. Oturaklı bir kızdır ha!»

«Onu demedim. Milleti? Ne millettir? Yerli mi?»

«Bilmem. Açlan Bey'in cariyelerini bilemem.»

Gazi Fazıl: «Bana kalırsa Tacik'tir.» dedi; «Son gelen üç kızdan biri değil mi bu? Bizans'tan dönen bir kervancının hediyesiydi.»

Ben de hatırladım. Üçüz gibi birbirine benzeyen üç

kızdı; Açlan Bey karşılığında para kabul etmeyen kervancıya kabzası işlemeli kılıcını vermişti.

Bileyici Baba: «Kızı korkutmadan sorarsanız oğlanın her perşembeyi cumaya bağlayan gece dışarı çıktığını öğrenirsiniz.» dedi; «Korkutmadan sorun ama. Oğlancığımız Pir Cabbarın Alinin eline düşmüş. Bu Pir Cabbarın Alisini tanımanız gerekti; Kumral Dede, bizim Kara Mürsel ile bir haber saldıydı.»

Bileyici Baba'nın sözü tamamlanmadan Gazi Fazıl «Saldıydı.» dedi; «Gözümüzü açtıydı. Biz de o gün bu gün Ali denilen herifi boş komadık. Şehir pazarının kıyısında bir eskici çadırında yatıp kalkar iş görür. Arada bir Veli Baba'nın dergâhına gider. Başkaca bir görünürlüğü yoktur; işinin dışında bir kimseyle görüşüp konuşmuşluğu yoktur.»

«Veli Baba dediğin de şöyle irikıyım, kafası kazınmış, sakalı kınalı, sürmeli göz bir derviş midir?»

«Öyledir.» dedim. Ama yine de Açlan Bey'in oğlu, Tacik kızı, Ali, Veli arasında bir ilmik bulamıyordum. Bir ara: «Yarının hesabını yapalım derken bugünü göremiyoruz herhal.» diye düşündüm ama hemen kovdum bu düşünceyi aklımdan. Ali'nin izinde Gazi Fazıl vardı; Gazi Fazıl da göreceğini iyi görürdü hiç değilse ben buna inanıyordum.

Hacı İlbeğ bir bize bir Bileyici Baba'ya bakıyordu; onun da söylenenleri bir kaba sığdıramadığı belliydi.

Bileyici Baba: «Pir Cabbarın Alisi gözden sürmeyi çeken cinsindendir; çekerken de gözünü sürmelediğini sanırsın. Doksan dokuz çeşit yalanı doksan dokuz doğru kılığına sokar, söyler, inandırır. Hele çocuklarla kadın kısmından kandıramayacağı kimse zor bulunur. Açlan Bey'in küçük oğlunu kurtaralım derken asıl işe yarayacak büyük oğlu zıvanadan çıkmış. Belki bizim bilmedi-

ğimiz bir hayır vardır bunda da.» deyip düşündü azıcık. Ardından: «Şurası kötü.» dedi; «Üç kızın üçü değilse bile bu Tacik olanı, Bey Evine girmiş. Yani Ali, ayağını Bey Evine sağlam atmış; demek ki boş durmuyor göründüğü gibi; büyük oğlanı da bu yolla avlamış. Bana kalırsa şimdilik bir şey yapmaz. Oğlanın on üç on dört yaşına basmasını bekler. O zamanaca da sağda solda gücünü yuvalar. Kumral Dede, Dursun Bey'in korunmasını işaret ettiğine göre, belki de önce küçük oğlanı ardından Açlan Bey'i yok etmenin çarelerini aramaktadır Ali. Ben gerisini düşünemiyorum gayri.»

Hacı İlbeğ, Bileyici Baba'nın susması üzerine yarım öfke, yarım inanmazlık içinde: «Eyi.» dedi; «Çok eyi Baba. Biz bunca adımızla sanımızla, Balıkesir burnumuzun dibindeyken hemi de, kör olup göremedik. Sen de her bir şeyi görmüş gibi anlattın, amenna. Şimdi iki kolcu gönderir Veli Baba'nın dergâhını basarsam yüzüm kara çıkmaz mı?» diye sordu ama Bileyici Baba: «Çıkmaz.» dese kolcuları gönderir miydi bilemem. Bir kere Karesi Beyliğinde kolcularla dergâh basmak İlbeğ'in de işine gelmezdi, gelse de kolay değildi. İkincisi de duyduklarına inanmak istemiyordu. Buna rağmen Gazi Fazıl'la bana öfkeli baktı.

Bileyici Baba: «Yüzün kara çıkmasına çıkmaz da.» dedi; «Kolcuları göndermeni salık vermem. İki sebep yüzünden vermem. Biri şu, Pir Cabbarın Alisi gizli yanının açığa çıktığını anlar; bir daha kendini hiç ele vermez. Öteki de bu işin içinden kolay sıyrılır; der ki: Yağmurda bir oğlancık sele gidiyordu, Veli Babamız nefes edip selden canını kurtardı, dergâhta konuk ettik. Ne dersin böyle bir söze? Sen ne dersin, Açlan Bey ne der? Bir de halka yayılırsa?»

Ve yayıldı da.

Hepimizin sustuğu o sıra Bileyici Baba da işe bir çıkar yol düşünürken Bey Evinin çavuşlarından biri sel, yağmur demeden koşup geldi. Hacı İlbeğ'e Demirhan Bey'in Bey Evine döndüğünü söyledi; «Açlan Bey sizi ister.» dedi.

«Bre nasıl? Kendi mi geldi oğlancağızın?»

«Duyabildiğim kadarıyla Beyim.» dedi Çavuş; «Bulundu da Bey Evine getirilmedi henüz. Demirhan Bey sele kapılmış.» Gerisi Bileyici Baba'nın söylediklerinden farklı değildi.

Çavuş sözünü bitirince Bileyici Baba: «Atik davrandı teres!» dedi; «Biz düşünüyoruz o yapıyor. Benim bildiğim, düşünen değil yapan kazanır. Artık gerisi sizin bileceğiniz iş; bize gitmek düşüyor.»

Gazi Fazıl: «Yağmur.» diyecek oldu.

Bileyici Baba: «Onlar yağmurdan bile faydalanmasını biliyor.» dedi. Çıktı gitti.

O ana kadar Dursun Fakih'in adını bile duymamıştım. Dursun Fakih'in adını bile duymamıştım dediğime bakma sen; Osman Bey'in ünü tünü Karesi Beyliğinde de duyulmuş, kadısını bilmeyen yoktu. Dursun Fakih demek Osman Bey demekti bir bakıma ama Dursun Fakih'in kaderinin bizim bu Veli Baba dergâhından körükleneceğini kim bilirdi ki?

Bileyici Baba, bizim gözümüzü Açlan Bey'in küçük oğlu Dursun Bey için açmıştı.

HACI İLBEĞ'İN ANLATTIKLARI

Halk kanacak yalan arar; hele bu halk henüz aşiret geleneğini üstünden atamamışsa. Hoş bre biz bunun Bizans'ını da görmüşüzdür, Konya gibi şehirli halkını da görmüşüzdür. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar diyen boşuna dememiş. Gelgelelim bu böyledir diye bizim gibiler de yalanı dayanak yaparlarsa olmaz; halk da kalmaz ortada hak da.

Bu yaşıma geldim, unutmadım; yüreği yanan hastaya su vermiyorlar. Ben çocukken anam hastalandıydı; iyice ısıcaklamıştı, elini alnına vursan elin yanıyordu. Dediğine bakılırsa yüreği kızıl alevlerde yanar dururmuş. Yangının söyünmesi için de tas tas su içerdi durmadan. Babam bir baskına mı gittiydi yoksa Bey yanında sırada mıydı bilemiyorum. Babamın anası bizi çekip çeviriyordu. Anamın su istemesinin ardı gelmeyince korktu herhal: «Sudan boğulacak bu bre!» dedi; «Boğulmazsa her bir yanı delinip su sızdıracak. Varıp Deli Ozan'ı getireceğim ben İlbeğ. Sakın ola ki su vermeyesin anana gayrı, sıkı dur!»

Ben yine de dayanamadım; Deli Ozan'la babamın anası gelinceye kadar anam istedikçe tası doldurup doldurup verdim. Yoksulun bir tasa sarılışı, yarısını göğsünden aşağı dökerek bir içişi vardı ki suyu unutamam. Her tastan sonra az biraz ferahlıyor, az biraz soluk alı-

yordu ama çok sürmüyordu. Yine yüreğinde yangınlar başladığını, yine bedenini ateşlerde yaktıklarını söylüyor, yırtınıyordu. Ben korkuyordum.

Deli Ozan'la babamın anası geldiklerinde ben yeni bir tas su doldurmuş uzatmadaydım, anamın eli tasa yapışıvermişti. Deli Ozan anama suyu içirtmedi. Baykuşlar gibi bakıyordu; saçı sakalı kavak sülükleri gibi lüle lüle sarktığından biz bütün çocuklar Deli Ozan'dan korkardık. Böyle baykuşlar gibi hemen bir karış ötemden baktığını görünce eyice bir korktum, ağlamaya başladım. Deli Ozan benim ağlamama kulak asmadı; itiverdi ayağıyla beni, tası kaldırıp attı. Anam: «Su! Su! Su!» deyip inledi.

Deli Ozan babamın anasına: «Soy bakalım gelinini.» dedi; «Ana doğması soy korkma.» Bana da: «Hadi bakalım çap, dere kıyısında nane otu vardır, bir tutam yol da gel, çap!» dedi; «Bilir misin nane otu nasıldır? Ha bir bilmeyesin ki soyha!» Bilmesem bile bilirim derdim Deli Ozan'ın baykuş gözlerine; daha bir baykuşlaşmıştı. Dereye doğru koştum.

Döndüğümde anamı sarıp sarmalamışlar, keçelerin üstüne yatırmışlardı. Üstüne de evde ne kadar kilim milim, post most varsa atmışlar, anama soluk alacak bir ağız, burun deliği bırakmışlardı ancak. Deli Ozan anamın boğucuna çömelmiş alıcı kuş misali tünemişti. Beni gördü, yerinden kımıldamadan babamın anasına: «Oğlancığın elindekini al da kaynat suda.» dedi; «Yeşili suya çıkıncaya kadar kaynat.» Bana da: «Otur ananın ayaklarının üstüne.» dedi; «Ucuna doğru. Hah öyle işte. Kımıldatma.» Anamın ayakları ezilecek diye ödüm koptu; onun için tam tamına oturmadım, eğreti durdum.

Babamın anası nane otunun kaynadığı suyu getirip Deli Ozan'a verdi. Deli Ozan da suyu çanakta bir süre

dinlendirdi, sonra bir tasa usul usul süzdü dökmeden; çalımsı elleri vardı, kemik gibi ha kırıldı ha kırılacak parmakları vardı. Çanaktan suyu tasa süzerken gözlerini kısmıştı, alt çenesi sakalından aşağı ufaktan titriyordu. Gözümü iyice açmış, her bir hareketini gözlüyordum. Anamın ayakları altımda kıpırdanıyordu; ağzı: «Su!.» deyip duruyordu.

Deli Ozan, bir elini kuşağına sokup bir çimdik toz aldı, tasa süzdüğü suyun içine attı, yeşilimsi su sarıya döndü. O suyu yavaş yavaş anama içirdi. Anam önce içmek istemedi. Deli Ozan zorladı. Deli Ozan zorlayınca da anam içmemezlik edemedi. Sonra yine aynı şekilde yatırdı anamı Deli Ozan. «Daha ne varsa getirin, örtün üstüne.» dedi; «Şimdi su fışkıracak her bir yanından, ter olup akacak. İçindeki yangın sönecek, o zaman kurtulacak. Yangını yapan sudur; su verdikçe yangını körüklersiniz, kastınız neydi yoksula?»

Gelip benim börkümü çıkardı başımdan, saçlarımı okşadı. Yüzüne baktım. Az önceki baykuş bakışları uçup gitmişti gözlerinden, herhal gülüyordu kendince: «Anan kurtulacak.» dedi. «Hasta istedi diye su verme bir daha, e mi? Hasta ne istediğini bilse hasta olmaz.» dedi. Saçlarımı okşayan ellerinin de çalı gibi olmadığını hissettim. Belki de kaynar nane suyundan ısınmıştı.

Ertesi sabah anam dipdiri ayağa kalktı; bana ballı bazlamaç pişirdi.

O gün bugün Deli Ozan'ı da, anamı da, babamın anasını da unutamam. Say ki halk dediğin anam.

Gelgelelim Pir Cabbarın Alisi gibileri, kanacak yalan arayan halkın ağzına tas tas yalanı dayamak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar. Deli Ozan biziz: Ben, Evrenus, Gazi Fazıl, Ece Halil. Bizi baykuş misali görüyorlar, görmek hoşlarına gidiyor neden? Çünkü biz taslar dolusu su ver-

miyoruz, hasta yüreklerine yangınlarını körükleyecek su vermiyoruz, terletip illetlerini atmak istiyoruz. Hastalıkları geçince bizden eyisi olmuyor ama Türkmen bu bre, düş gerek onlara. Pir Cabbarın Alisi veriyor düşü; tas tas.

O hışım gibi durmadan yağan yağmur Balıkesir'de her bir pisliği silip süpürdü ise de Türkmen'i bir eyice dört duvar arasına sıkıştırdı ya işte o müddet düş arattı onlara. Yağmur durmasa da bir gün daha o hışmını sürdürseydi, Allah bilir, dört duvar içi her birini bir ayrı kepaze ederdi. Sokağa dar attılar kendilerini.

Sokağa çıkan da: «Bre neler olmuş, Açlan Bey'in oğlu Demirhan Bey'i seller götürmüş essah mı?» yaygarasıyla karşılaştı. Gerisi kendiliğinden geldi «Essah da ne demek, ta Kirmastı'da bulunmuş bir bacağı.»

«Bre ta Yenice'de bir baş, sel götürüyor. Bakmışlar, Demirhan Bey'in başıdır.»

«Yarı göğdesini sular Mihaliç'e doğru sürüp götürmüş.»

«Derken kardaş, Veli Baba bir nazar kılıyor ki ne göre! Yedi ayrı su yedi ayrı yerden köpürmüş höngürdeyip akmada ki sorma gayrı. Her bir suda Demirhan Bey'in bedeninden bir ayrı parça kopmuş, daha canlı, daha sıcak, can çekişiyor; amanın kurtarın diye inim inim inilemekte. O höngürtülü suyun homurtusunda bu yoksul inilemeyi kim duya, kim dinleye. Allah'tan Veli Baba var Karesimizde kardaş. Bir yeyip bin şükredelim. Veli Baba o sıra sekiz bininci secdesine varmak üzereyken höngürtülü suyun homurtusunda, o yedi ayrı suda can çekişen inilemeyi duyuveriyor. Şöyle bir dinliyor, secdeden başını kaldırıp dinliyor, bre bu ses Açlan Bey'in oğlunun sesi aman! Gelsin Pir Cabbarın Alisi diyor. Pir Cabbarın Alisi gelinceye kadar da yedi ayrı suda can çekişen ini-

leme durmuş. Bre nerede kaldı bu Ali diyor bir daha Veli Baba. O zamanaca da Ali Dede geliyor ki ne gelme! Üst baş perişan, çamur, su içinde ve hemi de soluk soluğa, eli yüzü kırmızılanmış sel mili. Yanında da Açlan Bey'in oğlu Demirhan; Ali Dede'nin elini sımsıkı tutmuş, bırakmamacasına.»

«Bre bu nedir, bu ne haldir, Pir Cabbarın Alisi? Bu yanındaki oğlancık neyin nesidir?» diyor Veli Baba bilmezlikten gelerek. Pir Cabbarın Alisi de kapanıp, Veli Baba'nın dizlerini öpüp: «Bağışla beni babam.» diyor; «Sen az önce, bre Ali deyince bizim gözlerimiz açıldı çadırımızdayken; gördük ki yedi ayrı sel bu Demirhan Bey'in, yani Açlan Beyimizin gözbebeği oğlunun bedenini yedi ayrı parçaya bölmüş götürmede. Hemen bir koşu Kirmastı'ya, bir soluk Mihaliç'e, ordan Yenice'ye falan varıp suları durdurdum; bölük pörçük parçaları bir edip nefesiniz sayesinde bu oğlancığı diriltip size getirdik. Buyur, niyaz eyle de eski canını bulsun.» diyor, Veli Baba'nın bir dizini bırakıp ötekini öpüyor.»

Ee. Yağmurun onca sıkıntısından, hışmından dört duvar içine sıkışan Türkmen'e aradığı bu düşü verirsin de almam mı der? Öyle bir aldı ki, hem de birin yanına bin katarak aldı. Pir Cabbarın Alisi, bir de perçin yaptı bu düşün üstüne. Demirhan Bey'i beyaz bir katırın üstüne bindirip yedeğine aldı. Beyaz katırın ardında kafası kazınmış, göğüs bağır açık, ayak çıplak, sakal göbekte yedi sekiz derviş huu çekerek, döğünerek, ala ala heyler içinde bir gulguleyle Veli Baba dergâhından alıp yol boyu uzata uzata Bey Evine getirdi, besmele ile Açlan Bey'e oğlunu teslim etti. Seyreden kalabalığın sayısını diyemem de, sayamam da. Bize ortada görünmemek düştü. O gün Açlan Bey'e bile görünmemeğe çalıştım. İkindi üstüydü. Yağmur göğün de yerin de bütün hışmını almış,

dinlendirmişti. Balıkesir'in ikindiüstleri, hele böyle bir dinlenmişlikte sümbüllü bir güneşle yaz baharında yeni uyanmış kız çocuklarına döner, çok severim. Bir de su başı bulmuşsam her bir şeyi unutur, dünya varmış yokmuş düşünmem, eskilere doğru giderim. Gerçi o gün Açlan Bey aklımdan çıkmıyor, Pir Cabbarın Alisinin soytarılığını Hacı İlbeğliğime yediremiyordum ama yine de kendimi kapıp koyuvermiş sayılabilirdim.

Bre, bir sesler geldi hoyrat, hayırsız. Bey Evinin Çavuşu gelmiş beni sorar, bizim kâhya da ezilip büzülür. Kalkıp gittim çaresiz. Yolda da Açlan Bey'e olanı biteni olduğunca, dosdoğru anlatmağı kafama koydum. Koydum ya kazın ayağı sandığım gibi çıkmadı. Açlan Bey, Türkmen'in en düşlüsünden de düşlü:

«Ne dersin bu işe sen? Beyliğimizi eline bıraktığımız vezir, oğlumuzu sele kaptırır da dönüp yüzüne bakmadığımız bir yoksul derviş el uzatıp selden alır. Bu ne iştir? Neden böylelerini korumayız biz? Şanımıza yakışır mı? Tezinden dirlik verilsin Veli Baba'ya. Bir köy mü, beş köy mü ne dilerse! Dilediği yerde de tekkesini kursun, harcına yardım edilsin.» deyip buyruklarını ardı ardına sıralayıverdi.

Katı düş içinde kendinden geçenleri düşünden uyandırmak kadar tehlikeli iş olmadığını bilirim. Bu tehlikeyi göze almaktansa sekiz aslanla birden boğuşmayı yeğ tutarım. Üstelik Demirhan oğlu da dizi dibinde Açlan Bey'in. «Nasıl buyurursan öyle olur Açlan Beyim.» demek şimdilik en iyisiydi; öyle dedim ben de.

Açlan Bey bastırdı: «Böyle olacak!» Buyruk, savsaklanacak buyruklardan değildi; yerine getirmek ise hiç işime gelmiyordu. Anamın hastalanışı geldi gözümün önüne hemen. Zaman kazanmak istedim. En iyisi buyruğu yerine getiriyor görünmekti. Bir yandan da

gözcüler seçip Veli Baba'nın Dergâhını gözletmeye başladım.

Sel olayından sonra dergâha giden gelen artmıştı. Türkmen'i, Türkmen olmayanı, en çok da kadın kısmı bunların, geceli gündüzlü gelir olmuştu. Pir Cabbarın Alisi bundan da yararlanmasını bildi. Eskiden pek ortalıkta görünmeyen Veli Baba, sık sık pazar yerinde gözükmeye başladı; sözüm ona pazarın satı bereketini artırır olmuş. Yakın köyünden uzak köyüne duymayan kalmadı; pazarda satacak bir avuçluk mal bulan satı bahanesiyle kente doldu. Dergâha adaklar, armağanlar yağdı. Ece Halil'in içi içini yiyor, Gazi Fazıl öfkeden kuduracak yer arıyordu. Benim de onlardan kalır yerim yoktu, elim kolum gittikçe bağlanıyordu.

Derken Açlan Bey Tacik kızını haremine aldı. Engel olamazdım; gücüm yetmezdi. Böyle bir şey yapmaya davransam hepimizin sonu olurdu. Gözümüzü daha bir dört açar olduk. Ama, Açlan Bey'in küçük oğlu Dursun Bey'in bir gece vakti zehirlenmesini yine de önleyemedik. Olayı duyduğunda Evrenus'u kesseler bir damla kanı bile akmazdı, eminim.

Pir Cabbarın Alisi asıl bundan sonra Bey Evinin has adamı olup çıktı. Açlan Bey'in aklına o anda Ali'den başka bir ad gelmemiş, hemen Ali'yi çağırtmıştı. Ali de çocuğu kusturup kurtarmıştı. Ondan sonraki tütsüler, acayip ayinler, sağa sola kötü ruhları koğmak için köpek kanı sürmeler işin gözbağcılık kısmıydı; doğrusunu demek gerekirse köpoğlusu Ali de bu gözbağcılık işini fazlasıyla yerine getirdi, Açlan Bey'in ağzını açık bıraktırdı. Çocuğun neden zehirlendiği, nasıl zehirlendiği düşünülüp araştırılmadı bile.

Açlan Bey bana söylemediğini bırakmadı. Artık Bey—Vezir ilişkisi kalmamışa benziyordu aramızda; hiç

değilse o an beni sıradan bir çavuş gibi gördüğü muhakkaktı:

«Sana ne oldu Hacı İlbeğ? Gazi Fazıl'a ne oldu? Ece Halil, Evrenus? Ne yapmak niyetindesiniz bre? Hala neden Veli Baba dergâhı onarılmaz, neden yeniden yapılmaz? Oğul, böyle veliler bir toprağa binde bir nasip olur, ayağının kıymetini bilmezsek sonradan başımızı taştan taşa çarpmışız ne fayda? Görmez misin ki Osman oğlu cümle dervişi, şeyhi toplamıştır; boşuna mı sanırsın? Veli Baba bundan böyle incitilmeyecek bilesin, istenmeden verilecek. Sabrım taşmasın!»

Ali'nin yılan misali Açlan Bey'in çevresinde dönüp dolandığını, uygununu bulduğundan hemi de ta yüreğinden Açlan Bey'e zehrini akıtacağını söyleyiversem daha mı iyi olurdu acaba? Gözleri, ne kadar doğru olursa olsun söyleyeceklerimi dinlememeye azmetmişti, bana öyle bakıyordu. Söylemedim. En iyisi, Karesi Elini Beyiyle, Beyliğiyle olduğu gibi bırakıp gitmekti; Orhan Bey'e varıp onun buyruğuna girmekti. Açlan Bey'in gözlerinde Karesi Elinin karardığını görüyordum. Biz aydınlığın adamıydık, öyle olduğumuzu sanıyorduk.

Açlan Bey'in yanından çıkınca aklıma gelenleri, Evrenus'u, Ece Halil'i, Gazi Fazıl'ı toplayıp onlara anlattım:

«Devletse devlet burda yok, milletse burada millet kalmamış; göz bağcıların buyur edildiği; gözü sürmeli dervişlere kurtarıcı deyi kucak açıldığı yerde yaşamak haramdır.» dedim. Öfkem sesimden belli oluyordu; böyle anlarda bir gözüm yukarı aşağı oynar, yine oynuyordu. «Burada kalsak da buradan gitsek de fark etmez.»

Evrenus sözümü kesti; «Bizi burada bekleyelim diye gönderdiler.» dedi.

«Bizi değil.» dedim; Gazi Fazıl'la Ece Halil'i göstere-

rek: «Bunları gönderdiler; biz bunlara uyduk, bunların anlattıklarını doğru bulduk.»

Evrenus yine: «Doğru bulduğun sonunaca doğrudur, şunun bunun davranışı doğru bildiğini eğriltmez.» dedi; «Bunların anlattıklarını şimdi doğru bulmuyorsan ona bir diyeceğim yoktur ama bunun için sebep göstermelisin.»

«Sebep? Sebep yok. Bre sen ne diyorsun Evrenus, inandığımdan döndüğümü mü söyledim ki bana laf dokundurursun? Biz bir şeye kolay inanmayız, yüreğimiz inanmazsa hiç kabul etmeyiz. Şu bu dediğin senin Karesi Elinin Beyidir, Açlan Bey'dir. Herif yalan ağının kucağına yattıkça yatıyor. Burada durup gücümüzü eritmektense, hiç bir şey yapamamaktansa, Orhan Bey'in yanında işe yaramak daha akıllıca olmaz mı? Üstelik Orhan Beyli olunca gelir Karesi'yi de kurtarırız. Sen söyle Gazi Fazıl, yanlışım var mı?»

Gazi Fazıl'ın yerine Ece Halil konuştu: «Eyi ama bizim niyetimiz Karesi'yi kurtarmak değil ki Hacı İlbeğ. Sırası gelince nasıl olsa kurtarılır. Bizim niyetimiz Karesi Beyini Osman Bey'e karşı düşman etmemekti; Osman Bey öldüğüne göre şimdi de Orhan Bey'e karşı düşman davranmasını önlemek olacak. Nedenini biliyorsun; Osmanlı, kefereye karşı savaş açtı, kefere topraklarını Bizans'a doğru temizlemede. Osmanlı bu durumdayken arkadan vuruldu mu yok olur; Osmanlı'yı da arkadan ancak Karesi Beyi vurur bu karışıklıkta. Aşağıdan Germiyanoğlu nasıl gemleniyorsa burada da Açlan Bey öyle gemlenmelidir, bunu da ancak sen yapabilirsin.»

«Ben de yapamam diyorum işte.» dedim; «Artık yapamam; Açlan Bey avucumdan uçuyor.»

Evrenus: «Çavuşlar, kolcular, üç buçuk da olsa tımarlılar senin elinde; eli kılıç tutan seni bilir. Açlan Bey

buncacık hesabı hesaplamıştır.»

Korku değildi benimkisi, umutsuzluktu. Ayrıca bir Beyin yalana kucak açmasını aklım almıyordu. Açlan Bey'den soğumuştum, iğreniyordum belki de. Gazi Fazıl asıl duygumu ilgisiz görünen sözlerle açıkladı: «Şimdi bir gözbağcı, Bey Evinde bizden kıymatlı oldu diye alınıp küsmeyelim.» dedi; «Alınıp küsmek sokaktaki adamlara hastır, sokak işi gördüklerinden. Biz sokak işi görmüyoruz, öyleyse gönlümüze göre değil, aklımıza göre düşünelim. Gitmek en sonraki iş. Oyunsa bizim oyunumuz da olmalıdır karşılığında; çıngarsa biz de çıngar çıkarırız. Yalansa...»

Her bir tüyüm bedenimde ayrı bir ayağa kalktı sanki: «Yooo!» dedim; «Yalansa yoo! Ben yalana yoğum!»

Gazi Fazıl başını eğdi: «Doğru.» dedi; «Yalana ben de yoğum.»

Evrenus: «Bildiğimiz yol en iyi yoldur.» dedi; «Herkes inandığınca davranır; inandığımız da doğru olduğuna göre eğri büğrü davranmanın gereği yok. Nasıl olsa bu Pir Cabbarın Alisi bir gün, kuyruğunu açıkta bırakacak bir iş yapacak; gözcülerin sağlamsa kıstırması zor olmaz.»

«Ama halk var.» dedim; «Halk; yalan çanağına ağız açmış, ver bre ver diyor. Beyi biz avucumuza alsak bile yalanla sarhoşlayan halk sokağa dökülürse n'oolacak? Gidiş o gidişe hazırlık; sokaktan da Bey zorlanılmak istenecek.»

Evrenus: «Onun orasını da Ahilere bırakalım.» dedi; «Ahiler...»

Ece Halil: «Ahiler bu işe seyirci.» diye Evrenus'un lafını kesti: «Belki şimdilik işe karışmayacak gibi.»

Evrenus düşünmeden: «Belki de Ali'nin kendi yalanlarında boğulmasını bekleyeceklerdir.» dedi; «Halkı

bölmek de eyi değil, tabi; halkın düşlere kanıksaması, kendiliğinden doğruyu araması, istenilen bu aslında...»

«Uzun zaman alırsa!» diyerek Gazi Fazıl bana döndü; «O zaman da iş işten geçebilir; Hacı İlbeğ'in kuşkusu da bu olsa gerek. Onun için Ahileri bırakalım bir yana. Sel ağzındaki debbağhanelerden, Demirciler Çarşısından Okçular Arastasında Kumral Dede ocağından gelme ustalığa soyunmuş dervişler vardır; Bileyici Baba'nın iki üç bileyicisiyle bir iki çerçisi de vardı. Önce söylediklerim yerleşik, sonrakiler gezgincidir. Biz nasıl Beyi kollayacaksak bunlarda halkı kollayacaklardı. El altından haber salmakta yarar görürüm.»

Üçünün de fikri Karesi Beyliğini terk etmemekti, anlamıştım. «Nasıl uygunsa.» dedim; üstelemedim.

Ece Halil, Gazi Fazıl'ın sözlerini yerinde buldu: «Ben bu işi üstüme alırım.» dedi; «Esnafın birçoğunu tanırım.»

Evrenus: «Yine de Hacı İlbeğ'in gözcülerine iş düşecek.» dedi; «Veli Baba dergâhının kirli çıkılarını başka türlü Açlan Bey'in gözüne sokamayız.»

«Öyleyse Beyin küçük oğlunu Orhan Bey'in yanına gönderelim. Evnenus, Dursun Fakih'e bir mektup yazıp durumu anlatsın; Dursun Fakih de Orhan Bey'e iletip yolunca yordamınca istensin oğlancık; burda yok edecekler.» dedim.

«Benim yanımdayken?» diye atıldı Evrenus. Yanakları kızarmıştı; alnı hemen kırışmış, gözleri kısılmıştı. Evrenus'un bu huyunu düşünmemiştim: Kolay kolay bir şeye el atmazdı; attı mı da bırakmazdı. Az kalsın: «Senin yanındayken zehirlediler bre!» diyecektim; Evrenus, öfkesi boğazında boğulmuş sesiyle devam etti de diyemedim: «Dursun Fakih Osmanlı'nın ünlü kadısıysa biz de Evrenus'uz Hacı İlbeğ, kuşkun mu var?» dedi; «Bileğimiz

eyi kılıç tutmaz ama bildiğimizi eyi biliriz hemi de iyisinden öğretiriz.»

Hâlbuki aklı da yerindeydi Evrenus'un, bileği de; kılıç işinde bana laf dokunduruyordu. Damarlarımdaki kan şöyle bir çekildi yüreğime doğru, sonra indi yine damarlarıma soğumuş olarak; ardından hemen ısındı, bir tuhaf baktım herhal Evrenus'a, başıma bir taş yemiş gibi baktım: «Bak şimdi sen...» dedim; «Bak hele lafı nereye çekersin. Beynine bileğine laf eden mi oldu bre Evrenus, haa?»

Cevap vermedi bana; kalkıp pencereye gitti. Dışarısı kararıyordu; ikindi sonu akşama kavuşmuştu; Evrenus, akşama seğirten bulutlara bakar gibi yaptı: Yanına gitmeğe niyetlenip kalkmağa davrandım; Ece Halil kaş göz işmarıyla durdurdu. Bir süre konuşmadık.

Sonra Ece Halil konuşulanları derleyip toparlıyormuş gibi: «Eh...» dedi; «Bir sonuca varıldı sanırım. Beklenilecek! Ben esnaf dervişlerle görüşüp yardımlarını isteyeceğim; kimseyi kuşkulandırmadan halka sunulan haşhaşın tiryaki olmalarını isteyeceğim. Evrenus'un dediği gibi sen de Hacı.»

Evrenus yüzünü bile döndürmeden: «Ben bir şey demiyorum; neyi nasıl isterseniz öyle yapın!» dedi.

Pencereden görünen ortalık akşamlaşmıştı iyice.

Ece Halil bize doğru gülümsedi: «Evrenus'un dediği gibi Hacı İlbeğ sen de gözcülerini sıkıla.»

Bundan sonra Gazi Fazıl ile daha çok, esnaf dervişlerinden hangilerini bu işe salmanın yararlı olacağı üzerinde konuştular.

Evrenus ne dönüp baktı, ne gelip oturdu yerine. Pencereden görünen ortalık akşamı buldu fakat Evrenus'un tuttu mu tutan damarı alıngan inadından dönmedi. Daha da ileriye gitti: «Ezan okunacak neredeyse.»

dedi boğulması azalmış bir sesle: «Ben camiye gidiyorum.» Yine dönüp yüzümüze bakmadan çıktı.

Bu sefer Gazi Fazıl güldü; açık, yumuşak güldü: «Daha camiye girmeden şeytanları dağılacak.» dedi; «Gece yarısı uyandırıp gönlünü almaya çalışırsa şaşma Hacı İlbeğ. Neyse biz işimize bakalım; konuşulmadık laf kaldı mı?»

Evrenus gidince daha rahat konuştum: «Küçük oğlanın Orhan Bey'e gönderilmesi şart!» dedim; «Bu bizim ayrıca güçlü olmamız demektir. Yeter ki Dursun Fakih Orhan Bey'i razı edebilsin. Bir oğlu Orhan Bey'in yanında olursa Açlan Bey ne de olsa çekinir, ölçüsüz gidemez.»

Elini şakağına koyup azıcık düşündü Ece Halil, kısık kısık: «Burası doğru işte.» dedi; «İşe bir de bu gözle bakmak gerek.» Ama hemen ardından: «Hele biraz daha bekleyelim.» dedi; «Belki durum kötüye gitmez.»

Ben: «İnşallah.» derken Gazi Fazıl da mumu yakıyordu: «Sesin çok umutsuz Hacı İlbeğ.» dedi; «Seni bilmesem, bu adam bizi bozguna vurmak niyetinde derdim.»

Ece Halil: «Mektup yazmak şart olursa?» diye sordu bana düşünceli; aklı yatmıştı buna, belliydi; «Bu küçük oğlan meselesinde mektup yazmak şart olursa neden Orhan Bey'e yazmayasın? Dursun Fakih'i aracı koymandaki maksat ne?»

«Şundan.» dedim; «Doğrudan yazmak Orhan Bey'i de kuşkulandırabilir; bizi iyi tanımaz; babası yahut Kumral Dede ocağının aracılığıyla tanır. Gençtir, ola ki kendi bilip tanıdıklarını daha yeğ tutar, babasından kalanlardan, az tanıdıklarına, iyi bilmeden güvenemez. Bir de Dursun Fakih tanınmış, bilinmiş bir kadıdır, güvenilir adamdır. Ayrıca Osmanoğlu için başı da gerekse verir.

Herkesin bildiği bu değil mi? Ondan düşündüm Dursun Fakih'in aracılığını.»

«Haklısın.» dedi ikisi de; «Dursun Fakih bizi de bilir. Yalnız Orhan Bey'e dediğini yaptırabilir mi mesele burda. Dursun Fakih için söylenenlere inandıysa Orhan Bey?»

O sırada ezan okundu. Bir sabah ezanı bir de akşam ezanı oldum olası beni hüzünlendirir. Anamın hastalanıp yüreği yandığı günlerden kalma herhal. Koca adam oldum, Karesi Elinde değil belki Osmanoğlunun ülkesinde de bileğime eş, kılıcıma denk az yiğit bulunur, isterse övünüyor deyin, gelgelelim, hâlâ bu iki ezan sesi, beni anası hasta çocuğun garipliğine götürür. Bir yandan yalnız olmadığımı söyler, korkma ben varım, yanındayım der Tanrı sanki. Bir yandan da bir kadın sesi «Su! Su! Su!» diye inileyerek uzaklaşır kulağımdan. Hele o, sabah ezanında, daha çok, «Hayyealelfelah» sesinin çağırışı var ya. Yorganın altında dertop büzülüp ağlamak gelir içime; çoğuncası ağlarım. Bunu benden başkası bilmez, ne Ece Halil, ne Gazi Fazıl ne de Evrenus. Evli de değilim.

«Hacı İlbeğ! Hacı İlbeğ! Bre daldın. Camiye yetişelim.» Gazi Fazıl'dı.

Silkindim. «Yanık Ömer'in sesi değil mi bu? Konya'dan dönmüş demek.» dedim. İbrikten, birbirimizin eline su dökerek abdest tazeledik; cami uzak değildi. Namaza yetiştik. Doğrulayıp Evrenus'u buldum ben; yanında yer açtı. Namaza durdum.

Ertesi sabah Açlan Bey vay yandıma düştü; Balıkesir karıştı sanki. Çarşıda, pazarda, arastada, Bey Evinin önündeki meydanda belli başlı sokak aralarında Veli Baba Dergâhının sırtı yarım postlu, ayağı yalınayak başı kabak dervişleri Huu çekip dolanmağa: «Adalet! Huu! İnsaf! Hu!» deyip höngürdemeğe; «Dergâhımız gözlenir,

ibadetimiz basılır, vay ne mene iştir bu! Hak ki Hak!» iniltileriyle vaveylaya başladılar. Üçerli beşerli onarlı toplanmış, kimi de boydan boya yalnız yakası yırtık beyaz uzun bir kefen bezini bolca eteğiyle başından aşağı geçirmiş saçlı sakallı dervişler şehirde cirit attı. Bu sonuncuların nerden, nasıl, ne zaman geldiğini bilen çıkmadı ama Veli Babalı dervişlerden daha baskındılar; ellerinde zincirlerle dövünüp durdular, rastladıkları halka da vurdular, kendilerinden çok halka vurdular, kendilerine vurur göründüler. Balıkesir öyle bir havaya büründü ki bu dervişlerden yana çıkmayan suçlu gibi sandı kendini; Beye karşı gelmiş, Karesi Eline hayın olmuş gibi göründü. Ölenlerin, yaralananların olduğunu duyduk.

«Dergâh basma da nerden çıktı? Dergâh basan, dergâh gözetleten kefere midir, bunun yeri Karesi midir? Şeriat cevap versin, Beyden adalet isteriz!» Haykırışları kimsede akıl, mantık bırakmadı.

Açlan Bey, bu hengâmede çağırttı beni; sapsarıydı. Gözleri, yuvalarında sapan taşı misali fırlamağa hazır bekliyordu. Sakalının boyanmış karanlığı bütün yüzüne vurmuştu; iki eliyle iki yakama birden yapıştı: «Sen! Sen! Sen ne yaptın sen!» diyor da başka bir şey demiyordu. «Durdur, nasıl durduracaksan durdur hadi!» diyebildi en sonunda. Yakamdan çeke çeke meydana bakan camın önüne getirdi beni. Meydanda kaynayan dervişlerle onlara katılmış ne idüğü belirsiz kalabalığı gösterdi: «Bunları deliklerinden çıkarmanın yeri miydi, sırası mıydı Hacı İlbeğ? Yeri miydi, sırası mıydı ha? Bre sende hiç mi akıl yoktu ki inlerine adam soktun?»

Yakama yapışan elleri sapır sapır titriyordu. «Beyim.» dedim; «Açlan Beyim. Delikleri dedin, inleri dedin; sen de anladın ki yılan bunlar yahut tilki.»

Sözümü bitiremedim. Açlan Bey kudurdu adeta:

«Laf istemem vezir! Tedbir isterim, tedbir!»

«Tedbir tamdır Beyim. Küçük oğlun Dursun Bey'i Evrenus bekler ki kılına dokunamazlar. Büyüğünü...»

«Sana oğullarımı sormadım, sana kimi. Bre bana bak tedbir, tedbir!»

Baktım olacak gibi değil: «Bırakın, ne yaparlarsa yapsınlar.» dedim sertçe; «Üstlerine varırsak daha da büyütürler. Varmazsak bir süre sonra defolurlar. Olacağı buydu, oldu. Pir Cabbarın Alisi denilen herif Beye sırtını dayadığı müddetçe bu gün gördükleriniz yarın, ertesi gün bin beteriyle tekrarlanır.»

«Tedbir dedim sana! Pir Cabbarın Alisini sormadım!»

«Tedbir buyurdunuz ben de tedbirden söz ettim. Pir Cabbarın Alisidir tedbir. Ali.»

«Kes şu Ali lafını!»

Ağzı köpürmüştü Açlan Bey'in; «Kes şu Ali lafını.» derken üç dört damla tükürük köpüğü dudaklarından kopmuş, yüzüme sıçramıştı. Silemedim; silemedim ama yüzümde kuruyana kadar da susmadım. Beymiş, paşaymış aldırdığım yoktu Açlan Bey'e artık. Veli Baba Dergâhıyla, Pir Cabbarın Alisi hakkında ne biliyor, ne düşünüyor, neye niyetleniyorsam hepsini bir bir eğip bükmeden anlattım; lafı lafa uluyor araya alacak soluk bile sokmadan konuşuyordum ki Açlan Bey fırsat bulmaya diye. Sonunda soluk soluğa: «Şimdi düşünmek sırası sendedir Açlan Beyim.» dedim; yüzüm muhakkak morarmıştı, sesim boğazımda hırlıyor, soluksuz düşmekten zorlanıyordu: «Beysen, Beyce düşün. Beyliğini yerine getir. Değilsen orasını ben bilemem.»

«Huh.» deyip geniş bir soluk alabildim; ne derse desin, verecek cevabım da kalmamıştı artık.

Meydanda dervişlerin hepsi bir araya toplanmış

haykırıyor, dövünüyor, ayılıp bayılıyorlardı.

Açlan Bey, ellerini yakamdan çekmiş, içinden geçenleri bilemeyeceğim bir donmuşlukta suratıma bakıyordu. Neden sonra yine öyle bir tuhaf donmuşlukla başını meydandan yana çevirdi; meydana, dervişlere baktı. O donmuşlukta, donmuş bir sesle: «İyi yapmadın.» dedi; «Vezirlik değil bu seninkisi.» dedi, «Sidik yarışı, sidik!» dedi; sona doğru bağırmıştı. Ama ilk gördüğüm zamanki şuuru karışmış Açlan Bey değildi artık. Yavaş yavaş, donmuşluğunda çözülüyordu: «Deli desem deli değilsin, akıllı da değil. Aşağımızdaki Germiyan oğlunu düşünmedin ya Orhan Bey'i de mi düşünmedin? Sana kaç kere dokunma bu heriflere diye buyurdum. Orhan boşuna mı şeyhleri topluyor başına dedim. Şimdi bunların burda yaptıkları bir şey değil, yaygarayı basıp Germiyan'a, Karaman'a, Orhan'ın topraklarına durmadan dergâha baskı yaptığımızı, dervişlere işkence etiğimizi bilmem neyi yayacaklar, kendi meşreplerinden olanlar bu yaygarayı körükleyecek. Al sana püsküllü bir bela ki, kime doğrusunu anlatırsın. Germiyanoğlu «Vay.» diyecek; «Sen böyle yapamazsın, yaparsan ben gelir dervişleri korurum deyip dürzüleri bahane edecek; o etmezse Orhan edecek, Orhan etmezse Karamanoğlu niyetlenecek; halk bıkacak, bilenecek, taşacak. Kim kazanacak bundan vezir, kim? De hele bana. Hadi, ne susarsın?»

Haklı mıydı değil miydi; inanarak mı söylüyordu, inanmayarak mı bilemiyorum ama korkuyordu. Apaçık belliydi. Yeryüzünde bir Beyin korkması kadar iğrenç bir şey olamaz. Cevap vermek istemedim. «Git, şimdi dağıt nasıl dağıtacaksan herifleri; dağıtmadan gelme yanıma.» demesini fırsat bilip çıktım yanından. Ancak o zaman sildim yüzümdeki kurumuş tükürük kalıntılarını. Yine de gidip bolca suyla yüzümü yıkamak geldi içim-

den. O niyetle Bey Evindeki odama koştum. Ama odaya girince, neden bilmiyorum, ilk işim kâğıda, divite sarılmak oldu. Evrenus'tan görüp alıştığım şekilde bir ayağımı diz altı büküp oturdum; dikine duran dizimin üstüne elimi dayayıp avuç içinde desteklediğim kâğıda «Bismillahirrahmanirrahim» yazdım. Yazım kötüydü ama okunaklıydı; «Kadıdır; kadı, nice kötü yazı görmüştür, yadırgamaz.» diye düşünüp mektuba başladım. Osman Bey'in ünlü, hatırlı, gerçekten bilge Kadısı, adaletinden hiç kimsenin şüphesi olmayan Dursun Fakih'e bütün olanı biteni anlattım, niyetimi yazdım. Orhan Bey katında aracı olup, Açlan Bey oğlu —ve hemi de kendi adaşı— küçük Dursun Bey'i aldırmasını niyaz ettim ve bunun yararlarını sayıp döktüm. Kâğıdı zıhlayıp kuruladım; özene bezene katladım, mum eritip damgamı bastım. İş göndermeye kalıyordu. Uzun uzun düşüne seçe karar veremezken Sülemiş Çavuş geldi aklıma. Okçular Arastasından ok almağa gelmişti; Orhan Bey'in oğlu, Süleyman Bey'in yiğitlerindendi; genç, gözü pek biriydi, bana geldiğinde kanım kaynamıştı; haber salıp çağırdım.

Sülemiş gelinceye kadar da Bileyici Baba'ya, bir başka mektup yazdım; Dursun Fakih'e de yazdığımdan söz ederek gerek Dursun Fakih'in gerekse Orhan Bey'in herhangi bir kuşkuları olursa gidermesini istedim. Bu mektubu daha kolay gönderebilirdim; güvendiğim çavuşlardan birini seçmem zor olmadı. Mektupları, yerlerine varmak üzere seçtiğim kişilere verdikten sonra ancak içim rahat etti, Açlan Bey'in kesin buyruklarını ondan sonra hatırlayabildim. Nedense güldüm bir süre; benim dışımda, fakat benim aynım olan biri güldü daha doğrusu. Mektuplardan, mektupları gönderdiğimden benden başka kimsenin haberi yok sanıyordum.

ZÖHRE

Veli Baba Dergâhı dervişlerinden illallah demeye başlayanlar olayların haftasında henüz azınlıktaydı; fakat açıktan açığa konuşup seslerini çıkaramıyorlardı, sağda solda kaçamak iç döküşler halindeydi şikâyetleri. Pir Cabbarın Alisi, dervişleri sokaktan çekti hemen. Bir hafta, on gün öncesine göre alışılmamış bir sessizlik Balıkesir'i bir tuhaf sersemletti. İllallah diyenler bile bu sessizlikten, sokağın eski haline dönüşünden kuşkulandılar. Çok karışık, birbirini tutmayan söylentiler dolaşmaya başladı kentte. Pir Cabbarın Alisi uzaktan dinliyordu söylentileri; ne söylentilerin üstüne varıyor, ne yön vermeye çalışıyor ne de adamlarına şöyle yapın, böyle edin diyordu. Hemen hemen dergâhın dışına çıktığı da yoktu. Son üç gün içinde, hücresinden de çıkmamıştı; Veli Baba'yı da çağırmadı. Tek gördüğü, üç gün önce bir gece yarısı dergâha gizlice gelen bir dervişti; dünden beri de bu dervişle birlikte hücreye kapanmışlardı. Bir ara Veli Baba, ne olursa olsun görmek istedi Pir Cabbarın Alisini; «Hücresinde beklesin, birazdan gelip ben kendisini görürüm.» cevabını aldı.

Pir Cabbarın Alisi, Veli Baba'nın hücresine öğleye doğru geldi; yüzü yumuşaktı; gözlerini bilenler karamsı ışıklarının arasında, çok keyifli olduğu zamanlar ancak böylesine iğne ucu gülümsemeler fark edebilirlerdi. Veli

Baba, bu sefer, iğne ucu gülümsemelerin daha bir sivri, hemen fırlayacakmışçasına harekette olduğunu, Pir Cabbarın Alisinin gözevlerini zorladığını hissetti. Ali ayrıca, kavruk bedeniyle de iğne ucu gülümsemelerini döke saça yürüyordu. «Nedir derdin?» dedi Veli Baba'ya; «Beni görmek istemen korkundan mı yoksa? O sivri aklına yine neler esti ki uçuşmadasın?»

Veli Baba pıstı: «Fırsatı kaçırıyoruz, bilesin.» dedi sadece.

«Hangi fırsatı?»

«Dervişleri çektin. Yeni bir şey de söylemedin. Olayların ateşi sönecek neredeyse. Sönmeden bastırmalıydık.»

«Eyi. Sonra?»

«Sonra? Bastırmalıydık işte; sonrası da daha sonrası da bu. Anadolu'ya geldik geleli hiçbir vakit bu kadar güçlü olmadık; hiç bir gün su yüzüne çıkıp dediğimizi yaptıracak hale gelemedik bu kadar. Karesi Beyliği bir parmak ötemizdeydi, hala bir parmak ötemizde, neden bükemiyoruz bu parmağı bize doğru Alim? Dervişleri susturamıyorum; söyleyecek söz bulamıyorum.»

«Dervişleri susturmak çok mu önemli?»

«Bunların ne biçim dervişlerden olduğunu bilmez gibi konuşuyorsun.»

«Baldırı çıplak, serseri, ip kazık kaçkını. Başka? Hırsız, soyguncu, afyoncu. Görünüşü derviş, içi it. Bize böyle derviş gerekti bunları topladık. Ben topladım.»

«Sen benimle eğlenmiyorsun he mi? Eğleniyor musun? Bu heriflerin ne biçim olduklarını bile bile hemi de?»

«Veli; bırak odunluğu; odunun bile özü vardır, hisseder; sen nasıl hissetmiyorsun? Bu heriflerle mi vuracaksın, Beyliği aldığın zaman bu heriflerle mi düzen ku-

racaksın? Bu heriflerin ilk işi seni yemek olur budala. Hâlâ Dalaman'ın aşiretindeki dağda yaşayan evliya taslağısın sen, hâlâ ordan bir adım ileri gitmemişsin. Dinle beni, dinle de gözünü aç.»

Veli Baba'nın bir yakasından tutup kendine doğru çekti, Veli Baba'nın bir kulağı ağzına değecek kadar çekti, o kulağa doğru dişlerinin arasından, dişlerini sıka sıka, ezilmiş sesleri bazen ıslaklaşmış, bazen iğne ucu gülümsemeler, bazen dost mırıltılar halinde:

«Dinle koca budala.» dedi; «Dinle Veli Baba Dergâhının soylu, keramet sahibi Veli Babası, dinle! Bizim Ehli Hak Ocağıyla göbek bağımız kesildi gayrı. Ordan bize ne bir umut ne bir güvenç var bundan kelli; ordakiler dağılmış, dağıtılmış, kendi yüreğimizde ne yanıyorsa onun közünü körükleyeceğiz artık; kendimiz var sadece, anladın mı kendimiz; onun için Karesi Beyliğini öyle bir parmak ötemizdeyken bile alamayız, açık açık ortaya çıkamayız, aslanlara yem oluruz sonra. Tilkiyiz biz, tilkiliğimizi bilmemiz gerek. Osman oğlunun eline düşmek ne demektir bilir misin? Etinden et kopmanın ne demek olduğunu bilir misin? Öyleyse dinle. Bensiz hiçbir iş yapamazsın; yüreğin boş çünkü senin, ipin elimde çünkü senin; Beylik, Vezirlik şatafatı iliklerini oynatmasın sakın, yoksa ipini kendi elimle veririm Orhan Bey'in eline haberin ola. O susturamadığın dervişlerin ortasına atıveririm seni, yok olursun bir anda; tamam mı? Yüreğimdeki ateşe inanmanda azalma oldu mu söyle. Cevap ver!»

Veli Baba uykulu bir korkuda: «Kuşkun mu var ki?» dedi.

«Bırak kaçamağı, açık söyle, var mı?»

«Yok. Hayır yok.»

«Yahşi. O zaman işin cefası bana sefası sana korkma.

Yorgunluğu bana; Veli Babalığı, adakları, hoş kadınları, yemesi içmesi sana. Dergâha gelen armağanlarda bir azalma oldu mu?»

«Olmadı.»

«Eyi. Öyleyse pazar yerinde görünme bir müddet. Halk seni görmedikçe daha çok arar.»

«Ya satı pazar eskisi gibi bollanır, bereketini kaybetmezse?»

«Senin yüzünden mi bereket arttı sanıyordun? Halk öyle görmek istiyordu soyha, öyle sanmak istiyordu, öyle körükleniyordu. Sen ayağını pazardan kestiğin zaman en küçük aksaklığı halk görünmeyişine yoracak. Korkma, ufak tefek aksaklıklar da her zaman olur, olmazsa yaratılır.»

«Daha ne kadar sürecek bu?»

«Hacı İlbeğ ile arkadaşları Karesi'den koğuluncaya kadar; Orhan Bey'in çevresi çökünceye kadar. Fazlasını öğrendin yeter artık. Git şimdi susturamadığın dervişlerinin yanına. Sustur artık.»

«Nasıl? Kolay mı sanıyorsun?»

«Seni ne gün için beslediğimi, ününü tününü körüklediğimi sanıyordun? İpin elimde dedim, duymadın mı? İpi senin elinde olan dervişler de vardır; yürü git sen de onların ipini çek. Bir çırpıda ölmek kolay iş ama herkes bir çırpıda ölmez bu dünyada. Etinden et koparırlar öldürmeden.»

«Ufaksın, yumuşak görünüşlüsün. Yüzüne bakan kadınsa gönlünü alamaz senden Ali. Alamaz.»

«Ey. N'olmuş, neden bu deli sayıklaması şimdi?»

«Heç. Yüreğin köpek yüreği senin!»

Veli Baba Pir Cabbarın Alisinin öfkeden taşmasını, ağzına geleni söylemesini bekledi. Aksine Ali güldü, sapsarı kirli dişleri görünüp ucu uzunca kıvrık burnu, san-

sar ağzı misali gerinerek sırıttı, sırıttı. Yüzü kayışlaştı; herhalde küfür etmeğe hazırlanıyor diye düşünecekken, Ali bangır bangır gülmeye başladı.

Veli Baba asıl bunu görünce korktu. Ali'nin bangır bangır gülüşü ciğerine işledi. Gülüşü birden durdu Ali'nin; başladığı gibi durdu: «Sevindim bunu öğrendiğine.» dedi; «Sen de böyle yürekten anlarsın zaten. Hadi bakalım akşama en güvendiğin beş dervişle yedi kadın ayır; halvetimiz olacak. Bursa'daki Veli Babalılara da haber sal hazırlıklı bulunsun; ikisi hemen yola çıkıp geç vakit de olsa bana gelsinler. Diyeceklerim var.»

«Olur.» dedi başını eğip Veli Baba; «Salarım; dediğini ikiletmedim şimdiyece.»

«Çıkarını bilene akıllı derim ben; hele bundan sonra. Arkamızda güvenecek kimse kalmadı, Anadolu teşkilatı dağıldı. Benden koptun mu tek başına kalacağını bilirsin. Yaşın yetmişi çoktan geçti, he mi?»

Veli Baba'nın boğazından aşağı sarkmış sandığı binlerce ip birden koptu, ilmiklendi, birbirine dolandı. Soluk borusunda yumaklandı fakat ne daha aşağı indi, ne daha yukarı çıktı.

Pir Cabbarın Alisi: «Bakma benim sözlerime sen.» dedi; «Bilirsin köpek yüreğidir yüreğim. Akşama her bir şey hazır olsun; olura olmaza da kulak asma o kadar. Yarını düşün; yarının dünya nimetlerini. Ömür dediğin çok uzundur he mi babam?»

Pir Cabbarın Alisi, hücresine giderken Veli Baba bir süre hareket edemedi. Bunca yıl yaş yaşamış, hiçbir gün, eli kolu, bacağı, boynu böylesine, hem de iliklerinden böylesine bağlanmamıştı. Ense kökünde ilkin kötü bir isteksizlik duydu; belkemiğine aşağı, başının üstüne doğru gidip gelen bir isteksizlikti. Gözlerinde, ortalık gün güneşlikken karanlık yuvarlaklar dolandı; ne bir

baş dönmesi, ne bir el ayak kesilmesi. Gücü kuvveti her zamankinden çok yerindeydi ama bu güce kuvvete karşı isteksizdi: «Yetmişimi geçeli beş yıl oldu hay it dölü.» diye söylendi farkında olmadan; «Eyi ki hatırlattın. Yetmiş şu kadar yıl!»

Derin bir soluk aldı, başka biri aldırdı herhal bu soluğu kendi almadı, zorla aldırıldığını hisseder gibi oldu: «Yetmiş şu kadar yıl?» Yetmiş beş yıl, diyemiyordu bir türlü. Gözüne çarpan ilk ağaca doğru, oturmak isteyen bacaklarının itişiyle gitti; oturmak isteyen bedeni, oturdu. «Kafam niye oturmak istemiyor meret?» diye düşündü boş yere. Hücresinin kapısına varmış olan Pir Cabbarın Alisine takıldı gözleri; Ali hücresine girdiği halde gözlerini hücreden alamadı: «Köpek yüreği!» dedi tükürerek; «Korkuyor amma; benden korkuyor.»

Pir Cabbarın Alisi de hücresine girerken: «Bu Veli herifine fazla güven artık haram.» diye düşündü; «Yaşını yüzüne vurmakla hata ettim. Yaşı yetmişi geçen yarınki umudu düşünmez, bu güne bakar; düşünemedim buncağızı, düşünemedim. Düşünemedim tuh!»

Gerçekten dalgındı, gerçekten hayıflanıyordu; o anda dünyada tek başına, çevresinde bir büyük bulut boşluğu ile tek başınaydı. Kendinden başka var olabilecek her şeyi unutmuştu. Hücresinin kapısını kaparken kendi yalnızlığında konuştu: «Düzeltemeyiz de gayrı.»

«N'ooldu Ali?»

Sıçradı Pir Cabbarın Alisi. Kapıya tutundu; açmak, kaçmak istedi. Soğuk, karanlık bir hücre korkusu ile kendini yalnız sanışı olanca ağırlığıyla çenelerini kilitledi, o durumda: «Kimsin?» diyebildi. Soğuk bir ter inerken sırtından, yanına gelen kadından kaçacakmış yahut kadına tutunacakmış gibi belirsiz bir hareketle kapıyı bıraktı: «Bende iş kalmadı herhal.» diye mırıldandı; «Se-

ni unuttum Zöhre, unuttum. Şu işe bak. Korktum da.»

Zöhre eğilip çenesinden tuttu Ali'yi; kaldırıp yüzüne baktı. Terlemiş alnını sildi: «Ters giden bir iş mi var?» diye sordu; «Düzeltemeyiz gayrı dedin. Nedir bu?»

Pir Cabbarın Alisi yavaş yavaş kendini topluyordu. Çenesinde, şimdiyece hemen hiç alışmadığı bir kadın elinin ılıyışını duymak da ayrı bir dirilik veriyordu. Zöhre'nin, çenesindeki eline uçmasını istemediği bir kuşu tutar gibi uzattı elini, tuttu. Çekine çekine yokladı: «Kadın eli.» diye mırıldandı; «Var mıymış? Nicedir unuttuydum. Soy beni Zöhre. Elini bedenimde de duyayım, dinlendirecek beni.»

«Yoksa gelen dervişin ben olduğumu mu öğrenmişler?» diye sordu Zöhre. Bedeni olduğunca ürperdi.

Ali, Zöhre'yi çekerek postun üstüne götürdü: «Seni?» dedi, güldü. Az önceki korkusunu bastırmak için de gülüyordu; «Öyle bir derviş kılığına girmiştin ki üstündekileri çıkarmasan ben de bilemezdim. Bu çakallar nerden bilecek? Soy beni, düşünmeyi bırak, korkulacak bir şey yok ortada. Budalalık eden benim; Veli'nin suratına karşı yaşını hatırlattım.»

«Öyle dalgın girdin ki. Neyse. Oturma, ayakta daha rahat soyunursun.»

Ali bıraktı Zöhre'ye kendini; çocuk muydu, yeni yetmeliğinde mi yoksa delikanlılık çağı mıydı? Ne olursa olsun bir kadının soyduğu usul usul bir erkeğin düşündeydi.

Zöhre'nin elleri ise çocukluktan yeni yetmeliğe, delikanlılık çağına, çoktandır kadını unutmuş bir erkekliğe hızlanıyordu. İçlikleri çıkardığı zaman hoyratlaştı; «Giyecek yenilerin nerde?» diye sordu Zöhre; «Böyle durmayacaksın herhal?»

Ali: «Böyle duracağım.» dedi. Posta oturdu, yanla-

masına yattı: «Sen de soyun! Ne duruyorsun soyunsana.»

Yüzü pembeden kızarıyordu: «Nazın sırası mı meret? Bedenimi oğmanı istiyorum. Başka türlü kendime gelemem. Ellerin bedenimi oğdukça aklım başıma gelecek herhal; kaç yıldır sensizim. Üç günü yetti mi sandın? Nazlanma hadi.»

Zöhre direnmedi; gözleriyle dudakları arasında, yanaklarında kırılan eğri bir gülüş titriyordu: «Kaç yıldır bensizmiş.» dedi; «Hemi de sen. Çocuk olsaydım inanırdım belki. Memleketten ayrılırken de inandıydım. Şimdi inanmam. Orda.»

«Orayı bırak şimdi; memleket yok, memleket burası. Buraya sen de geldiğine göre şimdi ikimiz varız.»

İçlikleriyle kalan Zöhre'nin, içlik düğmesine giden eli duruverdi: «Ben temelli geldim. Senin yanında. Temelli seninle.»

«Temelliliğine temelli de. Sen belki. Neyse, soyun sen daha vakit var.»

Zöhre bıraktı kendini posta; Ali'nin böğrüne doğru yaslanıp oturdu: «Memleketteyken kaçtın. Derviş olup seni buldum.» dedi; daha çok sokuldu Ali'nin böğrüne; «Aklında yine bir şeyler varsa. Kolay savamazsın beni haberin ola. Sen nerdeysen ben de oradayım artık.»

«Kadın işi değil bu. Kadın bana ayak bağı olur bundan böyle.» diyecekti; Zöhre'nin böğründeki sıcak kadınlığından çok, Zöhre'nin gözlerinden korktu. Zöhre'nin gözleri, karlı gecelerin açlığında kıvranan yalnız kurt gözleriydi; aç kurdun kar yemiş dişi gözleri ışıkların en soğuğundaydı:

«Kadın sana?» dedi; «Kadın sana ne yapar?»

Ali: «Sana güveniyorum sadece.» dedi gözlerini kaçırarak; «Tek güvencem sensin. Öyle bir zamanda geldin

ki hemi de. Hızır'a inansam işe Hızır karıştı derdim.»

Zöhre, Ali'yi omzundan tutup posta yüzükoyun çevirdi. Bir dirseğini iki kürek arasına bastırdı: «Kolay mı oldu sanki?» dedi; «Seni unutmam daha hayırlı olurdu.» Ali'nin sırtını yavaştan oğmağa başladı: «Aslında kaçıp geleceğimi anladılar. Kaçmasam babam zaten yok edecekti. Ne sana gönül düşürmemi yedirebildi kendine ne de tarikata girmemi. Onca malın mülkün sahibi olmak, üstelik Sünni olmak babamın üstünlüğüydü. Bilirsin; sizin de malınız mülkünüz gözle sayılmazdı.»

Ali: «Canı cehenneme malın mülkün.» dedi; «Dünyadan zenginleri kaldırmazsan rahat edemezsin. Hah orayı! Orayı işte, oğ eline kurban olduğum kuluç olmuş, kuluncunu ezercesine oğ. Zenginlik de böyle bir zıkkım; koca bir bedenin sancısı oluyor.»

Zöhre oğmayı bıraktı. Ali yarı doğrulup Zöhre'ye baktı. «Niye bıraktın?»

«Hep böyle mi sürecek bu?» dedi; «Ne zamanaca? Burda bitsin. Gidip başımızı sokacak bir yer vardır elbet, oraya gidelim. Herkes ne yapıyor, nasıl yaşıyorsa iki ikiye biz de.»

«Biz yapamayız Zöhre.»

«Niye? Çocuklarımız olur. Mal mülkse sevmediğin karnımızı doyuracak, çocuklarımızı büyütecek kadarını kazanırız, yeter. Toprak sahiplerinin birinin yanında çalışırız.»

«Sen, senin babanın toprağında çalışanların nasıl it köpek yerine konulduğunu bilmiyorsun herhal, ben benim babamınkileri biliyorum!» dedi hırsla Ali; yeniden posta yüzükoyun yattı.

Zöhre kararsız: «Her toprak sahibi bir değildir.» dedi; «Bizim oralar, belki bizim oralar çok ayak altı olduğundan hani gelip geçen aşireti, Tatarı, eşkıyası şusu bu-

su yüzünden zenginleri de ezici olmuştur; onca mal mülk başka türlü korunur mu? Ama buraları öyle değildir; buralar durmuş oturmuş olduğundan...»

Ali: «Zengin her yerde zengindir!» diye hırçınlaşıp sözünü kesti Zöhre'nin; «Hele sonradan zengin olanların hepsi birdir. Namussuz, hırsız, it dölü! Yürekleri köpek yüreğidir oradakilerin de buradakilerin de yüreği köpek yüreği.» durdu. Sesi gittikçe nefretle koyulaşıyorken düşüvermişti; sulanmıştı, kopmuştu: «Soyhaya bak sen.» dedi, sinirlenerek; «Şu herif de bana aynı şeyi söyledi. Veli de. Yüreğin köpek yüreği senin dedi.» kalktı; Zöhre'den hafifçe uzaklaştı, posta bağdaş kurdu. «Köpek yüreği?» diye söylendi. Gözleri Zöhre'nin ellerindeydi ama boş bakıyordu. Ellerini uzatıp Zöhre'nin elini de boş bakışının boşluğunda tuttu, avuçlarının içine aldı: «İnsanı sevmiyorum ben aslında.» diye mırıldandı; «Öyle. Doğrusu bu. Nefret ettiğim benim, ne zengin, ne yoksul ne de Bey. İnsandan nefret ediyorum. Sen hiç kurban kesilirken gördün mü? Kurban keseni, kesilen kurbanı gördün mü?»

Zöhre, Ali'nin yüzünün solmakta olduğunu görüyordu. Ali'nin göz aklarında kirli sarı bir su perdelenmişti; bakışındaki boşluk bu kirli sarı su perdesinden süzülüyordu. Gözleri yanaklarına doğru cepleniyordu. «Uzan da oğayım.» dedi; «Hoşlanıyorsun.»

Ali istemedi. «Ver şu içliklerimi, üşüdüm.» dedi. «Hücre nemli gibi, sırtıma yapıştı.»

Zöhre kalkıp Ali'den soyduklarını getirdi; önce içliklerini alıp giydirmek istedi. «Ben giyerim.» dedi Ali önce; sonra: «Sen giydir, pekey.» dedi; «Anam geydirip kuşatırdı beni, beslemelerin eline bırakmazdı. Anam kurban kesilirken seyretmemi de istemezdi. Bir Çerkez yanaşmamız vardı; sığır kuyruğundan zalim bir kırbacı

vardı yanaşmamızın. Atın sağrısına vurdu mu o pırıl pırıl dolgun öpülesi sağrıda kırbaç izi kabarırdı; sağrının o canım yumuşak etin yırtıldığını sanırdım. Yanaşma her kırbaç vuruşta keyiflenir, yüzü al al olur; kısrağın sağrısı, hep kısrakları seçerdi hergele, yumuşak etinden yırtılırdı sanki. Ben tarifsiz bir titremede seyrederdim. «Hoşuna gidiyor Ağa oğlu ha?» der sırıtırdı yanaşma; öküz kuyruğu kamçıyı elime sıkıştırır: «Hadi sen de vur!» derdi; «Vur!»

«Kamçıyı elime aldığım ilk günü hatırlıyorum; o tarifsiz titremem çocuk parmaklarımdan yüreğime doğru kasılıvermiş, kafam sarhoşlamıştı. Yaklaştım sağrıya doğru, kaldırdım kamçıyı. Ipıl ıpıl süt beyaz kısrağın sağrısı bıngıldadı gözümde. Vuramadım; kısrak, kırbacı tuttuğum kolumu omzumdan tepti. Nasıl olduğunu bilmiyorum gökyüzü beş parça oldu gözümde; yere yıkıldım. Yanaşmanın elimden kırbacı aldığını, kısrağın dolgun sağrısını şırak şırak kamçıladığını duyuyordum; canım yanıyor, omuzum karıncalanıyor, başım git gide sarhoşlanıyordu.»

Pir Cabbarın Alisinin sesi, hücrede boğuk, karanlık, duvarsıydı; boğuk, karanlık, taşsıydı.

Zöhre, elleri içlikte, içliği Ali'nin boğazından yarı geçirmiş, bir tuhaf oyalanıyordu. Ali, kolunu uzatıp sağ omzundan içliği yukarı doğru sıyırdı; «Bak, kısrağın tepik izi bellidir.» dedi; «Eyi bakarsan göreceksin.»

Zöhre göremedi: «Sana öyle gelmiş.» dedi; «Çocukken izi kaldı sandıysan...»

Ali: «Ben görüyorum.» dedi katıca. «Babamın da bir kamçısı vardı.» diye devam eden sesi katılığın yanı başında burkuktu da. «Daha süslü, daha kalın. O da anamı döverdi geceleri. Bir gece seyrettim. Anamın ak derisi de her kırbaçta bir ayrı yırtılıyordu. Kısrağın sağrısı kana-

mazdı hiç. Anamınki kanardı. Ben kusardım; başım dönerdi.»

Zöhre çekip çıkardı Ali'nin başından içliği. Ali, çocukluğundan kalma günleriyle o anının arasında sıkışmış gözlerle Zöhre'ye baktı: «Ne yaptın?» dedi mazlumca. Zöhre cevap vermedi. Bir çırpıda soyundu. Gelip Ali'nin yanına posta uzandı. Bir kolunu Ali'ye yastık yapıp Ali'yi kolunun üstüne çekerken: «Unut.» dedi; «Şimdi ben varım. Senin için geldim.»

Ali, Zöhre'nin koluna doğru yatmamak için direniyordu: «Çocukluk unutulmuyor.» dedi; «Çocukken her şey adamın kafasına kazılıyor. Çıkmamacasına kazılıyor. Üstelik çocuk, bir inek gibi çekildiği yere gidiyor. Anam kesilen kurbanı göstermemek isterken beni kurbana itiyordu. Yanaşma bir gün gösterdi bana, hemi de kendi keserken gösterdi. Bıçağın ağzı, koyunun ak pütürlü yünlerinden sıyrılan boynu. Derken birden kan fışkırdı boyundan, gırtlağın fırlayışını, kanın fışkırışını, koyunun debelenişini gördüm; kanın fışırdayışını, kanın hırıltısını duydum. Yanaşmanın yüzü yine al al olmuştu. Bir kesilen koyunun boğazına, parçalanmış gırtlağa, bir yanaşmanın alca yüzüne bakıyordum, alca terleyişine dalıyordum. Nasıl oldu bilemem o ara kurbanla yanaşma yer değiştirdi. Koyunun yanaşmayı kurban ettiğini gördüm. Zöhre, yemin ederim sana gördüm. Yanaşmanın gırtlağı paramparçaydı, hırıldıyor, fışırdıyordu. Yanaşma kansızdı yalnız; bu sefer koyunun yüzü al al olmuş terliyordu. Koyunun yüzündeki alca ter öyle değişik bir gülüş oldu ki anama benzedi; anam eline kamçıyı almış da ha bire yapıştırıyordu babama, yapıştırdıkça gülüyordu, koyun gibi. Yanaşma debeleniyordu. Bu yer değiştirme hoşuma gitti benim. O gün bu gün böylesine hoşuma giden bir...»

«Sen delisin.» diye bıraktı Ali'yi Zöhre; yastık yapmak istediği kolunu çekti: «Olmayacak şeyleri hayalliyorsun. Delisin sen!»

Ali bir garip güldü: «Sen benim deliliğimi sevmedin mi?» dedi; «Olmayacak şeyleri hayallemeseydim buraya gelmezdin.»

Giyinmek için kalkmağa davranan Zöhre'yi çekip oturttu: «Kalkma!» dedi; «Ense köküme dünya oturdu sanki. Beynime yükleniyor, oğ biraz.» Zöhre'nin elini bırakmadan yüzü koyun yattı yine posta: «Senin ellerin... Neyse... Oğ hadi. Ensem... Bazen bir bıçak istiyor, kanın fışkırması şartmış sanıyorum, hadi oğ Zöhre.»

Zöhre, istemeye istemeye oğmağa başladı bir daha. Ali'nin ense kökündeki damarlar, oklava kalınlığında kabarmıştı, ok katılığındaydı. Zöhre'nin parmaklarına direniyor, parmaklarından kayıyordu. Avuçlarıyla bastırdı Zöhre, olanca gücüyle bastırdı; yüreği kaynadı o sıra ama ne kaynamasıydı bu, bilemedi. Ali: «Ohhh...» deyip inledi. «Hep yanımda olsan... Hep ensemi oğsan... Bıçak gelmese arada bir aklıma...»

«Yanındayım. Yanında olmak için geldim. Yanından ayrılmağa da niyetim yok.» Hem konuşuyor kesik kesik hem de o kesik kesikliğe uygun bastırıyordu avuçlarını, mıncıklıyordu. Yüreğindeki, ne kaynaması olduğunu bilemediği o kaynama da kâh artıyor, kâh eksiliyor, kâh yok oluyordu.

Ali'den bir süre ses soluk çıkmadı. Gittikçe bıraktı başını posta, ense kökünün damarlarındaki direnme de eski katılığını bıraktı, yumuşadı hatta. Ali'nin ense kökünün kızardığını, soyulmuş gibi kıpkırmızı gerildiğini gördü Zöhre. Belli belirsiz bir acımayla sevmek istedi bu yanmış, kızarmış ense derisini. Usul usul ensesinin saçını sıyırdı, deriyi okşadı, okşadı, hafifçe sıkıp sıkıp bırak-

tı. Bir sıyrığın kabarışını hissetti parmakları, durup yokladı, baktı. Bir bıçak yarasının kabarmış iziydi, gül yapraklarının sapının az kalıncasıydı.

«Nedir bu Alim? Ne zamandan?»

«Hiç.» dedi Ali uykulu; cevap vermeğe niyetli olmadığı belliydi.

Sıktı yara kalıntısını Zöhre; yüreğindeki kaynama öfkelenmiş de parmaklarına koşmuş, yara yerini sıkmasını istemişti parmaklarından sanki. Yara kalıntısı kanlandı. Ali can acısından bağırdı, çekti ensesini; çekerken de can acısından mı nedense bilmeden şaplağı yapıştırdı Zöhre'nin çıplak etine. Vurduğu yer sol göğsünün altına rastladı. «Sen delisin!» dedi Zöhre bir daha. Bakakaldı.

Pir Cabbarın Alisi garipleşti; yoksul baktı: «Neden vurduğumu bilmiyorum. Canını acıtmak için değildi.»

«Canım acımadı.» dedi Zöhre; «Boynundaki damarı kesmek istedin değil mi? Söylesene kesmek mi istedin? Kestin de ne kazandın? Kanın kırmızı mıymış senin de?»

«Ben kesmedim.» dedi Ali. Zorlandı; içliğini geçirdi başına. Yüzü içliğinde saklı: «Yanaşmaya kestirdim.» dedi; «Öğrendin de ne oldu? Yanaşma kesmek istemedi, zorladım; koğdururum seni dedim. İt oğlu kesince keyiflendi amma; akmasın diye emmek istedi kanımı.»

Zöhre fırlayıp kalktı. Utanmış gibi, acelesi varmış gibi, bir yere gitmesi gerekmiş gibi giyindi.

Ali de giyiniyordu. Hemen kaçacak bir ses hazırlığında: «Seni Dursun Fakih'e göndereceğim.» dedi.

«Nee? Kime dedin?»

«Dursun Fakih'e.»

«Kim imiş o? Nedenmiş?»

Pir Cabbarın Alisinin sesi hemen kaçtı:

«Gidince öğrenirsin.» dedi.

ZÖHRE'NİN ANLATTIKLARI

Sesimin çirkinliğine aldırmadan tutturmuş gidiyordum; iki dizimin üstündeydim, dal basmadan çiçekli bir şalvarım vardı. Bir o yana, bir bu yana sallanıyordum. Gözlerimi yummuştum. Hoşuma gidiyordu: «Elif üstün eyli, be tekke dibi hey. Te ona benzer, se ona benzer cim karnında bir nokta. Ha ona benzer, hı ona benzer. Dal boynu bükük, zel de ona benzer. Ayyy. Eli kopasıca ne çimdikledin len.» Arkası ağıt ki çıngırdaklısından.

Yanımda oturan Pir Cabbarın Alisiydi. Karaca, sürmeli gözlü bir oğlan çocuğu; bir onların çifti çubuğu var dünyalar kadar bir de bizim, benim babamın bu Meraga'da. Onun için yan yana oturuyoruz Hocanın önünde. İkimizin Âmin Töreni aynı gün yapıldı, gayrı bilerek mi aynı gün yapıldı, bilmeyerek mi ne bilem, geçmiş gün işte. İkimiz de elif okumasına aynı gün başladık. Pir Cabbarın Alisini o gün gördüm zaten; «Sürmeli gözü de güzel oğlancığın.» dedim içimden. Sesi de güzeldi. Zaten neresi güzel değildi ki domuzun? Bak gene aklımı aldı gözü çıkası. Alsın istediği kadar, direneceğim gayrı, yok eski Zöhre artık. Zöhre'nin de canı cehenneme.

Tam «Dalın boynu bükük zel de ona benzer»'i bitirdiğimde bastı çimdiği, aha şuramdan, haşa huzur kaba etimden. Ağıdın çıngırdaklısı da o zaman koptu benden. Hoca içerki tahtambeçli odasında uyukluyordu, biz

kalfanın rahlesindeydik. Pir Cabbarın Alisi «Sus kız! Hoca duyacak!» diye dürtüklüyordu ya dürtüklerken de çimdikleri ardı ardına bastırıyordu, ben de ağıdın birini ötekine uluyordum. Öteki çocukların kimi gülüyor, kimi de şimdi ne olacak der gibilerden merakla bekliyordu. Çocukların hepsi de fakir fukara çocuğuydu; anaları babaları kimi bizim kimi Pir Cabbarların işlerini görürdü.

Ali vire çimdiği basıyordu, ben de vire ağıdı koyulaştırıyordum. Kalfa ne yapacağını bilemiyor, kaşı gözü bir bana bir Hocanın uyukladığı odaya gidip geliyordu. Hocanın cinleri başına toplanmıştı en sonunda; sopasını kaptığı gibi kapıda göründü. O kadar işte. Ben iki ağıt arasında: «Beni çimdikledi soyha.» diye Ali'yi gösteriyordum. Ali de; «Ben çimdiklemedim. Kendi kendini çimdikledi aha böyle, aha böyle.» diye diye çimdikleyip gösteriyordu. Hocanın yüzü deli yüzüne döndü, uyuklamalı gözleri de kan çanağı oldu. Oldu ama ne yapsın? Benim babama da gücü yetmezdi, Ali'ninkine de. «Hadi uslu uslu okuyun.» diye homurdandı. Kalfaya bağırdı: «İki çocuğu idareden acizsin behey nabekâr!» deyip odasına çekildi.

Ağıdı kesip Hocanın haline fıkırdadım bu sefer de; ayıp mayıp fıkırdadım işte. Hepiniz çocuk oldunuz, saklayacak değilim ya. Ertesi gün gene. Daha ertesi gün gene. Benim de hoşuma gider oldu. Öyle ki: «Elif üstün eyli» ye başladım mı soyha Ali ha şimdi çimdiği bastıracak ha şimdi diye düşüne beklerdim. İt, her zaman aynı yerde çimdiklemezdi. Umudumu kesip: «Bu gün çimdik yok herhal.» diyeceğim sırada, aklımdan geçeni anlardı zahar domuz gibiydi, etimi büküverirdi aynı yerden hemi de. Hoca baktı ki baş edemeyecek Ali'yle, babalarımıza söylemek de işine gelmediğinden olmalı, ayırdı Ali'yi, tek tek okutturdu. Bu sefer de: «Ali'siz okumam.»

diye tutturdum. Yalanım dolanım yok, Ali'nin çimdiği olmadığı günler hastalıklı olurdum. Hatta ben çanak tutardım; Ali'ye doğru yayılır, yaslanır abanırdım. Gide gele tutuldum sıracalıya; yanından ayrılmaz oldum, etimden et koparsın istedim.

Ağabeyim de yoktu benim; zengin bir evin bir kızıydım. Anam oğlan olmasını istermiş her doğuruşunda babam kız. Oğlan doğarmış. Babamda bir surat anamda keyif. Bir süre sonra oğlan ölürmüş bu sefer anam suratlı babam keyfte. Ardından hadi bir doğum daha, yine oğlan. Ölen oğlan, doğan oğlan. Derken benim doğumumdan önce babam: «Meret karı inat edip yine oğlan doğurdun mu bil ki seni asarım; oğlan nasıl olsa ölecek. Ardından da alırım dört karı. Dört kız doğurturum sana inat; mezarda çatlarsın.» demiş; «En iyisi yol yakından inadı bırak bu sefer kız doğur soyha!»

Herhal korkudan, anam beni doğurmuş, bir daha da bitmiş bu iş. Doğurmamış hiç. Beni sevmedi, konuşursa bile laf olsuna konuştu; nice sonra keyifli bir gününde sordum: «Neden isteyim.» dedi; «Ha kapında bağlı mal, ha odanda karın, farksız; eksik eteksin derler lafına kulak asan olmaz; eşşekler gibi çalışırsın evde sözün yarıma zor geçer, öldüm bittim erkek olmadan işe yaramazsın. Ne bileyim daha bunun gibi niceleri.» Bir göğüs geçirdi ki unutması zor; ardından «En kötüsü seversin, sevdiğine vermezler.» dedi. «Yalan mı essah mı gör işte; kızsın.»

«Eyi ama babam kız olsun istemiş hep.» dedim.

«İstemiş.» dedi, hemen kabuğuna çekildi, keyfi kaçtı: «Babanınki inatlıktan. Ben oğlan istedim diye. Kız isteseydim oğlan diye tuttururdu. Şimdi ben yine oğlan isteyeceğim, oğlan istedim diye o da kız istemek zorunda kalacak. Onun için de. İşte öyle. Hadi ordan kız beni

kötü kötü söyletiyorsun git işine.»

Bir daha ağız açmadı bu meselelerde. Bana da karışmadı. Babamın el bebek gül bebek kızı oldum. Sarhoş bir gününde: «İnatlık bazen işe yarıyor kız.» dedi; «Eyi ki anan oğlan doğuracağım diye tutturdu da oğlansız kaldı, kız benim oldu. Senin ananın bir tahtası çatlaktır. Öyle olmasaydı hilemi anlardı.»

«İyi ama sen de oğulsuz kaldın.» dedim.

Bir gözünü kırpıp: «Kızım var.» dedi; «Benim kızım bana yeter.»

«Oğlan da olsaydı daha iyi olurdu ya.» dedim.

Herhal boş bulundu; boş bulunmadıysa sarhoş düşüncesizliğinden: «Benim oğlum var.» dedi.

Şaşıp kaldım. Şaşıp kalmışlığımda: «Nerde?» demişim.

«Ya.» dedi; «Yağma var. Yerini söyleyim de anan da öğrensin he mi? Üveyine bakmaz, oğlan ya, der bağrına basar soyha vermem ona bu keyfi.»

«Üvey mi?» diye sordum. Aklı başına geldi ki: «Ana söylersen bacağını kırdım belle.» dedi, «Malım ikiniize de yeter amma söylediğini duyarsam koğarım seni, sürünürsün.» Bu lafının bir gün işime yarayacağını bilemezdim tabi.

Babamın odalıklarını anam da biliyormuş. Oğlanı bilmiyordu sadece. Odalıklara, hemi bildiklerine hemi bilemediklerine aldırmıyordu. Anamın da kendine göre... Nasıl deyim bilmem ki. Canım bizde kısa süreli uzun süreli birçok iş vardır birçok adam çalışır işte. Onu orada bırakalım; benim derdim Pir Cabbarın Alisiyle.

Tutuldum bu ite ayıp değil ya. Ne yapsa gözümde büyüyordu ne yaptıysa gözümde büyüdü. Biri bu gün bile gözümün önünde; elif be okuya okuya Amme Cüzüne gelmiştik biz ikimiz. O sıralarda Hatimi bitirenlerin Ha-

tim Duası yapılacaktı; Hatim Duasından bir gün önce Hoca mektepte bu çocukları denedi; adet böyledir bilirsiniz bir aksilik olmasın diyedir. O gün hava yanıp yakıyordu ortalığı. Denenen hatimciler de altı yediydi herhal. Arka sıralarda uyuklayanlar, uyuyanlar vardı, horlayanlar bile vardı. Hele bir tanesi ağzını bir karış açmış, sırtını da duvara dayamış, dünyasından geçmişti. Ali bunu görür de durur mu? Hemen çimdiği bastırıp bana ağzı açık uyuyan oğlanı işmar etti. Çevreye sezdirmeden, tilki misali sine sürüne oğlanın yanına vardı, beni de çekti. Nerden bulduysa bir yonga parçası buldu. Kırmızı saplı bir çakı bıçağı vardı; onu çıkarıp yonganın iki ucunu sivriltti; şu kadar, serçe parmağın yarı boyundaydı. Elleri de marifetliydi soyhanın; iki ucu sivri yonga parçasını, ağız açık uyuyan çocuğun diliyle üst damağı arasına ustaca yerleştirdi. Ali'yi görenler soluklarını kesmiş bekliyordu; hatimciler aşir okuyordu, hoca uyuklamaktaydı. Ortalık hamam sıcağında; hatimcinin yanık sesi salınıp duruyordu. Derken Ali, çocuğu: «Hişt hişt. Hoca geliyor.» diye dürtüp uyandırdı. Korkuyla uyanan çocuk da ilk iş ağzını kapattı herhal ki canı yandı; nasıl bir yanma ama. İki sivri ucun iki yerden batışını düşünün. Çocuk başladı mı avaz avaz küfür etmeğe. Ali derseniz yerde yatmış gülmekten kırılıyor, debeleniyordu. Öteki çocuklar da, ben de.

Ortalık karıştı hemen. Hoca baktı ki bu iş de Ali'nin işi. Ne yapsın? Ağzına yonga sivriltip koyduğumuz çocuğu yıktı falakaya. Çünkü Ali: «Uyuyordu, Kur'an okunurken horluyordu bu oğlan.» demişti; «Hemi de uykusunun içinde senin için iyi şeyler söylemiyordu.» demişti.

Falakanın bir ucunu Ali tuttu. Oğlanın her sopada bağırışı Ali'nin yüzünde pembeleşiyor gibi geldi bana; gerilmiş çocuk yüzü gülüyordu. Akıl olsa bende daha o

gün Ali'nin yanından kaçar bir daha da yüzünü görmezdim. Ne gezer? Bende akıl ne gezer. Belki de aynı hamurdanız ikimiz de, onun için Ali dedim başka bir şey demedim. Öyle öyle zaman geçti büyüdük.

Yalnız bir şey oldu bu büyüme sıralarında, Ali beni Ehli Hakçıların Dergâhına götürdü. Ben ilk defa gidiyordum, Ali oranın alışkını olmuştu, ilkin yanaşmaları götürmüş onu da. İlkin o da korkmuş benim gibi, ilkin o da korkarken bedeninde hoşça bir titreme duymuş. Ben: «Ne biçim yer bura Ali, korkuyorum ama hoşça bir titremedeyim, neden ki?» diye sorduğumda o, fısıldayıp: «Hoştur.» dedi; «Ne varsa bedendedir de onun için hoştur. Bedeni hoş tutmağa bak; ne isterse ver.» Hemi anladım bu lafın ne demeye geldiğini hemi anlamadım. Ali'nin ağzından dökülen başkasının bir lafı gibiydi, eğreti giyilmiş amma hemi yakışmış Ali'ye hemi yakışmamış; Ali yakıştığını sanıyordu. Ben Ali'ye vurgun!

Dergâha Ali açık açık gidiyordu. Tekkenin Babası Meraga'da dehşetli âlim bilinmişti, Ali ondan ders alıyordu. Ben de gizliden gidip geliyordum. Anam fark etmiş, yüzüme vurmadı. Arada fırsat buldukça laf atar, iğneli iğneli bakar: «Eyi bakalım babasının kızı, eyi.» derdi, başka bir şey demezdi. Umursamazdım.

Bir gün Pir Cabbarın Alisinin anası öldü. Hiç yaptığı yoktu nedense o gün de anam beni yanına çağırdı. Yadırgayıp vardım yanına; anam bir sevinçliydi ki tarifsiz. Bir zil takıp oynamadığı kalmıştı: «Gel hele gel babasının kızı gel.» dedi; «Pir Cabbarın Alisinin anası mı ölmüş?»

«He ya. Öyle olmuş.» dedim. Ağlasam mı ağlamasam mı diye düşündüm.

«Ee. Kız doğdun, kızlığına sevindin ne yapalım.» dedi anam.

Pir Cabbarın karısı öldüyse benim kızlığımla ne ilgi-

si olabilirdi? Anama acayip baktım herhal ki anam: «Durup dururken oğlan istemem doğuracağımı.» dedi; «Baban gibi aklım belimde değil benim. Kız doğdun, o böyle istedi. Günahını da boynunda taşır elbet.»

Anama, Ali'nin anasının ölümü dokunmuş olacaktı. Görünüşünden öyle anlaşılıyordu ama kim bilir; herkes bir tuhaf belli eder derdini, bununki de böyledir belki. Sıkılmağa başladım. Ali'nin bana ihtiyacı var sanıyordum; yanında olsaydım şimdi... Teselli etseydim derken içimden, anam: «Ali'nin anası neden ölmüş bildin mi?» diye sordu. Sorduğu anda da gözleri ışıl ışıl yandı; bunun için: «Neden ölmüş?» diye soramadım. Anam sormamı beklemedi zaten; gözleri daha bir ışıltılı: «Ali'nin babası...» dedi yudum yudum; «Anasını kamçılamış. Döve döve. Bütün gece. Ne o? Sarardın kız?» Gırtlağımda duyamadığım bir ses bağırıyordu; isyan ediyordu. Ama nasıl bir sarılık aldığını bilemediğim yüzüm anamı doyumsuz hoşluklara beliyordu, görüyordum: «Ali de babasına çektiyse kız!» dedi yine yudum yudum: «Kendi sonunu şimdiden gör işte. Babamın kızıyım deyip tafrandan geçilmiyordu. Baban da görsün. Ben boşuna istemedim kızım olmasın diye. Kamçıdan ölmek de kızlara hastır.»

Duramadım artık anamın karşısında, gelgelelim nasıl fırlayıp kaçtığımı hala hatırlayamam, hatırlasam bile sizin işinize yaramaz. Soluğu dergâhta aldım. Ali yoktu. Gidebileceği yerlerde de yoktu. Pazar yerinden geçiyordum. Keseden geçmek için pazar yerindeki mescidin bahçesine daldım. Mevsim gül mevsimiydi demek ki. Yediveren gülünden Öksüz Hüseyin gülüne dek çeşidi sayısız nice gül açmış, kokmaktaydı. Bir de ağaç büyüklüğünde irileşmiş bir duvar dibi leylağı mor salkımlarını göz göz sallandırmıştı. Eyilik var benim içimde herhal; içinde iyilik olanlar çiçeği sever. Kokular, renkler yumu-

şak bir baş dönmesinde beni sarmak üzereyken Ali'yi gördüm. Yeşil çimenleri bırakmış; onca gülleri, leylağı bırakmış, a mübarek git mescidin gölgesine otur bari onu da yapmamış gitmiş helanın duvarının dibine oturmuş, üstelik helanın kapısı da açık. Hela bahçenin ta öte dibinde, önce o nur değil mi dedim; o idi. Kolları dizlerini kenetlemiş, sırtı hela duvarına dayalı oturuyordu. Sırtını dayadığı duvar dibi boyunca iri ısırganlar bitmiş, kimi ısırganlar Ali'nin sağından solundan boyun eğmişti. Az bu yanda güller, leylaklar dururken gidip de niye ısırganlığa oturduğunu düşünmedim değil ama namaz vakti olmadığından mescidin kimsesizliğini fırsat bilmek işime geldi; doğrulayıp Ali'nin yanına vardım. Hiç oralı olmadı. Cin tutmuş gibiydi; dili dişi kenetlenmiş, çenesi ta şakağından çengellenmişti. Ne ben ağzımı açıp konuşabildim ne de o bir şey söyledi. Isırganların dalamasına aldırmadan yanına oturdum.

Sokuldum. İçimde hiçbir kötülük yoktu, yani öyle kadınca madınca sokulmadım, oğlan kardeşim olsa da onu da böyle görseydim başka türlü sokulmazdım. Beni itti. Ya iki ya üç ay sonra Ali'nin babasını öldürdüler, mallarını yağmaladılar; çiftini çubuğunu yaktılar. Bütün bunlar yanaşmalarının başının altından çıktı; Meraga'da bilmeyen yok bunu. En çok benim ödüm koptu.

Babam da hayli tedirgin oldu ya onun tedirginliği başka; «Yol olur, sıra bana gelir.» dedi, tedbirlerini artırdı; bütün yanaşmalara, kâhyaya bile yol verip yerlerine daha azılılarını aldı. Babam da babamın tasaları da umurumda değildi; Ali'nin başına bir iş geldiyse, Ali aklına koyup da öç almağa kalkarsa diye içim içimi yiyordu. Fırsat bulur bulmaz dergâha koştum. Ali, anasının öldüğü günlerinden çok daha iyiydi. Gözlerim faltaşından beter açıldı birden, yüreğim yerinden kopup ko-

pup oturdu; yanaşmaları yanımıza gelmişti. Ali'yle hiç bir şey olmamış gibi konuştu; Ali de onunla. Bir kucaklaşmadıkları, sarılıp öpüşmedikleri kaldı. Aklım almadı bu işi. Yanaşma yanımızdan ayrılır ayrılmaz budalaca sordum: «Bu? O değil miydi?»

Anlamamış gibi yüzüme baktı. «Yanaşma!» dedim usulca. «Evet.» dedi. «Pekey nasıl oluyor bu? Ali? Yani diyorum ki... Bana baksana sen! Bu herif senin babanı öldürmedi mi, malınızı yağmalamadı mı, çiftliğinizi yakmadı mı?»

Boğazımda yumruk yumruk sesler, benim olmayan, benim kılığıma girmiş sesler fırlamak için birbirine giriyor, birbirinin sırasını kapmak için debeleniyordu:

«Ali sen bu herifle nerdeyse can ciğer...»

«Evet.» dedi taş gibi.

«Ben buraya bir delilik yapmayasın diye geldim; elini kana bulamayasın, gençliğine kıymayasın, bana, bana kıymayasın diye geldim Ali.»

«Sana mı? Sana nasıl?»

«Yanaşmayı öldürürsen. Seni asarlarsa ben? Bunca işten sonra yanaşmayı kim olsa öldürürdü.»

«Neden? O yapmasaydı ben yapacaktım.»

«Babanı öldürmeyi?»

«Malını. İkisi de aynı kapıya çıkar zaten.»

«Deli misin sen?»

«Hadi git! Hadi git! Hadi git!»

Gittim...

O gidiş işte beni buraya getiren. Dursun Fakih'e kadar götürdü beni, Ali'nin sayıklar gibi koğuşu.

Eve geldim. Eve kapandım. Çıkmadım bir yere. Genç kızlık kötü şey; genç kızlık gözü bağlılık. Senden kaçtılar mı sen kovalıyorsun, seni kovaladılar mı kaçıyorsun. Ev az sonra zindan oldu; evi az sonra Ali doldurdu her şe-

yiyle. Soluk alsam soluklarım Pir Cabbarın Alisiydi, uyusam uykum, düş görsem düşüm... İçtiğim su, yediğim ekmek Pir Cabbarın Alisi olduğu gün duramadım.

Dergâha gittim; Ali'nin koğduğu yere.

Ali yok.

«Gitti.» dediler.

«Nereye? Nasıl? Neden?» diye çırpındım; «Bana bir haber? Bırakmadı mı?» Susan susana; gözlerini kaçıran kaçırana, yüzünü çeviren çevirene: «Bir Allah'ın kulu çıkmaz mı? Bir Muhammed ümmeti ne olur? Nereye gitti, bir cevap, Hasan Hüseyin aşkına bir cevap verin!»

Yanık yanık yalvarıyordum. Yalvar yakar dergâhın babasına kadar varıp çıktım; Ali'ye ders veren bilgeliğine sığındım: «Baba. Aziz Baba. Saygıdeğer Baba yönünü söyle Ali'nin. Yönü yönüm olsun.»

«Kızım gidemezsin, ıraktır. Anadolu sana göre değildir, kaynar kazandır, kaynayacaktır.»

«Nerden gidilir Anadolu'ya? Nasıl gidilir?»

«Yollar kahırlıdır.»

«Katlanırım.»

«Anadolu kıskaçtır.»

«Ali var ya. Ezilirim.»

«Zengin kızısın. Zengin kızlarına katlanmak da ezilmek de lafıyla hoş gelir.»

«Zenginlikse? Ali nasıl soyunduysa zenginliğinden? Dergâhına sığınırsam?»

«Babanın Sünniliği Zöhre kızım. Sünni'yi dergâha almak...»

«Kim ne karışır Baba? Sen izin verdin mi?»

Yeldir yepelek çıkıp eve koştum. Her adımım Ali'ye ulaşıyordu koşarken. Bastığım yeri görmüyordum, gözlerimin önünde Ali'nin karamuk sürmeli gözleri koyulaşmış çekiyordu beni. O halimle babamın yanına çıktım.

Babam çardağın altında horluyordu. Uyandırdım. Koşan ayaklarımdan bin beter, çarpuk çurpuk, birbirine girmiş sözlerle niyetimi anlattım. Babamın, uykulu, horlayan gözleri devriliverdi; dünyanın ne kadar kanı varsa gelip bu gözlere doldu sandım:

«Neee?» diye gürledi; «Salak!»

Anlamadı diye düşündüm. Bir daha, bu sefer, aklımca, acındırıcı sözler arayıp bularak anlattım yeni baştan. Kamçısını kaptığı gibi yapıştırdı suratıma. Güneş yüzüme yapıştı sandım, şırrak dedi yapışırken.

İkinci kamçıyı görüyordum. Geldiğini görüyordum. Yüzüme yapışan güneş yüzümü oyuyordu. İkinci kamçıdan deli gibi kaçtım. Kaçarken: «Ben biliyorum sana yapacağımı.» dedim. «Biliyorum, biliyorum. Oğlunu söyleyim de gör sen!»

Arkamdan kudurmuş bir boğa hışırtısının geldiğini hissediyordum. Anama ondan önce geldim. Anam, babamın bir oğlu olduğunu o zaman, benden duydu.

Babam koğdu beni: «Sürün! Soysuz kahpe sürün. Sürüneceksin!»

Dergâha sığındım. Beni sakladılar. Bir yıl, iki yıl sakladılar. Bir yıl, iki yıl ne dedilerse yaptım, belki daha fazla. Eğdiler, büktüler, diledikleri kıvama getirmeye çalıştılar. Ben Ali'yi hayalliyordum hep; Ali'den başkası, dergâh, dergâhın babası, eğitişleri Ali'ye giden yollar olduğu için ilgilendiriyordu beni. Ali, azalacağı yerde çoğaldı içimde. Derken, günü gelmiş ki beni yola saldılar; Anadolu'ya. Dergâhın en ışıksız hücresinden geliyormuşçasına bir ışıksız Anadolu korkusundan ürpermedim değil, mıhlandı kaldı bir ürperti yüreğimde, adım attırmadı. Fakat tez geçti.

Yola çıkmadan önce Babanın Hücresine çağırıldım. İki ikiye bir süre kaldık:

«Ali şu sıra Osman Bey'in ülkesindedir.» dedi; «Senin, Ali'nin yanına varman uzun sürer, o da ola ki başka yerlerdedir. Menzillerde haber alır, yönünü yönlersin. Yolun emniyete alındı; gelgelelim yol bu, yolculuk bu, kahırlıdır dediydim sana. Başına bir iş gelirse korkma, umudun kırılmasın; yer yarılsa seni bulup kurtarırlar. Ali'ye varınca söyle ona bildiğince yolunu çizsin. Savaşın içinde olan kendisidir, savaşın gidişatına göre yöntemini savaşın içindeki belirler. Burda öğrendikleri eskimişse yenisini yerine koymakta serbesttir; bizden kopmuş, kendi kendinin yıldızı olmuştur artık. Biz onun yüreğine ışık, kafasına beyin olduk, kılıcına su verdik. Bundan kelli Anadolu'da ışık da o, beyin de o, kılıç da o. Kesmezse keserler, yakmazsa yakarlar, tutuşturmazsa söyündürürler. Dediklerim aklına yer etti mi? Ettiyse olduğunca ilet, ne demeğe gelir anlar Pir Cabbarın Alisine. Yolunun kahrı azalsın. Var sağlıcakla Zöhre. Hadi!»

Eğilip dizlerini öptüm, o da boynuma yakın omuzlarımı; köhnemiş, küf kokulu ısıcak bir nefesi vardı, boynumu sardı; sırtımdan, göğsümden aşağı aktı. Hoşça ısındım. Anamı hatırladım bir an, babam geldi aklıma; ama Ali baskın çıktı ikisinden de. Kalabalık bir kervana katıldık Meraga'dan çıkarken. Beni Konya'ya kadar beş kişi götürecekti. Ama Konya'ya varmak kolay olmadı, çabuk da olmadı. Yıllar geçti; kervan soygunları, kaçırılmalar; kimi yerde esir olup satılışım, kimi yerde odalık, cariye ne bileyim buna benzer et, beden işleri. Ne var ki umutsuzlanmadım; yedi kat yerin dibinde de olsam bulup kurtarırız demişlerdi, bulup kurtardılar. Konya'ya kadar getirdiler. Konya'da da kaldık epeyce.

Konya karışıktı; Selçuklu Sultanı var mıydı yok muydu belli değildi. Moğollar, Baybars'ın adamları, Karamanoğlu, Cimri yok bilmem kim. Bunca kargaşada

Ali'nin öldüğünü de duyduk. Kumral Dede'nin konağını mı uçurmak isterken ölmüş, Osman Bey'e pusu mu kurarken yakalamışlar bilinmiyordu. Elim ayağım buz kesildi. Gelgelelim, kafamın içinde de bir ışık yandı o an. Elimin ayağımın buz kesilmesine sebep Ali'nin öldüğünü duymam değil de, çektiğim bunca kahır, teptiğim bunca yol, arkamda bıraktığım yıllardı. Ali bunların arasında yitip gidiyordu «Belki sersemledim, sersemliğimdendir.» diye düşünüp Ali'yi bu kadar geriye atışıma bir sebep aradım. Sizin anlayacağınız Ali'ye kıyamadım, kıymak vefasızlıkmış gibi geldi. Ama sersemliğim geçip de aklım başıma gelince yine Ali'yi değil kendimi düşündüğümü hissettim:

Gökyüzünde, karanlık gecelerde bir başına ışıyan yıldızlar görmüştüm niceleri. O yıldızlardan birine benzetiyordum kendimi, ne yapacaktım? Bir başıma hiç bir işe yaramadan öyle çakılmış gibi olduğum yerde kalacak, bakanları acındıracak mıydım? Düşüp bir boşluğa kaybolup gidecek, kendi kendime söyünecek miydim? Yoksa başka yıldızların, bana benzeyenlerin arasına katılıp sonumu kalabalık içinde mi bekleyecektim? İnsan, öyle anlarda, içinden çıkamayacağı sorular soruyor durmadan; hemi de yerde gökte kendine eş arıyor deli ozanlara dönüyor. Fakat soruların hiçbirinde Ali yoktu eyi biliyorum; Ali'nin ölümü yoktu.

İlk günler beni oyalamak için kimi: «Kesin haber değildir hele bekle.» dedi; kimi: «Doğrusunu araştırmak için adamlar çıkardık.» dedi; kimi de: «Umutsuzlukta da umut vardır bacı, bırakma kendini.» dedi.

Konya'da Selçuklu Saltanatı can çekişiyordu.

Konya'da ben de can çekişir oldum. Zaman dediğimiz sizin, siz diriyken diri; diriliğiniz delinsin bir kere de görün bakalım zamanı, nasıl tıslıyor. Islığından kulağı-

nız sağır olur. Bir de çevrenizin boşalışı. Dursun Fakih'ten önce ben bu durumu yaşadım üstelik. Dursun Fakih'inkinin yanında benim önemliliğim cim karnında bir nokta sayılırdı. Neyse, sırayı şaşmayım Dursun Fakih'e daha var. O günler önemli olan benim sadece. Sadece benim!

Dergâhın mutfağına verdiler beni. İş az, zaman çok. Zaman az, iş çok da olsa benim için önemli değil. Ne geriye dönüş, ne ileriye gidiş. Dünyada en büyük irezillik nedir diye sorsalar, o günler vereceğim cevap budur işte, olurdu. «Olduğun yerde kalmaktır.» derdim. Ne var ki gözüm açıldı yavaş yavaş. Çevremde gördüklerimin her birinin Alilerin yanaşmasından farksız olduğunu görmeğe başladım. Uyurgezer gibiydiler, afyon yutmuş gibiydiler, yutanlar da vardı zaten. Örümceklere, örümcek ağlarına benziyorlardı. Biri ötekini dürtüyor, öteki o örümcek ağında koşturuyordu. Toplandılar mı bir araya, cümle örümcekler huu çekiyor sanıyordum. Uzaklaşıyordum; kendi kendimden uzaklaşıyordum. Uzaklaşan Zöhre, uzaklaştığı Zöhre'yi tanımıyordu, tanıyamıyordu. Elim yüzüm mutfak karasında, isinde, pasında kadınlıktan çıkıyor; kadınlığa girmek istemiyordu.

Zaman nereye vardı bilemiyorum. «Selçuklulardan hayır yok gayrı.» hükmü verildi dergâhta, Konya dergâhında: «Bundan böyle Selçukluya benzer bir birlik kurulmaya, nerde görülse dağıtıla. Bizim dirliğimiz onların birliğinde değildir.» Ne demek anlayamadım. Yalnız o gün çok aş yenildiğini, çok şarap içildiğini, dem tutulduğunu hatırlıyorum. Ekşimiş şaraptan nerdeyse kusacaktım.

Kavruk bir delikanlı vardı, arada bir mutfağa bıçaklarını bilemeğe gelirdi. Sessiz, sağırcana, hoşça gülen hem dervişe benzeyen hem benzemeyen bir delikanlı.

Milletin aşa dalıp deme kendilerini verdikleri sıra ocakbaşına geldi. Sessiz sedasız geldi. Ben bir köşede, ellerimi şalvarımın arasına almış, çöküp düşünmedeydim; ocağın alevi gözümü almış bırakmıyordu. Gökyüzündeki yalınız yıldız bendim. Geldiğini görmedim başta. Belki de beni ürkütmemek için gölge misaliydi, sesi de öyle:

«Bacı! Bacı!» dedi; «Bacı uykuda mısın?»

Sesi duydum; bana geldiğini anladım, kendisini de gördüm: «Aş için geldiysen yok.» dedim; «Kazanın dibinde kaldıysa aha orda. Yumadım daha.»

Gölge misali güldü: «Aş için gelmedim.»

«Eyi öyleyse. Var git.»

Ocağın alevi gözümü bırakmıyordu; bir an bıraksa hemen geri alıyordu.

«Bilenecek bıçak varsa diyecektim de...»

«Bıçaklar da orda aha. Orda!»

Aldı bıçakları. Gitti. Bileyici salını aldı geldi. Ayağı salı çevirdi, bıçağı taşa verdi. Bir kıvılcım selidir aktı. Fırlayıp kalktım: «Deli misin sen bu saatte bıçak mı bilenir soyha!» diye haykırdım.

Durmadı.

Mutfağın, ocaktaki alevin, akan kıvılcım selinin, her bir şeyin, geçmişin geleceğin yumuluverdiği, beni durduran, şaşırtan, buzumu eriten bir gülümseme vardı ağzında: «Zaman sana bağlı değil midir bacı?» dedi; «Kimi senin gibi oturur bekler zamanı, kimi de zaman bekler benim gibileri.»

«Ey hani sen sağırcanaydın?»

«Kimi zaman sağır kimi zaman ağır. Bileyicilik bu demek. Hani sen de az bağırmadın. Mısır'daki duyar.»

Bana bir şeyler söylemek istiyor gibi geldi; eyi baktım o zaman, burdakilerden de bir ayrıcalığı vardı, ilk bakışta anlaşılmıyordu. Sınasam mı diye düşündüm, he-

men caydım. Neyi sınayacaktım? Sınasam ne olacaktı, sonu neye varacaktı?

Bileyici beklemedi: «İnsan yalnızken zayıf sanır kendini, hâlbuki yalnızlık güçlüdür. Bir Tanrı, bir insan, bir de yalnızlık... Ne çok kalabalık değil mi bacı? Ne düşündün? Bak bu bıçak. Bu da taş. Taş yalnız döner. Bıçak yalnız keser. Ama gördün mü şimdi, birbirine değince akan şu kıvılcım seline bak.»

«Taş kim, bıçak kim?» dedim uykudaymışım gibi.

«Taş sen.» dedi; «Bıçak? Ali!»

Kaynar sular aktı başımdan aşağı; mutfak kaynar sularda döndü, kıvılcım seli beynime doldu.

«Ne dedin? Sen ne dedin?»

Boğuluyordum yahut gereğinden fazla nefes alıyordum.

Bileyici bilemeği bıraktı: «Ali sağ bacı.» dedi; güvercin kanadında uçmuş geldi yanıma: «Ali Karesi Beyliğinde. Balıkesir derler duymuşluğun var mıdır?»

«Karesi Beyliği? Balıkesir?» diye sayıkladım. «Uzak mı?»

«Eh, sayılır da sayılmaz da.»

«Nasıl gidilir?»

«İstersen götürürüm.»

«Ne zaman?»

«Şimdi dersen şimdi...»

Şöyle bir bakındım çevreme; sanki elimi yüzümü, üstümü başımı yokladım. Uykuda, düşte, hayalde.

«Sen kimsin? Nerden bildin? Nasıl geldin?»

«İnanırsan varım.» dedi; «İnanmazsan yokum.»

Dökülüverdim: «Bana bak. Niyetin benimle... Benim kadınlığımı şeyse... Kimse yok burda; ağzımı açıp bağırmağa da niyetim yok.» dedim. Elim şalvarımın uçkuruna vardı: «İşini gör git. Beni de kendime bırak.»

Yanıma iyicene sokulmasına bir adımlık yol kalmıştı; durdu. Taş oldu kaldı; taş oldu baktı, taş konuştu: «Bacı dedim sana, bacı diye geldim.» dedi; «Sen? Böyle mi görür bunlar kadınlarını? Kadınlarınız erkeğe hep böyle mi bakar? Yazık!»

Utandım. Belki ömrümde ilk defa utandım. Ağlasam temizlenecektim sanki. «Sen? Bizden değil misin?» diyebildim. «Sen? Siz?» Bocaladım.

«Sizden olmuşum, sizden olmamışım ne fark eder? Senin Ali için ne kahırlar çekip geldiğini buradakiler bilmiyor mu? Ali'nin sağ olduğunu da biliyorlardı; Balıkesir'de olduğunu biliyorlardı.»

«Mümkünü yok! Olamaz!» diye inledim.

«Oldu işte bacı» dedi; «İster inan ister inanma bana, olanı olduğunca söyledim. Niyetleri pörsütmek seni burada, çürütmek.»

«Ama niye? Neden?»

«Bilsem. Bilemem. Bana inanıyorsan gel benimle.»

Bir andır bu, önüne yollar açılır, yıldızlar dökülür; bir kuş gibi sanırsın kendini. O bir an içinde uçtun uçtun, uçamadın mı bir daha ne o yollar vardır önünde ne de yıldızlar; kanatlarına yağmurlar yağmıştır, kaldırıp uçamazsın artık. Meraga'dan çıktım çıkalı bunun böyle olduğunu öğrenmişimdir. Yine de ikircikliydim:

«Bak kardaş.» dedim; «Bundan kaç yıl öncesi olsaydı; hani daha gözüm açılmamışken, her şeyde Ali'yi görürken olsaydı şu bir teklifin yeterdi, ikinci lafını ağzında bırakır düşerdim yollara. Gelgelelim şimdi ben o Zöhre değilim.»

«Ali'yi unuttun mu?» dedi; «Onun için yollara düştüğünü duyduydum. Sen bilirsin.»

«Güneşi unutsan ne fayda. Görünmese bile biliyorsun ki yine var.»

Öteberisini topladı. Salını omuzladı: «Eyi öyleyse.» dedi; «Nasıl istersen. Ben yarın akşama kadar buradayım. Cayıp da gelmek istersen bilenecek bıçaklar var diye haber sal. Caymazsan? Südüne kalmış gayri; ne sen beni gördün ne ben seni he mi?»

Gidiyordu. Kapının eşiğini aşmak üzereydi. Kendime geldim; toparlandım. Durdurdum: «Adın ne senin kardaş?»

Yumuşak sesi tedirgin döndü: «Niye sordun?»

«Geleceğim seninle; yarına kalmasın.»

Durdu; «Sülemiş.» dedi.

«Türkmen'sin öyleyse?» dedim. Neden bilmem içimdeki hesaplaşma bitti, yüksüz kalmış dallara döndüm.

«Türkmen'im» dedi Sülemiş; «Oğuz'danım. Kesinkes gideceksen az beklemen gerek; sana derviş giyecekleri bulmalıyım. Sen de şu ocağın isinden yüzünü alacala, saçını kısadan kes. Şurda bir kırpma makası olacaktı.» Salının çekmecesini karıştırdı: «Buldum.» dedi; «Al. Becerirsin herhal.»

Sülemiş dönünceye kadar dediklerini yaptım. Beraberinde getirdiği derviş giyeceklerini üstümdekilerle değiştirdim; ben değişirken Sülemiş mutfağın dışına çıkmıştı. Meraga'dan bu yana alışmadığım bir şeydi bu; kadınlığımı hissettim. İsli yüzüm, kırpılmış saçlarım, benim olmayan derviş giyeceklerine rağmen kadınlığımı hissettim.

Dergâhtakiler aşın ağırında demin doruğundaydılar. Çıkmamız kolay oldu. Konya'ya bir vakitler gün ışırken, bulut kızarmasında girmiş, uyanan koca bir şehrin uykusuzluğu gözlerimi yakmıştı. Konya'dan, şimdi bir gece vakti, koca bir şehir uykuya yatarken çıkıyordum, gözlerim uykuya varmanın rahatlamasındaydı. Sülemiş

usul usul: «Bütün iş Konya'dan çıkıncaya kadar.» dedi; «Gece vakti kolcuya, subaşıya haber anlatmak zordur, onuncun ikircikli yüzüne. Konya'yı çıkınca daha bize dokunan olmaz korkma.» Dediği gibi de oldu.

Balıkesir'e burnum kanamadan girdik. Sakalsız bıyıksız bir kirli dervişin yoksulu ile kavruk, salı omzunda gençten bir bileyiciden şüphelenen bile olmadı. Yolumuzun üstüne iki kervansaray birçok han çıktı ama hiçbirine uğramadık. Tekkelerde yattık, karın doyurduk.

Son yattığımız tekkede, temiz bir konuk odasında tek başıma kaldım. O gece biraz korktum işte, Sülemiş de görünmedi sabahaca. Sabah yola çıkınca Sülemiş: «Veli Baba diye birini tanır mıydın Meraga'da?» diye sordu. Tanımadığımı söyledim. Tarif etti bu Veli Baba'yı. Yine tanıyamadım. Şöyle böyle bir yüz belirdi gözlerimde ama çıkaramadım.

«Niye sordun?»

«Hiç.» dedi Sülemiş; «Senin Alin, Veli Baba Dergâhındaymış da. Tanırsın belki diye düşünmüştüm.»

Başkaca laf etmedik. Sülemiş konuşurken de hoştu susarken de, Tanrının bildiğini sizden ne saklayım, bir ara: «Ha ne var idi, şu Sülemiş benim yaşımda olaydı.» diye geçirdim aklımdan. Yüzüm kızarmadı hiç, farkındaydım. Veli Babanın Dergâhına bir gece yarısında ulaştık. Kapıdan girmedik nedense; Sülemiş: «Almaz bunlar adamı içeri.» dedi; «Konuk sevmezler, hele konuğun bu saatlerde gelenini hiç sevmezler.»

Yüreğim cızz etti, ayrılacaktı. Ali'ye kavuşmak ekmekten sudan çok istediğim şeydi. Ekmeğin suyun zahmetinden çok zahmet çeke çeke kavuşuyordum. Öyleyken bir ayrılık acısı yüreğime çöreklenmişti, Sülemiş'e bakamadım: «Nasıl gireceğiz öyleyse?» dedim.

«Bahçe duvarını aşarsın.» dedi.

«Sen?»

«Gelemem.»

«Ne yapacaksın pekey? Bu saatte?»

«Beni düşünme.»

«Son mu şimdi?»

«Ne son mu?»

Utandım. Karanlıktı; gözlerimi görmesinin mümkünü yoktu ama gözlerimden utancımı anlar diye gözlerimi yumup sordum: «Bir daha görmek, birbirimizi?» dedim.

«Tanrı büyüktür.» dedi; «Yazdıysa görmemek ne mümkün? Şimdi sen...» Sesi çatallaştı gibi geldi kulağıma; «Duvardan atlayınca sakın korkma, korkacak bir şey yok zaten. Ali demek dergâh demektir, daha sıkışırsan kim olduğunu açıklar, Ali'nin karısıyım dersin. Ben burada bir saat bekleyeceğim; bir aksilik olursa bağır adımı. Bana güveniyor musun?»

Yüreğim daha başka şeyler söylemek için çırpındı; aklım, sadece: «Güveniyorum.» dedi.

«Öyleyse.» dedi Sülemiş de; «Buraya yalnız geldin sen. Ali sorduğunda, senin Balıkesir'de olduğunu duyunca kaçtım, araya sora izini buldum, tek başımaydım der misin? Beni bilmelerini istemiyorum. Ali minnet duymasın.»

Nedense Ali'nin minnet duyacağını sanmadım; Ali'nin beni görünce sevinmeyeceğini bile sanıyordum. Ya içimdeki bütün pınarlar kurumuştu yahut da en çok Konya'dayken, Ali'nin Aliliğini anlamış olmamdan.

Sülemiş: «Hadi artık.» dedi; «Bakarsın bir gören olur.»

Omuz verdi, duvara çıkarttı: «Tanrı'ya emanet olasın.» dedi yavaşça.

Duvarın üstünde, Ali'yle Sülemiş'in arasında, gece-

ye has bir karanlık oldum bir an. Meraga nasıl arkamda, artık dönemeyeceğim şekilde kaldıysa Sülemiş de öyleydi. Yine Ali'ydi önümdeki. Bıraktım kendimi duvardan aşağı; ham toprağa düşüşüm tısladı bir an. Sonra gece, sonra sessizlik; Sülemiş'le aramı duvar ikiye böldü.

Yürüdüm.

Işık gördüğüm tek pencereye doğru yürüdüm.

Yüreğim, bütün göğsümü doldurmuştu; yüreğimin sesi kulaklarıma yükseliyordu. Işığı yanan tek pencerenin kapısına çekine çekine vardım.

Kapı bir acayip açıldı; bana acayip gibi de gelmiş olabilir. Yarım bir yüz belirdi; yarı mum aydınlığında karanlığımsı yüz yaban yaban baktı. Yaban bir ses: «Ne var?» dedi. «Ali!» diyemedim. Bütün göğsümü dolduran yüreğim ciğerlerime de oturmuştu, soluğumu tutuyordu, ağzımı açtırmıyordu. Ne yaptığımı bilemeden başımdakinden başlayıp üstümdeki derviş giyeceklerini soyunmağa başladım, hızlı hızlı soluyordum.

«Delirdin mi soyha yoksa afyon başına mı vurdu yıkıl git!» diye hırladı Ali. Hırlama denirdi ancak o sese, aldırmadım. Eyice soyundum. O zaman: «Zöhre!» diyebildi ama yemin ederim ki küfür etse daha tatlı çıkardı sesi; kulaklarımın cam gibi kırıldığını hissettim; «Sülemiş!» diye bağırmak geldi içimden fakat Ali çekip aldı beni odasına, kapıyı kapadı, posta doğru çekti; oturttu. Bir an durup baktı, ardından kapıya koştu, dışarda kalan derviş giyeceklerini topladı, kapıyı kapatıp sürgüledi. Derviş giyeceklerini bir köşeye attı ve ancak ondan sonra, üşümüş bir gülümsemede:

«Eh, hoş gelmişsin öyleyse.» dedi bana.

Üşümüş gibi baktı.

Titredim. Belki de hücreden, mumdan, ne bileyim nedense. Titredim işte.

«Üşüdüm.» diye fısıldadım; «Sırtıma bir şey ver.»

«Şimdi.» dedi.

Üç gün çıkmadı odadan. Üç gün ben konuştum daha çok. Yalnız geldiğime inanmadı. O üç günü sırf benim için benimle geçirmek istediğini sanmıyorum. Maksatlıydı muhakkak, maksadını anlayamadım. Düşündü, uyudu, soyunuk oturdu çokçası; sırtını boynunu oğdurdu durmadan. Üçüncü gün gelen bir haberi bahane etti, çıktı. Çıkarken ayrı bir keyifteydi; döndüğünde ayrı bir keyifteydi.

Ali'nin akıl tahtalarından üç dört tanesi noksandı, bunu iyice anlamıştım. Ama Meraga'daki Zöhre kız da değildim artık; ateşin ısıtmakla kalmadığını, yakıp kül ettiğini de, suyun serinlik verdiği kadar boğup öldürdüğünü de anlamıştım. Başımı sokacak bir dam altı çerden çöpten olsun isterse, bir iki çocuk, başımda bir er arzusu. Böylece dinleneceğimi hissediyordum ancak. Ali'ye bu arzumu söyledim. Abuk sabuk laflar etti; aklının birkaç tahtası noksan olanların söyleyeceği laflardı. Sonunda beni Dursun Fakih'e göndereceğini söyledi.

Dursun Fakih'in adını ilkin duyuyordum. Ali'ye bakarsan mal mülk zengini gibi, çok şey bilen bilgi zenginlerinin de sürünmesi, köle niyetine ayak altında çiğnenmesi gerekti. Bilgi zenginleri de, mal mülk zenginleri gibi öteki insanların paylarını çalan, sömüren eşkıya takımındandı. Dursun Fakih'i bir canavar farz ettim gözümde.

«Osman Bey'in yoksul Türkmen'i soyup soğana çevirerek güçlenmesi bu namussuz Dursun Fakih'in yardımıyla oldu.» dedi Ali; «Aklını bilgisini Osman Bey'in eşkıyalığına kullandı; onun büyümesine, devlet olmasına harcadı. Orhan Bey kanatlanmadan Dursun Fakih'i yıkmak gerek.»

«Ben nasıl yapacağım bu işi?»

«Sen içerden, biz de dışardan.» dedi Ali; «Birlik olup Dursun Fakih'ten başlayacağız. Başladık zaten, hızlandıracağız. Sonra sıra ötekilere gelecek!»

Nasıl olacağını da o akşam, yaptığı toplantıda anlattı. Ben kadın kılığımla katıldım toplantıya; Veli Baba'dan başka birkaç kişi daha vardı. Ben gözlerimi Veli Baba'ya dikmiştim, ayıramıyordum. Pir Cabbarın Alisi kısadan bir iki laf ettikten sonra: «Bundan böyle.» diyerek asıl diyeceklerine geçti:

«Karşımızda bir devlet var artık. Şimdiyece bu devletin birlik olmaması için çalıştık, beceremedik. Osman Bey bizden güçlü çıktı. Baş dayanağı Şeyh Edebali idi, Kumral Dede'ydi. Bu ikisi, Anadolu'nun bu ucunda, bizden önce geldikleri hemi de açık söyleyim bizden akıllı oldukları için baş edemedik. Şimdi hem Osman Bey yok, hem Şeyh Edebali hemi de Kumral Dede geberdiler. Şeyh Edebali'yle Kumral Dede'nin yerine geçecek kimse yok; Osman Bey'in iki oğlu var. Önce bu ikisinin arasını açmak için her çareye başvurmalıyız. Türkmen, Bey oğulları hakkında çıkaracağımız dedikodulara inanmaz çünkü Türkmen budaladır, köle ruhludur; Bey demek Türkmen için dünya demektir. Öyleyse Beylere laf dokundurmadan kaçının ki Türkmen sizden hemen soğumasın; Beyden yana gözükün ki Türkmen çevrenize toplansın. Bir Beyi yıkmak için en iyi yol Beyi göklere çıkarmak, durmadan onun iyiliğinden, üstünlüğünden söz açmak yoludur; Türkmen'in bir budalalığı da çok övülenden çabuk bıkmasıdır. Fakat bu yola pek güvenmeyelim. Asıl, Beyin çevresini çürütmeğe, çevresindeki güvenilir adamları gözden düşürmeğe çalışmak bizi başarıya götürür. Çevresinden soyulan Bey de, kökü çürümüş kavak misali tez düşer. Bunun için ben Dursun

Fakih'i seçtim. Dursun Fakih Osman Bey'in en ünlü kadısıdır; haktan şaşmaz, karşısında Osman Bey de olsa, haklı olan davacı kefereye hakkını vermek için direnir. Bunu bilmeyen yoktur. Bunu bilmeyen olmadığı için de Türkmen Dursun Fakih'in adı geçti mi hakkından emindir. Dursun Fakih'e karşı duyulan bu güveni yok edeceğiz, yerine kuşkuyu, yerine nefreti yerleştireceğiz. Halk Dursun Fakih'ten nefret ettikçe, geçmişinden, geçmişte yapılan işlerden şüphe edecek; geleceğinden, gelecekte yapılacak işlerden şüphe edecek. Şüphe, gücü kemiren kurttur, kemire kemire öldürür.»

Pir Cabbarın Alisinin kısa bir susuşu oldu. Biri, bu susuş sırasında: «Türkmen Dursun Fakih'e bu kadar güveniyorsa bizim dedikodumuza inanmaz.» dedi. Benim gözüm hala Veli Baba'daydı; o bana bakmıyordu.

Ali: «Biz şimdiyece, hele ben, hep hata işledik, Beye yüklendik, Bey için kötü konuştuk. Kumral Dede gibi birinin konağını uçurmağa kalktık, adam öldürdük. Bunlar bizim adımıza zararlı oldu; ortadaydık hep. Şimdi tamamen yeraltından gideceğiz, görünmeyeceğiz. Söz temsili bir laf atılacak ortaya: Dursun Fakih pazar yeri bacını bir kefereye sattı, bu kefereden yılda şu kadar haraç aldı denilecek. Sonra; köprü geçiş parası Kadılık hükmüyle kondu, Osman Bey istemedi, yoksulun parası alınmasın dedi amma Dursun Fakih köprüden geçen yoksulun parasını da alıp zenginledi, tanık Akça Koca'dır; denilecek. Akça Koca tanık değilim derse hemen Akça Koca da bu işe ortaktır Osman Bey'i kahrından öldüren de budur, denilecek. Halkın kesesine dokunacak yalanları bulup yakıştırmak halkı ağzınızdan çıkan lafa inandırmaktır. Bir de Türkmen'in bir ırz namus budalalığı vardır. Söz temsili Dursun Fakih, kimsesiz kefere kız çocuklarını alıp evlat ediniyor, niye? Büyütüp koy-

nuna almak için, örnek mi?. İşte Güllücük dediği kefere kızı. İşte falan işte fişmekan. Bol bol soru; sorun amma cevabını da kendiniz verin, böylece akılda daha iyi kalmış olur. Karşınızdakinin cevap vermesini önleyin!»

Adamlardan biri: «Dursun Fakih yaşlı, hayli yaşlı. Güllücük denilen kız ise yirmisinde filan, inanan olur mu?» diye sordu.

Veli Baba bu soruyu soran adama bir tuhaf baktı, gözlerimi yüzünden ayıramadığım için, Veli Baba'nın sakalının titrediğini fark ettim; belki de kızmıştı soruyu soran adama, ağzı bir açılıp bir kapandı, fırlak dişini gördüm, köpek dişine benziyordu. Birinde daha görmüştüm böyle bir diş, eski, eski, eski bir tanıdık diş gibi geldi bana ama Ali'nin cevabında adım da geçtiği için o yana kulak kabartmak zorunda kaldım:

«Böyle düşünen olursa Zöhre Bacı böyle düşünenleri inandırır. Dursun Fakih'e nikâhlanacak!»

Bir soğuk titreme yayıldı sırtıma. Gözlerimi Veli Baba'dan, aklıma takılan köpek dişinden alabilsem Ali'ye hınçla bakacaktım. Ali muhakkak anladı içimden geçenleri ki: «Zöhre Bacı davamız uğruna kendisini feda etmek için Meraga'dan geldi.» dedi hemen; «Bir takım yeni haberlerle geldi, hemi de bu iş için geldi. Bu gece Dursun Fakih'e gidecek, hepimizden akıllıdır, kendi bildiği yolları, oyunları vardır. Bu yaşta dediğiniz Dursun Fakih Zöhre'yle nikahlandı mı Güllücük dedikodusuna inanan olmaz mı?»

Veli Baba hariç hepsi bana bakıyordu; beni ölçüyor tartıyor; beni kendilerine göre değerlendiriyorlardı. Üstelik deminden beri açık açık bakmaya cesaret edemedikleri kadınlığımı, fırsattan istifade süzüyorlardı. Ama Veli Baba neden bakmıyordu? Kadına dayanamayan sulu bir elmacık kemiği şakağına doğru çukurlaşmakta

iken hemi de? Derken Veli Baba Ali'ye: «Zöhre Bacı'nın getirdiği yeni haberler de açıklanacak mı bu gün?» diye soruverdi.

Sesi tanıdım hemen: Pir Cabbarın yanaşmasının sesiydi bu. Gözlerim yuvalarından çıkacak gibi açıldı. Fakat Ali gürledi:

«Neyi ne zaman nerde açıklayacağımı ben bilirim!» dedi; «Bu günlük bu kadar. Veli Baba hariç yarın sabah hepiniz Orhan Bey'in ülkesine... Bursa'ya, Yenişehir'e, Söğüt'e, Karacahisar'a... Adamlarınızın yanına gidin ve söylediğim yönde, oralarda hangi çeşit yemi yutacak cinsindense Türkmen, o yemin fısıltılarını yaymağa başlayın, hedef Dursun Fakih'tir. Biz de Balıkesir'de Açlan Bey'in çevresindekileri çürüteceğiz. Hacı İlbeğ şimdiden çürüdü; ötekiler, birbirinden kuşkulanmada henüz. Demirhan Bey'i Açlan Bey'in yerine geçirdik mi Karesi'de, çevresini o zamanaca çürüteceğimiz Orhan'a karşı bir Beyliğimiz olacak demektir. Bu da hemi bu dünyada hemi öteki dünyada bayramımız demektir. Şimdi şükredip dağılalım. Çırağlar soyundurulsun!»

Veli Baba: «Hu!» dedi derinden; kaba, boğuk.

Bir iki kişi kalkıp yanmakta olan çırağlara «püf» dedi; biri kapıya varıp üç defa vurdu. Oda karanlık oldu. Sönen çırağların fitillerinde sönen cingiler, yanmış bir yağlı fitil kokusu. Karanlıkta birden açığa çıkan ağırlaşmış ayak kokuları odayı doldurdu.

Kapı açıldı; iki sıralı mumların pırıltısında, yüzleri peçeli sekiz kişi bir tabut getirdi ağır ağır. Mumları taşıyanlar da peçeliydi. Peçelerde yalnız göz delikleri vardı. Hepsinin ayağı çıplaktı, mum taşıyanlar kadındı. Mumlar ve tabut görünür görünmez Ali dâhil herkes ayağa kalktı, ben de kalktım bilmeden. Gelenler, içeridekiler ayağa kalkınca bir ilahiye başladılar. Ben ilahi diyorum

belki de bir türküydü. Meraga'dayken, Tacikler söylerken duyduğum ezik türkülere benziyordu. İlahiye Ali dâhil içerdekiler de katıldı. Veli Baba, derin, kaba, boğuk sesiyle iki durakta bir hu çekiyordu. Tabutu, odada yedi defa dolaştırdılar, sonra getirip odanın ortasına koydular, yere koymadılar; tabutu taşıyan sekiz kişi yere diz; çöktü, tabutu omuzları hizasında tuttu. Mum taşıyanlar da yere diz çöktü iki sıra. Ali ile Veli Baba'dan gayrısı koşup tabutun önünde arkasında secdeye kapandılar. O sıra yeni bir ilahiye başlandı; bu seferki ağıdımsıydı.

Ben ne yapacağımı bilmiyordum. Veli Baba'yı bırakıp Ali'ye baktım.

Ali olduğum yerde secdeye kapanmam için göz işmarı yapıyordu. Zoruma gide gide secdeye kapandım. Ali'yle Veli Baba'nın yürüdüklerini sezdim. Başımı kaldırıp baktım. Veli Baba, iki yanına sallana sallana, her sallanışta hu çekerek dolaşıyordu secdecilerin çevresinde; Ali, tabutun önünde diz çöküp boyun kırmıştı. Veli Baba'nın 'hu'ları susunca Ali:

«Doğrulun ey secde halkı.» diye inledi; «Doğrulun, burası Şehrizur Ovasıdır. Haydi canlar Şahrazülün Harmanında paylarımız bölüşülmektedir; kalkın ve doğrulun. Bu tabut, Mahşer Gününe akan ırmaktır, cümle canlar uyanınca bu ırmakta yıkanacaktır. Ta ki Beyler ve Paşalar ve cümle zenginler ve yoksulu ezip halkın ciğerinden çıkarını söke söke alanlar yok olana, Şahrazül Harmanının düzeni bu dünyada hüküm sürene ve yoksul bay olana kadar cümle canlar elinden geleni de gelmeyeni de yapacaktır. Yapmazsa bu dünya böyle bir tabut olup üstlerine kapanacak ve onları paysız bırakacak, Mahşer Günü Şehrizur Ovasında paylar bölüşülürken de tabut öcünü alacaktır, nasıl mı? İşte böyle.»

Deyip sustuğu an Veli Baba, o kaba yaşlanmış bedeninden umulmayacak bir çeviklikle tabutun üstüne örtülen şah çekip sıyırdı; tabutun kapağı kalktı, bir el tabuttan uzanıp bir kılıç uzattı. Veli Baba kılıcı nasıl kaptıysa kaptı ve o hızla deli danalardan beter dönmeğe başladı. Az sonra ağzı da köpürmeğe başladı, sakalından aşağı salyaları aktı. Başım dönecek gibi oldu.

Mum pırıltılarında, Veli Baba'nın deli danalardan beter dönerken rast gele salladığı kılıç yalabuyor, ıslıklanıyordu; ha şimdi birinin başına indi ha şimdi inecek, diye bekliyordum. Ali dâhil, önceden odada olanların hepsi bağdaş kurup oturmuşlar boyunlarını öne eğmişlerdi. Veli Baba, çevremizde hırıldanmağa başladı.

Gözüm kararıyordu artık. Az daha sürerse yıkılacaktım olduğum yere. Fakat faltaşı gibi açıldı gözlerim, katıldım kaldım. Veli Baba korkunç bir hızla kaldırmış kılıcı, tam yanımdaki adamın ense köküne indirmişti, fışırdayan bir kan selinin bana doğru oklamasına fışkırdığını, buğulandığını gördüm.

Ali'nin: «İşte böyle.» dediğini; Veli Baba'nın: «Şehrazül'ü satanın boynu kıldan incedir böyle.» diye uluduğunu duydum. Uzak, çok uzak bir köpek uluması korkunç bir gece kararmasında gözlerime çöktü. Gerisini hatırlamıyorum. Kendime geldiğimde Ali'nin odasındaydım, posttaydım.

Kandilin cızırtısı, titreyen ipildek bir ışık duvarın islerine yapışıyordu.

Kulağımda uzak, çok uzak bir köpek uluması, unuttuğum bir gece korkusuna yankılanıyordu.

Sapır sapır söküldü dişlerim, omuzbaşlarım, dirseklerim; bileklerim kopacak gibi sızladı.

Bir fısıltı duydum, kulak kabarttım farkında olmadan, iki kişi konuşuyordu herhal. Sürünerek kapıya doğ-

ru gittim; kapı bir ucundan el ayasında aralıktı, kulak verdim. Konuşan Pir Cabbarın Alisiyle Veli Baba'ydı. Önce anlayamadım. Sonra Veli Baba'nın itiraz eden sesinde adımı duydum: «Zöhre'ye güvenmekle?» diyordu.

Ali: «Ne zararı var?» dedi.

«Çok.» dedi Veli Baba; «En iyisi öldürmek. Elimizle casus gönderiyoruz.»

«Ne suç bulacağız şimdi?»

«Beklersek buluruz.»

«Bekleyemeyiz. Onu buraya getirenler Bileyici Baba tayfasıdır, başkası olamaz; Konya Dergâhından başkası adam kaldıramaz. Buraya da bana ayakbağı olsun diye getirdiler; benim de ona tutkun olduğumu sandılar ireziller. Bir karı âşık ise, hele hele bunca yıl erkeksiz kalıp azmışsa korkulur o kadından. Zöhre o cins, başımdan savmalıyım. Savarken de hemi vakit kaybetmemeli hemi işe yarar bir yere savmalıyım. Bu da Dursun Fakih'in yanıdır.»

«Ya dediğin gibi Dursun Fakih nikahlamazsa?»

«Nikâhlar. Dursun Fakih yersiz yurtsuz bir kadını evine alacak merhamettedir. Dursun Fakih Zöhre gibi bir kadını damının altına aldı mı da, karılık için olmasa bile günaha girmemek için nikâhlar da alır. Namahremlik meselesi sayar.»

«Ya almazsa, almazsa? Evine de almazsa?»

«Daha iyi ya budala: o zaman da döner. İşte Dursun Fakih'iniz sizin deriz; düşkün kadınları sokağa atıyor deriz; çünkü kadın Dursun Fakih'in yatağına girmek istememiş de onun için deriz.»

«Dursun Fakih? Bilmem ki Dursun Fakih için söyleyeceklerimize inanan olmaz sanıyorum. Neden Dursun Fakih? Akça Koca olsa?»

«Hacı İlbeğ'in yazdığı mektuptan haberin var mı se-

nin? Yok. Gelmiş karşıma ötüyorsun karga gibi. Hacı İlbeğ Dursun Fakih'e bir mektup yazdı, hemi de en güvenilir adamla gönderdi. Bu mektupta Açlan Bey'in küçük oğlunun Osmanlı sarayına aldırılması isteniyordu anladın mı? Açlan Bey'in küçük oğlu Osmanlı Sarayına giderse büyük oğlu burda kalmış da Bey olmuş olsa neye yarar düşünsene salak! Onun için önce Dursun Fakih. Yeter artık var git de zıbar, uyuyacağım.»

Duyduklarım kanımı, iliğimi kurutmuştu. Öfkeden kuduracak hale gelmiştim. Ama Ali'nin beni kendilerini dinlerken yakalaması da hayrıma olmazdı; dar attım kendimi posta. Baygınmışım, hala kendime gelememişim gibi yattım.

Ali odaya dönüp kapıyı sıkı sıkıya sürmeledi. Kandili alıp yanıma geldiğini yüzüme yaklaşan ışıktan fark ettim. Işık iyice yaklaştı yüzüme. Yağı, fitili, ışığın ısıcağını hemi yüzümde hemi saçlarımda duydum; kokusu burnumdan genzimi yaktı. Sıktım kendimi iyice; beni yakacak sandım. «Eyi halt ettin de geldin!» diye söylendi dişlerinin arasından. Öylece bir süre daldı; düşündü herhal.

Gözkapaklarının kıpırdanmasından korktum.

Gitti neyse. Işık yüzümden uzaklaştı.

Kandili yerine koydu.

Soyunmadan yattı.

Korkum geçti. Yerini öfke aldı; hınç aldı, öç aldı. Parmaklarım birini boğacak gibi kasılmağa başladı. Gözümde Ali'nin boğulmuş, bir karış dili sarkık başı hayallendi. Kasılan parmaklarım Ali'nin boğazına boğazına gitti. Kalkıp parmaklarımın isteğini yerine getirmezsem ben boğulacaktım bu sefer.

Ali horladı.

Yalandan horladı sandım. Böylesine bir adamın, az önce kanlı, az önce yalan dolu bir herifin böyle çabuk,

böyle rahat horlamasına inanamadım.

Ali'nin horlaması arttı.

Parmağımdaki kasılmalar, Ali'yi boğmak için durmaz oldu; parmaklarıma söz dinletemiyordum, parmaklarım beni çekiyordu, kalkmağa zorluyordu. Kollarım kendiliğinden kalkmıştı, delirecektim nerdeyse. Dayanamadım. Ali'yi boğmak niyetiyle doğruldum, ondan sonra Veli Baba olacak yanaşmayı bulacaktım.

«Ayıldın mı?» O ara horlaması kesilmiş, fark etmedim. Kıpırtımdan da uyanmış. «Neye kalktın? Ne var?»

«Seni öldüreceğim it oğlu it!» diye yüzüne karşı haykırmamak için zor tuttum kendimi: «Karnım.» dedim; «Ağrıyor, kusacağım herhal. Dışarı çıkacağım.»

«Çıkamazsın.» dedi başını kaldırmadan; «Kapının arkasına kus.» Gerçekten kustum. Uyuyamadım artık. Aklım Ali'yi boğmağa takılmış bir kere. Boğmalıydım; boğacaktım. Bir daha denedim.

Yine uyandı: «Yine ne var?» diye sordu. Cevap vermeden kapının ardına gittim.

Üçüncü denemem de boşa gitti. Ya kuşkudaydı, kuşkuda uyuyordu yahut da Meraga'dan sonraki hayatında hep böyle yaşamıştı, böyle alışmıştı. Boğamadım, Allah beni kahretsin. En son, gece yarısını geçtiğinde kalktım. Bu sefer uyanmadı. Kuşkulandım. Bekledim biraz başucunda. Horlamasının yapmacık olmadığına iyice inanmıştım. Kollarım Ali'yi boğabilmenin tadıyla uzanıyordu ki kapı hızla vuruldu. Ali sıçrayıp kalktı; benimle burun buruna geldi. Korkudan ben geriledim o beni itti ayrıca. Kapıya giderken: «Üstüne kalınca bir çul al, yola çıkıyorsun.» dedi. Ali'den kalan son ses bu oldu. İş olacağına varıyor, ahmak boşuna çalışıyor ne yapsam faydasız. Dursun Fakih daha ben doğmadan alnıma yazılmış, nasıl silerdim.

Gece yarısı çıktık. Akşam ezanı okunurken Yenişehir'e geldik. Beni Dursun Fakih'in kapısının önüne bırakıp gittiler. Arkalarına dönüp bakmadan gittiler hemi de.

Hiç bilmediğim bir şehir, biç bilmediğim insanlar, hiç bilmediğim bir akşamüstü. Meraga'nın bulutlarına benzeyen bulutlar, Meraga'nın gökyüzünden farksız bir gökyüzünde maviliğini büsbütün yitiriyor, karardıkça kararıyordu. Evlere, pencerelere bakamıyordum; gözüme çalınan pencerelerde balımsı mum ışıkları ısınıyordu. Çulumu iyice sarındım. Başımı göğsüme eğdim. Kendi sıcaklığım yalnız ve garip ısıttı beni. Hafif, taşları uyandırmak istemeyen ayak sesleri yaklaştı.

Hafif, taşları uyandırmak istemeyen duada ayak sesleri yanı başıma geldi; durdu. Hafif, duada, cami içi bir ses omuzlarıma doğru, «Esselamüaleyküm.» dedi.

Kapı açıldı. Kapanmadı. Ayaklar hem bende hem içerde, durdu, yürüdü:

«Güllücük.» dedi hafif, duada, cami içi ses; «Kapıda bir hemşire var, al içeri kızım. Açsa doyur, dertliyse dermanı ol, incitme sakın...»

O zaman tutamadım kendimi işte; o zaman ağladım.

O zaman!

SAL

Kıyıdan kolay kurtulamıyorduk.

Su yüzüne fırlamış kayalar eskisi gibi değildi; altımızda hiç değilse iki kulaç, deniz vardı. Gelgelelim bu derinlik, katı kayalardan da rahat nefes almışken işimizi kolaylaştırmadı. Gazi Fazıl haklı çıktı, kıyı akıntısı, iki ileri gidersek bir geri atıyordu bizi. Gözlerimi denizden aldıkça Temaşalık Burnuna dikiyordum; gecenin koyulaşan deniz karanlığında Temaşalık Burnu daha katı bir koyu karanlıkta oturuyordu.

Ece Halil, kürek kısmı kırılan sapı, suda kürek niyetine her çekişinde bir başka çeşit hayıflanıyordu: «Soyhaya bak. Kör atın ciride çıkışı sanırsın!» diyordu; «Üç keçili Kürt gibi ne eğiliyor ne bükülüyor şuna bak hele!» diyordu, diyor oğlu diyordu. Kâh burnundan soluyor, kâh yüreğini geniş tutmağa çalışıyor ama Gazi Fazıl sağlam küreğini bir çekti mi Ece Halil iki çekmek zorunda kaldığından öfkesi baskın çıkıyordu.

Bir ara, olduğumuz yerde dönüp durduğumuzu sandım; Temaşalık Burnunun karalığı, eyi bakıldığında bizden uzaklaşmıyordu. «Burgaca mı düştük ne?» diye söylendim.

Ece Halil: «Biz burgaca eyi düşüyorduk bir zamanlar.» dedi; «Eyi düşüyorduk ya... Neyse geçmişi deşelemeyelim; nerden çıkardın şimdi burgacı Bileyici Baba?

Benim bildiğim Nara Burnundan bu yana burgaç olmadığıdır.»

«Niye sağa doğru dolanıyorsun öyleyse?»

Gazi Fazıl güldü. Kürek çekmeyi bıraktı bir süre; sonra ağıra aldı. Sal, dönmeden kurtuldu az biraz, hep gözüm Temaşalıkta olduğundan anladım, ileri doğru gitti. «Kurtulduk herhal...» dedim.

Ece Halil de güldü; onunki sıkıntılıydı: «Burgaçtan değil o.» dedi; «Fazıl'ın elindeki sağlam kürek bir çekişte salı götürüyor benimki sap sadece, yarımın yarısı kadar gücü yok, geri kalıyor, sağa dönüş bundan. Bir iki saat bu zorluğa katlanacağız çaresiz. Su üstü akıntısına varmadan rahat yok.»

Suyun koyulaşmış gece karanlığında bir tuhaf konuşması oluyor; Gazi Fazıl'la Ece Halil'in kıyıdan ayrılacağız diye denizle cebelleşmesinden ilkin farkına varmadım. Şimdi, her ikisi de susunca, su konuştu: Islak, hemen uçan. Kelebek kanatlarında tozlar olur, toz değil de toza benzeyen kelebek tüyleri, onun gibi bir konuşma; insanı çekiyor, alıp götürüyor kulak verince. Daha kötüsü eğilmek eğilmek, kulağını suya yapıştırarak dinlemek için, ancak o zaman bu konuşmanın tadına varılabileceğini sandığından yarı belinden aşağı sarkmak geliyor insanın içinden. Kıyı adamları anlatırdı da kulak aşmazdım bir zamanlar; filanı deniz çekip aldı, yanımızdaydı şöyle bir sıyrıldı gitti bre gibilerden tevatürlere işin icabı, hatır için kulak verirdim. Denizin çekip alması bu işte; suyun konuşması.

Uyku sandım başlangıçta. Dört gün dört gece de olsa uykusuzluklara şerbetli olmak bizim mayamızda var, uyku değildi. Gazi Fazıl'ın küreği sıyır sıyır, suyun konuşmasını kesiyor. Ece Halil'in sopası hoyratça kırıyordu. Su sesi, küreğe de sopaya da aynı şekilde sıvanıyor-

du; kürekle sopa sudan ayrıldıkça ses, havada boğulmamak için herhal, hemen denize kaçıyordu. Yavaş yavaş sesin sırrına varmağa başladım; varmağa başladığımı sandım daha doğrusu. Bilemediğim nice bir balığın, deniz yaratığının dertleşmesi; yıldız ışığını, koyu karanlığın ötesinden süzüp getirmek isteyen bir yalvarma, bir şükür. Doğrusu bu, gerisi benim süslemem. Şükrediyordu nice bin balık, nice bin deniz yaratığı.

Rahatlamamın sebebini o zaman anladım. Şükreden dünyadan güzel olan başka ne var ki? Gözümün önüne Kumral Dede'nin, konağın bahçesindeki çiçeklerin arasında oturup uzun uzun niyaza varışı, o esnadaki konağın mutlak sessizliği geldi. Ürperdim yeniden. Salın hareket edişinden az sonra nasıl birden kendi kendimden sıyrıldıysam, nasıl Kumral Dede'nin bedeninde bedenimin terlediğini hissetiysem şimdi de, eminim ki benden başkasının duymadığı suyun konuşmasıyla çiçeklerin renk renk konuşması, renk renk ötüşü arasında gidip gelmeğe başladım. Yaz günleri ısınmasının ortasında dolmuş, açılmış çiçeklerin arasında oturmuş Kumral Dede, gözlerimin önünde canlı, canlı, olduğundan daha canlı. Ben koyulaşmış gece karanlığında suyun konuşmasına eğilmekteyim. Nedir bu Tanrım? Neyin karışması? Dini ben böyle düşünmedim hiç. Böyle inanmadım. Senden gelen sana gider; amenna amma bu bendeki Kumral Dede ne pekey?

«Bileyici Baba yine dönüp durmakta mıyız yoksa burundan ayrıldık mı?»

«Dönüp durmak? Nerde?»

Gazi Fazıl'ın sorusu beni hemen çekip alamadı suyun konuşmasından. Ece Halil: «Burgaç diyordun az önce, sana göre burgaçta mıyız hala diye sorar?» deyince salın gerdeğine döndüm. Deniz, su konuşmasından kur-

tuldu; koyu karanlık gece sığınmışlığını attı üstünden yolumuzu kesen eski bilinmez katılığıyla engel oldu. Temaşalık Burnundan epeyce uzaklaştığımızı gördüm.

«Kurtulmuşuz.» dedim «Yahut da senin dediğin gibi burgaç yoktu.»

Gazi Fazıl: «Burgaç insanların kendisidir.» dedi; «Doğumdan ölüme döner durur insan kendi içinde.»

Laf atıyor gibi geldi; benim, bir zamandır bocaladığımı mı sanıyor ne? Hâlbuki beni buraya, bu sala, tam hareket edeceği sırada hem de koşturan bu bocalayış olmadı mı?

Ece Halil: «Döner durur, sonra da koşturur doğduğundaki başlangıca. Son ile başlangıçtaki karanlık aynı olduğuna göre.» diye Gazi Fazıl'ı tamamladı; «Burgaç değil midir? Karanlıktan karanlığa yalpalamak.»

Altımız ve üstümüz dâhil dört bir yanımızın koyu karanlığı, katran karası bir deniz suyunda ciğerlerime doldu o an. «Sen buna inanamazsın!» diye isyan ettim; «Ece Halil varlığın başını da sonunu da karanlık görmekle kendini inkâr edemezsin; sen Ece Halil'sen sen de Gazi Fazıl'san...»

«Varlıktan kastın insan mı?»

«İnsan tabiyi, Tanrının özü, öz parçası hemi de?»

«Daha iyi ya.» dedi Gazi Fazıl; «Ece Halil'in dediği de bu. İnsan karanlıkta yaratır kendini, Tanrı karanlıkta verir özünü insana. Aydınlık dediğin yanılmadır; değişik, herkese göre farklı gerçekler aydınlıkta değil midir? Bu kadar gerçek arasında insan kendini bulamaz. Karanlık işte baksana çevremiz, göz gözü görmüyor lafı bu karanlık için denmiştir herhal. Yolumuzu bulmakta güçlük çekiyor muyuz? Yoo. Çünkü gideceğimiz yeri biliyoruz. Gideceği yeri bilen aydınlıktadır.»

«Ver şu küreği biraz da ben çekeyim.» dedim Gazi

Fazıl'a.

«Kaçıyorsun.» dedi Ece Halil.

Gazi Fazıl'ın yerini almadan önce: «Sanırım Osman Bey'in ölmeden önce, her şey bu dünyada deyişi ile senin son ile başlangıçtaki karanlık aynıdır deyişin arasında fark vardır.» dedim Ece Halil'e. Cevap vermedi.

Gazi Fazıl, ikiletmeden küreği verdi. Yalnız: «Neden hep zora koşarsın kendini?» dedi usuldan; «Kürek çekmek sana göre değil. Bir yükü çekip götüreceksin, yük senin sıkıntını bilmeyecek. Osman Bey'in sıkıntısını ne sen ne ben ne de Ece Halil bilebilir. Hele çek bakalım, kolay mıdır?»

Şap diye vurdum küreği suya; bir hayli su sıçradı, benim bir yanım olduğunca, ayakta duran Gazi Fazıl'ın da yarı bacağı sıçrayan sudan ıslandı; serpintiler Ece Halil'in yüzüne vurmuş olmalı fakat ağzını açıp bir şey demedi. İkinci üçüncü kürekte ilkinkinden daha az acemiydim, yavaş yavaş alıştım ama göğsüm zorlanmağa başladı. Su, salın ucunda gözcülüğe oturduğum zamanki gibi konuşmuyordu artık; yumuşak da değildi, bana karşı geliyordu. Küreğime direniyordu. Gözcüdeyken, küreğe sıvandığını sandığım su sesi, kürekteyken bir balçığın nemrutluğuydu. Ben aynı ben olduğuma göre suyun bu ikinci yüzü nereden çıkmıştı? İnce bir ter içliğimde buğulandı, tenimde nemlenmiş bir ısınma gevşedi.

Gazi Fazıl: «Halil, farkında mısın, su üstü akıntısına ya girdik ya giriyoruz, he mi?» dedi.

«Daha var.» diye cevap verdi Ece Halil; «Ama zorluğu atlattık sayılır. Bir iki saat soluk alırız.»

«Sonra? Bir de akıntıdan çıkma işi var.»

«Hele o vakti bulalım da, şimdiden gözünde büyütme.»

«Büyüttüğümden değil. Beni düşündüren akıntıdan

çıkmak da değil, nasıl olsa çıkarız, beni düşündüren ay! O zamanaca doğmuş olur. Urumeli kıyısına da yaklaşmışız, ortada çanak gibi görünmek? Gözcü mözcü varsa boşa gider bunca emeğimiz.»

«Yüreğini ferah tut Fazıl. Kolay bir iş değil yaptığımız. Başarırsak, şu denizin kilidini biz açmış olacağız; Anadolu Urumeline dökülecek. Saru Saltuk ne demişti hani o Bulgar Elinde uğraşırken: Bir gün olur, ya buradan Anadolu'ya ya Anadolu'dan buraya kavuşulur. Yorgunluğumuz o kavuşmanın tadı içindir demişti, he mi? Bizim bu tuzlu su yorgunluğumuz da o tat için. Sonu eyiye varır. Süleyman Bey'e beklediğini götürdük mü deniz meniz kalmaz ortada. Akar bu yana gayri.»

Kürek çekiyordum ama kulaklarım Ece Halil'le Gazi Fazıl'daydı. Kendi aralarında konuştuklarının bir sözünü bile kaçırmıyordum. Bu, pazılarımda belirdiğini hissettiğim gerilmeye hazırlanan acıyı da azaltıyordu.

Gazi Fazıl eğilip suya bakarken: «Süleyman Bey sadece bizim sözümüze uyup da kararını vermedi herhal.» dedi; «Hacı İlbeğ de Evrenus da durmadan Urumelinden söz açtık söz açmasına, fırsatını kaçırmadık; gelgelelim yine de Orhan Bey babasının buyruğu onu evdirdi. Ne dersin?»

«Doğrudur.» dedi Ece Halil; «Bir iki gün Bursa'dan çıkmadı. Hâlbuki sabah gider akşam gelirdi, kalmazdı.»

«Bursa'ya da Orhan Bey'in çağrısı üzerine gitti, bunu eyi biliyorum. Saray çavuşu geldiğinde Süleyman Bey'in yanındaydım. Koştu gitti; dönünce, o güne kadar ikircikli olan Süleyman Bey; 'Fazıl Urumeline çıkacağız, gel bakalım şu denize şimdi bir de alıcı gözle bakalım' dedi. Yerinde duramıyordu. Yol boyu gelirken herhal hep bu Urumeline geçiş işini düşünmüştü. Gerisini biliyorsun.»

«Biliyorum.»

Ece Halil «Biliyorum.» dedikten sonra konuşmayınca Gazi Fazıl da sustu. Pazılarıma kürek, koyu karanlıkta daha çok ağırlaşan tuzlu deniz suyu, salın kaim hatılları yüklendikçe yükleniyordu. Ece Halil'le Gazi Fazıl'ın konuşmaları beni oyalıyordu. Susunca sadece pazılarımdaki yükün, her kürekte biraz daha artan acısı kaldı. Üstelik Süleyman Bey'in durup dururken Urumeline geçişi düşünmediğini sandığımdan, düşündüklerimi doğrulayan konuşmaların sonunu da merak ediyordum:

«Yani? Şimdi size göre?» dedim kesik kesik; «Süleyman Bey, Sultan Orhan'dan buyruk almasaydı Urumeline geçilmeyecek miydi? Benim duyduğum Süleyman Bey, şu Temaşalıkta oturur, gözlerini Urumeli kıyılarına diker, düşünürmüş hep.»

İstediğim cevabı verecek yerde Gazi Fazıl: «Sesin kesik kesik Bileyici Baba.» dedi; «Kürek yorar adamı, yük yorar dedim; ver istersen küreği, ben nefeslendim sayılır.»

Vermedim. Sesimin inatlaştığını seze seze: «Sen benim sorduğumu cevapla!» dedim; «Urumeline geçerken bizim de terimiz akmalı. Sarı Saltukluların terine Kumral Dedelilerin teri katılmazsa hamur mayalanmaz, ekşir.»

Ece Halil, sopasını kürek yerine çekerken yine söylendi ama bu sefer gülerek; bana da laf yetiştirdi: «Ha şimdi anladım. Siz bu sala onun için soluk soluğa geldiniz. Maksat Saru Saltuklularla yarışmaksa bir noksansınız Baba, arkadaşın Anadolu kıyısında kaldı. Amma şimdi ne Saru Saltuklu ne Kumral Dedeli var. Osman Beyli olarak biriz hepimiz.»

Gazi Fazıl: «Saru Saltuklu, Kumral Dedeli, Osman Beyli.» diye araya girip cevabını önledi; «Üçü bir havan-

da doğulmuş tozdur. Tanrı bu tozu Anadolu toprağına serptiydi. Şimdi Urumeline savuruyor suyun üstünden, böyle desek daha eyi.»

«Amenna.» dedim; gönlümden koptu sesim. «Amenna da bu serpişe vasıta olan Süleyman Bey mi, siz mi, Orhan Bey mi? Benim bildiğim, sizin Karesi'ye bunun için gönderildiğiniz, Süleyman Bey'in yanını bunun için seçtiğinizdir. Süleyman Bey Temaşalıkta Urumeli kıyılarını düşünürken...»

Lafı ağzımdan Ece Halil aldı: «Doğru.» dedi; «Anlaşılan bizi de çaşıtlatmışsın, senden kolay gizlenmez biliriz. Süleyman Bey'in, fırsat buldukça Temaşalıkta Urumeli kıyılarına dalıp dalıp düşündüğünü bilmeyen yoktur. Biz bundan yararlanmışızdır; Urumelini, Urumelinden öte toprakları anlatmışızdır. Süleyman Bey yiğit bir Bey oğlu; bütün yiğitler gibi de gönlü su misali akar yaratılışta. Bir de, nasıl denir, bütün yiğitlerden, bütün Bey oğullarından bir farkı var. Gözlerine baktıysan Fazıl sen de görmüşsündür; Süleyman Bey'in gözlerinde hep bir yalnız ceylan yavrusu gezinir, Bey oğullarında yadırganacak mahzun gözleri var, he mi?»

«Mahzun değil.» dedi Gazi Fazıl; «Yeni doğmuş tayların gözleri, kaçtı mı tutamıyor insan; kaçmadı mı baktığını yanından ayırmıyor, bana da böyle gelir hep.»

Bu sefer ben güldüm. Pazılarımdan omuz başlarıma sıçrayan kürek çekmenin sancısına rağmen güldüm hemi de; her ikisine birden: «Dervişliğinize diyecek yok, dervişsiniz.» dedim; «Saru Saltuk'tan eyi el almışsınız. Bileğiniz de güçlü; kılıç salladınız mı vay gele kefereye. Aklınız ise değme cin fikirlerin pabucunu dama atar, onu da bilirim. Gelgelelim ozan gibi konuşmanıza şaştım. Gerçi Oğuz soyu ozanlığa doğarken hevesli doğuyor.»

Ece Halil, lafın sonunun kendine dokunacağını sanarak pirelendi, sözümü kesti: «Sözü dönüp dolandırma da ne diyeceksen de.» dedi; «Sopayı kürek niyetine çekmekten avuçlarımın derisi soyuldu zaten.»

«Hiç.» dedim o değilden; «Benzetişiniz yanlış. Ozan ya yalın konuşur ya da benzetmeyi yaptı mı gediğini bırakmaz. Biriniz ceylan gözlü dediniz, biriniz tay bakışlı. Bu ikisi de ürkektir, korkakçadır. Yiğit yiğitse, gözü kudretten sürmeli de olsa bakışı yiğitlere has olur, Süleyman Bey'inki de öyledir. Siz, içli ozan ruhlu demek istersiniz, içli ozan gözlerini tarif etmeğe çalışırsınız. Pekey bir şey sorayım size; Süleyman Bey, neden Saru Saltuk Ocağına yahut Kumral Dede Ocağına girmedi? Neden Ahi kuşağı kuşanmadı da Mevlevi sikkesi giydi hiç düşündünüz mü? Sanmam. Saru Saltuk Ocağı olsun, Kumral Dede Ocağı olsun, bir yönden kılıca sahip çıkar; Ahi Dergâhı zaneata meyleder. Süleyman Bey kılıcın yiğidiyken sizi de bizi de bıraktı, vardı Mevlana kapısına; çünkü Mevlana kapısı sizden de bizden de Ahilerden de çok aşka varır, her bir şeyde aşkı bulur, aşkı döner. Eh, Süleyman Bey de Nilüfer Hatun'la Orhan Bey'in oğlu. On şu kadar yıl çocuk doğurmayan bir kadını, hemi de Osman Bey bir torun beklerken baş tacı edip üstüne gül koklamayan Orhan gibi bir Bey neden bekledi dersiniz? Bir göz işmarıyla kendisine beş on çocuk doğuracak Türkmen'den, kefereden bir sürü kadın, kız varken ortalıkta Orhan Bey neden on şu kadar Nilüfer Hatun'un gözlerinin içine baktı acep diye düşündünüz mü? Aşktı bu aşk, huzur, dünyalık, hayatta ne varsa her bir şey bunun içindeydi.»

Coşmuştum. Salı da, omuzlarımda gıcırdayan küreği de; neye, nereye, niçin gittiğimizi de, hatta Ece Halil'le Gazi Fazıl'ı da unutmuştum. Günler, aylar boyu düşüne

düşüne vardığım inancı haykırıyordum:

«Bu bildiğiniz kadın erkek ilintisi değil; yerin göğün uğruna yaratıldığı aşktır. Öyle olmasaydı çabuk geçerdi. Süleyman Bey de Murat Bey de bundan oldu. Gördüğümüz gözler yalnız Süleyman Bey'de değil karındaşı Murat Bey'de de vardır.»

Soluk almak zorunda kaldım.

Gazi Fazıl, o küçük, ufacık sesiyle: «Eyi, öyle olsun.» dedi; «Varmak istediğin ne? Ne demek isteyeceksin?»

«Şunu. Bir şeyi neye benzetecekseniz o şeyi ona göre değerlendireceksiniz demektir. Urumeli çıkışını yalnızlığa, ürkekliğe, hayallemeye bağlayamazsınız; o zaman maksatsız olur. Süleyman Bey Mevlevi'nin insanı insana bağlayan aşkını Urumelinde denemek niyetinde. Buna benziyor demeğe getireceğim. Vurdusuz kırdısız; vurdusu kırdısı az olarak. Her şey bu dünyada, dedi Osman Bey ölürken, bütün kötülükler mi, kalan bütün kötülükler midir dünyada, her şey bu mudur? Aşk her şeydir; aşkla giden her şeydir, aşkın varlığını gösteren ışık her şeydir. Bunun için bindim bu sala; Anadolu kıyısından Urumeli kıyısına giden salın aşkına kapılırsam arınırım dedim. Kumral Dede de, Saru Saltuk da, Ahisi de Mevlevisi de. Osman Bey'in bunca yıldır salladığı Türkmen kılıcı da bu salda, yoğrulup bir aşk hamurunu mayalandırmış dedim, inandım.»

«Bunun için soluk soluğa yetiştin?» dedi Ece Halil; «He mi?»

Gözlerim kararıyordu; gözlerimin önünde binlerce yıldız çarpışmış on kere bin yıldızdan kopma kıvılcımlar kararak uçuşmaktaydı. Sala yetiştiğim andaki gibi soluk soluğaydım. Göğüs kafesim çatırdayacak gibiydi, her kürek çekişte daha bir burkuluyordu. Ece Halil'in soruşu, kulaklarımda sağır yankılar yaptı; ağzımı açamadım.

Ece Halil: «Dursun Fakih de mi bunun için koştu?» diye devam edince belinledim. Kararan gözlerim, kararan gözlerimde uçuşan binlerce kıvılcım, kulaklarımın sağırlaşan yankılarında Dursun Fakih'i birden çıkaramadım: «Hangi Dursun Fakih?» diye sorabildim ancak.

Gazi Fazıl'ın küçücük, ufacık sesini zor duyabildim: «Kıyıdan ayrılırken iki kişi koşuyordu. Biri sendin, yetiştin; öteki kıyıda kaldı. Sen onun Dursun Fakih olduğunu söyledin sonradan.»

Gazi Fazıl sözünü bitirince gözlerim büsbütün kararadı; yanmağa başladı. Kulaklarımdaki sağırlık kütleşti, başım fırdolayı döndü. Soluk soluğa sala doğru koşuşumu yüreğimin çıkacak gibi kabarışı, kabarışı, daha kabarışı, bacaklarımın dermansızlığı, çatırdadığını sandığım bedenim. Bütün bunlarla yeniden o anı yaşar oldum. Eti kemiği kurumuş bir iskelete benzettim uzaktan o koşan kendimi. Saldan başka bir şey düşünmediğim için çevremde olan bitenden bilgisizdim. Neden sonra birinin daha koştuğunu; koşamadığını, koşmayı beceremediğini belki bana yetişmeğe çalıştığını hissettim.

Gazi Fazıl'a: «Dursun Fakih'ti» dedim güçlükle; «Ne için koşamadığını bilemem ben. Dursun Fakih değilim, Dursun Fakih de ben değil!»

Ece Halil: «İkiniz birlikte yola çıkmışsınız gibi geldi bana.» dedi, «Senin ayağın daha çabuk olduğundan...»

«Ben onu bıraktım mı demek istedin?» diye bütün gücümü toplayarak atıldım; «Hayır. Onun nerden, nasıl geldiğini?» Bilmiyorum diyemezdim. Sustum. Fakat susmak iyi olmayacaktı; usulca: «Sala yetişeceğim sıra arkamda hissettiydim.» dedim.

Gazi Fazıl: «Belki o da kurtulmak istiyordu.» dedi.

Gazi Fazıl'a da atıldım: «Ben kurtulmak için gelmedim. Ben ne için geldiğimi söyledim!» dedim.

Ece Halil: «Dursun Fakih?» dedi. Gücüm kalmıyordu artık. Kusmaya benzer bir sıkıntı da karnımda dolanır olmuştu: «Neden kurtulmak istesin?»

Gazi Fazıl: «Bilinmez ki.» diye fısıldadı; «Ünlü bir Kadının da kurtulmak istediği bir şey vardır belki.»

«Dedikodular!» diye hırıldadım; sesimi duyan başka türlü tarif edemezdi. Ağzımda bir damla bile tükürük kalmamıştı. Bulantım artmış, gözüm koyu karanlıktan başka bir şey görmez olmuştu. Üstelik denizin tuzu nemli nemli burnuma doluyor, bulantımı körüklüyordu. Böyleyken ha bire kürek çekiyor, gözü bağlı dolap beygirlerinin dönüşü gibi maksatsız, küreği denize daldırıp çıkarıyordum: «Bu dedikodulara sebep sizsiniz!»

İkisi birden: «Neden?» dediler.

Kötü durumuma rağmen seslerindeki şaşırmışlığı fark ettim. Halime bakmadan da: «Şundan.» diye söylendim; «Bu dedikodular Balıkesir'den yayıldı, bilmeyen kalmamıştır. Siz o zaman, orada; sen de, sen de, Evrenus da, Hacı İlbeğ de... Sözü geçen kişilerdiniz. Pir Cabbarın Alisinin melunluğunu. Pir Cebbarın Alisini ben Kumral Dede'nin Konağından bilirim. Osman Bey'in Karacahisarından bilirim. Sizi gelip, Balıkesir'de uyardıydım da.»

Ondan sonra ne söyledim bilmiyorum. Bulantımı da, göğsümdeki sızıları da, kürek çekmeği de unutmuştum. Uykuyu andırır kötü bir uyuşuklukta kendimi bıraktığımı hatırlıyorum. O uyuşuklukta kusmak için dayanılmaz bir kıvranma duydum. Saldan aşağı eğilmek istedim; küreği nereye bıraktığımı bilmiyorum. Bir sesin bağırdığını duydum:

«Gazi Fazıl, kürek denize gitti hey!»

Ben salın kenarından tutunup abanacak, ağırlığımı kollarıma verip kusacaktım, hayal meyal düşünebildiğim buydu. Bir de o uyuşuklukta bir boşluk fırıl fırıl dö-

nüyordu. Karanlıktı, ıslaktı, tuzluydu. Ellerim kayıverdi. Karanlık, ıslak, tuzlu soğuk bir yumuşaklığa düştüm. Düştüm mü kaydım mı artık Tanrı bilir. Bir anda içim dışım tuza bulandı; ne biçim tuzdu bu? Su kıvamında akıyordu. Kusamıyordum.

Derinlere; soğuk, karanlık, tuzlu derinlere doğru indim; ya biri yukardan beni itiyor, ya aşağıdan çekiyordu.

Sonra yukarı çıkmağa başladım.

Gözümü açamıyordum; açmak istiyordum hâlbuki. Göz kapaklarımda tuzlar donmuştu; tuzlar eriyordu.

Daha sonra koltuk altlarım sıkıştı.

Tuzlu bir koyulukta sallandım.

Sal da sallandı.

SÜLEMİŞ'İN ANLATTIKLARI

Ben bu işe isteye isteye girmedim. Çaşıtlık işi bana göre değil. Adam dinlemek, adam gözlemek, başkalarına güven vermişken, ne olursa olsun, neye yararsa yarasın o başkasının gizliliklerini, saklı düşüncelerini öğrenmek, getirip öğrendiklerini beri yana taşımak için adamın içinde biraz çürüklük olmalı. Ülkenin yararına, eskiden Osman Bey'in şimdi Orhan Bey'in devletinin yararına da yapılsa çaşıtlık, yüreğimdekini saklamadan yazıyorum buraya, hırsızlığın başka türlüsü; çaşıtlar da hırsız, soyguncu cinsinden. Ama ben böyle inanıyorum diye bu işte çalışanları da kınayamam.

Kumral Dede'nin konağına yarı sağ yarı ölü getirildiğim günden sonra bir yandan Tanrı'nın en yiğit en yürekli kulu hemi de Osman Beyimizin anlı şanlı subaşısı Rahman Ağamdan at binme, kılıç vurma talim ettim; Tanrı, yerini cennetin başköşesinde vermiştir eyi biliyorum. Rahman ağam Kumral Dede'nin gözbebeğiydi, o da Kumral Dede'ye çok inanırdı. Bunun için Kumral Dede, öğleden sonraları konaktaki mektepte okumamı buyurduğundan, okudum. Orada bana çaşıtlığın şartını şurtunu da Bileyici Baba öğretti. Gelgelelim içimden inanarak öğrenmedim; Kumral Dede mektepte çaşıtlık dersi de görülsün dediğine göre doğrudur deyip belledim; açıkçası bu. Bir gün, bu işe soyunacağımı akıl etmedim.

Kumral Dede de ölünce, Osman Beyimiz dâhil biz hepimiz sahipsiz kalmış atlara döndük. Şimdi siz, Kadılık Evinin adamları, sahipsiz kalmış atlara dönmenin ne demek olduğunu bilmem hayalleyebilir misiniz? At binip kılıç sallayanlar anlar, tarifim onlar için olmayacak.

Soylusu da soysuzu da, at, attır; yerine göre insandan eyidir. Yerini yurdunu pek iyi bilir, sever. Sahibinin soluğundan dertliyse derdini, acılıysa acısını anlar; sahibinin sağlığında atın başı yerde değildir. Gözleri güler mübareğin, bekler hep. Yemini bekler, suyunu bekler; eğerini, gemini, sahibinin üstüne binip sürmesini bekler. Sahibi atın yaşamasıdır. Ölünce, at da ölür sanki; gözleri beklemez artık. Başı eğik, kulakları düşmüş, göz akları bulanmıştır. Yeme bakmaz, suyu isteksiz içer. Kumral Dede'nin ölümünde biz böyle olduk. Bir Orhan Bey canlıydı.

Bursa kuşatmasındaydık; Osman Beyimiz de attan kılıçtan elini eteğini çekmiş; atı, kılıcı, onca çeriyi Orhan Bey'in buyruğuna bırakmıştı. Bursa ha düştü, ha düşecek derken düştü haberi gelmiyordu bir türlü. Köse Mihal Bey, Orhan Bey'den aldığı buyruk üzerine Bursa içine giriyor, Bursa Tekfuru ile konuşuyor; kansız teslim olursa Bursa'ya şunlar şunlar yapılacak diyor, kandıramıyordu. Bursa'nın kefereleri açtı. Bursa'nın içinde Bileyici Baba'nın yetiştirmesi bileyici, okçu, debbağ, taşçı bir sürü esnaf görünüşünde adam yerleşmişti. Kimi keferece konuşup keferece yatıp kalkıyor, kimi Türkmenliğini saklamıyordu. Bu sonuncular, yaptığı beğenilir, söylediği güvenilir kimseler diye bilinip Bursa'da adlanmışlardı. Hepsi de Bursalı kefereleri içten göğnütmek, tekfurlarından soğutup Osman Bey'e gönül bağıyla bağlamak için orada kalıyorlardı.

Ben, Orhan Beyimin at uşağıydım. İşimin adı at uşa-

ğı, kentli konuşmasında Orhan Bey Tatarıydı sıfatım. Ama biliyorsunuz ben göçerli bir aşirette doğdum, sözüm ona Bey oğluyum. Bizde bu sıfat at uşaklığıdır. Olsun; isterse Orhan Bey'in köpeği desinler, benim gibi ölümlü bir adam için Orhan Bey'in yanında olmak dünya malının da üstündedir. Bunu Orhan Beyim de bilir. Bildiği için de sık sık Bursa içine beni salar; bizim Bileyici Baba esnafına buyruk gönderir, onlardan haber ister. Ben götürür getiririm, bunun için de, gecenin gizli vakitlerini seçerim; kılık değiştiririm. Kumral Dede Konağında bu keferelerin dilini de öğrendiğimden sıkıntı çekmem. Yaptığım iş bir bakıma çaşıtlık işiymiş, o zaman bilmiyordum; sonradan Bileyici Baba söyleyince eşşekten düşmüşe döndüm.

O gidiş gelişlerimin birinde öğrendim Kumral Dede'nin öldüğünü. İçim boşaldı sanki. Damarlarımdaki bütün kan çekildi. Bursa'daki Bileyici Baba'nın esnaf görünüşlü takımı da benden farksızdı. Geri döndüğümde haberin bizim tarafta çoktan duyulduğunu gördüm. Yakın tanıdıklarımın çoğu, Bursa kuşatmasını bile bırakıp cenazeye koşmak için kıvranıyordu. Sanki bağlı yularlarının çözülmesini bekleyen atlardan farksızdı. Orhan Beyimi de öyle göreceğimi sandım; o zaman çökecektim ben de herhal, ayakta durmaya gayret ediyordum.

Orhan Bey'i, aksine pek sağlam buldum. Haberi yoğa benzer diye düşünüp önce bu haberi vermek istedim. «Biliyorum, sen sağ ol.» dedi susturdu beni; şaştım. «Duası bizimledir, dünya da sağların dünyasıdır Sülemiş Çavuş; sağlar ölmek için sağdır dünya kalmak için; nasıldır Bursa'nın içi, kaç gün dayanır?» Anlattım.

Anlattıkça dünyaya kısıldı gözleri; dünyayı kıskaca aldı. O zaman sahibi ölen atların yeni sahibini görmekte olduğumu anladım. Kumral Dede'den değişikti; Rahman

Ağa'nın kılıcını kapmış, Kumral Dede'nin kuşağını başına dolamıştı Orhan Bey. Yine de Kumral Dede'nin ölümünü duyduğu halde, durduğu yerde boynu bükük beklemeyişi Orhan Bey'in, beni yadırgattı. «Şimdi ne olacak Orhan Beyim?» diye sordum. İlkin, verdiğim haberlerin sonucunu sorduğumu sandı. Bizim gibi at uşağı takımından birinin Beyden düşüncesini sorması aşirette haddini bilmemek anlamına gelir, cezasını verirler hemen. Onun için Beye bizim gibiler soramaz. Ama Osman Bey'in devletinde at uşağı da sorar it uşağı da yeri gelince; ayrıcalık yoktur. Gelgelelim Orhan Bey benim sorumu o an hoş karşılamadı; belki de ben boynu bükük bir çaresiz sesle sorduğum için ürkekliğimi yadırgadı, herhal bundan sanıyorum:

«Hangi iş ne olacak?» diye Orhan Beyim bana sordu.

«Kumral Dede Orhan Beyim?»

Bursa'dan getirdiğim haberleri tekmillerken kısılan gözleri açılıverdi; mavi bakardı Orhan Bey; sarışın sakalın, sarışın yüzün, sarışın geniş bir alnın tekmil sarışınlığının ortasından mavi bakardı. Açılıveren gözlerinde mavilik yüreğinden fışkırmış gibiydi:

«Öldü dedin ya...» dedi; «Öldüğüne göre. Kumral Dedeliğine has töreni olur, yapılır.» Benim için, benim gibi bir çokları için zor düşünüleni bu kadar kolay söylemesi Orhan Bey'i, başka türlü yaratılmış biri gibi gösterdi gözüme; görmek istemedim önce. Yalansız söyleyeceğime yemin ettiğime göre bildiklerimi, böyle oldu. «Olmaz mı? Yapılmaz mı yoksa?» diye sordu.

«Herhal. Belki, belki ne demek hay hay Beyim!» dedim. Dediklerime ben de inanmadım. Orhan Bey de ki yanıma iyice yaklaştı. Ben sağ dizim yerde, sol dizim diklemesine, bir zamanlar Rahman Ağamla Kara Mürsel yiğidin tarif edip öğrettiği bizim eski usul Bey katı se-

lamlamasından kalkmamıştım. Bir eliyle omzumu tuttu; omzumun at okşanmasında ürperdiğini hissettim.

Orhan Bey daha gençken böyleydi işte; çekindiren bir senli benlilikle adamı sarar sarmalar ne yöne sürükleyecek ise çeker götürürdü. İstemezseniz bile, buyruk verilmediğini bildiğiniz halde, götürmek istediği yöne doğru uçardınız. Bursa kuşatması sırasında pek böyle senli benliliğini görmemiştim:

«Sana az önce ne dedim Sülemiş? Sağlar ölmek için sağdır dedim. Kumral Dede için de bu böyledir; kimsenin ölümü dünyanın gidişatını değiştirmez; ölmemesi değiştirir hatta gidişatın değişmesi gerektiği için ölümün şart olduğu zamanlarda bile. Kumral Dede'nin ölmesi gerekiyordu; ölmezse, Konağına sarınıp kalacaktı, Konağı tutacaktı onu, bırakmayacaktı; bir adım ileriye artırmayacaktı. Başlangıçta bir değil, on değil, bin adım ileri atılmak için kendi elleriyle yaptığı o konak, bundan sonra korkacaktı bizden. Bizim ileriye gitmek zorunda olduğumuzu, bizim yeniliğimizi anlamak istemeyecek, tehlikeli görecek, durdurmayı isteyecek, kendine bağlamak için çırpınacaktı. Bize yeni konaklar gerekecek Sülemiş, yeni konaklara yeni adamlar gerekecek. Yeni konaklar yeni adamlar yapar, bunları bulmak gerek derim ben, bana kalırsa tabi.»

«Sizin ya işte.» demişim düşünmeden. Ağzımdan kendiliğinden çıktı. Orhan Bey ise aldırmadı lafıma.

«Babam hayattayken benim düşüncem düşünce olarak kalır. Karındaşım Alaeddin de var. Üstelik benden akıllıdır, benden çok okumuştur. Beylik onun hakkıdır bana soran olursa; hem...» Çekti elini omzumdan.

Omzumdaki o at okşamasındaki ürperiş yetim kaldı.

Başımı kaldırıp Orhan Bey'in yüzüne bakmak istedim. Nedense o anda yüreğim bir hoş oldu. Çerkez ana-

mın beni hep küçümseyen, ayakaltı gören tavırları ile Çerkez anamın elinde süpürge sapı misali dönelenen aşiret Beyi olacak babamın ürkekliği arasında sığınacak bir yer arayan sekiz yaşında bir çocuk sümsüklüğü ciğerime oturdu; başımı kaldıramadım, Orhan Bey'in yüzüne bakamadım.

Orhan Bey: «Kalk git Kumral Dede'nin cenaze törenine sen.» dedi; «Bileyici Baba'yı da gör, şu şimdi sana neler söylediysem birini bile saklamadan söyle ona. Çeri beni bekler, Bursa bana bakar burda. Sevdiğin adamın cenazesine gitmek bile güzeldir bazen. Bilen için; hele sevdiğin birinin sağlığına varmak, sağlığında yaşamak daha güzel değil midir? Değer mi cihan padişahlığı buna Sülemiş? Cihan padişahlığı sevdiğince yaşamaktır. Bunu söyleme sakın Bileyici Baba'ya, anlamaz. Demek Bursa'daki Bileyici Baba'nın esnaf takımı sahipsiz kalmış atlar misalindedir he mi? Öyleyse biz Bursa'yı sahipli atlarla zorlarız.»

Köse Mihal Bey'in geldiği haberini getirdiler bu esnada. Ben izin alıp çıktım.

Çıkarken Orhan Bey: «Kumral Dede'nin cenazesine gitmen benim buyruğumdur, sakın ola ki şaşmayasın!» dedi; «Dönüşünde beni Bursa'da bulursun.»

Bursa'ya dönemedim; Orhan Bey'i göremedim.

Araya Bileyici Baba girdi; hemi de kötü girdi.

Bileyici Baba, sahipsiz kalmış atların en sahipsiz kalmışıydı; üstelik yılkının başında gitmek zorunda kaldığını sanıyordu. Kendisinin baş çekmediği yılkı uyuzlayacak, her biri bir yana gidecek, yılkı atları atlıklarını kaybedecekti. Bana sorarsanız Bileyici Baba bu işin üstesinden gelirdi; Bileyici Baba olarak kalsa, kendi yöntemlerini kendi gücünde kullansa da daha öteye gitmek istemeseydi. Söz temsili Kumral Dede olmak istemesey-

di. Konağı derleyip toparlardı. Bu onun bileceği iş, bu meselede bana söz düşmez zaten.

Kumral Dede'nin cenaze töreni az biraz karışık oldu; Osman Beyimiz bir kuşak meselesi çıkardı. «Dede kuşağıyla gömülmelidir. Bana vasiyeti böyledir.» deyip Beyliğini orta yere koyunca şeriat karşı geldi. «Din diyanet.» denildi; «Görülmüş işitilmiş değildir, insanoğlu kefenlik bezinden başkasıyla gömülmez, puta tapıcı aşiret kalıntısı töreler Müslümanlığa uymaz.» denildi. Dursun Fakih de Osman Bey'e «Olmaz!» diyenlerdendi. Bileyici Baba ağız açmadı.

Osman Bey'in dediği olmadı sonunda; Dursun Fakih'in dediği oldu. Dursun Fakih'in dediğinin olması da akla yakındır. Çünkü Dursun Fakih'in kadılıkta üstüne yok bilinir, Osman Beyimizin üstüne nasıl Bey bulunmazsa. Bey de kadıya uyar bu ülkede. Hele öte dünya işlerinde. Gelgelelim bu Kumral Dede'nin cenaze töreni meselesinde Osman Bey'le Dursun Fakih arasına bir soğukluk girdi diyenler oldu o sıralar. Arkasından da birdenbire dedikodular Dursun Fakih'i tefe koyup ülkede, çalmaya başlayınca bu cenaze töreni meselesi iyiden iyiye eşelendi. Dursun Fakih, Osman Bey'i milletin gözünde küçültmek, devleti aslında kendisinin idare ettiğini göstermek istiyormuş da, gibilerden başlayıp çok daha ötelere gidildi. Söylentiler, dedikodular öylesine dallanıp budaklandı, öylesine dilden ayağa düştü ki, bir hafta önce bir sözü ile ülkede Bey kadar hükmeden Dursun Fakih bir hafta sonra «Selam versek günaha mı gireriz acep?» düşüncesinden görmemezliğe gelinen bir kişi durumuna düştü.

Osman Bey'in hastalanıp yatağa düşmesi de bu günlere rastladı. Bu da dedikodu fırtınasını azdırdı. Ben, Bileyici Baba'yı henüz gönlümce görmek, Orhan Bey'in

söylediklerini iletmek fırsatını bulamamıştım. Bu yüzden Bursa'ya dönemiyordum. Bileyici Baba Yenişehir'-deydi; Osman Bey'in hastalığına gitmişti. Varıp Yenişehir'de bulmağı, Orhan Bey'in sözlerini ona, orada iletmeği düşünüyordum. Aklıma, hep koğmak istediğim çok kötü şeyler geliyordu; Osman Beyimiz ölürse böylece cenazesinde de bulunurum diyordum istemeye istemeye. Fakat hele yarın olsun giderim; hele yarın olsun diye düşüne oyalanıyordum. Kumral Dede'nin Konağı eski tadında ballanmıyordu artık; petekleri soyunmuş, baldan çok mum gözeneklerinin arıları tutmaya çalıştığı bir kovana benzemişti. Bir zamanlar Rahman Ağam, Kara Mürsel yiğit, Akça Koca, Konur Alp gibi nice yiğitlerin gelip gidip nasip aldığı adı duyulmuş duyulmamış nice erenlerin halleşip söyleştiği Konak, şimdi arada bir yol düşüren bir kervanın gelip konduğu, yoksul bir dervişin konaklamak için uğradığı az büyücek bir hana dönmüştü. Her gün ya bir debbağ ya bir okçu ya bir kılıççı yahut da başka bir esnaf bir yere göçüyordu. Gün dönümü fırtınalarından sonra toprağın bir sersemlemiş dinlenmesi vardır, ne yapacağını bilemez bir halde oturup beklemişliğe benzer bir tedirginliği yaşar ağacı, otu, kuşu, suyu tabiatın. Kumral Dede'nin Konağı böyleydi.

Yeni yetmeliğimde gözümü alan taş duvar aklığı, o zamanlar hele ay ışığı vurdu mu yeni tımar edilmiş süt beyaz bir at derisinde ışıldar da ışıldardı. Şimdi, isli bir aklık ha bire dumanlanıyordu. Hamamın göz göz kubbesi toprağa doğru abanıyor, caminin minaresi akşamın biran önce kararmasını bekliyor gibiydi. Belki de bana öyle geliyordu. Bir zamanlar, irezilliği diz boyuna çıkmış aşiretimden sekiz yaşlarımda nasıl kaçtıysam, kaçarken nasıl koca bir dünyanın yalnız kalmış seslerinden başka bir şey duymadıysam Konağın da o sekiz yaşındaki ço-

cuk ağlamaklığında, her gece kaçmağı denediğini sanıyordum.

Ne Bileyici Baba dönüp geliyordu ne de? Tanrı günahımı bağışlasın, ne de Osman Bey ölüyordu.

Kumral Dedemizin Konağında kimseyi görmemeğe çalışarak bu günü yarına, yarını devresi güne ekliyordum. Bir akşamüstüydü. O gün, camide, cemaatle namaz kılmağı istedim. Abdest aldığım halde bir abdest daha aldım. Değişecek üstüm başım olsaydı üstümü başımı da değiştirecektim. Odamda, yüklüğün raflarında eskiden kalma, unutulmuş bir giyecek vardır belki diye düşünerek aranıyordum. Öyle zamanlarda, insan hiçbir şey bulamayacağını bile bile aranıyor; eli bir zamanlar başka insanların elinin dolaştığı eski bir havayı karıştırdıkça gizlice rahatlıyor; bunu hissediyordum. Kapım açıktı, yarı aralık bırakmıştım. Konakta öteden beri kapılar kilitlenmezdi zaten, kilit bilmezdik. Gıcırdadığını duydum kapının, yan gözle baktım, ardına kadar itildiğini gördüm. Kapımı iten karaltıyı seçemedim yarı aydınlıkta ama nedense bir kadın olduğunu hissettim. Arkamı dönmeden kendimi yokladım, derli topluydum.

«Bu vaktin hayrolsun Sülemiş kardaş; destur verirsen gireyim.»

Kadının sesi hiç yabancı gelmedi. Adımı söylerken, bacım varmış da bacım gelmişçesine hoşlandım bu kadar eyi tanıdığım bir yakınımın sesiydi, çıkaramadım.

«Buyur bacı.» dedim dönerek; «Vaktin hayrola, hoşgeldin buyur.»

Yüzü yarım yaşmaklıydı. Alnını, yarım yüzünü, iyice karanlıkta kalan gözlerini seçmeye çalışıyordum gizlice; açıktan bakmağı kendime yediremiyordum. Bir kadınla ilk defa yalnız kalıyordum; akşamın bu saati de yalnız bir odada kadına karışınca kıpırdaklı oluyor.

Oturması için yer gösterdim.

Az önce, odanın yüklüğündeki raflarda eskiden kalma unutulmuş bir şey arayan ellerimin karıştırdığı eskiden kalma bir hava esnekliğinde kadın, gösterdiğim yere Kumral Dede Konağının kadınlarına has bir edeple oturdu. Ben ne yapacağımı bilemedim. Otursam mı iyi olurdu ayakta dursam mı? Kararlaştıramıyordum.

Kadın, tanıdık sesiyle: «Dışarı çıkacaktın herhal Sülemiş kardaş?» dedi. Hafifçe davranmağa kalktı: «Çıkacak idiysen sana engel olmak istemezdim.»

Telaşlandım. Otururken işimin olmadığını, gidecek yerim bulunmadığını söyledim. «Nereye giderim ki zaten.» dedim; «Gitmek istesem yani.»

«Evet.» dedi; «Birkaç ay önce bile gidecek yer olurdu. Günlerdir Konuklar Evi de kapalı. Silip süpüren kadından başka kapısını açan yok. Bir vakitler Konuklar Evinin hizmetine on kişi yetişmezdi. Sayrılar Evi dersen eskiden incesaz çalınırdı günde sekiz nöbet.»

Göğüs geçirdi kadınca.

«İncesaz yasak mı edildi?» diye sordum çocukça.

«Yoo.» dedi; «Hekim yok! Yarım hekimlerin elinde kaldı bir zaman. Şimdi onlar da yok. Kumral Dede'nin nefesine gelirdi hasta. Güven olmayan yerden insan ayağı çabuk kaçıyor.»

«Güven olmayan yerden dedin bacı? Burda güven?»

«Kalmadı. Güven dersem dirlik düzenlik anlamında değil; çok şükür güvenin o biçimi henüz yerinde. Hasta burada iyi olacağına inanmıyor; kervancı burada aradığını bulacağına inanmıyor.»

«Yine ok, kılıç yapılıyor; yine deri işleniyor, ne bileyim bunun gibi, eskiden Konakta üretilenler yine üretiliyor, üretilmiyor mu?»

«Üretiliyor, azaldı ama üretiliyor. Gelgelelim eski-

den üretilen her şeyin üstünde Kumral Dede'nin nefesi vardı; Kumral Dede'nin nefesi, damgasıydı. Demek istediğimi diyebildim herhal. Sonra her kervan muhakkak mal almağa gelmez ki. Mal getirir; bilgeleri getirir; Konağa uğrayıp nasip almak için gelir sadece; üstünde dualarla, nefeslerle yoluna devam etmek için gelir. Yok şimdi.»

Kadının sesi boğazında takıldı.

Çok iyi tanıyordum bu sesi, çok iyi. İnsanın eskiye dönmesi hem kolay hem zor; dönse de bocalıyor, yeniden tanımağa çalışmak sinsi bir yorgunluk olup beynini dolanıyor. Kadının, boğazında takılan sesi kulağımda eski bir boşluğa dolmak üzereyken kadın: «Senin dediğin güvenin de üstü gölgelendi bir bakıma kardaş.» diye devam etti; «Dursun Fakih hakkında söylenenleri bilirsin. Biz bile inanacağız nerdeyse; Kadı Beyi bilmesek, Dursun Fakih'in şaşmazlığına inanmasak acaba diyeceğiz nerdeyse. Ortalıkta bu dedikodular böyleyken bir de Kumral Dedemizin kuşağı meselesi çıkınca...»

Şaştım gerçekten. Kadının sesini, eski tanıdıklığımı falan unuttum: «Ne kuşağı?» diye sordum; «Dedemizin kuşağının Dursun Fakih'le ne işi varmış? Bunu da mı dillerine dolamak itliğinde bulundular?»

«Bulundular.» dedi kadın acınarak; «Hem de ne bulunma Sülemiş kardaş; ben asıl senin duymamışlığına şaştım. Kumral Dedemiz öldüğünde cenazesinde, hatırlarsın belki bir kuşak vasiyeti vardı Osman Bey'e; Yesi'den buraya gelirken belinde bir kuşakla.»

Sözünü kestim: «Biliyorum.» dedim; «Rahman Ağamdan çok dinlemişimdir o kuşağın gelişini.»

Kadının sözünü kestiğim için olacak herhal, hemen devam edemedi. Başını önüne eğdi. Bekledim. Başını kaldırmadan sesi de biraz titremiş olarak: «İşte o ku-

şak.» dedi. Lafı değiştirdi; kaçamak bir yoklama yaptı eminim: «Rahman Ağam dedin de.» deyip bir an bekledi, ikirciklendiğini sandım: «Rahman'ın oğlunu, Karacasını gördün mü hiç? Karısı...»

Bu sefer başımı ben eğdim önüme. Verecek cevap bulmakta güçlük çektim: «Ben...» dedim; «Benim...» dedim; «Ben hemen...»

«Böyle işte, hep böyle.» diyerek daha çok zorlanmama engel oldu; «En yakınlarımız bile gelir, işini görür, gider, durmaz, gider hemen. Şimdiki zaman böyle istiyor belki. Konak, eskiden zamanı beklerdi Sülemiş kardaş, bu Kumral Dedemizin lafıdır. Elma, armut nasıl bekleyerek olgunlaşırsa dalında, Konak da zamanı bekleyerek zamanı olgunlaştırmak için kurulmuştu. Olgunlaşan yemişler dalından düşmeye başladı mı dal boşalır; çürükler, kurt yemişler, ham kozalaklar kalır dalda. Konak da öyle artık; zaman olgunlaştı, durmak bitti, tohum toprağa düşecek ki yeniden filizlensin; sonra tohum sonra yine toprak. Böyle bir dönemde durmak olmaz artık he mi? Harekette duruldu mu, beklenildi mi gelen hareket duranı çiğner.»

Cevap vermemi bekledi.

Başım önümdeydi hâlâ.

Cevap veremeyeceğimi anlamış olmalı ki: «Şu kuşak meselesi.» dedi uykumsu bir kırık sesle; «Kumral Dedemiz, Tanrım kuru iftiralardan sana sığınırım sözüm burdan ırak güya Konağa adanan öteyi beriyi altına çevirmiş, kuşağına sarıp toprağa, beraberinde mezara götürmek istemiş. Vasiyeti bunun içinmiş. Dursun Fakih de bu işe önayak olmuş ki her iş bittikten sonra mezarı gizlice açıp altınları çıkaracak zenginliğine zenginlik ekleyecekmiş. Dursun Fakih böyle adammış işte. Kumral Dedemiz böyle biriymiş.»

Olanca kanım beynime sıçradı: «Bacı bu ne biçim laftır!» diye bağırdım; «Hadi söyleyen söyledi soysuz diyelim, kim inanır kim!»

«Söylendi ya inanan bulunur.» dedi kadın.

Kendi kendimi yiyordum: «Olmaz! Olmaz bacı olmaz!» diye çırpınıyordum: «Bir kere ölünün kuşakla gömülmesine karşı çıkan adam Dursun Fakih'in kendisi, bunu bilmeyen mi var? Osman Bey gibi birine direndi bunun için, başka biri direnseydi haddine mi düşmüştü!» Öfkemden gülmeğe başladım: «Kumral Dede'nin altına, dünya malına meyletmesi üstelik? Hey Tanrım şu işe bak sen, üstelik mezarına beraberinde götürmesi? Çocuk inanmaz buna, yedi dinli kefere inanmaz ne diyorsun sen. Kumral Dede ha! Dursun Fakih ha! Gömdürtmeyen Dursun Fakih bre bacı Dursun Fakih!»

«Doğrusun Sülemiş kardaş; bunun böyle olduğunu bilenlerin hepsi yaşıyor; daha ne kadar zaman geçti ki şunun şurasında? Ama işin aslını bilmeyen binlerce Türkmen var. Anadolu denilen ülke uçsuz bucaksız. Her Türkmen'in ardına bir derviş takıp da doğrusu budur diyemezsin. Bunu çevremizde denedim ben; bizim konağın bir hayli kadını vardı sen bilirsin. Onları saldım çevreye. Gidenlerin bir kısmı geri gelmedi, gelenler de kuşkulu döndü. Onlar işin doğrusunu söylediklerinde:

"Dursun Fakih, mezarı benden önce açan olur, sırrı benden önce bilen olur, altınlar elimden gider diye kuşağı Kumral Dede'yle birlikte gömdürmemiştir, yoksa vasiyet yerine getirilmez mi?" demişler; "İçi altın dolu kuşağı emniyete almak için Beyine karşı direnen Kadı Beyden hayır gelmez konuşma boşuna." demişler. Kimse, Kumral Dede sağlığında tapmadı ki altına ölünce mezarında tapsın dememiş.»

«Soysuzlar!» diye söylendim; «İki başlı iftirayı kur-

muşlar ki nereye dönsen karşında, çürütülmez cinsten, tuh!»

«Üç başlı kardaş üç başlı.» diye yakındı kadın; «Çıkarsa çıkarsa Dursun Fakih'i temize çıkarmayı deniyor insan, Kumral Dede'nin kuşağına altın hırsızlamasını, tövbe Tanrım, kimse yadırgamıyor, kabulleniyor hemen. Bir zamanlar Pir Cabbarın Alisi denilen bir soysuz çıktıydı ortalığa, bu konağı havaya uçurmağı denediydi de arkadaşı uçtuydu. Onun kara barutunun yapamadığını şimdi bu lafları çıkaran soysuzlar kimse onlar yapıyor, yaptılar da. Bilmem ki Orhan Bey duymaz mı bunları, bilmez mi? Hani Osman Bey hastaysa Orhan Bey var, neden Konağı arkalamaz? Neden Kumral Dede'nin ruhuna sahip çıkmaz. Sen, kardaş şimdi Orhan Bey'in yakınındasın. Desen ki...»

«Orhan Bey şimdi Bursa önlerinde.» dedim çekinerek; kadını kırmamağa çalışıyordum aklım sıra; «Bursa'yı kuşatmış, kefere dayanıyor. Bursa'yı Osman Bey ölmeden almak niyetinde, bu yüzden belki duymamıştır.»

Dedim ama ben de pek inanarak söylemedim. Kumral Dede'nin öldüğünü haber verdiğim zaman Orhan Bey'in durumunu, söylediği sözleri hatırladım. Kadının söylediklerini duymuş bile olsa Orhan Bey'in söylentilerle pek ilgileneceğini sanmadım. Dursun Fakih için söylenenleri bildiğinden haberim vardı; Dursun Fakih için söylenenlere inanmış gibi davrandığından da haberim vardı Orhan Bey'in. Beynim oynadı birden yerinden o zaman. Yoksa Orhan Bey mi dedikoduların yayılmasına göz yumuyordu? Eskilerin kendine ayak bağı olmasını istemediğinden bu dedikodular işine mi geliyordu? Fakat Orhan Bey'in üstüne toz kondurmak istemiyordum. Aklıma gelenleri defetmeğe uğraştım.

Kadın: «Keşke» diyerek iç çekti kadınca; belliydi ki

umutsuzdu; «Keşke o Pir Cabbarın Alisi denilen soysuz, Dedenin varlığında havaya uçursaydı Konağı. Dede sağken hakkından gelirdi. Şimdi sahipsiz, sahipsiz kalan malın hırsızı çok olur.»

«Bak, bu Pir Cabbarın Alisinin işi olmasın yine?» dedim. Aklımın, Orhan Bey'den kuşkulanmasını önlemeğe çalışıyordum hala; bir suçlu arıyordum; «Şimdi ortalığı boş bulunca eskiden yapamadığını yapmak isteyemez mi?»

«İster» dedi; «O da ister, başka soysuzlar da ister. Kardaş sana şu kadarını deyim; ben, Kumral Dede'nin kızı sayılırım. Daha buralarda ot ocak tütmezken Dedenin yanına geldim. Geldim diyorum, Tanrı getirdi desem yeridir. Sıracalı hastaydım.»

«Sen Kendigelen Kız'sın bacı. Şimdi tanıdım seni, eyvah ki eyvah!» diye haykırıp kalktım. «Hay ben de ne budalaymışım ki hemen tanıyamadım.» Sapır sapır titrer oldu her yanım; gerçekten sevinmiştim. Bacım olsa da kaybedip bunca yıldan sonra bulsam bu kadar sevinmez, böylesine titremezdim çocuk coşkunluğunda: «Vay kusura kalma yaban davranışımdan, vay bağışlayasın beni bacım ben ne biçim bir adam, hay bak hele ben tanıyacağım bacıyı diyordum. Vah ne yabanlık ettim.»

Kendigelen Kız benim yerinde durmayan coşkunluğum karşısında ezilip büzülmeğe başladı; elini ayağını koyacak yer bulamaz oldu. Sesi ağlamaklıydı: «Ben tanıdın sandım. Tanıdın sandım da, yabancı duruşundan alındıydım. Çok mu çökmüşüm?»

«Çok...» Tuttum ağzımdan çıkacak lafı, çevirdim: «Çok çökmemişsin bacı.» dedim; «Tanıyamamam benim şaşkınlığımdan. Bursa kuşatmasından geldim, Kumral Dede'nin ölümü şaşkına çevirdi beni; sonra bu Konağın hemen bu hale gelişi aklımı aldı. İşte bunun gibi şu bu

yüzünden sersemlemişim. Eh akşam vakti bir sıkıntı vaktidir yalnız adam için, tanıyamayışım bunun için...»

İnanmadı; inandı göründü.

«Öyle olsun.» dedi; «Her şeye alışmak gerek, yaş da geldi çattı sayılır. Şurdan anla ki Türkmenceyi bile her yıl bir önceki yıldan daha düzgün konuşur oldum. Var kıyasla bundan geçen zamanı. Kumral Dede yeni bir baba oldu bana, bu Konağı nasıl yoktan var ettiyse beni de yoktan var etti. Sizin gibi doğmamış, sizin gibi büyümemiş birini alıp da Türkmen yapmak, Türkmen'i bırak Osman Beyli yapmak Kumral Dede'ye hastır ancak. Bir şeyi yapmak değil yıkmak ustalık ister derdi. Yıkacak olan kişi, yapan kişinin ustalığını da bilmezse neyi nasıl nerden yıkacağını bilemez derdi. Bir yeri yıkmak isteyen o yerin temellerini arar, usta yıkıcıysa ben bunlardan korkarım derdi. Ona göre Konağı havaya uçurmak isteyen Pir Cabbarın Alisi Konağın Osman Bey'e temel olduğunu hesaplamışmış. Bizi buldu soysuz, demişti; bu sefer beceremedi amma bu gün yarım bıraktığını yarın ilk fırsatta tamamlayacak. Konak da yetmeyecek, Osman Bey'in bir temeli de adalettir, adaleti de yıkmaya çalışacak demişti.»

«Tedbirini de almıştır öyleyse bacı.» dedim yarım yamalak; çünkü Kendigelen Kız'ın Konaktan umudunu kesmesi yetmiyormuş gibi Osman Bey'in devletinden de umutsuz olduğunu hissetmiştim. Doğrusunu saklamayım, bende de gizli bir korku yer etmeye başlamıştı. Çok iyi bildiğim cenaze törenindeki kuşak meselesinin böylesine üç başlı hem de çürütülememesine üç bağlı ok yapılıp can evine atılması heriflerin niyetini gösteriyordu. Orhan Bey'in tavrını da bildiğimden hele hele söz ettiği yenilerin nasıl yeniler olduğunu da bilemediğimden korkumu pek yersiz bulmuyordum. Daha çok kendimin

bu gizli korkusunu unutmak arzusuyla: «Kumral Dede bildiği tehlikenin tedbirini de hazırlamıştır.» diye devam ettim; «Bu Pir Cabbarın Alisi söz gelimi. Peşine adam salmıştır herhal.»

«Bilmem ki.» dedi Kendigelen Kız; «Saldıysa bile faydasız. Baksana ortalığı sindiren iftira sağanağına.»

«Pekey neden Dursun Fakih'in sesi soluğu çıkmıyor? Neden, ortalığa çıkıp da ben buyum demiyor?»

«Kime desin? Neye karşı desin? Bir yel esiyor bir yerlerden kopup gelmiş, önüne çıkanı silip süpürüyor. Böyle bir anda ne yaparsın sen olsan? Yelin geldiği yeri bulup durdurmağı mı denersin? Geldiği yeri kesinkes bilmiyorsun ki, yelin dinmesini beklemekten başka ne çare?»

«Görünüşe göre dineceğe benzemez. Gittikçe artacak hemi de; oya oya, söke devire artacak, öyleye benzer. Bu durumda beklemek de akıllı işi olmasa gerek. Ben olsam çıkar ortaya bangır bangır bağırırım.»

«Siz kılıcın adamısınız; savaşı bilirsiniz. Dursun Fakih kitabın adamıdır kardaş, kitap kılıç gibi bağırmaz, bağırmadan önce düşünür bildiğim kadarıyla. Sonra Dursun Fakih de kendisi için ortaya çıkıcılardan olmasa gerek.»

Beni kötülemek için söylememişti bu sözleri eminim; amma yine de kötülendiğimi hissettim. Kınanmış insanların suçlu tedirginliğinde sağıma soluma bakındım: Oda birdenbire kararmıştı sanki. Benim bilemediğim bir zamanda akşamüstü solmuşluğu yerini kara bir geceye bırakıp gitmişti. Göz alışkanlığıyla, biraz da seslerimizle görüyorduk birbirimizi. Benim sağıma soluma dönelenen tedirginliğimin farkına varmış olmalı ki Kendigelen Kız: «Akşam olmuş.» diye hayıflandı. «Ezan okunmadı he mi? Okundu da biz mi duymadık?

Mümkünü yok bunun. İmam efendi hastalandı yine öyleyse. Gidip bir bakayım kardaş. Vaktini aldım senin de.» Kalktı.

«Müezzin vardı.» dedim; «İmam hastalandıysa müezzin?»

Kapıya doğrulmuştu. Geldiğinden daha sessiz yürüyordu. Oturmaktan olacak ayakları karıncalanmış, uyuşuk bir sürünmedeydi. Durdu: «Müezzin sizlere ömür.» dedi. «Herkesin her işte yaşlı olduğu, ölümlü olduğu sanki birden ortaya çıktı; Dedemizin ölümüyle göründü bunlar. Şimdi de İmam efendi, akşam ezanı geçeli haylidir, okumadığına göre.»

Sorayım mı sormayayım mı diye düşünüp duruyordum; sordum birden: «Kumral Dede neden yerine birini bırakmadı? Neden yetiştirmedi? Cihan padişahları bile kendinden sonrakileri düşünürken...»

«Cihan padişahı olmadığından belki.» dedi bir tuhaf ezgide bükülürken sesi; «Ona benzetmek istemediğinden belki de bilemem ki. Bildiğim şu, Yesi'deki Şeyhine bağlı kaldı hep. Bizden sonra bir yeni gelmeli; Anadolu'dan doğmuş olmalı, bu toprağın hamurunu yoğurmuş olmalı derdi. Ne manaya gelir bu Dedem der sorardım. Gülerdi. Sana ne için geldim, neler anlattım kardaş kusura bakma. Orhan Bey'den bir fayda olursa yardımını esirgeme diyecektim; onun için geldiydim.»

«Orhan Bey...» diye başladım; «Ben de gelsem seninle.» diye devam ettim; «Burda yardımım olur herhal.»

«O kadar yalnız sayılmayız.» dedi güçlenmeye çalışan sesi; «Konağın sadıkları, Dedenin özleri terk etmedi daha. Gelirsen sevinirim. Rahman Ağa'nın Karaca oğluna da uğrar, görmüş olursun. Rahman Ağa'nın karısı benim kız kardeşim biliyorsun.»

«Bilmez miyim bacı.» dedim; «Az aşını yemedim.»

Allah'tan sustu Kendigelen Kız. Yoksa ağzımdan çıkan söze verilecek çok cevaplar vardı; hiç birisi de benim hayrıma söylenemezdi. Ben de utancımdan düzeltemedim lafımı.

Geçtiğimiz yollardan bir zamanlar adım başında ya bir yolcuya ya bir dervişe, ya bir esnafa, çerçiye, Beye, çeriye ne bileyim türlü insana rastlamamanın mümkünü olmazdı. Her çeşit ses duyulurdu; insanlar gibi gölge sesler. Akşamsa akşamlaşmış, geceyse geceleşmiş, sabahsa gün doğumunda insanlar, sesler, soluklar dolaşırdı. Ufacık pencerelerde mum ışıkları titremezse kandil ışıkları hoşça sararır geceye bürünmüş bir bal rengini sızdırırdı dışarıya. Mevsimine göre çiçek kokar, kuş öter, böcek seslenirdi. Şimdi biz ikimiz, Kendigelen Kız'la ben; o alışkın, ben bunalmış, tek tük böceklerin canlılığını ispata çalıştığı bir akşam sonunu sıyırıyorduk. Karanlıkta hem çok kimseler vardı hem hiç kimse yoktu. Yerlerini eskiden beri çok iyi bildiğim küçük pencerelerin hepsi de karanlıktı, geceydi.

Cami de karanlıktı. Yerini bilmesem geldiğimize inanmayacaktım.

Bu kadar kısa zamanda, o kadar dolu; canlılığı o kadar büngüldeyen Konağın böylesine ölmüş olmasını aklım almadı. Gözlerimle görmesem inanmazdım. Elimde olmadan: «Bir tek kişiden hayat bulmak da iyi değilmiş.» diye hayıflandım.

Kendigelen Kız, demek istediğimden de ötesini anladı: «Kumral Dede'yi bir tek kişi diye sayıyorsan haklısın.» dedi.

Camiye girdik.

Son cemaat yerini sağdan kıvrılıp minareye çıkılan merdivenin kapısını dolanınca imam odasının penceresindeki ışığı gördük. Kapıyı itip selam verdi Kendigelen

Kız. İçerden cevap gelmedi. Çok, çok, çok üşüyen bir insanın çene titremesini andıran bir ses belli belirsiz duyuldu.

Kendigelen Kız: «Isıtma nöbeti gelmiş herhal.» dedi usulca içeri girerken; «Yaşlandıkça sıklaşıyor.»

İmam Efendi, odada ne bulduysa sarınmış, ne bulduysa sarınmasına rağmen üşümesini önleyememiş, bir köşeye kıvrılmıştı. Yanına geldiğimizde, titremekten birbirine değen alt üst çenelerin sesini daha iyi duyduk; arada bir dişler birbirine kenetleniyordu; sıkıyordu çenelerini; dişleri gıcırdıyordu. Gözlerinin içi bile sapsarıydı. Kendigelen Kız İmamı gösterip: «Bunu böyle sırtlayabilir misin Sülemiş?» dedi; «Aryetta'nın evine götürelim.»

«Aryetta?»

Hatırladım ama benden önce o: «Kız kardeşim.» dedi; «İmam Efendi burda yalnızlıktan daha çok üşür.»

İmam Efendi kaskatı direniyordu ben toparlamağa çalıştıkça. Sarıp sarmalayıp sırtlamakta hayli güçlük çektim. Sırtımda zelzeleler debeleniyordu sanki; sıkıca tutmasam İmam Efendi daha ilk adımda fırlar düşerdi sırtımdan; titremesi bana geçiyordu, içimde soğuk yeller esmeğe başladı.

Koştum.

Kendigelen Kız'ın bize yetişip yetişmeyeceğini düşünmedim bile. Evi biliyordum nasıl olsa.

Kapıyı iki elimle birden İmam Efendiye sarıldığım için, ayağımla itmek istedim; açılmadı. Arkadan sürgülenmiş olmalıydı. İster istemez, henüz Kendigelen Kız da bize yetişmemiş olduğundan kapıya ayağımla vurdum. Biraz hızlı vurdum herhal, içerden katılaşmış bir kadın sesi:

«Kim o?» diye sordu.

«Yabancı değil.» diye karşılık verdim uzatmamak için.

Aynı ses: «Yabancı değilseniz kimsiniz, kaç kişisiniz?» diye sordu bu sefer de. Araya erkekleşmeğe yüz tutmuş bir ses girdi. Aryetta'nın sesi iyice kısılarak araya giren erkekleşmeğe hazır sesi tersledi; iki ses, kısıla kısıla cebelleşti bir süre. Kendigelen Kız gelip yetişmeseydi belki de kapıda kalacaktık: «Aryetta aç, benim, yabancı yok.» diye tanıttı kendini. Bana da sesini yavaşlatıp: «Aryetta gittikçe yabanlaşıyor.» dedi; «Rahman'ın ölümü bunca yıldır...»

Sözü bitmeden kapının ardındaki sürgünün çekildiğini duyduk. Aralıklardan ışık sızdı, açıldı kapı. Allah'tan İmam Efendiyi sıkı tutuyordum; kollarım alışmıştı da kendiliğinden tuttu, bırakmadı. Yoksa afallayıp kalmıştım, aklım dağılmıştı. Açılan kapıda, ardında anasının tuttuğu kandil ışığında Karaca, Rahman Ağamın gözlerini, kaşlarını, dudaklarını, çenesini almış, çocukluğun durgunluğuyla eleyip belemiş çıkıvermişti karşıma.

Sırtımdaki İmam Efendiyi unutup Karaca'nın yeni yetme yüzündeki Rahman Ağama daldım; sabahaca doyamayabilirdim. Kendigelen Kız Aryetta'ya: «Sülemiş'i tanımadın mı? Aryetta?» diye sorunca da o doymamışlıktaydım ama: «İmam Efendi hastalandı, yalnız bırakmak istemedik.» diye devam edince, İmam Efendinin sırtımdaki üşümesinin durulduğunu hissettim, katılaşmış bir bedendi sırtımdan aşağı, kollarıma sarkan. Karaca geri çekilip yol vermişti. Girdik.

Aklım Karaca'da, aklım İmam Efendide, Aryetta'da bölük pörçüktü; Rahman Ağam gözlerimin önündeydi ve bunca zamandır oğlunu arayıp sormadığım için bana çıkışıyordu.

Aryetta daha önce seğirtip odanın birinde, eşiğe bı-

raktığı kandil ışığında bir yatak sermiş, yastığını, yorganını, çarşafını koşuşturmuşuz; Kendigelen Kız yardım etmişti. Karaca'nın gözleri bendeydi, İmam sırtımda taş gibi.

Hazırlanan yatağa bir taş yumağını yatırdığımı sandım. Akı sarılaşmış bir ipek sakal, çenesinden aşağı bir tuhaf titrememiş olsaydı İmam Efendinin canlı olduğuna inanmazdım. Üşümüyordu artık yahut da üşümediğini hissediyordu. Elimi alnına koydum; sıcak, erimiş. Sıcak erimişliği elimi koyduğum alna sıvanmış bir deriye yapıştı elim. İmam Efendinin alnı bütün erimişliğine rağmen elimin altında gerildi, elim kaydı. Gözlerini sonunaca açtı İmam Efendi; korkulu baktı, ne gördüyse boşluktu, o sıra boşluğa baktığını sandım; ne gördüyse gördüklerinden korktu. Çatlayacak, göz kapakları kopacak, gözbebekleri bin parça olacaktı nerdeyse. Sağ elini kaldırmak istedi; beceremedi. Ben ne yapacağımı bilemeden Kendigelen Kız'a baktım. Kendigelen Kız'ın gözleri, ocağın üstündeki bir sıra raftaydı. Gitti; öteberiyi karıştırdı eve eve, en üst rafta buldu aradığını, Kuran-ı Kerim'di. Hiçbir şey söylemeden gelip İmam Efendinin başucuna diz çöktü.

İmam Efendinin gözlerindeki korku çatlaması elmacık kemiklerine kadar yayıldı, gözlerindeki son üşüme de çoktan durmuş; parlak, ışıklı bir aklık alabildiğine gözlerini doldurmuştu. İmam Efendide canlı olan tek şey gözlerindeki bu ışıktı, bir de elmacık kemiklerine kadar taşan korku çatlağı.

Kendigelen Kız İmam Efendinin başucundan ayrılmamı işmar etti; Kuran okumağa başladı.

Odada bir anda birçok şeyler oldu sanki; doldu oda, boşaldı; daraldı, genişledi. Bir Türkmen imamı, doğduğundan beri Müslüman olan bir Türkmen imamı ölüme

bakıyordu; bir tekfurun kızıyken Konağa karışan Kendigelen Kız, Kumral Dede'den öğrendiği şekilde diz çökmüş, Türkmen imamına Kuran okuyordu. Aryetta, çok erken ihtiyarlamış yüzünü önüne eğmişti; belki dua ediyordu; Rahman Ağamın Aryetta'dan olma oğlu Karaca'nın gözleri bendeydi, hissediyordum. Ben. Çerkez bir anadan doğma, aşiret Beyi kalıntısı ben. İmam Efendinin gözlerindeki ışığa bakıyordum. Kumral Dedenin Konağı, odanın dışında soluk bile almıyordu; koyu karanlığa bürünmüştü. Dışarı çıksam, İmam Efendinin gözlerindeki ışık yerine yıldızları göreceğimi hissettim.

Bunaldım.

Boğulmamak için Karaca'ya usulca: «Gel biz erkek erkeğe konuşalım Karaca.» dedim. Hiçbir niyetim yoktu. Aslında Karaca'ya söyleyecek sözüm de yoktu. Karaca, çağrıma uydu, anasından sıyrılıp benimle ocağın yanına gelmek istedi; Aryetta bırakmadı. Aryetta'nın yüzü daha bir yabanlaştı; önüne eğdiği, vaktinden çok önce yaşlanmış yüzünü kaldırıp gözlerini bana dikti. Yavrusunu çalmak isteyen bir tuzakçıya bakan dişi ceylan bakışlarından ürperdim. Kekeledim: «Karaca'yı. Karaca'nın görmesini.» İmam Efendiyi gösterdim gözlerimle: «Karaca'nın görmesini istemedim de.» dedim.

Aryetta Karaca'ya daha bir sıkı sarıldı.

Olduğum yerde kalakaldım.

Kendigelen Kız'ın Kuran okuyan çok hafif mırıltıları kulağımdaydı. Karaca'nın yanıma gelmek istediğini sezdim; anasının kendisini tutan ellerine gizlice direniyordu. Ocağın yanındaki postu gösterdim Aryetta'ya: «Şuraya oturun hiç değilse.» dedim yarım yamalak; «Çocuk için iyi olmaz; İmam Efendi ölecek.»

Karaca anasını ocağa, posta doğru çekti; Aryetta oğluna uydu bu sefer. Posta oturdular. İmam Efendiyi

görmelerini önleyecek şekilde aralarına girip durdum. Çok zor oldu ama becerebildim mi beceremedim mi bilemedim gayri, Karaca'ya bakıp gülümsedim. Karaca da gülümsedi. Rahman Ağamın, pek az güldüğünü, güldüğü zaman da tıpkı böyle yüreği ile gözleri arasında ısınmış buğuların yüzünü dolandığını hatırladım. Bundan cesaret buldum: «Kusura bakma bacı.» dedim Aryetta'ya: «Sizi arayıp soramadım. En çok ben aramalıydım hâlbuki. Karaca'yı ben.»

«Bizim aranıp sorulmağı istediğimiz yok!» Usul usul konuşuyordum; Aryetta çok dik, benim usul konuşmamı bastıran bir sertlikte karşılık verdi: «Ne senin ne de bir başkasının. Karaca'ya dokunmayın!»

«Karaca'ya dokunmak isteyen kim?» diye gerçekten şaştım. «Ben demek istedim ki, yani ben, bacım bu Karacamızın...»

«Neden sizin Karacanız oluyor?»

«Yani bu Karaca böylesine demek istedim. Orhan Beyimizin yanında olmaktır yeri; Orhan Beyimizin...»

Aryetta çıldırmak benzeri bir yüz karışıklığında: «Gidin evimden!» dedi birden; «Alın ölünüzü de götürün. Abla!»

«Abla!» diye bağırışı kendi eski ana dilinde oldu. Ana dilinde «Abla!» derken yüzü de gözleri de öyle bir değişti ki tanımak zordu. Ablasınınkine benzeyen yarım yaşmağı eğreti gibi durdu o sıra; zorla yaşmaklanmış bir tekfur kızı gördüğümü sandım. Kendigelen Kız ne yaptı bilmiyorum. Aryetta'nın yüzüne bakmaktan dönüp ablasını göremedim. Yalnız, Kendigelen Kız'ın Kuran okuyan mırıltısında bir duraklama oldu. Sonra yine devam etti.

Karaca anasına yadırgamış baktı yahut da bana öyle geldi. Belki de anasına yadırgamış bakmasını istedim.

Aryetta, bana diktiği, hiç de sevecen bakmayan gözlerini çevirmedi. Ne yapacaktım şimdi? «Bacım.» dedim sesimi kısıp daha yumuşak; aklım sıra, neden olduğunu bilmediğim ama benim hangi lafımaysa öfkelenen Aryetta'yı yatıştıracaktım; «Suç bende. Suç benim gibi, bizim gazilerde, sizi pek yalnız bıraktık.»

Demeseydim keşke. Aryetta daha beter: «Sizin yalnız bırakmamanız ne demeye gelir bilmeyen yok.» dedi; «Karacama dokunmayın!»

Arkamda ölmek üzere olan İmam Efendiyi unutup oturdum yanı başlarına. Aryetta yanına bir domuz yanaşmış gibi geri çekildi: «Karacama dokunmayın!» dedi bir daha. Aryetta'nın öfkesini yine anlayamadım: «Karaca'ya dokunmak kimin haddine bacı.» dedim; «Karaca Rahman Ağamızın bize hediyesidir; Orhan Bey'in yanında da baş tacı olmalıdır.»

«Sonunda ölsün diye mi?»

Yine öfkeli bir karşılık beklerken buz soğukluğunda donmuş, buz soğukluğunda dümdüz bir sesle Aryetta: «Sonunda ölsün diye mi?» deyince kafam büsbütün karıştı. Orhan Bey'le ölüm arasında hiç bir ilgi bulamadığımdan bakakaldım. Aryetta'ya. Göz ucuma takılan Karaca ise beni bırakmış, anasının, benim hâlâ anlayamadığım nefretine üzgün, bakıyordu. O ara yavaş yavaş Aryetta'daki öfkenin de buz soğukluğunun da bir biçimde nefret olduğunu hissettim.

Bunun için: «Ne ölümü bacı? Neden ölsün?» diye sordum: «Karacamı Tanrı saklasın.»

«Sizin Tanrınız ölüm!» dedi Aryetta; «İçkiniz ölüm, sarhoşluğunuz ölüm, her şeyiniz ölüm. Ölümden başka bildiğiniz yok; gittiğiniz her yere ölümü götürüyorsunuz, geldiğiniz her yerden ölüm getiriyorsunuz; ölüme tapıyorsunuz siz ölüme!»

Sinsi sinsi yağarken açık, ıslatan, iyice ıslatan sağanağımsı bir yağmur inadını almıştı Aryetta'nın sesi. Derken kendinden başkasının varlığını kabul etmeyen sicimleşmiş bir yağmur olup çıktı:

«Görünüşünüze bakıp bir kere aldatırsınız siz adamı bir kere, iki kere değil. O aldanmada gelir hisarımızı alırsınız elimizden; gelip babamızı alır yersiz, yurtsuz, hisarsız edersiniz hem de bizi içimizden avlar, içimizden şaşırtıp gönlümüzü çeler topraklarımızı elimizle teslim ettirirsiniz, sonra? Sonra kızlarımızı karı deyip alır çocuk doğurtursunuz, sonra? Sonra çocuk daha gözlerini açmadan bırakır orta yerde ölüme koşarsınız, deli gibi koşarsınız, ağzınız köpüre köpüre koşarsınız, niye? Ölüm sizin Tanrınız çünkü. Türkmen'siniz, başka şeyiniz yok, gittiğiniz her yere ölüm götürüyorsunuz; geldiğiniz her yerden ölüm getiriyorsunuz. Rahman Ağam diyorsun; kimdi Rahman Ağan? Benim erim, bu oğlanın atasıydı. Uğruna babamın hisarını size teslim ettim de ne oldu? Ha? Bir yıl erim diyebildim ancak, bu oğlan bir aylıkken atasını ölüme çağırdınız; yaban danaları gibi boynuna oklar saplanmış, kanı oluk oluk aktı da Rahman'ın bana ne kaldı, bu oğlana ne kaldı? Ölüm, ölüm, ölüm! Bırakın da biraz dünya soluk alsın, karılar oğullarını büyütsün, erler toprağını eksin. Türkmen'seniz gidin geldiğiniz yere, kara ölümünüzü de götürün!»

Ancak araya girebildim: «Biz geldiğimiz yere gidersek, bu ölüm olmayacak mı bacım?»

«Olsa bile sizsiz olur, herkes yatağında ölür. Bırakın Karacamı; Rahman'ı seviyorsanız bırakın.»

Neyi var neyi yoksa boşalmış bir çift göz; halsiz, yorgun bakıyordu bana. Taşıyamadığı kara bulutlarını dökmüş bir gökyüzünün hışımlı bir yağmur sonrasının dinlenmişliğini düşündüm elimde olmadan:

«Karaca'ya yazık olur o zaman.» dedim; «Rahman Ağamın kemikleri sızlar. Biz şimdi ölüyorsak yarın bu çocukların da çocukları rahat etsin diyedir; ölmesin, toprağı toprak suyu su bilsin, yurt edinsin diyedir bacım, ölümler boşuna değil ki.»

Aryetta'nın halsiz, yorgun bakışları umutlanmağa bile hazırlanmıştı ağzımı açarken; sözümü bitirdiğimde çok kötü bir şekilde kırıldı: «Vermem size!» dedi hırsla; «Rahman Ağanın kemikleri vız gelir bana!»

«Sülemiş! Kardaş!» dedi Kendigelen Kız korku ile o sırada; nasıl etsem de Aryetta'ya derdimi anlatsam diye düşünmekteydim. Kendigelen Kız'ın sesi çaresizleşmiş: «İmam Efendi gitmekte.» diye haykırdı; «Çabuk, zemzem, zemzem suyu.» Silkinip kalktı.

Ben, daha çok Aryetta'dan kaçmak için İmam Efendinin yanına gittim. İmam Efendinin dişleri birbirine kenetlenmişti; sıçrıyor; görmediğim, anlayamadığım bir güce karşı direniyordu. Omuzlarını tutup bastırdım; öyleyken kollarım, o ana kadar hissetmediğim bir kuvvetin karşı koyusunu bastırmakta zorluk çekti. Allah'tan uzun sürmedi; bıraktı kendini İmam Efendi, nefesi de zorlanmaktan kurtuldu. Önü tıkanmış bir su yolunun tıkanıklığından kurtulan su misali bir rahatlamada bedeni yumuşadı. Gözleri yine öyle ışıklıydı ama korkulu bakmıyordu artık; elmacık kemiklerindeki korku çatlaması da gitmiş, yerini belirsiz bir tebessüm sislenmesi almıştı, gitgide açıldı sislenme; tebessüm elmacık kemiklerinden başladı; İmam Efendinin gözlerine doğru yayıldı. Bunca ömrümde, böylesine ışıklarla bezenmiş par par yanan bir tebessüm görmedim desem yeridir. Tebessüme aç, tebessüme doyamamış bir çift gözde yüzdüm adeta, tadını unutamayacağım bir an yaşadım, tarif edemem. Kulağıma gizliden, ancak sevenlerin sevilenlere

söyleyebileceği bir içtenlikte, başkalarının duymasından kıskanmış bir fısıltıda sesler doldu: «Allah! Allah! Allah!» İmam Efendiydi, dudakları kıpırdıyordu, nefes alıp veriyor; nefessi sesin gizliliği İmam Efendinin yüreğini usul usul dışa döküyordu. Gözlerindeki ışıklarla bezenmiş tebessüm artık hareket etmiyordu. «Güzel!» dedi en sonunda; «Her şey şimdi güzel, ohhh! Tanrım çok güzel çok. Tanrım çok.» Gözleri İmam Efendinin, kendiliğinden yumuldu. Tebessüm, sadece elmacık kemiklerinde kaldı.

Akları sarılaşmış bir ipek sakal, o kadar yumuşacıktı ki...

Arkamı dönmeden: «Ölüm sandığın gibi kara değil herhal Aryetta.» dedim. Sesim karşılıksız kaldı; bana öyle geldi ki odada konacak bir dal bulamadı; çırılçıplak bir boşlukta çırpındı durdu.

Döndüm.

Aryetta da Karaca da yoktu.

Bir ben, bir İmam Efendi, bir de oda. Bir de kandilin ışığı.

Olduğum yerden kalkacağım sırada, tıknefes olmuş Kendigelen Kız gözüktü kapıda. «Yetiştim mi?» diye korkuyla sordu. Elinde ufacık bir testi vardı, Zemzem suyunu getirmişti.

Gözlerimi kaçırdım Kendigelen Kız'dan.

«Yazık.» dedi; yanıma oturdu; «Yetiştiremedim.»

«O kadar rahattı ki...» dedim.

Testiyi bir yana bıraktı, Kur'an-ı Kerim'i aldı.

«Aryetta nerde?» diye sordum. Cevap vermedi.

Birdenbire odada fazla olduğumu hissettim. Sanki dolmuştu her yan; açık kapıdan durmadan gelenler vardı; gelenler oturacak yer arıyor, sıkışıyor, sıkıştıkça daralıyordu oda.

Çıktım. Kendigelen Kız başını çevirip bakmadı bile.

Dışarda ilkin, alışık dolaşıyordum; yollar, sağlı sollu ağaçlar, yapılar, güller, leylaklar, otlar tanıdıktı. Hamam, Cami, Konuklar Evi, Aş Evi, Sayrılar Evi... Derviş hücreleri; kadınlar bölümü., yabancısı olmadığım, çok iyi bildiğim bir köyde dolanıyor gibiydim. Çocukluğumun birçok yılının geçtiği, bir zamanlar neresine gitsem, neyine el atsam yabancılık çekmediğim, benim olduğunu sandığım yollar, ağaçlar, yapılar, ilkin bana batmadı. Fakat az sonra bir garipseme çöktü üstüme. Kumral Dede'nin Konağı her şeyiyle benim yabancımmış gibi görünmeğe başladı derken, bu yabancılaşmanın arttığını, arttığını, arttığını hissettim. Başımı sokacak bir yerimin olmadığını, bir yere girip dinlenemeyeceğimi, bir kapıyı çalıp birinden bir şey isteyemeyeceğimi anladım. İmam Efendi ile birlikte yeni baştan ölmüştü Kumral Dede; yarı sağ yarı ölü olarak getirildiğim halde burda, bu Konakta dirilmiş olan çocukluğum ölmüştü.

Bağırmak, sesime tanıdık bir ses aramak geldi içimden. Yabancı yollara, yabancı ağaçlara, yabancı yapılara bağıracak gücü bulamadım kendimde. Bağırsam, birileri çıkıp da karşıma: «Sen kimin ülkesinde kime bağırıyorsun ha?» diyecek sandım. Üşüdüm o zaman; yüreğimde bir acayip titreme başladı; bütün bedenimi sardı, çenem çeneme vurdu, çenelerime sahip olamadım, durduramadım. Ben böyleyken bir at kişnedi camiyle hamamın arasından büyük kapıya doğru giden yolda; huysuz bir kişnemeydi; gitmek istemeyen, zorlanan bir at kişnemesi. Yığılıp kaldım olduğum yere.

Ağaçlar bile benden canlıydı yemin ederim.

Gece mi bana yüklendi ben mi geceye, anlayamadım. Başımı kaldırıp da gökyüzüne bile bakamadım; yıldızlardan korktum.

KENDİGELEN KIZ'IN ANLATTIKLARI

Sülemiş o sabah gitti.

Bir zamanlar Konakta gelişlere alışıktık; kapılar ardına kadar açıktı, gelenler sayısızdı, sayısızlığından bilemezdik; gidenler de gelenlere göre olduğundan bilemezdik. Zaten gelenin karşılayıcısı, gidenin yola sahası vardı Konakta o zamanlar. Gelen azalınca giden göze batıyor; gelen azalınca gidenin acısı adamın gözlerine oturuyor. Sülemiş'in gidişi de böyle oldu. Gelgelelim Sülemiş: «Döneceğim!» dedi giderken. «Karaca'yı bulup döneceğim; kız kardeşini bulup getireceğim.» dedi.

Ne kız kardeşimi, Aryetta'yı, ne de Karaca'yı bulamayacak; biliyorum. Aryetta oğlu Karaca'yı alıp kaçmasaydı bile Sülemiş gidecekti; bunu da biliyorum. Çünkü Konak bunalttı Sülemiş'i. Ölmüş bir tabiatta insanoğlu can çekişir; Kumral Dedemizin bir lafını unutmamışsam eğer derim ki tıpkı tıpkısına, insanoğlunu yaşatan çevresidir. Başlangıçta çevre dinçtir, buzağının anasından süt emmesi misali insanoğlu da dinç olan çevrenin sütünü emer durmadan. Kuşun, çiçeğin, ağacın, bulutun, taşın hemi de çevresindeki öteki insanların sütünü emer. Bir gün gelir kuş, çiçek, ağaç, bulut, taş hemi de insanlar sararır; bu, sütün kesilme işmarıdır. İnsanoğlu işmarı görmezliğe gelir ama içine işlemiştir, çıkarıp atamaz kolay kolay. Ondan sonra kaçar hep, kaçar da kurtulur mu?

Kurtulduğunu sanır.

Aryetta, ta Rahman'ın vurulup öldüğü gün kaçacaktı. Rahman'ı vuran ok sanki Aryetta'nın şahdamarına saplanmıştı. Ama Kumral Dede sağdı daha; Kumral Dede'nin sağlığında da dünya o kadar kolay, o kadar bir sırt sıvazlamasında düzeliveren cinsindendi ki; Aryetta kaçamadı, oğlu Karacasında Rahman'ı buldu, her gün biraz daha buldu. Rahman'ı unuttu diyemem; kız kardeşim olduğu için bilirim, bizim unutmamız küllenmiş kor ateştir; söyünmez de olmayacak bir zamanda tutuşuverir. Karaca, Rahman babasının yeniden dünyaya gelmişi gibiydi; bu da Aryetta'ya ayrı bir dünya bağı oldu. Eğer bir gün Kara Mürsel gelip de Karaca'yı götürmek istemeseydi bu böyle sürüp giderdi.

Kara Mürsel Rahman'ın ölümünden sonra Konağa bir süre uğramamıştı; hisardan hisara akıyordu, kırk yiğidi ardında, kırk yiğidin kırk burma bıyığı; kılıçları, kılıçları, kılıçları. Bir ay, iki ay, üç ay Kara Mürsel'le kırk yiğidi çevrede düşürmedik hisar bırakmadı. Ne dur dinliyordu ne durak; vuruyor, alıyor, kaçıyordu. Haber Salıyordu: «Filan hisar Osman Beyimindir artık, gereği yapıla.» O zaman Osman Bey sağdı, haberin gereği yapılıyordu, hisar din değiştiriyordu, din değiştirmezse yön değiştiriyordu. Kara Mürsel, kırk burma bıyığı kırk kılıcı ile bir başka hisara yükleniyordu, yoluna çıkan pişmandı, yoluna çıkmak kimsenin işine gelmiyordu. Bir ay, iki ay, üç ay daha. Daha, daha, daha!

Konağa döndü bir gün Kara Mürsel. Doğruca Kumral Dede'ye vardı, elini öptü: «Rahman'ın kanı ödenmiş oldu mu Dede?» diye sordu. Yanlarındaydım. Çok iyi gördüm, Kumral Dede hemen cevap vermedi, vermek istemedi herhal. Kara Mürsel belinledi: «Dede ödenmediyse daha ne gerek? Ne kadar gerek? Söyle kırk yiği-

dimle Anadolu'nun bir ucundan girip öte ucundan çıkayım, yetmezse Urumeline atlayım. Ok sanki benim boynuma vurdu Dede, yarılan sanki benim şahdamarım. Rahman'ın değil benim kanım aktı.»

Dede, her zamankinden sakindi; Kara Mürsel'in yerinde duramayan soluyuşu ile Kumral Dede'nin sessiz yüzü, yarış atıyla binicisinin yarış öncesini andırıyordu. Kara Mürsel'in ille de cevap beklediğini görünce Kumral Dede: «Neden kan oğlum Kara Mürselim?» dedi; «Neden illa ki ödeşmek? Bütün hesaplar bu dünyada görülmez ki?»

«Yani Dede Rahman'ın kanı yerde mi kalmalıydı?»

«Rahman'ın kanı yerdeyse, hani sen öyle diyorsan, yerdeki kanı bir başka kan mı kaldırmalıdır? Akan kan, kimden aktıysa aksın durdurulmazsa sonu alınmaz olur. Yarayı kanla değil merhemle sararlar oğul.»

«Ben? Şimdi? Bunca hisarı boşuna mı vurdum Dede?»

«Rahman'ın kanını ödetmek için vurduysan yanarım ömrümce oğul. Rahman'ı senin vurup aldığın hisardakilerin hiçbiri oklamadı.»

«Ama hepsi aynı soyun adamıydı? Rahman'ı vuran oku atan başka soydan değildi ki?»

«Aynı adam mıydı? Kaldı ki aynı adamı da suçlayamazsın; Rahman cenge girdi, ya ölecek ya öldürecekti.»

Kara Mürsel başını önüne eğdi. Kıpkırmızı oldu. «Yazık!» diye hayıflandı mırıltıyla.

Kumral Dede kalkıp Kara Mürsel'in sırtını sıvazladı: «Hayıflanma!» dedi; «Geçmiş günlere hayıflanmak insana hiçbir şey kazandırmaz oğul, aksine gelecek günlerini bağlamış olursun. Hâlbuki gelecek günlerin sana da Osman Bey'e de bize de lazım. Rahman'a olan sevgin merhamet olup birikmeli içinde. O zaman yaptığın iş değerli

olur. Aldığın hisarın adamları dün Rahman'ı öldüren adamın soyundandı ama bugün senin milletinden oldu. Senin milletinden olana kin mi duyacaksın hep? Bir insanın suçunu, bütün insanlara ödetmeğe kalkmak, hani nasıl derler evlat, ne ise, bize göre değildir böylesi. Gel, birlikte Karaca'yı görelim gidelim de. Rahman'ın yerine Karaca filizleniyor şimdi. Karaca'nın kinsiz bir dünyaya büyümesi gerek. Gel Kendigelen Kız sen de gel.»

Aryetta bir de o gün kaçmayı istedi gibi geldi bana. Çünkü Kara Mürsel, Karaca'yı görür görmez Rahman'la karşılaşmış gibi oldu. Kaş, göz, ağız burun küçülmüş bir Rahman olmuş, az biraz yabanca ama çocuk yabancılığı içinde güzel mi güzel bakınca, hele bir de Kara Mürsel'e çocuk kanı kaynayıverince boş bulundu Kara Mürsel:

«Dede bu Karaca'yı götürüp Orhan Beyimize versek he mi?» dedi saf, tertemiz düşünceler içinde.

Ama daha o anda Aryetta'nın kaşları çatıldı; iki kaşının arasındaki kırışıklık kabardı. Ben kız kardeşimin bu hali ne demeye gelir iyi bilirim. Korktum. Kara Mürsel'i dürtüp de hesaplı konuşması için elimi uzatmaya fırsat bulamadım.

Kara Mürsel: «Hem çocukları da olmadı Orhan Bey'in.» diye devam etti: «Çocukları oluncaya kadar oyalanırlar; Karaca da Beyce büyümüş olur.»

Çekip aldı Karaca'yı Aryetta: «Beylik sadece sizde mi var?» diye bağırdı; «Benim babam da tekfurdu, Beydi; bilirim oğlumu büyütmeyi. Beyliği ben de bilirim. Benim oğlum ölüme koşmayacak!»

Allah'tan Kumral Dede vardı yanımızda, kolayca araya girdi: «Karaca burda büyüyecek Kara Mürsel oğlum.» dedi; «Rahman, oğlunun kitap ehli olmasını dilerdi, Karaca da Kitap ehli gibi okuyacak.»

Aryetta, Karacasına sıkı sıkıya sarılmıştı; çatık kaş-

ları gittikçe geriliyordu. Karaca her an elinden alınacaktı sanki. Aryetta her an geri çekecekti Karaca'yı, vermeyecekti; arada bir, bana da kötü kötü bakıyordu.

Kumral Dede, Karaca'nın yumuk yanaklarını okşadı usul usul: «Kitap ehli de gerek bize he mi Karacam.» diyordu bir yandan da; «Bu Konağın, kitabı bilenlerin elinde bundan sonrası olacak; kılıcı bilenler bir gün gelir susar, o zaman kitabı bilenler konuşmazsa yazık olur bunca emeklere oğul. Aryetta kızım bu çocuğun karnı mı aç ne? Doymamışa benzer.»

Aryetta kupkuru: «Doydu Dede!» dedi.

«Eh, anası doydu dediyse oğlan doymuştur. Kimse anası kadar bilemez bu işi.»

Aryetta rahatlamıştı rahatlamasına, hiç değilse Kumral Dede sağ olduğu müddetçe Karacasını kimsenin elinden alamayacağına inanmıştı.

Gelgelelim Kara Mürsel iyice çökmüştü. «Dede, anlayamadım bu işi.» deyip mırıldanıyordu; «Bu işi de anlayamadım. Neden kitap ehli olsun Karaca? Rahman gibi bir yiğidin oğlu niye eli kılıçsız küflenip kalsın? Niye burda, dervişçe büyüsün de er meydanında kılıç sallamasın Dede? Bizim Rahman gibi nice bin yiğide ihtiyacımız var, yok mu?»

«Olmaz mı oğul? Bilmez miyim? Ama anası?»

«Anası? Olsun anası. Karaca bize Rahman'dan emanettir.»

«Ya anasına?»

«Canım Dedem, anası anasıdır kim ne karışır. Ama Karaca da devletindir.»

«Hangi devletin?»

Kara Mürsel şaşırmış baktı. O şaşırmışlık içinde:

«Osman Beyim devlet dediydi ya, demedi mi? Osman Bey'in devletinin.»

Kumral Dede, bazen insan çatlatan bir vurdumduymazlık içinde bakar dururdu, öyle sorardı soracağını; yine öyle:

«Eyyy. N'olmuş Osman Bey'in devletine?» diye sordu.

Kara Mürsel toparlayamadı söyleyeceklerini:

«Hiç...» dedi; «Hani sen de derdin de, çocuklar çiçek gibi derdin; çiçekler nasıl güzel kokarsa derdin, nasıl herkes görür, hoşlanır koklarsa, kokusundan hoşlanmada serbestse derdin, demez miydin?»

«Derdim. Yine de diyorum. Çiçeklerle çocuklar birdir.»

«Öyleyse anası da babası da, çiçeği çiçek yapan, kendi haline bırakıp yabanlıktan kurtaran çiçekçidir.»

«Ha şu mesele. Çiçeği kendi haline bırakırsan azar dediydim; bir bahçıvan olmalı, çiçeğe babalık etmeli.»

«Tamam Dede. Çocuğu da kendi haline bırakırsan azar. Her ananın her babanın keyfine bırakırsan azar. Bir bahçıvan gerektir ki çocukları alıp bahçıvanın amacına göre yetiştire...»

Durdu Kumral Dede. O kadar yıl Dedenin yanındaydım, böylesine tuhaflaştığını, tuhaflaşıp baktığını görmemişimdir. Kumral Dede, biraz da ummamış, beklememiş bakıyordu: «Bunu sen mi söylüyorsun Mürsel? Aklın başında mı söylüyorsun? Aklın başındaysa eğer?»

«Aklım başımda Dede. Hemi de senin benzetmelerinden yürüyüp geldim sözüme. Günah mı söyledim?»

«Düşüncenin günahı olmaz.» dedi Dede sadece; «Kimseyi zorlamıyor, kimsenin zararına olmuyor. Hani düşünce olarak kalıyorsa günahı olmaz. Ben de öyle düşünüyorum, yani senin gibi. Çocuklar devletin çocuğudur. Gelgelelim öyle bir devlet kurulur elbet bir gün gelir, önce sen kinden arınmalısın. Yarayı kanla değil de

merhemle sardığın gün belki, he mi Mürsel?»

Kumral Dede, düşünceli girdi hücresine; dalgın, bizim kapının dışında kaldığımızı unutmuş gibi örttü kapısını. Ben Aryetta'nın yanına döndüm Mürsel'den izin isteyip.

Kara Mürsel, o günden sonra fırsat buldukça Konağa gelip Karaca'yı gördü. Ne götürmekten, ne çocukların devletin çocuğu olduğundan söz etti. Ama fırsatını bulsa Karaca'yı alıp götürürdü; Karaca'yı alıp götürmek hep aklında kaldı. Aryetta'nın da Karaca'yı Mürsel'den saklamak kaldı aklında hep. Ta Sülemiş'e kadar da çıkmadı. Karaca konuşmaya, söyleneni anlamaya başlar çağa gelince Kumral Dede aldı önüne; ilk Besmele'yi Kumral Dede'den geçti. O gün Kara Mürsel de konaktaydı. Sapsarı oldu. Bir daha görünmedi. Ben, Rahman bir daha gelmemecesine gitti sandım. Aryetta her gün biraz daha rahatladı; Kumral Dede'nin ölümüne kadar; Kumral Dede'nin ölümünden sonra... Kumral Dede'nin ölümünden sonra? Bir direk yıkılırsa başka bir direkle eve payanda vurulamıyor, direk gitti mi ev de gidiyor. Önce Aryetta yabanlaştı; bir kurdun yabanlığıyla yavrusuna kapandı. Varı yoğu Karacasıydı, her gün daha da kapanıyordu Karacasına; yeme içme işleri olmasa Konağı da, Konakta kalanları da, beni de gözü görmeyecekti nerdeyse.

Karaca palazlanıyordu bu arada ama yarım bir palazlanmaydı bu, hastalıklı bir palazlanma. Daha şimdiden, çocuk yüzüne bir derviş sarılığı sinmişti; gözlerinde kitap karası harf harf eskimişti.

Sülemiş'in geldiği sıralar, üstelik Konaktaki ıssızlaşmanın ağacına, toprağına suyuna sinmesiyle bir de yalnızlık halini alma sıralarıydı; Karaca'nın ders okuyacak, daha ötesini okuyacak hocaları bulamadığı bunun için de kitaptan elini ayağını iyice çektiği sıralardı. Anasının

en mutlu olduğu günler bu günler oldu diyebilirim: Kılıcın uşağı olmaktan kurtarmıştı oğlunu, kitabın uşağı olmaktan da kurtarmıştı, oğlu dizi dibindeydi. Oğlu dizi dibinde olduğu sürece de Azrail olsa ölüm Azrail çaresiz kalırdı, alamazdı.

Sülemiş'in geldiğini duymuştum; elimizde büyüdü gelir beni yoklar sanıyordum. Gelmeyince aklıma bir kurt girdi, Karaca'yı alıp götürmek için geldiğine inanır oldum. Aryetta'yı böyle bir olaya karşı hazırlamak için varıp yokladım. Aryetta diken üstündeydi, her lafımdan bir anlam çıkarıyor kendince, kapandıkça kapanıyordu. Açıktan sözü Karaca üstüne getirmiyor, korkuyordum. Karaca, az ötemizde oturuyordu. Neden bilmiyorum, bir an, çocuk bana her yanından ağır zincirlerle bağlanmış gibi geldi; kendi kendinin üstüne kilitlenmişti sanki. Gizliden, kilitlenen kendi kendini zorluyor, zincirlerini zorluyor dışarılara, kıra bayıra, ata kılıca koşuyordu. Yanımızda olan kilitli, zincirli bedeniydi, anasına görünüyor, yanındayım işte diyordu; ama içindeki Karaca görünmüyordu. Rahman'ın böylece kilitlenip zincirlendiğini düşündüm. Aslında Aryetta'nın istediği de buydu zaten. Yüreğim kabardı, lafı dolandırmayı bırakıp doğrudan:

«Yazık ediyorsun Karaca'ya.» dedim; «Bir gün gelir lanetler seni bu çocuk, erler arasında yerini bulamazsa kimin yüzüne bakabilir, sen oğlunun yüzüne nasıl bakabilirsin.» dedim.

«Oğul benim oğlum, kime ne?» dedi.

«Rahman yaşasaydı da mı böyle derdin?» dedim.

«Rahman yaşamak istemedi.» dedi; «Yaşamak isteseydi bizi böyle komazdı.»

«Rahman'ı ölüme sen gönderdin.» deyiverdim. Nasıl çıktı ağzımdan bilmiyorum; çıktıktan sonra da geri alamadım sonunaca gittim. Neden sonunaca gittim onu

da bilmiyorum, yüreğimde şimdiyece gizlenmiş biri konuştu ben konuşmadım: «Rahman'ı da, istedin ki böyle, bu Karaca gibi bağlayasın, dizinin dibinden ayırmayasın, tutsağın kılasın. Ama Rahman'ın erliğinin kabaracağını düşünmedin; erin, avradı kadar atı da kılıcı da olacak bilemedin; Osman Bey gibi birinin kılıç kardaşı için avrada bağlanmanın yürek ezikliğini hesaplayamadın. Rahman yanında yörende dolandıkça dünya senin çevrende dönecek sandın hep. Bir gün bir işmar geldi Rahman'a, seninkine eş, senin kabul etmediğin, kabul etmekten korktuğun Rahman'ın dünyasından geldi. Başlangıçta o dünyayı sen de kabul etseydin böyle çabuk yıkılmazdın. Aksine daha dayanıklı olurdun. Rahman gitti. Sen yıkıldın.»

Söyleyeceğimi söylemiştim. Daha önceleri, çok önceleri söyleseydim o andakinden muhakkak ki çok daha rahat olurdum. Aryetta'nın taşlaşmış yüzüne bakıyordum; taşlaşmış yüz ha şimdi çatladı ha şimdi çatlayacak diye bekliyordum. Beklediğimi göremedim. Aksine tuhaf, öç almış, lezzetlenmiş, hazza doymuş doyacak bir gerilme o taşlaşmış yüzü kımıldattı, iyice bakınca çok ağır kımıldayan Aryetta'nın taş yüzünde gizlenmiş bir de nefret fark ettim.

«Sen. Sen.» dedi. Gözleri gerilere kaçarak; «Sen, seviyordun Rahman'ı.»

Sanki Karaca'yı elinden alacaktım; öylesine eğildi bedeni, Karaca'yla benim arama eğildi. Hüzünlendim.

«Rahman'ı?» diye mırıldandım; «Rahman'ı mı?»

Gözlerimin önüne çok uzaklarda kalmış bir gece vakti geldi; babamızın hisarının teslim edilişinin birkaç saat öncesi; Aryetta'nın düşlü gözleri, düşlü gözlerinin Rahman'ı soruşu, tarifimi kıskanışı, öfkelenişi çocukça. Aryetta'nın, düşlerinden başka bir şeyi düşünmeyişi.

«Rahman'ı mı?» diye tekrarladım. «Hep olmayacak düşlere mi yatarsın sen Aryetta? Sıracalı hasta da olsa benim çıplak bedenime değen tek erkek eli Kumral Dede'nindi, üzerimde gezinen nefes Kumral Dede'nin nefesiydi. Senin Rahmanın kaç akçe eder ki?»

Sır küpünün ağzı açılmaya görsün bir; taşmasını önlemenin mümkünü olmaz. Bunca zamandır bastıra bastıra doldurduğun, ağzına da koca kayaları getirip kapadığın küp bir sızıntı verdi mi ne küpte hayır kalır ne de içindekinde. Taştı sır küpüm, Aryetta taşırdı:

«Sen, bir Karaca kaldı elimde Rahman'dan diye ne yapacağını bilemiyor, Karaca'yı kimlerden nasıl saklayacağını şaşırıyorsun. Ya ben ne yapayım düşündün mü hiç? Koca bir dünya kaldı Kumral Dede'den. Ne yana baksam gözümde bir Kumral Dede. Çiçek mi? Kumral Dede'dir; kuş mu, ağaç mı, ot mu? Kumral Dede'dir. İnsan da, güneş de, ayda; karanlığı, aydınlığı, tozu toprağı Kumral'dan başka bir şey olmayan ucu bucağı görünmez bir dünyada Kumral Dede'nin nefesini duymadan yaşa bakalım nasıl yaşayacaksın; öyle bir dünyayı sakla bakalım; nasıl, kimden, nereye saklayacaksın? Üstelik benim tarif ettiğim bu dünyayı Kumral Dede herkeslere bırakıp gitti, herkesin dünyasıdır kimse sahip çıkmaya tek başına deyip gitti; üstelik beni, hemi de yanı başımdayken, yüreğimin orta yerinde duyarken onu, beni bilemeden, sahipsiz bırakıp gitti...» Ağlıyordum.

Aryetta ne ağıtımı anlıyordu ne de söylediklerimi.

Sürüne sürüne sözüm ona sezdirmeden, Karaca'nın yanına kadar kaymış, Karaca'yı sırt arkasından bana karşı kalkana almış, bekliyordu.

Birdenbire yoksullaştığımı hissettim; bir yürek yoksullamasıydı bu. Sır küpü sıza sıza kurumuş, boyalarını atmış, nakışlarını dökmüş, tamtakır kalmıştı. Az sonra,

göz pınarlarımdan yaş sızmadığını da hissettim.

Aryetta: «Git ona, Karacama el uzatmasın, söyle!» dedi yaban sesiyle.

«Kime?» dedim yoksulluğumda; Sülemiş'i gerçekten unutmuştum.

Aryetta'nın hatırlatmasından Sülemiş'in gelişini duyduğunu anladım; benim kendisini yoklamamı da ona bağlamıştı muhakkak. Yoksullaşmış yüreğim ayrıca yorgundu, halsizdi; dirilip Aryetta'ya, gelişimin Sülemiş'le ilgisi olmadığını söyleyemedim. Sülemiş'i henüz görmediğimi anlatamadım. Sadece: «Karaca, Rahman'dan kalma bir çiçektir Aryetta.» dedim; «Tek başıma koklayacağım dersen kurutursun, bahçıvanı gelince vermelisin.» Ben mi konuşuyordum, ağzımda Kumral Dede'nin ağzı mı konuşuyordu, bilemeyeceğim.

Çıktım Aryetta'nın evinden.

Akşam oluyordu. İkindi sonu esmerliğinde, Sülemiş'in konakladığı eve doğru yürüdüm. Esmerlik göz göz kamçıladı beni; kınadı, ayıpladı, hor gördü. Esmerliğin göz gözlüğünde sırrını satmış bir günahkâr kadın yürüdü, yaşlanmış bir kız değil. Bu acıyı tattım; çiçeğe, ota, ağaca bakamadım, korktum. Suratıma karşı bağışlanmaz günahımı haykıracaklarını sandım. Ya yol uzadı ayaklarımda, ya da ben başka yolları dolandığımdan uzattım.

Sülemiş'in konukladığı eve gireceğim sırada, her nasılsa başımı kaldırıp göğe baktım; boğulmamak için olmalı. Her zaman böyle erken mi doğar, aynı yerde mi doğar bilmiyorum; erken doğmuş bir yıldız gördüm; gözlerim takılı kaldı yıldıza. Bana göz kırpıyordu, göz kırpışlarında gülümsüyordu. Günahımı kınamayan tek varlıktı; yüreğime doğru aktı, sıcaktı.

Kapıyı ittim. Açıktı.

Sülemiş'le, yüreğimdeki Kumral Dede olduğunu çok iyi bildiğim o yıldızın göz kırpışında konuştum. Neler konuştuğumuzu anlatmıştır nasıl olsa size. Önemli olan bence neler konuştuğumuz değil zaten. Ertesi sabah gidişi Sülemiş'in. Aryetta'yı bulacağını, Karaca'yı geri getireceğini sanıyor. Aldanıyor. Aryetta'nın bir tekfur kızı olduğunu unutuyor; babamın tekfur damarını unutuyor. Aldığını vermez Aryetta, kendinin sandığını başkasına yâr etmez. Babamın hisarında kimsenin bilemeyeceği mağaralar vardır, oraları iyi bilir. Oralarda değilse bile en sağlam manastıra giden en ıssız yolu bilir. Karaca'yı değil, Karaca'da Rahman'ı götürdü Aryetta oraya; yazık, diyemiyorum.

Yazık bana asıl. Ben nereye gideceğim?

O gün, İmam Efendinin cenazesiyle oyalandım.

Kur'an'a elim varmadı. Kur'an'a sadık kalmamışım gibi üç gün, ancak bir hayının başı yerdeliğinde oturup kaldım. Mümkünü olsa, Kumral Dede'den kalma ne varsa, Konak dâhil, sarıp sarmalayıp kucağıma almak, Aryetta'nın Karacası misali kucağıma almak, Aryetta'nın kaçtığı o bilinmez mağaralardan birine yahut bir manastıra kaçmak, Kumral Dede'yi kendim için, sadece kendim için yaşatmak istedim hep, bunu düşündüm. Kumral Dede'nin benden başka herkese kendini veren cömert dünyasına öfkelenip durdum.

Kendi kendimde sızmıştım üçüncü günün akşamında. Bileyici Baba bu kendi kendimde sızmışlığıma geldi.

Yorgundu. Çok yaşlanmış insanların taşınmaz yorgunluğu sanırım körkütük sarhoşların gözünden bile saklanmaz. Hep bir yana eğik duran bedeni öyle bir eğilmişti ki hasta da olsan kalkıp düşmesin diye dayak olmak isterdin o yanına. Sayısı bilinmeyen yıllar birbiri üstüne binmiş, sakalına asılmıştı arı oğulunda; sesinin,

kendi kendimde sızmışlığım yüzünden, keçeleşmiş çıktığını sandım: «Dedenin türbesinde ışık görmeyince...» dedi. «Neden ışığı sönmüş türbenin?» diye sordu.

«Işık sönmüş mü?» dedim.

«Sönmüş. Söndüğünü görünce sana da bir hal oldu herhal diye düşündüm.»

«Nasıl bir hal?»

«Tanrı korusun!» dedi. Korkulu sesi saklandı hemen. «Bir şeyin yok ya?»

«Yok.» dedim istemeye istemeye. Bir şeyim vardı açıklayamadığım. Yahut açıklayabileceğim halde korktuğum. Söylemedim.

«Türbede ışık yanmazsa?» dedi; «Kumral Dede ışıksız mı?»

Sözünü tamamlatmadım. Boğazımda yanan bir mum sönmüş de fitilinin dumanında boğulmuşum gibi oldu. Silkinip fırladım: «Ne diyorsun sen Baba. Işık mı sönmüş dedin!» diye bağırdım bir garip; «Kumral Dede'nin mi? Türbenin mi? Aman Allah'ım!»

Seğirttim; koptum, çaptım.

Kumral Dede'nin Türbesindeki karanlığa bulaşıncaya kadar soluk bile almadım herhal. Türbenin yalnız kalmış karanlığına bulaşınca da kendimden geçtim, her şeyi unuttum. Ellerim buldu mumu, çırayı, odu, ocağı; ellerim, parmaklarımın ucu gördü her bir şeyi; mumu yüreğim yaktı. Ondan sonra yığılıp kaldım Kumral Dede'nin başucuna. Yüzümü, taş sandukanın çıplak soğumuşluğuna yapıştırdım; olancalığımla bıraktım kendimi. Bütün bedenim sarsılıyordu; bütün bedenim sarsıldıkça rahatlıyordum. Doya doya fısıldadım:

«Bağışla beni, bağışla beni Kumralım, bağışla beni.» dedim. Bu yaşta, günahsa affedin beni anlayın ne olur Kadısınız siz anlayın bu yaşta genç kızlığımın bütün yü-

künü boşalttım. Taze bir bahar açtığım hissettim göğsümde.

Neden sonra Bileyici Baba'yı fark edebildim yanımda. «Bilmiyordum.» diye fısıldadı; «Ah ben, ben bilmiyordum.»

Yoksulluğum gitmiş, yalnızlığım gitmiş, boşalmış yüreğim dolmuştu. Pırıl pırıl zenginlikten taşmış baktım Bileyici Baba'ya: «Bilme.» dedim; «Yine bilme. Görmedin; duymadın da.» Uzunca bir müddet konuşmadık.

Sonra Bileyici Baba: «Işık sönmesin artık.» dedi; «Karanlıkta kalmasın bir daha.»

«Sönmez artık.» dedim; «Karanlıkta kalmaz artık.»

Bileyici Baba gözlerimin içine bakıyordu. Daha önce olsa gözlerimi kaçırır bakamazdım; kaçırmadım bu sefer. Yalnız lafı değiştirdim: «Sülemiş geldi.» dedim.

«Ben de onu arıyordum.» dedi. «Bulmam gerek.»

«Gelecek.» dedim; «Giderken geleceğini söyledi.»

«Tezinden gelmeli; iş işten geçmeden. Sele kaynağında set çekilmezse önünde durulmaz olacak.»

«Ne seli bu?»

«Fitne, fesat, yalan seli, duyduğun duymadığın. Orhan Bey hisar almakla toprağa toprak eklemekle mülk bütünlenir fikrinde. Bursa'yı almış İznik'i düşünmüş, İzmit'e yürümüş ne fayda. Akça Koca Sapanca'dan, gölden vurmuş Ak Yazı'yı geçip Karadeniz'e ulaşmış onunla övünürmüş; Konur Alp daha beri yanı silip süpürmüş Orhan Bey'in mülkü yapmış bununla koltuk kabartırmış ne fayda? Herifçioğlu kurmuş Karesi Beyliğine tezgâhını bir fitne fesat yalan kilimi dokumakta, Orhan Bey'i ucun ucun kemirmekte ki sonunu kimse görmüyor. Buldum soyhaların inlerini, yılanın başı Karesi'de. Pir Cabbarın Alisi denilen it!»

«Kolay öyleyse.» dedim; «Yılanın başını deliğinde e-

zip bitirirsin işi.»

«Kolay değil, kolay değil.» diye söylendi; «Karesi Beyini avucunun içine almış ki dünya bir araya gelse çıkaramazsın. Sözüm ona dervişleri, şeyhi bilmem neyi halkın gözünü iyice boyamış. Halk dediğin ne sanki; millet olamamış halkın koyun sürüsünden farkı ne? Dök önüne otu, çek istediğin yere, gelsin ardından. Bu yüzden Ali'yi deliğinde boğamazsın.»

«Sülemiş ne yapacak öyleyse?»

«Bir Zöhre var, onu da öğrendim; bu soysuzların Konya Dergâhına kapatmışlar, Ali'nin yavuklusuymuş. Karıyı oradan kaçırıp da Ali'nin yanına getirebilirsek belki ayak bağı olur.»

«Belki dedin; inancın az herhal?»

«Bilemem ki.»

«Ali de başından savarsa Zöhre dediğini?»

Cevapsız kaldı sorum. Hep bana bakıyordu konuşurken; bu sefer başını önüne eğdi, dal boynunu kıstı. Başı omuzlarının arasından içeri doğru düşer gibi oldu.

«Bir umut.» dedi zayıfından; «Bir belki. Sülemiş gecikirse bu umudum da gider büsbütün, elim kolum eyice bağlanır.»

«Başka yapılacak şeyler de vardır herhal!» dedim.

Bir yol göstereceğimi sandı; umutlanmış baktı: «Ne gibi?» dedi canlanarak; «Nasıl bir yol?»

«Bilmiyorum, vardır herhal diyorum.» deyince eski haline döndü. Çaresizlik bana da geçti; aslında, az öncesinden beri Bileyici Baba'nın dert edindiği dünya işleri beni hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Bileyici Baba daha başka şeylerden söz açsa; sudan, havadan, güneşten söz temsili, bunlardan da konuşurdum. Gelgelelim benim bir sözüme umutlanıp da umudunu boşa döndüğünü görmem çaresizliğine bulaşmama sebep oldu: «Kumral

Dede olmalıydı ki şimdi.» diye hayıflandım.

«Kumral Dede olmalıydı ki.» diye tekrarladı Bileyici Baba.

Sonra: «Ne yapardı? Ne çare düşünürdü, diye diye zorladım aklımı. Yok; bomboş kalmış aklım; sahibi ölmüş at gibi aklım. Danışacak adam aradım. Konağın yenilişi gibi geldi bu bana; Kumral Dede'nin sırtı yere getirilmiş gibi geldi. Vardım Dursun Fakih'e gittim. Akıl dedin mi hemi de dünya aklı Dursun Fakih'tedir, herkes bilir. Gel gör ki akıl değil safi şeriat, safi adalet terazisi, üstelik yalanlar bin bir ok olmuş doğrulamış Dursun Fakih'i yüreğinden vurmaya. Anlattım; dinledi, düşündü.

"Anlattıkların doğru senin." dedi; "Akıl mantık yoluyla doğru, gelgelelim görmedin sen bu anlattıklarının hiç birini, kulağınla duymadın." dedi. "Gördün mü gözlerinle, duydun mu öz kulağınla?" diye sordu. "Bu yalanları Ali'nin yaydığını gördün, Ali'nin ağzından işittin mi?"

«Hayır.» dedim; «Ne gördüm ne işittim. Ama bunun böyle olduğunu sanıyorum, bilip inanıyorum,» dedim.

Yüzünde bir tek kıl bile oynamadı Dursun Fakih'in: «Sanmakla, bilmekle, inanmakla hüküm verilmez.» dedi; «Bunlar delil olamaz.»

«Haber aldım; adamlarıma inanırım.» dedim.

«Adamlarını dinlemek gerek.» cevabını verdi; «Adamlarının delillerini görmek gerek.»

«Hüküm istemiyorum.» dedim; «Ne yapmam lazım, yol göster.»

«Göstereceğim yol bir suçsuzu ölüme götürecekse günahını nasıl öderim?» dedi.

Benim yerimde başka birisi olsa çıldırırdı. Belki ben de çıldırmıştım da durmadan soruyor, susmuyordum: «Devlet!» dedim; «Devlet elden gidecek. Devleti yıkmak için uğraşanları adalet terasizinde tartmak...»

Kesti sözümü: «Devlet devletse insan da insandır.» dedi; «Suçu görünmeli, belli olmalı. Suçlu dediğin kimse de, bu işi devlet için yapıyorum derse?» «

Ama sen!» diye bağırdım artık, tutamadım kendimi; «Söyledim az önce Dursun Fakih, okun varacağı yer sensin; canını sokakta mı buldun sen?»

«Ben devlet değilim.» dedi; «Dursun Fakih'in canı devlet değil; ölürsem hesabımı suçludan devlet sorar ama ben ölmeyim diye devlete suçlu yaratamam. Tanrı hepimizin taksiratını affetsin.» deyince duramadım artık; kaçtım yanından.

O andaki kadar Kumral Dede'yi anıp aradığımı hatırlamıyorum; o andaki kadar bedenimin her bir parçasının avaz avaz bir ayrı Kumral Dede çağırıştığını hatırlamıyorum.

Kime gidip soracaktım?

Kimi bulup akıl danışacak, yol yordam öğrenecektim?

İKİNCİ PROTEZ

«Kendigelen Kız! Böyle anlarda kimden alırdı ışığını Kumral Dede, kime sorardı?»

Bileyici Baba'nın sorusuna, kendiliğinden gelme bir cevap çıktı ağzımdan! «Kendine!» dedim.

Bileyici Baba başını salladı: «Kendine!» diye sesimi tekrarladı; «Kendine, doğru dedin. Gelgelelim o an bu benim aklıma gelmedi. Deli dervişler misali düştüm yollara. Aklıma tek bir yol geliyordu: Sülemiş. Neden geliyordu, niçin geliyordu araştırmıyordum. Aklıma eseni yapacak, Sülemiş'i Konya'ya gönderip Zöhre'yi kaçırtacaktım. Bursa'ya onun için gittim. Orhan Bey'in Bursa'ya döndüğünü duymuştum yolda, Sülemiş de Bursa'da öyleyse diyordum. Fakat Sülemiş'i Bursa'da bulamadım. Orhan Bey'e de görünmek işime gelmedi. Sanki kızgındı içim Orhan Bey'e Kendigelen Kız; küskündüm, Osman Beyimizin oğlunun yüzüne bakmak gelmeyecek gibiydi içimden. Sülemiş'i görmek için gittiğim Bey Konağının avlusunda, ilk gördüğümde ilgimi fazladan çekmeyen bir olay oldu; üstünde durmadım. Bir çam yarması derviş, uzun saçları vardı apak, uzun sakalları göbeğindeydi, dolaksız ayaklarına ham deriden post kesmesi çarıklar giyinmişti; eski bir çul yarısını aba niyetine boynundan sırtına geçirmişti; upuzundu. Yarı göğdesinden kocaman bir çınarı omuzlamış, bana mısın demeden getir-

mişti; çınarın dalı, budağı, yeni filizlenmiş sürgünleri, sarımsı yeşil, uçuk yapracıkları; bir baldır kalınlığında göğdesi, topraklı kökleri görenleri sarhoş etmeğe yeterken çam yarması dervişin soluğu bile kesilmemiş yürüyüşü büsbütün akıl alıyordu. Geldi, geldi, geldi; gözcülere, çevresine toplananlara aldırdığı bile yoktu. Avlunun orta yerine gelince omuzladığı çınarı incitmeden yere bıraktı; gidip samanlıktan kazma kürek aldı getirdi. Çınarın kökünün bulunduğu yere yarı bel derinliğinde bir çukur kazdı.

Derviş bu işleri yaparken Orhan Bey de sundurmaya çıkmış seyrediyordu. Ağzını açıp konuşan bir tek kişi bile yoktu.

Dervişe karışan; ne ne yapıyorsun diyen ne de kimsin, nesin diyen vardı.

Derviş, kazdığı çukurun dibine, toprakları eleye incelte bir kat diplik yaydı. Dikip çınarı besmeleyle, köklerinden çukura iyice yerleştirdi. Kökleri bastıra bastıra toprakla besledi; çukuru doldurdu, üstünü iyice çiğnedi. Kürekle kazmayı samanlığa geri götürdü; sundurmanın altından iki güğüm aldı, göğümlere su doldurdu, çınarı suladı. Bu işleri yaparken de kaldırıp başını bir kimseye bakmadı. Sanki bir dağ başındaydı, yapayalnızdı yahut sık bir ormanın içindeydi de etrafındaki kalabalık, ağaçların kalabalıklığıydı. Güğümleri de aldığı yere geri götürdü; aldığı yere bıraktı.

Gelip diz üstü oturdu yeni diktiği çınarın dibine. Geyik gözlerinin neminde bir ses:

«Euzubillahimmeşşeytanirracim,
Bismillahirrahmanirrahim.»

dedi kendine özgü bir makamda. Kendine özgü bir makamda diyorum Kendigelen Kız, çünkü şimdiyece böyle bir makam duymuşluğum yoktur. Ardından Yasin-i Şerif

okumağa başladı. O zamanaca ne var ne yok her bir şey susmuştu zaten, o zaman büsbütün sustu. Ben yeryüzünün yaratıldığı sessizlikteyim sandım; yeryüzünün yaratıldığı sessizliğe daldım. Yasin, dervişin sesinde suyu, toprağı, çınarın köklerini bir arada gizlice yoğuruyor gibiydi; Yasin, yeni dikilmiş çınarın köklerini toprağın derinliklerinde, can verici suyun hazinesine götürüyor gibiydi; göğün güneşini sarımsı yeşil uçuk yapracıklara doğru eğiyordu.

Son ayeti de «*Külli şey'in ve ileyhi turceun*.» deyip bitirir bitirmez derviş, yeni diktiği çınarın köklerine doğru bir deli coşkunluğu içinde secdeye kapandı. Belki başkaları fark etmedi ama ben gördüm, iyice gördüm. Derviş, secdedeyken dudaklarının değdiği toprağı üç kere öptü. Bir an bekledi. Kalktı sonra.

Çevresindeki kalabalığı yeni görüyormuş gibi baktı. Orhan Bey'i de yeni görüyormuş gibi baktı.

«Orhan Bey!» diye bağırdı; «Oğul Orhan Bey, bu çınar devletindir, avluna dikilmiştir. Bu çınar burda durdukça devletin dal budak sala, kök sala; var yürü bu çınar gibi boy at, oğul Orhan Bey, bu çınar gibi devletin de gelişsin!»

«Babam! Geyikli Babam!» deyip atıldı sundurmanın merdivenlerine Orhan Bey.

«Dur!» diye bağırdı Geyikli Baba; «Geleceğin vakti de, geleceğimiz vakti de bir gün gelir bildiririz. Şimdi bu kadar.» Geldiği gibi gitti.

Duramadım gayri yerimde. O ana kadar elimi, ayağımı; dilimi, aklımı bir görünmez bağ bağlamıştı da o an çözülmüştü. Uzun müddetten beri görmemiş olsam bile Geyikli Baba'yı bir görüşte tanıyamamış olmama öfkelendim. Koştum ardından. Ne yaptıysam yetişemedim; yetiştiğimi sandığım anda da büsbütün kaybettim. Şehir

kalabalıktı. Türkmen'i, Tatar'ı, tekfurlusu, Tacik'i kaynaşıp duruyordu. Yeni dikilmiş bir çınar ağacını andırıyordu Bursa; köklerini yeni yumuşatılmış bir toprağa usul usul salıyordu, eski bir toprakla kaynaşıyordu bir genç çınar. Kulağımdan Geyikli Baba'nın Yasin okuyan sesi bir türlü gitmiyordu; yepyeni, duymadığım bir makamda geziniyordu. Daha koştum; kan ter içinde kalmıştım. Ilıcalar yoluna düştüm: Ilıcalar yolunun sonundaki kale kapısından, Alaeddin Bey'in yeni yaptırdığı mescide geldim.

Bir an Alaeddin Bey'e uğrayıp sormağı düşündüm, hemen caydım. Nedense Bey oğullarından birini görmek istemiyordum. Dağ yoluna vuran yokuşa attım adımlarımı. Keşiş Dağının yarı belindeki düzlükte, orman içinde bir yerdeydi Geyikli Baba; bir kere yerinde varıp niyazda bulunmuştum. Dağın, ağacın, göğün arınmışlığında, yaşını hiç belli etmeyen bir bitmez gençlikte görünmüştü gözüme; saçından ayak tırnağına varıncaya kadar bir arınmıştık içindeydi o gördüğümde. Bu seferki çullu, ham deriden post çarıklı, saçı sakalı salınmış dervişi birden tanıyamamış olmam da belki bu yüzdendi.

Akşam ezanından nice sonra ulaştım dağın yan beline; yıldız ışıkları boldu, ay yeni çıkıyordu. Akşam namazımı bol yıldız ışıklarında kıldım; bol yıldız ışıklarının yuduğu bir dağ sessizliğinde çok akşam namazları kılmışlığım vardır ama bu seferkine dağ kuşlarının akşam çığırışları da karıştığından mıdır nedir, tadına doyamadım. Bundan olacak oyalandım az biraz. Yatsı namazını da kılıp Geyikli Baba'ya öyle varayım dedim. Yatsı namazına ay da çıktı. Dağın, ormanın gecede bir gümüşlenmesi oldu ki tarif edemem. Namaz boyu dolup dolup taştım. Senden saklamayacağım Kendigelen Kız, doğrusunu söyleyeceğim. Kumral Dede'ye de ilk rast-

layıp ilk açılacağım vakit böyle bir gece vaktiydi; unutmadıysam bir handaydık, hanın kapısının duvarında. Böylesine bir ay ışığı, böylesine yıldızlar hatırlıyorum. Geyikli Baba'da aradığımı bulacağım içime doğuyordu ay ışığında; bu yüzden de namaz boyu yüreğim kabarıyordu.

Fazla dolanıp aranmadan buldum Geyikli Baba'nın yerini. Eski tanımışlığım değil, yüreğime yeni düşmüş bir ışık yolumu gösterdi, Geyikli Baba'nın yerini kolay bulmamı sağladı. Belki de bundan cesaret alarak doğruca mağarasının kapısına vardım. Ortalıkta gece kuşlarının, uyumamış orman yaratıklarının seslerinden başka ses; ayın, yıldızların ışığından başka bir ışık yoktu. Benden başka görünürde bir canlı da yoktu. Fakat mağaranın kapısından içeri atamadım adımımı.

Nereden çıktılarsa çıktılar seçemedim, daha önce varlıklarını bile hissedememiştim, kendilerini sezdirmemişlerdi. İrikıyım beş altı çoban köpeği birden sardı çevremi. Korkunç seslerle uludular, çemkirdiler, hırladılar. Ay ışığında kanlı gözlerini, sırıtmış, sipsivri dişlerini görebiliyordum. Çevremde dolanıp havlıyorlardı. Nasıl olsa Geyikli Baba ya seslenir susturur, ya çıkar susturur diye düşündüğümden ilkin aldırış etmedim; yüreğim ferah bekledim. Ama ne çıkan ne seslenen oldu. Yanlış gelmediğime, bir başkasının mağarasına gelmediğime emindim. İçerdekinin Geyikli Baba olduğunu adım gibi biliyordum, daha ötesi içerdeki Geyikli Baba'yı hissediyordum.

Fakat Geyikli Baba bana yardım etmedi; köpeklerden kurtarmadı. Ne var ki köpekler zencirliymiş de zencirleri bir yere bağlıymış gibiydiler; üstüme atılıp etimden et koparmaları işten bile değilken bunu yapmıyorlardı. Ölçülmüşçesine belli bir uzaklıkta çevremi dolanı-

yorlardı. O zaman açıldı kör olmayan gözlerim Kendigelen Kız o zaman açıldı.

İzin yoktu. Mağaraya girmem, Geyikli Baba'nın postuna niyazım istenmiyordu.

Geri döndüm.

Köpekler de sustular. Daha önce nerdeler, hangi görünmezlikte idiyseler oraya döndüler. Ama caysam da bir adım bile dönseydim geriye, kanlı gözlerini, sipsivri dişlerini göstereceklerdi, eminim.

Az ötedeki bir kuytuda sabahı bekledim.

Sabah oldu; kuşluk, öğle oldu.

Geyikli Baba çıktı, gezindi; gelenlerini karşıladı gidenlerini yolcu etti. Dönüp bakmadı bana; varlığımı bilmedi.

Köpekler bütün gün görünmediler ortalıkta.

Geyikler korkusuz, rahatça geldi, gitti, düzlükte dolaştı. Mağaranın gölgesine yatıp uyuyanları oldu.

Geyikli Baba çıktı gitti. Akşama kadar görünmedi.

Akşama doğru bazılarını tanıdığım, bazılarını tanır gibi olduğum, bazılarını da hiç tanımadığım dervişler, at binmiş erler, erenler, yolcu kılıklı adamlar geldi. Mağaranın önünde kocaman bir ateş yakıldı, sofralar kuruldu. Yenildi, içildi, yarenlik edildi. Sofra ne bir derviş sofrasıydı, yarenlik ne şeyh yarenliği. Benim varlığım yine bilinmedi. Bilinmemesinin mümkünü olamazdı. Sofradakilerin bir kısmı görmüştü bile. Köpekler yine görünmedi ortalıkta.

Sofra da yarenlik de gece yarısına kadar sürdü.

Aklım almıyordu. Sağırlaşmış mıydım? Kör müydüm? Düşte yahut hayalde miydim? O gece de öylece sabahı buldum. Ama değişen bir şey olmadı. Gün bir öncekinden farksız geçti. Üstelik açlığımı hissettim. Açlık gittikçe kemirir oldu midemi. Elime geçen otları yolup

ağzıma attım düşünmeden. Acı bir ot suyu dişlerimi, diş etlerimi, damaklarımı sardı. Tükürdüm. Üç gün üç gece sürdü bu böylecene. Belki de dört gün. Bulunduğum yerde biraz ot, biraz toprak oldum; büzülüp kıvrıldım. Nasıl olsa çağırılacaktım; nasıl olsa izin çıkacaktı. Çıkmazsa? Çıkıncaya kadar çakılıp kalacaktım olduğum yere. Yavaş yavaş, bulunduğum yerde, bulunduğum yerin ayrılmaz bir parçası olduğumu hissetmeğe başladım; ottan da topraktan da öte bir parçaydım. Belki de bulunduğum yerin aslıydım. O an öyle hisler duyuyor insan Kendigelen Kız; şimdi sana yabancı gelebilir belki.

Kaçıncı günse artık, diyelim dördüncü gün, öğleye doğru, mağaradan hiç çıkmamıştı Geyikli Baba. Öğleye doğru çıktı. Duruşuna bakılırsa yönü bana doğruydu, bana doğru gelecekti. İçimde bir karınca kaynaması canlandı. Ha çağırdı ha çağıracak, izin çıktı herhal diye gözlerimi dikmiş bakıyordum. Sağ yanımdan orman cılgasını çıkan ayak sesleri duydum. Geyikli Baba da o yana dönmüştü. Köpekler de çıktı o sıra orta yere sessizden. Dinelip Geyikli Baba'nın ardında beklediler. Ben de baktım. Gelen üç beş kişinin önündekini tanıdım yaşına rağmen. Turgut Alp'ti; Osman Bey'in güvencelerinden bir Beydi, Ertuğrul Gazi'den kalma yaşlı mı yaşlıydı. Kurumuş, kabuğuna çekilmiş bir orman ağacı yürüyüşünde geliyordu. Haylidir attan kılıçtan ayrıldığını, bu yanlarda bir köye çekildiğini duymuştum. Günlerdir benim varlığımı, kapısında süründüğümü bilmez görünen Geyikli Baba, Turgut Alp'i görünce karşılamağa vardı; kucakladı, omzunu öptü, mağarasının önüne kadar bir koltuklaması noksan kalmış, getirdi.

Oturdular.

Az sonra bir adam üç dört çocukla birlikte geldi. Onlar da beri yanda oturdu.

Ortalık birden hareketlendi. Birkaç gün önceki gece yarısı sofrasına hizmet eden dervişler de çıktı ortaya. Ateşler yakıldı, çorbalar pişti, sofralar kuruldu. Karnım birbirine girdi, ezildi; dayanılmaz, unutulmuş bir açlık hatırladı bedenim. Gözlerim kararadı. Yüreğimde kabaran bir öfke fırtınası gözlerime vurdu; damarlarımda kuruduğunu sandığım kan isyana geldi. Tutamayacağımı sandım kendimi. Üç sofra vardı orta yerde.

Birinde Geyikli Baba, Turgut Alp, Turgut Alp'le birlikte gelenler oturmuştu, karın doyuruyorlardı. Birinde adamın getirdiği çocuklarla beraber adam karnını doyurmuyordu. Üçüncüsü de köpeklerin sofrasıydı. Geniş bir leğene yal doldurulmuş, bulamacının dumanı tüte tüte getirilip kurulmuştu, çevresini saran köpekler hır gür içinde ağızlarını yala daldırmışlardı. Üç sofranın üçü de benden habersizdi, açlığımdan habersizdi, daha kötüsü bana değer vermiyordu. O anda bu üç sofranın üçüne göre de değerimi ölçüp yerimi aradım. Birincisine gidip oturamazdım; Geyikli Baba kabul etmiyordu bu belliydi artık. Çocuk değildim, İkincisinden de gidip nasibimi alamazdım; bu hakkı da ben kendimde göremedim. Bana göre olanı üçüncü sofraydı, köpeklerin sofrasıydı. O sofra için ne izin almağa, ne çağrılmağa lüzum vardı; anladım ki bu sofraya itiliyordum. Düşünmedim geri yanını artık. Büzülüp oturmaktan katılaşmış kemiklerimin izin verdiği nispette yarı doğrulmuş yarı sürüncemede köpeklerin sofrasına ulaştım; köpek hır gürü arasında yalı avuçlayıp avuçlayıp attım ağzıma. Çocuklardan belki çevirip başını bakan olmuştur; öteki sofradan dönüp bakan olmadığını çok iyi biliyorum. Birlikte yallarını paylaştığımız köpekler bile kendi aralarında dalaştıkları halde bana tenezzül edip de dokunmadılar. Yalnız sofra hizmetine bakan dervişlerden biri, büyücek

bir çanak dolusu yalı getirip bizim leğenimize döktü. Herhal yeni dökülen yal benim içindi, köpeklerin hakkını eksilttiğimdendi. Bu kadarcık ilgi bile duygulanmama yetti; varlığımın köpek sofrasında olsun bilinmesine sevindim. Bizimki hır gürlü, öteki iki sofranın yemeği sessiz bitti.

Köpekler mağaranın önündeki güneşe gidip yattılar. Ben de köpeklerin sofrasında yediğim, bu sofrada varlığım kabul edildiği için köpeklerle birlikte mağaranın önündeki güneşe gidip oturdum. Başımı göğsüme eğip elimi toprağa sildim. Bekledim.

Turgut Alp, eskiden beri sağırcanaydı; sağırlığı yaşlılığıyla artmış olmalı ki Geyikli Baba konuşurken epeyce sesli konuşmak zorunda kalıyor, Turgut Alp de sesini ayarlayamadan konuşuyordu. Konuşmalarını rahatlıkla duyuyordum. İster istemez dinledim. Turgut Alp: «Bu çocuklar aşağı hisarların öksüz yetimleridir, Bursa'ya gönderiyorum.» dedi. «Bursa'da isteyenler olmuş, ama halleri vakitleri de pek iyi değilmiş.» dedi.

Geyikli Baba: «Çocuklara sahip çıkacak kadar düzenleri varsa ikirciklenmede gerek yok.» diye cevap verdi; «Biraz fazla harçlık verilirse hem çocuklara eyi bakarlar hem kendi ev dirlikleri eyiye yönelmiş olur.»

«Biz de öyle düşündük.» dedi Turgut Alp; «Şimdiyece bakıp yetiştirmesi için çocuk verdiğimiz evlerin erkeğine, her çocuk için ayda iki akçe veriyorduk. Onların halleri vakitleri eyiydi. Bu seferkilere dört akçe verelim diye düşündük.»

«Akçeyi çocukların bakımına sarf edeceklerinden emin olunsun da beş de verilsin.» dedi Geyikli Baba.

«Adamlarımız yokluyor.» dedi Turgut Alp; «Başlangıçta azdı baktırdığımız çocuklar; kerem edip bize büyük yardımlarınız oluyordu. Şimdi hayli çoğaldı çocuk-

lar; üstelik ufak, dağınık köylerde kentlerde her biri. Yoklamacı adamlarımız da arttı tabi. Şimdiyece hangi eve çocuk verdiysek eyi bakıldı, eyi büyütüldü; akçesi çocuğa sarf edildi Geyikli Babam. Bu gün sana gelişim Bursa yüzündendir. Derim ki Bursa'da da biri bu işi üzerine alsa, Bursa'da bir merkez olsa. Ben bu yöreyi yedip yönetsem, Bursa merkezi de Eskişehir'e kadar olan yerleri görüp gözetse. Bursa'da böyle bir iş için kimi uygun görürsün?»

«Ah!» deyip dizine vurdu Geyikli Baba, dervişlikten, şeyhlikten uzak bir adamcıllıkta; «Ah bre Turgut Alp bu iş için uygun bir yer var. Bursa'dan mursadan eyi, sağlam; bu iş için biçilmiş kaftan ama gelgelelim sahipsiz kaldı şimdi kim bakar kim nasıl yönetmekte bilemiyorum. Kumral sağ olmalıydı ki Kumral? Acelesi vardı sanki öteye dönmekte; dünya düzene girdiydi de sanki...»

Yüreğim koptu yerinden.

Turgut Alp: «Nereye dedin? Nereye gitti Şeyhim?» diye sordu sağırlara özgü; «Kim giden?»

Geyikli Baba Turgut Alp'in çok yaşlanmış sağır sesine duraksadı önce. O zaman lafın, Turgut Alp'e değil bana olduğunu anladım: «Bu dünyada işi olanların ölmek elinde değildir; işi yarım bırakmak ellerinde değildir. Bu dünyada yapacak işi olanlar, önüne ölümler de çıksa ölümlerle boğuşmazsa; ölüme, hele geri dur sen, benim söyleyecek sözüm var daha, bitmedi demesini bilmezse; sıradan bir insan gibi oturup ölümü bekler, ilk çağrıda teslim olur giderse neye yarar? Her şey bu dünyadadır. İnsanoğlunun eline bırakırsan insanoğlu bu dünyayı cehennem yapıp gitmek ister; yalancı cennetler kurar yahut görünüşte bu da bir başka cehennem körüklemesidir. Hâlbuki dünyanın bir düzeni vardır; bu düzende yerli yerinde olmayan hiçbir şey yoktur. Şu dağ

taş, şu orman, ot, bitki, hayvan; ışık, su, renk, ses yerli yerinden koparıldı mı bir kere denge bozulur insanoğlunun üstüne yıkılır dünya, ezer. Kumral Dede gibiler düzenin sırrına ermiş kişilerdir; kapılarını çalar çalmaz koşup ölüme kucak açamazlar, açmamalıdırlar, hakları değildir.»

Ben duramadım artık; Geyikli Baba ortaya çıkmamı zorlar gibi konuşmuştu: «Her nefes ölümü tadacak, dünyaya gelen her canlı ölecektir. Her şey bu dünyada olsaydı ölüm olmazdı. Osman Bey de her şey bu dünyada dedi ama yanıldı. Her şey bu dünyada değil...»

Bir çırpıda söylediğim bu sözleri bitirdiğimde ancak kıyametin kopacağını sandım. Ağzımdan bir çırpıda çıkan sözler, çıkarken, çıktıktan sonraki kadar ağır gelmemişti. Başımı önüme eğip bekledim.

Uzun sürmedi bekleyişim, bir göz kırpımından daha kısa sürede: «Sabır!» dedi Geyikli Baba; «Şu köpeklerin içinde bile bir sabır taşı vardır. Kolayına çatlamaz. Tabiat dediğimiz şey sabırdır; günü gelmeden gülün açtığı görülmemiştir. Şartları değiştirirsen açar belki ama ne kokusu güldür, ne rengi güldür; bir yanı yapmadır, hastalıklıdır. Şartları değiştirirsen insanları da yapma bir gül gibi kokusuz, renksiz edersin; görünüşü insan olur, cehennem budur işte. Ölüm de sabır ister; her canlı ölümü tadacak, amenna. Ama ölümü tadacağız diye neden sabırsızlık edelim? Neden söyleyeceklerimizin tamamını söylemeden gidelim? Kumral Dede'nin söyleyecekleri bitmiş miydi? Osman Bey yapacağını yapmış mıydı? Kumral Dede'nin Konağı bu kimsesiz çocuklar için uygun bir barınaktır, uygun bir talim yeridir. Gelgelelim Kumral Dede'den sonra oraya sahip çıkanlar ne der, ne düşünür? Sabırsızlık edip de zamana kör bakarlarsa, bizim düşüncemiz bir işe yaramaz tabi. Nefesi-

miz yetişmez. Renkli, kokulu güller yetiştiremeyiz.»

Sustu Geyikli Baba.

Ben cevabımı almış gibiydim; beklediğim kıyamet beklediğim kadar gürültülü kopmadı, yumuşağından bir sille olup yüzüme indi ama daha çok acıttı. Köpeklerin arasında olduğum yere daha çok büzüldüm.

Turgut Alp ne de olsa kılıcın, kalkanın adamıydı uzun müddet; sağırlığı da üstüne binince Geyikli Baba'nın sözlerini anlamakta güçlük çekti. Bakındı.

Geyikli Baba: «Siz şimdilik bildiğiniz gibi yapın, eyisi budur. Sahipsiz çocuklara sahip çıkmak devlete sahip çıkmaktır. Yarın sahipli çocuklara da sahip çıkılacak. Yolun uzun he mi Turgut Alp? Bursa'da işiniz uzunca sürecek, öğle sıcağı hızını almışken yola düşseniz.»

Kalktılar konuklar.

Geyikli baba, düzlüğün sonunaca yolcu etti. Orada, çocukların saçlarını okşadı. Dervişler sofraları topladılar. Geldikleri yere, nereyse bilemedim, çekildiler, görünmez oldular.

Köpekler de kayboldu. Bir ben kaldım.

Geyikli Baba, düzlüğün ucundan konuklarını yolcu etmiş, ağır ağır bu yana geliyordu. Geldi; tam benim önümde durdu. Baktı bana; gülümsedi. Yeni dikilmiş ama en az beş yüz yaşında bir çınar gülümsedi sandım. «Esselamüaleyküm Bileyici Baba!» dedi. Bir an dilim tutuldu, kilitlendi, yumaklandı; bir an çözülmedi.

«Hoş gelmişsin.» dedi sonra o gülümsemesinde; «Safalı mısın?»

«Safada cefayı, cefada safayı bildik de geldik Şeyhim; izine düştük de geldik.» dedim; dilim durmadı. Hâlbuki eskiden nerede durulmak gerek bilirdi; «Yolumuz köpeklerin yalına vardı.» diyerek tamamladım sözümü.

Geyikli Baba'nın yüzündeki gülümseme eksilmedi:

«Yoldur bu.» dedi; «Yala da varır sala da varır, bilmediğin yolda gidersen tabi. Bildiğin yolda da sabretmezsen, yorulup bıkarsan, erken bırakırsan nasibine yal düşer. Sabredecektin; neden kendini göstermek sevdasına kapılırsın? Kendini göstermek isteyenlerden çok kendini göstermek istemeyenler çabuk görülür, bilmez misin? Çok çağıran değil az çağıran aranır.»

«Öyleyse ne yapmam gerektiğini söyle Şeyhim.» dedim çaresizlikle. Bu soruyu sormak için Geyikli Baba'ya gelmiştim; kolayca soracağımı, öğreneceğimi, kolayca öğrenip döneceğimi sanmıştım.

«Ne yapmak istediğini bilmiyor musun?» dedi.

«Bilsem Şeyhim.» dedim olanca güçsüzlüğümle; omuzlarımdan aşağı kötü bir güçsüzlük çökmüştü; seksen şu kadar yılın ihtiyarlığı birden sırtıma yüklenmişti. «Bilsem, ah bir bilebilsem.»

«Öyleyse nasıl baş olmak sevdasındasın?» diye sordu: «Nasıl önde gitmek istersin? Kumral Dede'den sonra Konağı yedip yönetmek için nasıl ortaya çıkarsın?»

«Çıkamıyorum.» dedim; «Yalnız olduğumu anladım. Yalnız insanın gücü de yalnız kalıyor.»

«Ya bizi yalnız değil mi sanırsın Bileyici Baba?» dedi; «Kumral Dede yalnız değil miydi?»

«Çevresinde biz vardık; Konağı kalabalıktı. Şimdi kimse yok hemen hemen.»

Bir yanı acımış gibi güldü; canı yanmış gibi:

«Önde giden adamın çevresi en kalabalık olduğu zaman en yalnız olduğu zamandır hay Babam.» dedi. Sesi ne şikâyet ediyordu, ne öğünüyordu ama şikâyet etse yahut öğünseydi bu kadar boş olurdu; «Baş çeken adam gücünü yalnızlığından alır; yolunu yalnızlığında bulur. Sen bir ipek kozasının içinde iki böcek gördün mü hiç? Kozayı ipeğe ören bir yalnız böcektir. Benden öğrenecek

bir şeyin yok; Kumral isteseydi sorularının cevabını verir de giderdi, yolunu gösterir de giderdi. Demek ki kendi kurduğu konağın bir gün gelip ayak bağı olmasını istemedi. Zaman, eski konaklarda boğulur; zaman yeniliktir, yeni konaklar ister. Bak şu çevremize, her şey yerli yerinde, tabiat bu.» Derin, çok derin; görüneni görünmeyeni bir nefeste göğüs boşluğuna doldurmak ister gibi derin bir soluk aldı; «Oh!» deyip tuttu görüneni ve görünmeyeni göğüs boşluğunda. Sanki yeniden yaratılıyor, taze can buluyor gibiydi. Bıraktı soluğunu yine «Oh!» diyerek. O anda göğsünü yarabilseydim Geyikli Baba'nın, göğüyle toprağıyla bir uçsuz bucaksız ormanın göğüs boşluğunu doldurduğunu görürdüm inan ki Kendigelen Kız.

«Bu tabiat işte, tabiat dedikleri şey bu!» diye devam etti Geyikli Baba; «Her şey yerli yerindedir tabiatta; gelgelelim her şey yerli yerinde dururken değişiyor, kendi kendini değiştiriyor, özünü kaybetmeden yenileniyor. Gelen bahar giden baharın aynı gibi görünüyor bu yerli yerindelikte. Ama eski göğdelerin üstüne her şey yenilenmiştir, eskisi değildir. Sen kendini yenilemeden Konağın postuna oturabilir misin? Oturur← sun Konak yerinde sayar, hâlbuki Orhan Bey Osman Bey'in oğlu ama Osman Bey değil.»

Ne demek istediğini anlamıştım: «Sahipsiz çocuklar?» deyip lafımın sonunu getireceğim sırada Konak gözümün önüne geldi; Konağın yolları, bahçeleri, evleri, hücreleri geldi. Yüzlerce, binlerce çocuğun bu yollarda, evlerde, bahçelerde ve hücrelerde karmakarışık kaynaştığını; sırtında birbirinin benzeri giyecekler, gözlerinde birbirinin benzeri bakışlar, birbirinin benzeri binlerce yüz bana baktı, gözlerimi kararttı:

«Fakat bu Şeyhim? Bu? Çocukların öz yaşayışlarını

ellerinden almak olur, tutsaklık olur; hürlüklerini yaşamamaları olur, olmaz mı?» dedim elimde olmadan.

«Hürlük dediğin şey akılsızlık mıdır Babam?» diye sordu öfkelenmeden. Nedense öfkelenmesini beklemiştim; «Say ki hürlüklerini aldık ellerinden, hapis ettik onları sana göre. Köyleri kentleri akılsız hür bedenlerle dolduracağımız yerde hür akıllarla doldursak daha iyi etmez miyiz? Anadolu'ya biz oturmak için gelmedik, sahip olmak için geldik; bizden nice sonrakiler otursun diye geldik. Beni gönderenin buyruğu buydu; Kumral Dede'nin öğseğisini atan da böyle dedi muhakkak ki. Hürlük delilik midir? Sahipsizlik midir? Kendine özgü yaşamak mıdır Babam? Yoksa akılla, mantıkla, duyguyla bağlanmak mıdır? Benlik davası güdüp benliğine tutsak olmuş kişi ortaya çıkıp da hürlükten dem vuramaz.»

«Ben? Ben? Ben, benlik sevdasında bulunmadım ben.» dedim dudaklarım titreyerek; «Köpeklerle yal yalamışken.»

Lafımı ağzımda kodu ama yine öfkeli değildi:

«Senden söz etmedim.» dedi: «Köpeklerle yal yalamaya gelince, benliğini öldürmek değil bu, benlik gösterisidir bana sorarsan. Sabır yüküne dayanamamaktır. Sorup öğrenmek istediğin var mı daha?»

Kalkıp geri dönmeği uygun buldum.

Bütün yol boyu, Geyikli Baba'nın sesi kulaklarımdan gitmedi. Olanı biteni düşündüm; bu yaşıma kadar görüp geçirdiklerim: Yunus Emreler, Mevlanalar, Kumral Dedeler, Osman Beyler gelip gelip gitti aklıma. Ölürken, son nefesinde: «Her şey bu dünyada.» diyen Osman Bey'in bıraktığı dünyada imrenilecek bir şey yoktu. Kumral Dede'nin sessiz, hepimizden saklı gidişi mi kör etti de gözlerimi göremiyordum yoksa? Bu dünya imrenilecek bir dünya mıydı gerçekten?

Geyikli Baba da gözlerimi açmamıştı. Açmak istememişti belki.

Gözlerim kapalıyken, sonunu seçemediğim bir yola nasıl gidecektim? Sonu yala mı sala mı varacak bir yol? Ne salıydı bu? Dün olsa yalın da ne olduğunu bilmez; «Ne yalı bu?» diye sorardım kendi kendime. Sal? Uzun süre aklımı karıştırdı. Belki de bu dünyaydı sal. Osman Bey'in imrendiği, yüzüp giden, altı batak bir sal; bizi istediği yere götürüyordu, inmek istesen batardın, altı cıvıktı. Denizi hiç sevemedim Kendigelen Kız hiç sevemedim.

Konağa geldiğim halde ana kapıdan hemen giremedim. Dedenin türbesinde ışık da yanmıyordu; gözlerim karardı. Bir yabancı gibi durdum kaldım. Düşündüm. Ben, çaşıtlık işlerinin ustasıydım; ben postun adamı değildim.

Konağı sahibine bırakmağa karar verdim. Dursun Fakih'i temize çıkarırsam, Kumral Dede'nin Konağına sürülmek istenen karayı da sileceğime inandım.

Çocuklar adı karalanmış bir konakta büyümesin Kendigelen Kız, he mi? Kumral Dede'nin adından kuşku duymasın.

Pir Cabbarın Alisinin irezilliğini ortaya çıkarıp yedi aleme ilan etmeliyim ki ondan sonra Dursun Fakih de kurtula. Kumral dede de rahat ama bu sal ne sence Kendigelen Kızım; Geyikli Baba sal demekle ne demek istemiş ola ki?»

Sesimi çıkarmadan dinlemiştim Bileyici Baba'yı. Zaten bana söz sırası vereceğe benzememişti konuşurken hiç. Kumral Dede'nin sağlığında Bileyici Baba'nın gözlerine kolay kolay bakılamazdı; şimdi, üç yaşında ısıtmalı bir çocuğun gözleri gibi mecalsizdi, halsizdi; güvenemi-

yordu, baktığından emin değildi, daha kötüsü baktığını sanıyordu. «Sal? Nedir bu sal?» diye tekrarladı.

«Sal.» dedim aklım Kumral Dede'de olduğu halde; elim, Kumral Dede'nin sandukasını farkında olmadan okşuyordu. İçimde bir rahatlama vardı; Bileyici Baba'nın da Kumralımdan elini çekmesi, ona sahiplenmeği bırakması rahatlatmıştı beni. Tek başımaydım; Kumral Dede'yle yalnızdım, bana kalmıştı. Sandukayı okşayan elim, her okşamada biraz daha Kumral'ı kazanıyordu. «Sal?» diye mırıldandım; «Sal? Bilemeyeceğim Bileyici Baba; aklım bir hoş şimdi; aklım bu dünyada değil.»

«Demek sal da bu dünyada öyleyse?» dedi bir tuhaf; «Pekey. Bu dünyada olsun, her şey bu dünyada olsun, görelim hele.» Kalktı.

Yanı başımda ayakta durdu bir süre; yanı başımda yarısından eğik bir gölge gibi yapışık kaldı. «Konağı çocuklar dolduracak artık, bu yenilenmeymiş.» dedi eğik, yapışık bir gölge sesinde; «Yenilensin dünya bakalım; Konak yenilensin. Kumral Dede de yenilenmeli derdi hep. Ben Sülemiş'i dışarda bekleyim. Yahut en iyisi yahut. Beni gelip Dursun Fakih'te bulsun; Dursun Fakih'e gideceğim.»

Bir an önce Kumral Dede'yle yalnız kalmak istiyordum. Sandukayı okşayıp duran elim Kumral Dede'yle dolup taşmağa başlamıştı; Bileyici Baba az daha yanı başımda dursa da konuşsa dolup taştığım Kumral Dede'yi dayanamayıp açığa vuracaktım, ondan korkuyordum. Bunun için Bileyici Baba'nın isteğine seve seve; «Hay hay.» dedim; «Hay hay. Sülemiş gelir gelmez derim haberini sana yollarım.»

«Hoşça kal öyleyse Kendigelen Kız.» dedi; «Konağın yenilenmesini göreceğimi sanmıyorum. Ben bildiğimle gideceğim.»

Yerinden kopmuş, konacak bir yeni yer bulamamış yıldızlar geldi aklıma nedense; kayan, kayan, kayan yıldızlar. Bileyici Baba'yı öyle bir yıldız sandım. Fakat konacak bir yeni yer bulsa bile rahat edeceğe benzemiyordu. Neden olduğunu bilmeden «Korkma!» demişim.

«Korkmuyorum.» dedi sadece.

«Hoşça git öyleyse.» dedim yavaşça.

Yüzüne bakamadım.

Bileyici Baba çıkar çıkmaz bırakıverdim kendimi Kumral Dede'nin sandukasına. Göğsümü, kucağımı, saçlarımı, yüzümü, benim, kendimin olduğunu sandığım her şeyimi verdim.

Ömrümde ilk defa zenginliğin ne olduğunu etimde, kemiğimde duyuyordum.

Zenginlik gözlerimden taştı.

Ağladım.

SAL

Uzun müddet birbirine vuran çenelerimin titremesini dinledim. Soğuk bir su yapışıyordu bedenime. Yüzümde, sakal kıllarımın dibinde, dudaklarımın çevresinde, göz kapaklarımda tuz kuruyordu; ağzımda tuzu çok bir yal tadı, dudaklarımdan boğazıma doğru sarıyordu. Üşüyordum.

Denize düştüğüm sırada kusmak istediğimi hatırlıyordum. Ondan öncesini, düştüğüm denizde unutmuş gibiyim. Ece Halil, sırtında bir donla oturduğuna göre, atlayıp beni denizden çıkaran o olmalı. Soramıyorum. Sorarsam utanacağım. Denize düşüşüm, dünyada duramayacağımı, toprağa basıp bir daha yürüyemeyeceğimi işmar ediyor bana. Sala gelişim; koşa koşa gelişim dünya ile ilgimi kesmek için olmalı; dünyada yapacağım bir şey kalmadı artık, yok. Yolumun sonu? Sala geldi işte. Geyikli Baba'nın söylediği sal bu; yıllar önce gözümü açmak için söylediği. Üstelik denize düşmem Gazi Fazıl'la Ece Halil'i kendi yollarından kodu; zamanlarını aldı.

Belli belirsiz kabaran bir yel esiyor; boğazın ortasındayız. Yelden mi, orta yerin akıntısında mı neden bilemiyorum, sal kendi halinde gidiyor; Gazi Fazıl elindeki sağlam küreği daha az kullanıyor; salı, akıntıdan karşı kıyıya doğru alabilmek için ara sıra suya daldırıyor. Ece Halil, çıplak sırtını, göğsünü oğuşturuyor; içliği, dışlığı

ıslak, sala sermiş; kuruyacağını sanmıyorum.

«Bileyici Babam inat etme de çıkar üstündekileri.» dedi Gazi Fazıl; «Satlıcan olmana bire birdir. Deniz adamı da değilsin. Yaşın da ıslak donları kurutacak yaşları çoktan geçti; serersen sırtına yapışmaz hiç değilse!»

Gazi Fazıl'ın, benim iyiliğimi isteyen sesi kulaklarımın dışında dolanıyor; kulaklarımın içi, Gazi Fazıl'ın sesine kapanıyor nedense. Islaklık, üşümem bana daha çok sahip oluyor, beni bırakmak istemiyor.

Ece Halil: «Zaten sala koşup gelmesindeki hikmeti de anlayamadım.» diyor. «Seninle benden başkası ne salı, ne gideceğimiz yeri, ne de nereden ne zaman kalkacağımızı biliyordu.»

Gazi Fazıl: «Süleyman Bey biliyordu bir de.» diyor.

«Süleyman Bey söylememiştir herhal.»

Ece Halil'in ikircikli sesine cevap vermiyor Gazi Fazıl hemen. Çenemin titremesi dursa; üşümenin, bana şimdi bir tuhaf lezzetli gelen sarhoşluğu üstümden gitse cevabını ben vereceğim ama göz kapaklarımda kuruyan deniz tuzu kalıntıları daha bir ağırlaşıyor; uykumsu bir ıslaklık ılımasındayım; ağzımı açamıyorum.

Gazi Fazıl, bu ara belki de benim konuşmamı beklemiş olabilir. Belki bana bakmıştır da. Karanlık; birbirimizi göremiyor, seçiyoruz sadece. Göğün ucunda, karşı kıyıya yakın ucunda, ay doğacak gibi bir ak pembeleşme var; yoksa bile, üşüyen gözlerim ısınmak için bir ak pembeleşme arıyor. Sal, kendiliğince gidiyor, akıntıda gidiyor. Salın, içine doluştuğumuz dünyanın benzeri olduğunu düşünmek istiyorum; en kolay bir benzetme, en kolayından olduğu için düşünmek istiyorum zaten; düşüncelerim üşüyor.

Gazi Fazıl neden sonra, Ece Halil'in sorusunu kabul etmiyor: «Süleyman Bey söylememiştir.» diyor; «Söyle-

mez. Bugün bizim bu salla karşıya geçtiğimizi; karşı kıyıdan bir tekfurlu bulup tutsaklayacağımızı, getirip Süleyman Bey'e teslim edeceğimizi yemin ederim Orhan Bey bile bilmiyordur şu sırada.»

Ece Halil: «Öyleyse?» diyor, lafını tamamlamıyor. Sesinden, aklının karışık olduğunu anlıyorum. Benim bu sala nerden, nasıl haber alıp da koşup geldiğimi düşündüğü muhakkak. Belki yalnız benim gelişimi değil, ayrıldığımız kıyıda kalan Dursun Fakih'i de düşünüyordur. İçinden çıkamadığı belli. Nitekim: «Tek başına da değil.» diyor az sonra; «Bir de Dursun Fakih var, dediği gibi Dursun Fakih'se eğer.»

Boğazımda bir güç buluyorum konuşacak kadar: «Dursun Fakih.» diyorum. «Dursun Fakih.»

Boğazımdaki konuşacak güç halsizleşiyor birden; üşüyor, devam edemiyorum.

Gazi Fazıl da şaşıyor. «Gizli yaptık işimizi sanıyorduk.» diyor; «Eğer bütün işlerimizi böyle yapıyorsak, hani böyle bizden başkası bilmiyor sanıyorsak Tanrı Süleyman Bey'in yardımcısı olsun. İster misin Urumelinin Tekfuru da duymuş olsun? Duyduysa tedbirini de almıştır.»

«Almıştır.» diyor Ece Halil; «Biz bunca emekten sonra Urumeli kıyısına çıkıyoruz bu uyduruk salla, bir de bakıyoruz ki çevremiz sarılıvermiş. Kuzu kuzu teslim oluyoruz. Ya doğru zindana ya da oracıkta kellemizi alıyorlar. Süleyman Bey de bekler ki bekler.»

«O zaman yanarım işte.» diyor Gazi Fazıl; «Ne ok ne yay ne kılıç. Çöp bile almadık yanımıza. Kuş gibi avlarlar.»

Elindeki küreği yoklayıp tartıyor Gazi Fazıl: «Eh, biraz dayanır bu kürek.» diyor; «Senin sopa da hiç yoktan bir işe yarar. Birimiz kaçmanın yolunu arayalım.»

Beni düşünmüyorlar. İşin kötüsü, ben de kendimi düşünmüyorum. Aklım, karşı kıyıda çevremiz sarılırsa, Gazi Fazıl'ın mı Ece Halil'in mi kurtulması daha iyi olur, onu düşünmekte. «Önce ben çıkarım o zaman kıyıya.» diyorum. Yine boğazımda bir güç konuşma fırsatı buluyor; «Siz salda beni beklersiniz. Kimse yoksa.»

Yine devam edemiyorum.

Ece Halil: «Fazıl!» diye bağırıyor; «Akıntı sola döndü, sal da dönüyor dayan!»

Gazi Fazıl, sudan aldığı küreğini suya salıyor yeniden; salın yönünü doğrultuyor. Akıntı artmış olmalı; bir kaç kürek çekiyor arka arkaya. Ondan sonra da kürek çekme işini sıklaştırıyor.

Üşümem yavaş yavaş azalıyor. Ateşte kurutulmak için serilmiş bir keçe gibiyim; kendi içimde buğulanıyorum. Burnuma, ısınmış ekşi ıslak bir keçe buğulaması kokuyor. «Ben olmasaydım şimdi karşı kıyıdaydınız.» diyorum; «Denize düşmem vakit aldı.»

«Hayır; yok öyle bir şey.» demelerini bekliyorum. Derlerse ferahlayacağım. Demiyorlar.

Gazi Fazıl: «Eyi, dinliyorsun artık, he mi?» diyor.

Ece Halil: «Doğrusun.» diyor; «Yolumuzdan kaldık. Şimdi Urumeli kıyısında değildiysek bile orta akıntıdan çıkmış olurduk. Karşı kıyı akıntısı çabuk çeker.»

«Tabi yel tersinden esmezse.» diyor Gazi Fazıl; «Belli olmaz, bakarsın kıyıdan denize esti mi uğraş ki uğraş.»

Sıkıntılı bir susuş başlıyor. Ben sıkılıyorum; Gazi Fazıl sıkılıyor, Ece Halil sıkılıyor, belli bu. Ama üçümüzün sıkıntısı da aynı değil; kendimden biliyorum. Benim sıkıntım sal değil, karşı kıyı değil, karşı kıyıda pusu kurulup kurulmadığı değil. Pusu kurulmadığını biliyorum. Aklım toparlanıyor yavaş yavaş; pusu kurmalarının mümkünü yok, çünkü duymadılar geleceğimizi; üstelik

dün üzüm bayramlarıydı Çimpeli Tekfurluların; üzüm bayramlarının geceleri yorgun olur, uyurlar.

Benim öğrenmem? Bu Gazi Fazıl'la Ece Halil'in salla Urumeline geçeceklerini öğrenmem.

«Aha o da ne Fazıl? Hele şuna bak.»

Ürperip Ece Halil'in bu sesine bakıyorum. Denizin su ışımasındaki kaynaşmasını gösteriyor; dalıp dalıp çıkan oynaşan, sudan yükselip suya düşen iri balıklar, incecik sesleri çevremizi dönüyor.

Gazi Fazıl: «Yunuslar.» diyor; «Hayra işmardır Halil. Ama ay da çıkacak demektir.»

Ece Halil ayın doğacağı yere bakıyor; sıkıntıyla bakıyor, hissediyorum.

Ayın doğacağı yerde göğün ucu, aklığını yitirmiş, pembeliği kızarmış; bir yuvarlak çizgi kor ateş kırmızısında sıyrılıyor. Görünmeyen bir demirci körüğünün üfürdüğü harlanmış bir ateş açılıyor gözlerimde; gözlerimi alıyor, başka bir yere bakamıyorum. Ay, yarı değirmiliğinde yükseliyor, ayın yükselişini, yükselirken geride bıraktığı izini görebiliyorum. Ayın geride bıraktığı iz, yanık izlerine benziyor, öyle görüyorum.

Ay, iyice kurtuluyor; ateşten yeni çıkmış ince bir tepsi korlaşmışlığıyla yusyuvarlak. Sessizce dönüyor.

Yunus balıkları üçken beş oluyor, altı oluyor. Daha küçük balıklar da dalıp dalıp çıkmağa başlıyorlar. Suyun yüzü oynaşmada; sıçrayıp düşen balıklardan damladığını sandığım bir ses, çevrem şıpırdıyor. Gazi Fazıl'ın küreği de daha bir şıpırdaklı oldu sanki. Ay, denizin suyunu çekiyor kendine doğru herhal, suda bir kabarma hissediyorum.

«Geç kaldık.» diyor Ece Halil: «Ay, par par yanmağa başladı mı böyle seyrana çıkmış gibi gidemeyiz, içime bir kurt düştü Fazıl sen ne âlemdesin?»

«Geç kalmasına kaldık.» diyor Gazi Fazıl.

Suçlanmamı bekliyorum. Suçlanırsam üzülmeyeceğim. Daha açığını söylemek gerekirse suçlanmak sevindirecek beni. Fakat Gazi Fazıl suçlamıyor: «Haber aldılarsa ay çıkmış çıkmamış bir şeyi değiştirmez. Aksine bizim işimize bile yarar, biz de görürüz onları. Salı akıntıdan alıyorum ne dersin, sence almalı mıyım? Çimpe Burnu şu karartının az bu yanı değil mi?»

«Öyle. Eyi kolla, buralarda iki akıntı birbirine girer, altüst olmayalım sakın. Tamam, ver şimdi küreği bana, bundan sonrasını benim ayarlamam gerek, iş bana düşüyor.» Kürek el değiştiriyor.

Gözümün önünde, ama benim dışımda oluyor her şey. Bir türlü olanların içine giremiyorum; kürek çeken olamıyorum, salı akıntıdan alıp kıyı akıntısına veren olamıyorum; en kötüsü salın üstünde gidenlerin biri olamıyorum. Sanki Ece Halil'in soyunduğu içlikleri dışlıkları gibiyim, onlardan bir ayrıcalığım yok. Dünya, benim dışımda bildiğince dönüyor; sal, benim dışımda bildiğince gidiyor. Ece Halil aldığı kürekle yön vermeğe çalışıyor sala. Bir zamanlar, benim dünyaya yaptığım gibi; yaptığımı sandığım gibi.

Benzetmemi beğenmiyorum. Yine kendimin bir iş yaptığını sanmağa başladım. Hâlbuki Geyikli Baba, benim değil Kumral Dede'nin beni yedip yönettiğini söyledi. Sal benim öyleyse, dünya değil. Benim kürek çekenim gitti; başıboşum, akıntıya kaptırmışım kendimi. Akıntı sürükleyip, Geyikli Baba'nın köpeklerine götürdü beni, yal yedirdi; şimdi de bu sala attı. Salı sala attı hemi de. Aklım üşümeğe başladı yine; çenem vurdu birbirine. Kötü bir titreme nöbeti bütün bedenimi sardı; ısıcaklandım, elim ayağım yanmağa başladı. Sayıkladım herhal:

«Tekfur haber almış olamaz.» dedim; «İçinizde kuş-

ku olmasın.»

Ece Halil, kulağıma batan sesini, kuşku dolmuş bir halde bana boşalttı: «Sen haber aldıktan sonra.» dedi.

Ece Halil'in bu soruyu beni kışkırtmak için sorduğunu anlayamadım: «Ben haber almadım.» dedim; «İçime doğdu.»

Ece Halil, biraz kabaca: «Ne biçim bir içe doğmaymış bu hay Babam?» diye sordu. Ece Halil, bu sorunun adamlarından değildi; olamazdı. İçe doğmaların ne demek olduğunu bilirdi ama sordu işte; yetmedi, üstüne: «Dursun Fakih'in de içine doğmuştur herhal?» diye ekledi; «İkinizin birden mi? Bizi gözlettiğini sandıydım.»

Doğrusu buydu. Gözletmiştim. Ama adamlarım kesin, doğru dürüst bir haber getirmemişlerdi. Getirdikleri haberleri ucu ucuna eklemiş, boşlukları kendimce doldurmuştum. Yıldıznameden fal bakan falcıların el yordamında çıkarmıştım çıkaracağımı. Dursun Fakih'e haber veren de bendim; başlangıçta Dursun Fakih'i kışkırtmıştım. Bunları böylece anlattım Ece Halil'in kuşkusuna, Gazi Fazıl'ın sessiz dinleyişine. Sözlerimi bitirince ağız açmadılar bir süre.

Gazi Fazıl: «Öyleydi de neden kıyıdan ayrılırken orda kalanın Dursun Fakih olduğunu söyleyemedin hemen?» diye sordu; «Bilmeyen bir hal vardı üstünde.»

Yalanım yüzüme vurulmuş gibi sustum. «Sala yetişememenin kuşkusundaydım.» dedim çaresizlikle; «Sala binince de içim içime sığmadı. Ondandır. »

İnandılar mı inanmadılar mı bilmiyorum.

Sal, Çimpe Burnunu doğrulamıştı.

Ay, bildiğimiz yuvarlaklığında küçülmüş, ilk doğuşun kızarıklığını atıp ağarmış, eli yüzü belli, aydınlanmıştı. Yunuslar da öteki küçük balıklar da hayli ötelerde oynaşıyordu. Denizin üstü pul puldu; ayın dinlenmişli-

ğini sindiriyordu. Bir aksilik olmazsa, Urumeli kıyılarına rahat varacaktık.

Birdenbire korktum.

Geldiğimiz deniz, geldiğimiz Anadolu kıyıları ne kadar dinlenmiş, ne kadar ay ışığını sindirmek isteyen pul pul, sisli bir uykuda ise Urumeli kıyıları da o kadar tedirgin bir kabarmadaydı. Sanki sırtını kabartıp kamburlaşmış bir deniz canavarı, susamış ağzını denize doğru açmıştı. Kuyruğu kim bilir nerelere, nerelere uzanıyordu. Ağzından kurtulalım derken kuyruğuna basacağız sandım; kuyruğuna basmayalım derken ağzına düşebilecek gibiydik.

O sırada Gazi Fazıl: «Bir de kayık bulabilsek.» dedi «Dönerken rahat dönerdik, bulabilir miyiz Halil, yoksa vakit mi geçer?»

«Dördümüz sığmayız kayığa.» dedi Ece Halil; «Sığsak bile bulacağımızı sanmam.»

«Beni saymayın.» dedim; «Ben dönmeyeceğim!»

İkisi birden: «Neden?» diye sordular: «Tek başına?»

Ece Halil: «Eskiden olsaydı endişe etmezdim.» dedi; «Bilmediğin, tanımadığın bir yerde. Genç değilsin artık!»

Sözünü kestim; artık ben de saldaydım, canlıydım, korkabiliyordum: «Tek başıma oluşum daha iyi.» dedim; «Tek başıma olursam canavar benden kuşkulanmaz, yüreğine girmem kolaylaşır.»

Gazi Fazıl, ne zamandan beri hissetmediğim ufacık sesini ortaya çıkardı: «Ne canavarıdır bu hay Babam?»

«Urumeli canavarı.» dedim düşünmeden.

Birbirlerine baktılar. Gazi Fazıl, ay ışığında çok iyi seçebildim, gülümsedi. Ece Halil suratını astı.

«Biz gelmeden önce Anadolu için de böyle demişler midir acep? Anadolu için de canavar demişler midir?»

diye mırıldandı Gazi Fazıl; «He mi? Biz gelmeden önce, Anadolu'ya Urumeli deniyordu da.»

Salı sallayacak bir hızda ayağa kalktı Ece Halil; kalkarken küreği de sudan almış, Gazi Fazıl'a uzatmıştı:

«Küreği al Fazıl; koya giriyoruz! Gözünü aç, bir kaya başı sivrilip çıkar sudan, buralar da Anadolu kıyısına benzer.»

Dikelip süzdü iyice yaklaştığımız kıyıyı. Alnını sildi eliyle; belli etmedi ama «Oh.» çekti yüreğinden herhal. İçimde ezik bir korku süzülüyordu; az önceki korkum tortulanıyordu. Gözlerim, Ece Halil'in yüzündeydi.

Ece Halil'in yüzü sakindi. Bana dönmeden:

«Canavarının ağzına süzülmekteyiz Babam.» dedi; «Dua et de hepimizi birden yutmasın.»

Eğleniyor muydu yoksa gerçekten kuşkuda mıydı bilemedim.

Gözlerimi Çimpe Burnuna diktim, ne uysal ne yaban. Ama görünmez alevlerini püskürtmeğe hazır bir canavarın kımıldayan göz kapaklarını hissettim bir daha.

Sal, Çimpe Burnunun koyundaydı.

Yüreğim Tanrı'ya sığındı ürpererek.

ÜÇÜNCÜ PROTEZ

Taş kıran, harç taşıyan, kurşun eriten, tuğla dizen, arşın çeken yüzlerce işçi arı kovanına girip, çıkan arılardan farksızdı. Ter, toz, güneş incecikten; işçilerin üstüne üstüne inip kalkıyordu. Su dağıtan çocuklar, kimi kırbalarını sırtlamış, kimi testisi omzunda ordan oraya koşuşuyordu. Harç yoğuran işçilerin arasından, kuş cıvıltılarına özenmiş yaşlıca bir ses, durup dururken:

«Haay Hak!» deyip bir an bekledi. Çalışanlarda bir tuhaf duraksama oldu; sanki gülümsemeğe hazırlandı duraksama, sağı solu yokladı; sonra, sese doğru yöneldiler, sesi, geniş bir halkada çevrelediler. «Haay Hak!» diyen kuş cıvıltılarına özenmiş yaşlı ses, çevresinde halkalananları daha bir çekmek için olmalı:

«Yar bana bir eğlence medet, aman bana bir eğlence medet!» çağırdı. Çevresindeki halka daralıyordu. Hissettirmeden gırtlağını temizledi, konuşmağa hazırladı, sesi ayarda tutmak için yokladı.

«Hadi ha, ne durdun, hadi ha, konuşacak mısın konuşturalım mı? Konuşmazsan taşlayalım mı, konuşturmağa başlayalım mı?» sesleri, çevresindeki halkadan mırın kırın çıktı önce, sonra bir ağız oldu, tepindi.

Yan gözle süzdü çevresindeki halkayı; gözleri, üveyik sekişinde kayı kayıveriyordu ama ihtiyar caydı. Uzun sivri çenesinde ucu kıvrık sivri bir sakal hoplayıp

uçacak, bir daha konacak saksağan kuyruğu cinsinden uçarı kıpırdanışlardaydı. Beli kamburcana yahut öyle görünmek için kamburcanalaşmıştı. Türkistan diliminde bölünmüş, alnı açık bırakan arkaya kaykılmış bir börk, adamın tek süsüydü; öteki işçilerden ayrıcalığını gösteriyordu:

«Haay Hak!» dedi bir daha; bu sefer beklemedi: «Mertlerin merdi insan, yüreğimin derdi insan; şimdi beni dinleyin burada hazır olan. İşbu cami inşaatı uzadı deyu öfkelenir Sultan Orhan. Amma iş iş diye kaçınmayalım laftan. Lafın çoğu yalan azı hem bağ hemi bostan misalidir vardır elbet anlayan. Besmelemiz dilimizde, ayağımız ayrılmaz yoldan ve dahi bununçün bağışlar bizi Sultan Orhan. Laindir, dinsizdir, münafıktır şeytan. Şeytanın dinsizliğine, Rahman'ın birliğine, bizi dinleyen dostların sağlığına huu diyerek ya Hazret-i Yezdan!» sözlerinin ardından secdeye vardı, yer öptü. Ayağa kalktı. Gırtlağında ayarlanmış, titremesi hep kuş cıvıltısında:

«Aah ah!» dedi yüreğinden yana yakıla: «Şu Sultan Orhan'ın cami inşaatında çalışmanın yorgunluğuna varanların arasında, şu Bursa'nın tekfur kokusundan arınmış havasını duyanların ortasında biri çıksa da gelip karşıma yüreğim yüreğine eş, dilim diline yoldaş dese; ben söylesem o dinlese, o söylese ben dinlesem; tatlı acı laflar etsek, ipe sapa gelmez sözler söylesek de dinleyenler yorgunluk alsa ve hemi de bir mana bulsa, bulsa heyyy diyelim iş ne imiş, işimizi Mevla'm nasıl rast getirmiş.»

Sözünü daha bitirirken, taş yığınlarının arkasından, kırılmış küplerden dağılan kaba cevizler misali tıkırdayan bir ses cevap verdi ortaya çıkmadan:

«Aman aman bu bizim Hacivat'ın sesi; deli midir, aklını mı yitirmiş?»

Hacivat, sesin geldiği taş yığınına doğru dönüp baktı. Bakarken de, iki elini yumruk yapıp, sakalının altından üstü üste tuttu, kamburcasına belini daha bir kamburlaştırdı, ne olur ne olmaz gibilerden, sesin ardından gelecek olana hazırlandı. Taş yığınının ardından, aşağı yukarı Hacivat'ı andıran, ama Hacivat'tan az daha genç, az daha yorgun biri çıktı. Börkü yine Türkistan diliminde ama hamam tası yayvanlığındaydı; sakalı toparlaktı, çemberimsi; çenesinin altında dolgun bir ay çizmişti; bir omuzu dikçe kabarık, sırtı düzdü. Sol eliyle sakalını tutmuştu, sağ eli dirseğinden bükülüydü; sakalını tutan elinin altında kuş kuyruğunda sağa sola oynuyordu:

«Vay vay vay!» dedi ortaya çıkarken; «Hacivat yine Medine dilenciliğine başlamış vay. Amanın yandı bunca iş. Sultan Orhan duymasın.»

«Vay Karagözüm nerden çıkmışsın, hoş gelmişsin iki gözüm merhaba.»

«Sen de hoş gelmişsin suda pişmiş balkabağı.»

«Aman Karagözüm beni gelir gelmez haşlamanın ne yeri var?»

«Haşlamıyorum, senin haşlanacak yerin mi kalmış behey katır tırnağı, başlıyorum yeni başlıyorum.»

«Pekey öyle olsun diyelim, böyle başlamanın esbabı mucibesi?»

«Hangi baş imamın cübbesi? Daha cami tamamlanmadı. Sen böyle milleti başına toplarsan bu gidişle ne caminin biteceği var ne de baş imamın giyeceği cübbesi.»

«Karagözüm şimdi cübbeden söz eden mi var? Hala adam olamamışsın lafı tersinden anlıyorsun. Bir zamanlar tekfur Tatarıydın, zahir bunun için koğdular?»

«Tahir'i kalın sicimle mi boğdular?»

«Tahir değil zahir zahir. Sen hiç mürekkep yalama-

dın mı ömründe?»

«Yalamaz olur muyum Hacivat. Hem de bu sabah yaladım. İşe gelirken, sakanın merkebi çeşmede su içiyordu. Bakınca gözlerini senin gözlerine benzettim. Özlediğimden olacak seni deyip merkebin gözlerini yaladım.»

«Hay Allah müstehakını versin. Anlaşıldı, sana nasıl konuşulması gerektiğini öğreteyim bari.»

«Eh, öğret de gözüm açılsın; bir gün gelir kuyunu kazarım.»

«Böyle her soruya cevap verirsen olmaz.»

«Ya ne yapacağım?»

«Olur diyeceksin. Hay hay efendim diyeceksin, münasiptir efendim diyeceksin, buyurduğunuz gibidir diyeceksin.»

«Ha anladım sen beni kâtip yapmak istiyorsun Kadılık Evine; Dursun Fakih'in kuyusunu kazdırmak istiyorsun.»

«Canım şimdi Dursun Fakih'ten laf eden mi oldu?»

«Ohoo. Dursun Fakih'ten laf etmeyen mi var ki. Dursun Fakih'in kuyusunu kazan kazana.»

«Bak yine nerelere gittin!»

«Hacivat? Vah karındaşım benim, vah bunca yılın yoldaşı olanım, gözlerine perde mi indi birden, vah kör mü oldun?»

«Karagöz bunu da nerden çıkardın?»

«Nerelere gittin demedin mi? Karşındayım da görmüyorsun he mi? Vah, vah ki vah, amanın vah.»

«Bırak döğünmeyi şimdi. Bir soru soran oldu mu, öyledir efendim diyecektin hani?»

«Diyemem!»

«Neden diyemezmişsin?»

«Öylen geçeli çok oldu da ondan. İkindi oluyor he-

men hemen.»

Sözün burasında, Karagöz'le Hacivat'ın çevresini saran işçilerde saygılı bir kaynaşma başladı. Bağıra çağıra gülenler susmuştu. Dağılıp dağılmamak arasında ikircikli, şaşkın fakat saygılı bir ikirciklenme ve şaşkınlıkta bocalayan bir kıpırdanmaydılar. Hacivat'ın gözünden kaçmadı. Karagöz'ü de gözden ayırmadan çevresini süzüp fısıldadı: «Bozuntuya verme Karagöz.» dedi; «Orhan Bey gelmiş; yüzü de pek hayrımıza değil; lafı çeviriyorum çizgiden çıkma sakın.» Ardından da yüksek sesle:

«Yaa demek böyle Karagöz; sen bunca iş dururken, bu cami böyle daha temeldeyken taş taşımaz işi durdurursun ha?» deyip lafı attı Karagöz'e.

Çevrelerini saran halkada çıt çıkmıyordu. Orhan Bey, yanında Cendereli Halil olduğu halde en önde gelip durmuş, gözlerini Karagöz'le Hacivat'a dikmişti. Karagöz, bir göz süzümünde görebildiği Orhan Bey'in yüzünü hayra yoramadı. Yüreğine birden bir köz ateş düştü; boğazı urgan sıyrıklarında yandı. Sesinde kaba cevizlerin en kofu takır tukur döndü:

«Kaç kişi kudurmuş dedin?» diye sordu. İşi sağırlığa vurmuş gibi baktı.

«Hay senin bu kulağın da ne soyha kulaktır Karagöz? Kuduran yok işi neden durdurdun dedim?»

«Çadır mı kurdurmuşum? Çadır bulamadım çergi kurdurdum. Orhan Bey'in cimriliği üstünde bugünlerde.»

Hacivat tokatı yapıştırdı:

«Hay dilin tutula, öteki kulağın da sağır ola.»

«Olur efendim; münasiptir efendim, âmin efendim.»

«Eyi ama ben sana dua etmedim, beddua ettim.»

«Sağ olasın efendim, Tanrı ömrünü uzun etsin, ikindiye kalmasın öğleye olsun efendim.»

«Eyi ama şimdi de sen bana beddua ediyorsun herhal. Sen ne dediğini biliyor musun?»

«Eyi ediyorum efendim, öyle diyorum efendim.»

«Sen eyice sağır olmuşsun yazık.»

«Nerde o kazık aman bana göster, lazım olacak Hacivatım.»

«Neyine lazım olacak Karagöz? Kazıkla ne alışverişin olur?»

«Hele şöyle kocamanından bulursan değme keyfime, götürüp Bey Evinin avlusuna dikerim.»

«Aman o nasıl söz Orhan Beyimizin ne kötülüğünü gördün çingene?»

«Kimse Orhan Bey'in bir kötülüğünü görmemiştir amma velakin kimi omuzlayıp dağdan çınar getirir diker Bey avlusuna kimi de kazık. Çınara baktı mı Orhan Bey Geyikli Baba gibileri düşünür kazığa baktı mı da Pir Cabbarın Alisi gibilerini düşünür.»

«Vah Karagözüm sen sağır değil aynı zamanda ifade-i meram yoksulusun da.»

«Doğru dedin ben sağırım ama Konya'da fareli Meram Suyunda yunmuşum, Pir Cabbarın Alisini ordan bilirim.»

«Dolanıp durduğuna bakılırsa dilinin altında bir şey var senin; dilinin altındakini çıkar da görelim.»

Karagöz, arsız arsız dilini uzatıp sarkıttı:

«Altını bırak üstüne bak; üstü neyse altı da odur.»

«Aman Karagözüm bu dil ne dili böyle?»

«Eşşek dili, eşşek! Alıştığın dili görünce nasıl da hayran hayran bakarsın?»

«Ama bu dilin üstünde bir şey göremedim ben.»

«Fazla karıştırma altında kalırsın; dil bu Hacivatım ağırdır, altından kalkamazsın sonra; Dursun Fakih gibi bir Kadıyı devirdikten kelli sen tüy gibi uçarsın.»

«Ha şimdi anladım; dilinin altındaki Dursun Fakih.»

«Çok şükür anlamaklığına. Eyi bakarsan bu eşşek dilin üstünde de Pir Cabbarın Alisini görürsün.»

Gülen olmadı. Başka zaman olsa kas kas gülecek olan işçiler yapı duvarının taşlarına dönmüştü.

Yine göz altından süzdü çevresini Hacivat; Orhan Bey'in öfkelenmiş yüzünü; Cendereli Halil'in morarmış gözlerini gördü. Oyun tam da sarmıştı; Karagöz'ü hiç bu kadar açılmış bu kadar yatkın görmemişti. Ama oyunun sonu kötüye varacağa benziyordu. Şaplağı yapıştırdı Karagöz'e:

«Tutmasını bilemezsen boynuna dolanır bu dil, al çabuk içeriye.»

Karagöz çizgiyi tutturmuştu bir kere, kolay bırakacak gibi değildi:

«Alamam.» dedi; «Alırsam seninki dışarda kalır. İki dilden birisi susup öteki konuşursa dünya batar, Sultan da yıkılır kul da.»

«Al denildi mi alınır, ver denildi mi verilir denildiydi sana neden uymazsın?»

«Ver öyleyse on akçe bana.»

«O niye o?»

«Hani ver denildi mi verilecekti ya Hacivatım, soru sormaca yoktu ya?»

«Ha o laf mı? O laf bana göre değil, benim için söylenmemiş.»

«Demek lafın ucu sana dokundu mu kötü? Orhan Beyimiz de böyle düşündüğünden herhal Dursun Fakih okkanın altında kalıyor. Amanın şu dünyaya bak hele sen.»

Hacivat yavaşça fısıldadı: «Orhan Bey lafını bırak oyunu da topla işin sonu kötü.» dedi çabucak; yüksek sesle de şaplağı yapıştırmağı ihmal etmeden:

«Dilin hala dışarıda, yutsana bre soyha!»

Karagöz dilini yutuyormuş gibi yaptı; boğazında kalmışçasına yutkundu; boğuluyormuş gibi:

«Aman Hacivatım.» dedi; «Dilimi yuttum ama Pir Cabbarın Alisi dışarda kaldı, bir işe yaramadı. Varayım gideyim şu çergime bakayım suyu gelmiş mi?»

Bu sefer de Hacivat bırakmadı: «Bre nabekâr çergiye su geldiği nerde görülmüştür?» diye payladı.

Karagöz de: «Ya hamamsız cami inşaatına başlanıldığı nerde görülmüş?» dedi. «Şurdaki işçinin arasında bekârı var evlisi var. Bir iştir olur, gusül gerekirse ne yapar bu adamlar? Cami inşaatıdır bu, abdestsiz taşa el atıp da getirilirse, cami duvarı da bu taşla örülürse sonu ne olur düşünsene a Hacivat?»

«Ha şimdi sen bunca laf dolandırmakla Orhan Beyimize bu hamam işini mi duyurmak istiyordun?»

«Ya sen ne sandıydın akıllı geçinen okumuş yazmış cühelam?»

«Amma bunun da bir yolu yordamı vardır. İşi durdurup bunca işçiyi başına toplayacağına varıp Orhan Beyimizin katına çıksaydın, elini öpüp bağışlanmanı dileseydin. Orhan Beyimizin kapısının yoksula da işçiye de ardına kadar açık olduğunu bilmeyen mi var? Orhan Beyimizin çocuğu bile karşısına alıp dinlediğini bilmez misin?»

«Ah Hacivatım bilmez miyim? Bilmez olur muyum? Gelgelelim çoluğu çocuğu dinleyince de iş ayağa düşer. Ne diyordum? Bu sabah uyandım ki bir düş görmüşüm, aklımdan gitmez, olduğu gibi gözümün önünde. Güya bir işçi, bu Orhan Beyimizin Bursa'yı din iman sahibi kılmak için yaptırdığı bu cami inşaatında çalışıyormuş amma bir taşı alıp omuzluyor, götürüp ustaya teslim edeceği yerde aldığı yere geri getiriyormuş, ben de bunu görü-

yormuşum. Derken adamın bu hali yedi sekiz kere tekrarlaması üzerine varıp yanına gidiyor, yakasına yapışıyor, yaptığı kötü işin hesabını soruyorum; böyle böyle akşam edip gündeliğini almanın haram olduğunu söylüyorum. O da bana, biliyorum ama ne yapayım onun orasını Orhan Bey düşünsün diyor; benim gusül abdesti almam gerek; yoksulum, imkân bulamadım, gündeliğimden olmayayım diye koşup geldim ama böyle kirliyken elim varıp da caminin duvarına örülecek taşı koyamıyorum; hâlbuki şurda bir hamam olsaydı bu günaha girmezdim cevabını veriyor. Şimdi bu işçiye kızabilir misin sen Hacivat? Ben kızamam. Kızamadığım için de bu işi Orhan Beyimize duyurayım dedim. Bey Evine varmak için çıktım sabah sabah. Dinliyor musun beni Hacivat?»

«Dinlemez olur muyum kulağım sende.»

«Aman sende kalsın, benim eşşek kulaklarıyla başım hoş değildir.»

«Karagöz ileri gittin, benim kulaklarıma hakaret ediyorsun.»

«Ya sen benim dilime eşşek dili derken ne halt ediyordun? Attığın taş dönüp kafanı yararsa ağlamamalısın. Neyse ben yoluma devam edeyim. Derken efendim Bey Evine varacağım sırada bizim Tuzsuz Bekir annacıma çıktı, herif akşamdan kalma; aman Karagöz ciğerim yanıyor, hele gel şu şerbetçiye girelim de birer tas şerbet içelim sana bir çift lafım var dedi, beni yolumdan çevirip şerbetçiye soktu.»

«Aman girme Karagöz.»

«Girdim bir kere. Şerbetleri içtik. Tuzsuz Bekir; hele az bekle şimdi gelirim ben, deyip çıktı. Ben Tuzsuz Bekir'i beklerken baktım köşedeki sekide üç Tacik suratlı derviş; kafaları kazınmış, sakal lüle lüle göğüse

inmiş, gözler sürmelice. Sıkıntıdan konuşmalarına kulak verip dinledim: Efendim bir Zöhre Kadın varmış, kimi kimsesi yokmuş; Kadıdır deyip Dursun Fakih'in evine sığınmış.»

Hacivat gözlerini belertip: «Yine mi Dursun Fakih?» dedi tersleyerek.

Karagöz oralı bile olmadan: «Yine Dursun Fakih» dedi; «İş yumuşak tutulursa sabah akşam üç öğün Dursun Fakih yenir bu ülkede bundan böyle Hacivatım, gözlerini boşuna belertme. Güya Dursun Fakih, nur topu gibi bir huri olan Zöhre Kadın'ı kimsesiz deyip evine almış, fırsat bu fırsat deyip nikâhsızından al gülüm ver gülüm diyesiymiş. Bunu duyunca yanlarına sokulup oturdum. Sustular. Her birine birer şerbet ısmarlayıp laflarının sonunu...»

«Karagöz paran var mı paran?»

«Borç isteyeceksen yağma yok; sizin gibi okumuş kısmı aldığını vermez, gözü yoksulun kesesindedir.»

«Canım senden borç isteyen yok. Heriflere şerbet ısmarladın. Paran var mıydı diye sordum.»

«Ah Hacivat sorma; onun orasını sonra akıl ettim. Herifler şerbetleri içtiler. Üstüne birer şerbet daha içtiler. Sonra da Dursun Fakih'in nerdeyse Orhan Bey'in ortağı olduğunu söylediler. Kalkıp gittiler. Şerbetçinin gözü bende kaldı. Akçe dersen bende yok; semtimize uğramaz. Ne yapayım ne edeyim derken vakit geçirmeğe başladım. Şerbetçi Türkmen olsa derdimi anlatacağım ama Bursa'nın tekfurlusu adımız üstelik. Orhan Bey'in, milleti şimdiden haraca kesmeğe başladılara çıkacak; gözünü de benden ayırmıyor kefere. İkindi oldu, akşam oldu, ortalık karardı.»

«Tabi Tuzsuz Bekir görünürde yok.»

«Görünürü bırak, görünmezde de yok. Bir ara şer-

betçi ortalığı süpürmeğe başladı. Süprüntüyü de dışarı dökmek için çıkınca fırsat bu fırsat deyip sekinin altına girip saklandım.»

«Oh neyse kurtuldun hadi.»

«Ne kurtulması. Herif kaçtığımı sandı küfür etti. Kapıyı kapatıp üstümden kilitledi. Peykeleri de çekip kilitledi. Sabahaca orada bekledim. Derken sabah oldu. Baktım kapı kurcalanıyor. Bekledim, açıldı. Gelen şerbetçiydi. Herifi görür görmez korkudan koşup şerbet küpünün içine dar attım kendimi.»

«Eyvah, küpteki şerbet de murdar oldu desene.»

«Sen düşseydin belki ama ben düşünce minder oldu. Oturup bekledim. Az sonra Tuzsuz Bekir geldi içeri. Sesinden anladım, yine akşamdan kalmış. Şerbet istedi. Şerbetçi de küpe maşrapayı daldırınca ben bu sefer maşrapaya girdim oradan da aşağıya. Tuzsuz Bekir'in boğazından geçerken öcümü aldım. Sarhoşun gırtlağına bir oturuş oturdum ki sorma, böğürdü acısından. Derken kalktı; ben şerbet olmuş Tuzsuz Bekir'in karnındayım, tepip duruyorum. Sokakta bir süre böylece gezdirdi beni. Derken efendim bir turşucu gördü, bir maşrapa acılı turşu suyu içti üstüme, işte o zaman olanlar hem bana hem Tuzsuz Bekir'e oldu, herif fena halde sıkıştı, koştu doğru ayakyoluna.»

«Ha sen bunun için kokuyorsun deminden beri, burnum düştü tevekkeli.»

«Aman alma düştüyse, nasıl olsa burunlu da bir işe yaramıyordun.»

«İnsan arkadaşına böyle mi söyler Karagöz?»

«Lağıma düşenden korkulur, her şeyi söyler.»

«O zaman da kimse inanmaz.»

«İnanmasa Dursun Fakih için de söylenenlere inanılmazdı. Hacivatım sen ne sayıklıyorsun?»

«Ben sayıklamıyorum, sayıklayan sensin. Şu anlattığın uyduruk masalla kimseyi kandıramazsın.»

«Hacivat kusura bakma ama sen delisin. Okumuş yazmışsın aklın sıra ama halkın ne olduğunu bilmiyorsun. Halk susuz keçinin bir eşidir; bulutu gördü mü su der koşar, yeter ki bulutu göster sen bulutu. Benimki uyduruk da Pir Cabbarın Alisininki nedir ya? Şerbetçide dervişler temsilindeki dervişler Pir Cabbarın Alisinin dervişleridir; Konya'nın Meram Dergâhının. Açıldı mı gözlerin? Seni beni bırak Orhan Beyimizi bile inandırırlar.»

Bu sefer gerçekten silleyi vurdu Hacivat:

«Tez diz çöküp bağışlanmanı iste bre soyha, Orhan Beyimiz bizi dinler. Biz ise abuk sabuk konuşmaktayız, yuh ervahımıza.»

«Ne vuruyorsun böyle iki de bir Hacivat; yoksa sen de mi hep bir ben konuşayım başkalarına söz düşmesin diyenlerdensin? Ben böyle yerlerde yoğum; böyle sille tokat susturulur, senden başkasına konuşma hakkı verilmezse orada eşşekler anırır sadece, var sen eşşek anırtılan dinle gayrı bana gitmek düştü seni gidi ham hum şaralop okuryazar cühela, ne halin varsa gör!»

«Dur Karagöz seni susturmak için. Gidersen git bre. Sen gidince dünya yerinden oynamaz, beni de buraya kimse bağlamaz. Yıktın ortalığı eyledin viran, varayım gideyim sahibine haber vereyim heman. Sürç-i lisan etti isek affoluna, Karagöz de bir daha elime geçerse vay gele haline.»

Karagözün oyunu bağlayıp, taş yığınlarının ardına doğru çekileceği sırada Orhan Bey ayrılmıştı. Hacivat son sözlerini her zamankinden fazla bağırarak gittiğini gördüğü Orhan Bey'in duymasını isteyerek söylemişti.

Her oyundan sonra yüreğinde bir ezilme, göğüs kafesinde bir boşalmışlık duyardı; Karagöz'ün ardından gider, yanına oturur, birdenbire terleyen alnını sile sile, boşalmış gözlerle bakardı Karagöz'e. Karagöz'ün gözlerinde de bir boşalmışlık görür, yeniden doluncaya kadar her ikisi de sıkça nefes alarak bakışırlar, bir süre sonra Karagöz gülümsemeğe başlardı; ardından da Hacivat. Rahatı dinlenmiş, yaptıklarını beğenmiş bir gülümseme, her ikisini de keyiflendirinceye kadar böylece bakışırlardı. Bu sefer öyle olmadı. Hacivat, Karagöz'ün ardından gidecek gücü bulamadı kendinde. Pişmanlık yoktu içinde; görünür görünmez bir kuşku izi de hissetmiyordu. Ne var ki olduğu yerden ayrılamıyordu. Kırılmış bir gönlün acısı sızlıyordu gözlerinde; Orhan Bey'in gidişine, Orhan Bey'in ardından takılmış kalmış bakışları, o acının pörsümesindeydi.

Çevresindeki halkanın boşaldığını sezdi.

Bundan önceki oyunlarının sonunda da çevresindeki halka boşalırdı. Karagöz'le göz göze yorgunluk alış bakışmalarındayken, işlerine dönenlerin beğenen, öven; «Aşkolsun heriflere, oyun ki bu kadar olur!» diyen konuşmalarını; oyun içindeki söylenmiş bir taşlamayı kendilerine göre uydurup değiştirerek kullanmalarını haz içinde dinlerlerdi.

Ama bu sefer işlerine dönenler konuşmuyorlardı, gülüşmüyorlardı, birbirlerine laf atmıyorlardı; başları önlerinde düşünceliydiler, kimi isteksiz dönüyordu işine. Yalnız biri; bir çelimsiz, yoksulluğu çelimsizliğinde belli bir işçi yanına çekine çekine yanaşmıştı, çekine çekine:

«Karagöz ağamın söz ettiği abdestsiz herif benim.» demişti; «Karagöz ağam niye beni söz temsili etti?» demişti. Susmuştu. Çelimsiz, çekine çekine beklemişti.

Hacivat'ın gözlerindeki gönlü kırık acımışlık hâlâ giden Orhan Bey'in gidişine dalmıştı; yolun kıyısında atına binen Orhan Bey'le birlikte at biniyordu; «Sürç-i lisan eyledikse affoluna.» dedi sayıklar gibi Hacivat.

Çelimsiz işçi kendisi için söylendi sandı: «Ne haddimiz ağam.» dedi ezile büzüle.

OĞUL

At binen Orhan Bey, ardında Cendereli Halil olduğu halde sürdü gitti. Ağzını açıp bir kelime olsun söylemedi. Cendereli Halil de soramadı; Orhan Bey'in gönlünün kırıldığını anladığı halde soramadı, düzeltici bir laf bulup söyleyemedi. Orhan Bey'in gönlü kırıldı mı, bu yaşta bile maviş bakan gözleri kırpışırdı, saklanırdı; sağa sola bakmaz, kendine kapanırdı. Cendereli Halil, Orhan Bey'in böyle hallerinin, en çok savaşsız günlerde Orhan Bey'i sıkça yorduğunu bilirdi.

«Gönül adamı.» diye söylendi içinden; «Savaş adamı değil gönül adamı aslında. Savaşa başka bir Orhan Bey gidiyor sanki...» Cami inşaatına o gün Orhan Bey'i götürdüğüne de götüreceğine de pişman olmuştu.

Orhan Bey, Bey Evine gelip de attan ininceye kadar ağız açmadı. Başka zaman olsa, yol üstü tekkelere yahut meslek pirlerine uğrar; hiç olmazsa ya yolunu kesen bir dul kadınla yahut önüne çıkıp atını durduran bir kimsesiz ihtiyarla durup konuşurdu. Hiç bir şey yapmasa bile yol boyu Cendereli Halil'le Bursa'nın geleceğinden, Nilüfer Çayının üstüne Nilüfer Hatun'un yaptırmağa başladığı köprünün iki yanındaki geniş topraklara diktireceği çınarlardan falan söz açardı. Bunların da hiçbirini yapmamıştı. Bey Evinin önünde attan ince, Cendereli Halil'in yüzüne bir an maviş gözlerini kırpmadan baktı. Ne

düşündüyse o an, ne düşünüp de karar verdiyse, kararlı bir halde başını salladı farkında olmayarak:

«Eyi, öyle olsun.»» dedi; «Pekey! Şimdi, Süleyman oğlum gelmiştir herhal, hatırını soralım hele.» dedi. Koşup gelen bir at uşağına dizginleri bırakırken Cendereli Kara Halil'e: «Sen de karındaşıma haber sal.» dedi; «Gelsin; Alaeddin'i göreyim. İnşaata da adam sal!»

Cendereli Kara Halil, buyruğun sonunu bekledi. Kötü, istemeyeceği bir buyruğun geleceğini hisseden yüreği yerinde burkuldu.

Orhan Bey: «Karagöz ve Hacivat denilen kişileri tutsunlar, zindana kapasınlar!»

Cendereli Kara Halil, yol boyu böyle bir buyruk alırım korkusunda olduğunu sezinledi. Korktuğu başına gelmişti; üstelik «Neden?» de diyemezdi. Bütün yol boyu bu nedeni nasıl söylemek gerektiğini hesaplamıştı oysa. Soramıyordu; sorarsa Orhan Bey'i zedeleyeceğinden korkuyordu. Buyruğu veren Orhan Bey, şu sıra öyle bir üzüm salkımıydı ki. Allah'tan üzüm salkımındaki taneler kendiliğinden döküldü:

«Söyledikleri, konuştukları; bana duyurulması gerekenleri bana duyurdukları için değil. Cami bir an önce bitmeli, o cami bitip başkaları başlamalı; hastalar için, yolcular için, kimsesizler için, okuyacak çocuklar için yapılacak çok binamız var, Bursa'yı dolu almadık; işçi oyunla eğlenir, oyun seyretmekle vakit geçirirse Bursa boş kalır. Cami yapılıp bitince Karagöz'le Hacivat'ı da düşünürüz.»

Cendereli Halil, sonradan kendinin de şaştığı bir yüreklenme ile: «Orhan Beyim ya halk, Karagözle Hacivat'ı konuşturmamak için zindana attılar derse?» dedi.

Orhan Bey'in gözleri de yüzü de değişmedi: «Halk her zaman üç yaşında bir çocuktur.» dedi; «Kendinden

başkasını ne ister ne düşünür; ağlarsa ağlaması, gülerse gülmesi kendisi içindir. Anası atası için ağlayan çocuk gördün mü hiç sen? Ama ana da ata da çocuğu için ağlar, çocuğu için düşünür. Dursun Fakih için söylenenlerin yalan olduğunu bilmiyor mu halk dediğin? Biliyor; ama yalanın sarhoşluğu daha çok tat veriyor, öyle ki Dursun Fakih'in başı için beni bile zorluyor.»

Cendereli Kara Halil başını önüne eğdi.

Orhan Bey: «Ağabeyim Alaeddin Bey'le sen de gelesin!» buyurdu; «Bazen çocuğun ağzına bir parmak bal çalmak gerekir susturmak için, balı konuşalım. Geyikli Babamıza da bir desti şarap gönder, babamız şarap sevenlerdendir, unutmayasın!»

Cendereli Halil'den cevap beklemeden Bey Evinin avlusuna girdi. Merdivenleri doğrulamışken yönünü değiştirip, Geyikli Baba'nın diktiği çınarın yanına vardı. Çınar, dal budak salmıştı. Göğdesi açık yeşilden kavrulmuş nohut karasına renklenmiş kabuk soyuyordu. Göğdeyi tutup salladı; çınar, toprağa, sarsılmamacasına kök salmıştı, sağlamdı. Bırakıp sallamayı, göğdeyi okşamağa başladı. «Hey gidi Osman Bey.» diye söylendi usul usul; «Aziz Babam; toprağın kutlu olsun, gölgeni üstümden eksik etme!» Elleri, çınarın göğdesini incitmemek için daha bir yumuşamıştı sanki. Çınarı değil, henüz sıcaklığını yitirmemiş bir yüzün sakalını okşuyordu. «Sen de olsan zindana atar mıydın? Dursun Fakih gibi bir Kadıyı sen de olsan gözden çıkarır mıydın? Çocuğu susturmam gerek, şimdilik susturmam gerek!»

Çınarın yaprakları hışırdadı; ince bir esinti, ikindi kabarmasında gelip geçmişti. «Pekala.» diyerek bıraktı çınarın göğdesini; sanki cevap almıştı az önceki sorularına, sanki aldığı cevaptan hoşnut olmamıştı. «Oğlum Süleymanım böyle sorular sormamalı.» diye mırıldandı.

«Hiç değilse o böyle sorularla üzülmemeli. Beyin içlenmesi göğnümüş armuda benziyor, tatsız. Süleyman'a, arınmış bir toprak bırakmalıyım.»

Tahta merdivenleri çıkarken Süleyman'dan başka bir şey düşünmüyordu artık. Sundurmanın sahanlığından bir önceki basamak gıcırdadı, nedense ona basıp biraz durmak hoşuna giderdi. Bu sefer gıcırdamasın diye ayağını hesaplı kaldırıp attı adımını; ama ağırlığını adımına verince basamak yine gıcırdadı. Bir tuhaf gülümsedi. Çınardan ayrılırken hoşnut ayrılmadığını sezdiği yüreği konuştu sessizden sanki: «Eski eskidir.» dedi; «Çekemeyeceği yükün altında gıcırdar işte. Ne kadar sakınırsan sakın. Sesi de böyledir. Kimini korkutur kimine hoş gelir.» O gün ilk defa Orhan Bey, gıcırdayan eski basamağın sesinden hem huylandığını hem hoşlandığını anladı. Sundurmaya: «Garip!» diye söylenerek girdi; «Garip ki garip bir gün. Süleyman da benim duyduğumu duyacak. Ne yaparsam yapayım duyacak. Ben, Süleyman'a göre eski olacağım!»

Ama Süleyman Bey'i görünce başka hiç bir şey düşünmez oldu. Yüzüne, çok hafif çatılmış duran kaşlarına, çok hafif çatılmış duran kaşlarının altından serin yaz sabahlarının sevecenliğinde coşkulu bakan gözlerine daldı. Çok hafif çatık duran kaşlarının orta yerinde kiraz çiçeklerinin pembeliğinde bir ufacık kabarma hep böyle, bir başka çiçekten uçup da oraya konmuş gibi dururdu; yeniden uçmağa hazır dururdu. Bunu, Orhan Bey, Süleymanını ilk kucağına aldığında fark etmişti; yalnız kaldıklarında karısı, Nilüfer Hatunu:

«Beyim; yavrunun alnına baktın mı beyim?» demişti güzel, sevilmiş hemi de sevmiş kadınların utangaçlığında; «Ben seni Beyim, ilk gördüğümde de, Çakır Pınar'dan beni kaçırdığın gün yakından bakınca alnında bir

gül domurcuğu kabarmış sandıydım, öyle gördüydüm Beyim. O domurcuk uçup konmuş oğlumuzun alnına. Kutlu olsun!» demişti.

Orhan Bey Süleymanını o ilk kucağına aldığında Nilüfer Hatunundan bir yumak saç, bir bakış, bir gülücük alıp kucakladığını sanmıştı; Süleyman'ı öyle sevmişti. O gün bu gün, Süleyman Nilüfer Hatun'du biraz yahut birçok; o gün bu gün Nilüfer Hatun Süleyman Bey'di biraz yahut birçok. Şimdi, Süleyman Bey enine boyuna omuzlarından sağlam, Bey dayanaklı bacaklarına kadar gelişip yiğitleşmişken de Orhan Bey için Nilüfer Hatun'du.

«Hoş gelmişsin oğul!» dedi yüreğinden kopan çırpınan bir özlemi bastırmakta güçlük çekerek: «Epeydir görmedik, özledik. Anan Nilüfer Hatuna uğradın mı?»

Süleyman Bey de Orhan Bey'den farklı değildi. Diz çöküp selam verdi, kalktı, babasının elini öptü, bırakmak istemedi tuttuğu eli.

Orhan Bey de bırakmak istemiyordu aslında. Oğlunun elini, parmaklarını ayrı ayrı yokladı, Süleyman Bey'in sağ elinin bükülmeyen orta parmağını, orta parmağın boğumundaki katı, morumsu şişi elledi: «Yay çekmede zorluk veriyor mu hala?» diye sordu. Sesi üzüntülüydü.

Süleyman Bey: «Alıştım sayılır.» dedi. «Ama kılıç tutarken zor oluyor; dalıp da bükmek istedim mi, damarı koparıyor gibi oluyor. Bu böyle kalacak artık, alışırım aziz babam.»

Orhan Bey, avluda, çınarın göğdesini okşadığı sırada: «Aziz Babam.» diye fısıldayışını hatırladı. Kendi sesiyle, söyleyişiyle Süleyman Bey'in söyleyişi ve sesi arasında hiçbir ayrıcalık bulamadı. Oğlunun, sakat parmağını gözleriyle okşadı. Sesi, öfke yükünü belli ederek:

«Bileyici Baba'ya güvenmemiz hata idi.» dedi; «Yaş-

landığını unuttuk. Son günlerdeki şaşkın ördekliğini unuttuk. Parmağını bir başkasına sardırsaydık oğul; hekimlerimiz vardı, neyse? Olacaktan kaçınılmıyor. Bileyicinin sardığı parmak bu kadar oluyormuş demek ki.»

«Bileyici Baba iyi olmasını istemiştir tabi.» dedi Süleyman Bey; «Orhan Bey'in oğlunun parmağına kıymaz o da.»

Güldü Orhan Bey, içten güldü: «Oğul, sadece Orhan Bey'in oğlu olduğun için sanma.» dedi; «Süleyman olarak da sana kıyamaz kimse, ben senin yaşındayken çevremde bu kadar sevenim yoktu. Vardıysa bile deden Osman Bey bunu bana, böyle benim söylediğim kadar rahat söylemek fırsatını bulamadı.»

Süleyman Bey, babasını kucaklamak için dayanılmaz bir kan kaynamasında yandı. Sıradan bir köylünün sıradan bir oğlu olmak için o an veremeyeceği zenginlik düşünemeyeceğini hisseti. Fakat mümkünü yoktu bunun, eğilip ikinci bir defa bile elini öpemezdi babasının, sarılıp o eli tutamazdı; Süleyman Beyliğine Orhan Bey'in oğlu oluşuna yakışmayacağını biliyordu. Sadece: «Bana çok değer veriyorsun aziz babam.» dedi; «Ben bu değer verişe layık olamazsam yanarım kahrımdan, dünyam da ahiretim de haram olur.»

«Tanrı seninledir oğul, gönlüm seninledir yanmaya ne gerek. Hemi böyle konuşmaların sırası değildir; otur hele. Ne var ne yoktur senin oralarda? Gelen haberler yarınımızın sağlam olacağını göstermekte, öyle görünüyor.»

Süleyman Bey, babasının oturmasını bekledi. Orhan Bey oturunca da onun ayak ucuna, iki diz üstü oturdu; ellerini dizlerinin üstüne koyup bekledi. Orhan Bey: «Rahatına, rahatına otur oğul şimdi. Biz bizeyiz.» dediyse de değiştirmedi oturuşunu. «Rahatım aziz babam;

katında bulunmak rahat etmektir bilirim.» dedi. Sonra: «Bizim oralardan haber buyurmuştun.» dedi; «Sen İzmit kuşatmasında olduğunca haberlerimiz gelip bulmuş olmalı. Ne var ki İzmit kuşatması yorucu olmuş diye duyduk, yoruculuğu da bellidir. Bu yüzden ola ki haberlerimiz yorgunluğunuz arasında gerektiğince gönlünüzü hoş etmemiş olabilir. Şöyle ki, Akça Koca Beyimiz Ak Yazı'dan vurdu gitti Karadeniz kıyısına çıktı, bilirsin. Buyruğun üzere şimdi o yörelere Kocaeli dedik, Akça Koca'nın buyruğuna verildi. Kocaeli'ne, doğudan, Konya ile Karaman Ellerinden gelen göçmenleri yerleştirdik, yerleştirmekte devamlıyız. Ak Yazı'nın batısını, İzmit'e kadar Konur Alp Beyimiz alıp topraklarımıza kattı. Marmara'nın bu yan kıyısında Karadeniz'e varan sivri bir kamamız var şimdi; sağlamından.»

«Yahşi.» dedi Orhan Bey; «Yahşi oğul, yahşi söyledin. Sağlam bir kama kesip, kanırıp, Bizans'ın sağdan şah damarını biçip attı ki hesabımız da buydu bizim. Akça Koca Bey'le Konur Alp Beyler büyük iş yaptılar, aşkolsun!»

«Kara Mürsel Beyimiz de aziz babam.» diyerek ekledi Süleyman Bey; «Kara Mürsel Bey de büyük iş yaptı. Marmara'nın İznik sırtlarına bakan sol yan kıyısı da Kara Mürsel'in sayesinde bize katıldı, bilirsin.»

Yaramaz bir çocuk gülüşünde beğenerek: «Pek öfkeli akınlarmış Mürsel'in akınları öyle mi?» diye sordu Orhan Bey; «Kasırga misali bir inip bir kalkmış koca Türkmen, inip kalktığı ilde Bizans'tan iz kalmamış derler. Bizans'ta kadınlar ağlayan çocuklarını, şimdi seni Kara Mürsel'e veririm ha, der korkuturlarmış, doğru mudur oğul?»

«Biz de duyduk aziz babam.» dedi Süleyman Bey; «Yerinde duyanlar var, onlardan işittik.»

«Sağlam çıktı atamdan kalan beyler oğul, sağlam çıktı.» dedi Orhan Bey bir garip gerinen fakat o nispette de bir garip yerinen sesle; «Güvenilir beyler bıraktı koca Osman Bey, üstüne söz söylenilemez cinsinden. Gelgelelim Beylerden gayrısı...» Sustu.

Süleyman Bey birden: «Dursun Fakih gibiler mi aziz babam?» diye sordu. Orhan Bey'in cevabını beklemeden de: «Dursun Fakih'i gözden düşürüp dedikodularının baskısında Kadılıktan attırırlarsa ikinci hedef Beylerden biri olur. Dursun Fakih'le adaleti zedeleyince, kolay zedeleyince sıra çeriye gelmez mi?»

Orhan Bey yarı doğruldu. Neden Dursun Fakih meselesinde oğlunun ne düşündüğünü sormamıştı şimdiyece? Canı sıkıldı. Cendereli Halil'le karındaşı Alaeddin Bey'in düşüncesiyle yetinmeyip oğluna da sorabilirdi. «Aklıma gelmedi, aklıma gelmedi.» diye geçirdi içinden; «Çocuk saydık hep Süleyman'ı.» Göz altından oğluna bakıyordu; Süleyman Bey ne oturuşunu, ne önüne eğik başının duruşunu değiştirmişti: «Sen olsaydın, Dursun Fakih'i Bursa Kadısı yapar mıydın oğul?» diye sordu. Gönlü, gizliden, Süleyman Bey'in: «Yapmazdım.» demesini bekledi; böyle bir cevap alırsa rahatlayacağını hissetti.

Süleyman Bey dümdüz: «Yapardım.» dedi.

Orhan Bey'in, aksi cevap bekleyen gönlündeki yük ağırlaşıverdi: «Böyle, bunca dedikodudan sonra? Türkmen, durmadan körüklenirken?»

«Kötü olsaydı babam bel bağlamazdı der, söylenenlere kulak asmazdım.»

«Devlet, babandan kalan mıdır halktan gelen mi?»

«Devlet devlettir aziz babam. Ne babamdan kalır ne halktan gelir; ikisinin bir yerde düğümlenişidir. Ne olursa olsun, kimin için olursa olsun bu düğümün bir ilmiği bile sökülmemelidir.» Biraz sert çıktığını sandı sesinin;

lafı sertçe gibi geldi; «Derim ben.» diye yumuşatmağa çalıştı: «Tabi biz böyle düşünürüz. Bey, Orhan Bey'dir, Orhan Bey'in düşündüğü önde gelir. Gelmelidir.» Ellerini dizlerinden, başını önünden kaldırmıyordu: «İleri gittiysem bağışla beni aziz babam.» dedi; «Bizim düşüncemiz bize göre.»

Orhan Bey'in sesi ne suçlanmış ne de alınmıştı; ama pütürlüydü; taş kırılmasında: «Herkes bir gün Bey olacağını diye düşünmelidir.» dedi; «Bey olacağım diye düşünmelidir ki yeri geldiğinde eli böğründe kalmamalıdır. Neyse, olan oldu gayrı, sen bir kamadan söz ettiydin. Ak Yazı'dan Karadeniz'e varıp vuran kamadan?»

«Evet aziz babam.»

«Ya bu yandan Karesi Beyi topraklarından da Temaşalıktan boğaza ordan karşı Urumeli kıyısına varan bir kamanın uzanmasına ne dersin? Bizans, iki ucu denize varmış bir yayın hedefine düşürülmüş olmaz mı böylece?»

Süleyman Bey'in gözleri açıldı aniden. Gözlerinden bir şimşek hızında Karesi Eli boydan boya boğaz denizine kadar gidip geldi. Orhan Bey'in çizmek istediği yay gerildi, gerildi, gerildi, koptu birden bir ok. Yayın tozu gözle görülmeyecek titreşimlerde vınladı ve yaydan kurtulmuş görünmeyen bir ok Marmara Denizinin üstünden, bir kuş uçumundan daha rahat Bizans üstüne uçtu. Yayın iki ucu iki denizden Bizans'ın boynuna dolanmış gibiydi. Olanca kanı yüzünde toplandı Süleyman Bey'in: «Hem de nasıl!» dedi sesi titreye titreye.

«Eh öyleyse var git şimdiden tedbirini al oğul Süleymanım.»

«Urumeline çıkmamı buyurdun aziz babam. Zaman ne kadardır? Ay mı, hafta mı, gün mü?»

«Sen ne dersin?»

«İzin verirsen önce birkaç kişi gönderelim; gizli gönderelim. Urumelinden sağlam haber alalım.»

«Uygundur.»

«Gelen haberlere göre nasıl buyurursan öyle davranırız.»

«Uygundur.»

«Açlan Bey'in ölümcül hasta oluşu da işimize yarayabilir. Ölünce Karesi Beyliğine el atabiliriz.»

«Uygundur derim yine. Hacı İlbeğ ile ötekiler bu durumu şimdiden hazırlamalı. Şu Pir Cabbarın Alisi için de Cendereli Halil'in bir düşündüğü vardı. Olmazsa Ali işini de Açlan Bey'in ölümüne erteleyebiliriz. Yine de akla yakın bir sebep bulunmalı derim.»

«Yanınızda büyüyen Açlan Bey'in oğlu Dursun'dan yararlanılamaz mı aziz babam?»

«Ne gibi?»

«Dursun'un ağabeyi Demirhan gözü doymazın biridir. Pir Cabbarın Alisinin işi ertelenirse. Açlan Bey ölünce Ali, Demirhan'ı kandıracaktır. Karesi Beyliğinde Dursun'un da hakkı var.»

«Öyleyse, o zamanaca sen de tedbirini almalısın. Urumeli kıyılarını avuç içi gibi bileceklere işimiz düşecek.»

«Mümkündür aziz babam.» dedi Süleyman Bey; «Ece Halil ile Gazi Fazıl'ı Karesi'den şimdiden çekelim; Hacı İlbeğ ile Evrenus Bey'in Balıkesir'de kalması yeter. Ece Halil de Gazi Fazıl da karşı Urumeli kıyılarını eyi bilirler.»

«Nasıl geçecekler karşıya? Kimseyi kuşkulandırmak istemem, erken kuşkulanmaları işimizi bozar. Bizimkilerin de bilmemesi gerekir. Böyle bir gizliliği sağlayabilirler herhal? Gündüz geçmek olmaz; gece de kayık mayık bulunmaz.»

«Sağlayabilirler aziz babam, gizliliği de, geçilecek nesneyi de bulurlar onlar. Yeter ki geçilecek yeri seçebilelim.»

«Oraları sen bilirsin oğul, yalnız...» Orhan Bey, neden olduğu belirsiz bir ikirciklenmede baktı oğluna.

Süleyman Bey o sıra heyecanlanmış, Urumeli kıyılarını, Urumeli kıyılarına geçit verecek yeri, seçtiği iki kişinin geçişini hayalliyordu, düşlü bakışlarını babasına çevirmişti. Babasının ikirciklenmesini ilkin pek fark edememişti:

«Sık sık giderim, bir yer vardır, Temaşalık demiş bizimkiler adına sık sık gider otururum oraya. Bizden nice bin yıl önce, belki daha önce kim bilir, o Temaşalık yerinde bizden başkalarının yaşadığını, oturup gezdiğini düşünürüm. Bıraktıkları surlar, taş yapı yıkıntıları şunlar bunlar sus pus olmuş halleriyle canımı sıkar. Canlanıverseler diye düşünürüm. Bu sefer çevremde kaynaşmalar hissederim; o zaman Urumelinin karşı kıyılarına akar gider gönlüm.»

Orhan Bey'in ikircikli gözleri oğlunun düşlü bakışlarına takılmıştı. Biri, söylemek istediğini söyleyememekte güçlük çekiyor, zorlanıyor; öteki daha başka, daha uzak düşlere koşmak için sabırsızlanıyordu.

Süleyman Bey'in düşlü bakışları babasının gözlerindeki ikirciklenmeyi fark edince düşlerinden hemen sıyrılamadı: «Urumeli kıyılarının ardında Bizans'ı görüyorum sanırım.» dedi düşlüce; «Kıyıların ardında bir yol düşünürüm, yola atımı sürerim. Atımı sürerim de aziz babam nedense atım huysuzlanır, şaha kalkar, kâh gider dörtnala kâh bir adım atmaz olur. Neden olduğunu anlayamam.»

«Bizans!» dedi yine ikircikli sesiyle Orhan Bey; gözleri daha bir canlı mavilikte bakmıştı; «Bizans!» diye

tekrarladı; «Urumeli kıyılarından içlere doğru girersek Bizans'a gidilir tabi. Gidilir de atının huysuzlanışını hayallemen pek de boşuna olmasa gerek oğul. Urumeli kıyısına çıkmakla iş bitmez hemen, Bizans'a varılmış olmaz. Anadolu'ya giren ataların çektiği sıkıntıları hesap etmek gerek, kimse toprağını al buyur demez.»

Düşle gerçek arasında Süleyman Bey: «Şu sıra Bizans karışık; birbirini yiyor. İki başlı, üç başlı bazen; her baş bir yana çekiyor, her başın ardında bölük pörçük olmuş bir halka var.» dedi; «Şu sıra Urumeline geçip...»

«Bizans'ı vurmak delilik olur oğul.» dedi birden Süleyman Bey'in sözünü kesip babası: «O iki üç başlı bölünmüşlüğün güçlü bir başın arkasında toplanmasına da sebep oluruz. Ben derim ki, Bizans'ın o bölünmüşlüğü sürüp gitsin. Elimizden geliyorsa o bölünmüşlüğü körükleyelim, yapabilsek daha da çoğa bölünmelerini sağlayalım. Bileyici Baba'nın çaşıtlarını derleyip topla, yeniden düzene sok dediydim.»

«Buyruğun harfi harfine yerine geldi aziz babam.»

«Gelen haberlerden belli olduydu zaten.»

«Sülemiş şu günlerde Bizans'tan ayrılıyordur, son durumu getirecek. Bizans'taki Bileyici Baba takımı olduğu gibi bize bağlandı, ayrıca sarayda yeni adamlar elde edildi, Bileyici Baba takımının dışında başka bir çember kuruldu. Sülemiş...»

«Sülemiş'i Bileyici Baba Dursun Fakih meselesinde kullanıyor diye duyduydum.»

«O işte de çalıştı. Bileyici Baba'nın birden yalnız kalmasına gönlüm razı olmadı. Yaşlı, gönlü hayli kırık, üstelik Kumral Dede'den sonra çobanını yitirmiş koyun gibi olunca.»

«Dursun Fakih'e de zulüm ettiğimizi sanıyor; köpürüyor kendi kendine bir de...»

«Beyden bir şey saklanmaz, öyledir aziz babam. Bu yüzden, Bileyici Baba'nın elinden Sülemiş'i bütün bütüne de almak istemedim. Arada bir Bizans'tan da haber vermelerini söyledim. Oyalanıyor.»

«Yahut öyle görünüyor.» dedi Orhan Bey kesinlikle; «Bileyici Baba, aklını bile yitirse kolay bırakmaz uğraşını. Bizans gibidir; eski kolay pes etmez, eskiyi kolay yenemezsin.»

«Söz Bizans'a gelmişken aziz babam. Bizans böyle bölük pörçük iken, hani iki başlı bir ülkeyi çekip almak kolaydır; üçe dörde ayrılmış bir milleti kemirmek yormaz kemireni. Urumeline çıkar çıkmaz Bizans'ı doğrulasak hemen, soluk almadan kessek soluğunu?»

Orhan Bey, oğlunun bu sözünün, az önceki ikirciklenmesine bir cevap olduğunu sandı; hazır söyleyeceğini söylemek üzereyken lafı Bileyici Baba takımına getirişindeki asıl maksadı anlamış mıydı oğlu? Göz altından kaçamak bir bakışta süzdü Süleyman Bey'i. Oğlunun ne yüzünde, ne bakışlarında bir art niyet vardı. Düşlerinin, hayallerinin gerçekleşmesine vermişti kendini. «Keşke bir art niyeti olsa da öyle sorsaydı öğrenmek istediğini.» diye geçirdi içinden; korktuğunu hissetti. Oğlundan korkuyordu; oğlunun anlayamayacağından, anlamak istemeyeceğinden belki, kabul etmeyeceğinden, kabul etmeyeceğinden öylesine emindi ki, kırılacaktı belki de. Nilüfer Hatun'un boynunun bükülüşünden daha acı gelecekti bu da.

«Bizans'ı hemen vurmak?» diye girdi söze; «Hemen vurmadan, kemirmek dedin ya, öyle bir kemirmeyle yani. Ortalığı velveleye verip bizim düşmanlarımızın Bizans'ın dostlarının gözünü açmadan. Açıkçası oğul, Bizanslı bir prensesle evlenmek yolunu düşündün mü hiç?»

Süleyman Bey sarsıldı. Birden sarardı yüzü fakat birden düzeldi. Karısını düşünmüş, küçücük oğlunun yumuk yüzü gelmişti gözlerinin önüne. Küçücük oğlunun yumuk yüzü ağlayıvermiş, anasının göğsüne doğru kaçıp saklanmış, henüz hiçbir şeyi tutamayan elleri anasının koluna sıkı sıkıya yapışmıştı. Yumuk yüzlü küçücük oğlunun anasının gözleri nemli, kahırlı, terkedilmişlik acısında öylece bakakalmıştı. Çok, çok, çok şeyler söylemeye çalışmıştı Süleyman Bey'e.

Süleyman Bey'in sarsılışı, yüzünün birden sararıp düzelişi Orhan Bey'in gözünden kaçmadı. Oğlunun ne düşündüğünü kesinlikle bilmemesine rağmen böyle bir evliliğe razı olmayacağını sezmişti. Sezmek değildi istediği; açıkça anlamaktı. Oğlunun takınacağı tavır Nilüfer Hatun'un takınacağı tavırdı Orhan Bey için; oğlunun razılığı rahatlaması olacaktı.

«Bir Bizans prensesi demek oğul, bir gün Bizans tahtında da hak istemek olur, olmaz mı ?» dedi bir daha denemek için.

Süleyman Bey: «Öyledir aziz babam.» dedi tutuk tutuk; biraz daha açılmış: «Buyurduğun doğrudur amma karındaşım Murat Bey de evlidir. Ondan sonraki karındaşlarım ise çok küçük.»

Donup kaldı Orhan Bey. Söyleyeceğini söylediği için artık rahatlamış bakan; yalnız, bu evlenme işinin fırtınasından kurtulup kurtulmadığını kestirmeye çalışan oğluna ne diyeceğini bilemedi. Gülmek bile geldi içinden; «Ne sen ne Murat ne ötekiler bre oğul, benim için, Bizans prensesi benim için teklif ediliyor!» demek geldi bağıra bağıra. O zaman oğlunun yüzü gözü darmadağın mı olurdu acaba? Oğlunun yüzü darmadağın olsa neyse ne, asıl Nilüfer Hatun'un yüzü gözü ne olurdu? Güçlükle:

«Pekey.» dedi ve pekey, derken de kurnaz bir esinti

yüreğindeki yükü uçuruverdi: «Madem öyle.» dedi oralı olmuyormuş gibi; «Oğul, madem öyle, sen kabul etmezsen yani hani, Murat da evli dersen küçük kardeşlerin için biz de düşünmeyiz tabi; düşünsek bile ayıp olur hem de Bizans İmparatorunu küçümsemiş gibi görünürüz.» Daha fazla uzatmak, lafı dolandırmak da istemedi; yüreğindeki kurnaz esinti devam etmekteyken: «Anan Nilüfer Hatun ne der bilmem ama.» dedi, kestirmeden: «Devletin geleceği için, siz yarın Bizans'ta hak isteyebilesiniz diye ben alırım bu işi üstüme, alacağım, başka çare yok!»

Donup kalmak sırası Süleyman Bey'e gelmişti; hem de aptalcasına. Biraz da «Yanlış mı duydum acaba?» der gibilerden bakıyordu, inanmamış bakıyordu. «Kim bu prenses?» dedi o halde; «Hangisi?»

Neyi, niçin, neden sorup söylediğini bilmiyordu aslında; böyle aptalcasına bakışı yediremediğindendi kendine soruşları.

Orhan Bey kolayca: «Teodora'ymış adı.» dedi; «Kantakuzen'in kızı. Bu işi biz üzerimize alacağız herhal.» Devam etmek, başladığı kadar kolay olmadı. Süleyman Bey'in bakışları kızarmıştı uzaktan uzağa. «Başka çare...» Sonu gelmedi.

Süleyman Bey gözlerine kırmızılaşan bulutların çöktüğünü hissediyordu; kırmızılaşan bulutların çöküntüsünde anası Nilüfer Hatun'un silinmiş, tek bir çizginin bile gölgelemediği yüzü soluyor, titriyor, düşüyor; görünmemeğe, gizlenmeğe çalışıyordu; kırmızılaşan bulutların arasında anasının yüzü ağlayacak bir saklı yer arıyordu. Süleyman Bey'in kendi karısı, yumuk yüzlü küçücük oğlu avaz avazdı. Seslerini kırmızılaşan bulutlar boğuyor, emiyor, duyurmuyordu. Yumdu gözlerini Süleyman Bey, iyice yumdu. Anasının yüzüne, karısının

ve çocuğunun seslerine yumdu. Koptuğunu sanıyordu; kökleri toprakta, gövdesi boşlukta, kafasının içi olduğunca gökyüzündeydi; üç parçası da ayrı ayrı babası Orhan Bey'e «Olmaz!» diye haykırmak istiyordu; «Anamı sevmek bu mu? Anamın yüreğine karşı bu mu? Bu mu? Bu mu?»

Kapı Çavuşu girmeseydi belki de bağıracaktı.

Kapı Çavuşunun girişi Orhan Bey için de yeniden soluklanma oldu.

«Beyim karındaşınız Alaeddin Bey.» dedi Kapı Çavuşu; «Cendereli Kara Halil ile birlikteler. Buyruğun üzere gelmişler.»

«Gelsinler!» buyurdu Orhan Bey. Ayağa kalktı.

Süleyman Bey de kalktı.

Bugüne kadar babasının yanından hiç bu kadar çabuk, hiç bu kadar isteyerek ayrılmak istediğini hatırlamadı. Hiç bu kadar uzun, böyle iki ikiye, nerdeyse diz dize oturup konuşmadıklarını, böylesine bir konuşmak için eskiden neleri feda etmeyeceğini bildiği halde şimdi bir an önce çıkmak, yalnız Bey Evinden, Bey Evinin bu odasından değil Bursa'dan bir an önce çıkmak, atlayıp atına doludizgin sürmek; soluğu kesilinceye, atı kızıl kan terlerde boğulup düşünceye kadar sürmek, sürmek, sürmek için dayanılmaz şeytanlar yüreğinde cirit atıyordu. Yine de içindeki şeytanları bastırmasının şart olduğunu biliyordu. Beyin katından, o Bey, babası da olsa, ulu orta çıkamayacağını biliyordu. Alıştığı ve bildiğiyle o andaki kaçmak arzusu arasında şaşkın, dökülmeğe hazır bekledi. Orhan Bey de o ara kendisini hazırlamıştı; oğlunun omzunu gevşek bir elin ilintisinde tuttu:

«Urumelini unutma.» dedi yavaşça; «Düşündüklerin benim de düşündüklerimdir. Prenses işini bana bırak. Var sağlıcakla oğul.»

Çekti elini. O anda da Alaeddin Bey'le Cendereli Kara Halil girdiler.

Alaeddin Bey, yeğeninin dümdüz, gece karanlığında belli bir ışığa giden gidişine bir anlam veremedi. Durup konuşmak istemişti hâlbuki çoktandır görmediği Süleyman Bey'in hemen herkesten, her yerde duyduğu ününü özlemişti. Babası Osman Bey'in canlanmış da yeniden yeryüzünde ata binmiş cümle tekfur üstüne, bulutumsu bir yürekle yürüdüğünü hayallemişti yeğeni Süleyman Bey'den her haber alışta. Ağabeyine çekine çekine:

«Neyi var?» diye sordu Süleyman Bey çıkınca; «Kötü bir şey geçmedi ya? Yiğidin yüreğini kıracak bir laf etmedin ya? Ettin mi yoksa?»

Orhan Bey, karındaşına ilkin epeyce uzaktan bakıyordu. Düşünen gözleri oğlunun gidişindeydi başlangıçta; onunla birlikte kapıdan çıkıyor, sundurmadan merdivenleri iniyor, at uşağının çektiği atına onunla birlikte biniyor ve hemen dehliyordu atını. Orhan Bey'in düşünen gözleri bir türlü odaya dönemiyordu. O durumda: «Yok. Hayır.» dedi; «Bizanslı prenses meselesinden.»

«Bizanslı prenses meselesinden.» der demez sırada Alaeddin Bey'in de olduğunu hissetmişti; Alaeddin Bey'in de razılığının söz konusu olacağı aklına gelmişti. Böylece, nasıl başlasam nerden başlasam diye düşünmeden sözü açmış oluyordu kardeşine. O zaman ancak düşünen gözleri oğlunun ardına takılmaktan kurtuldu, bulundukları odaya döndü.

Alaeddin Bey: «Ne prensesi?» diye sordu; «Hangi Bizanslı prenses?»

Orhan Bey, Cendereli Kara Halil'e dönüp baktı:

«Anlat Halil!»

Cendereli Kara Halil, medrese terbiyesinde süzülmüş sesini ağır ağır ayarladı:

«Kantakuzinos'un kızı.» dedi; «Şu sıra, Kantakuzinos'un Bizans'ı karıştıran bir bela olduğunu duymuşsundur Alaeddin Beyim. Bizans için bir bela tabii. Bizce hoş işlerdir yaptığı. Orhan Beyim Kantakuzinos'u arkalar; arkalaması da akıllı bir siyasettir. Kantakuzinos da aklınca bu arkalamanın daha sağlam olmasını düşünmekte ki Orhan Beyimizi kendine damat görmeyi istemekte.»

«Orhan Bey'den güçlenip Bizans'ta imparator olmayı düşünmekte yani?» diye doğruladı Alaeddin Bey; «Olmayacak iş değil.» diye de yabana atılacak bir fikir olmadığını belirtti; «Böylece biz de Bizans'ın idaresine elimizi uzatmış oluruz.»

Orhan Bey evecen bir sesle: «Bu evlenmeyi hoş gördün demek ki?» diye sordu.

Alaeddin Bey: «Süleyman hoş görmedi mi?» diye biraz şaşmış bir halde, Orhan Bey'in sorusunu, sorarak karşıladı; «Her yerde, herkesin olgunluğunu yiğitliğiyle birlikte övdüğü Süleyman? Şaştım. Yüreği ozan yüreği demek ki henüz, Bey yüreği değil daha.»

Orhan Bey, oğlunun kınanmasından gocundu: «Anasını sever.» dedi; «Evine düşkündür, o yüzden olsa gerek. Ben de, pek birdenbire sordum.»

«Nasıl soracağımı ben de bilemedim; aslında Nilüfer'e danışmak istermişim gibi Süleyman'a danıştım da ondan.» diyemiyordu. Doğrusu, kendisi de sıkılmıştı bu evlenme lafının uzamasından; değiştirmek, bitirmek gereğini duyuyordu kurtulmak için:

«Pekey.» dedi; «Bizans'a gidip Kantakuzinos denilen adamla konuşmak işi sana düşecek karındaşım. Bu işleri eyi bilirsin. Yok hayır, ben devlet işlerine karışmam demece yok yine. Böyle bir elimiz Bizans'ın içine de girecekse bana adam gerek, senin gibiler gerek. Çeri

ile ilgili işleri ben yüklenirim, dirlik düzenlik işlerini sen yüklenirsin; içteki hem de dıştaki dirlik düzenlik işlerini demek istedim. Ne zaman gitmeli Bizans'a Halil?»

İki kardeşin konuşmalarına dalan Cendereli Kara Halil hiç düşünmeden: «Yarın.» dedi: «En geç bu hafta sona ermeden. Bizans'tan gelen haberlere bakarsak Kantakuzinos için iyi olmaz. Vuracağın adamın gücünü dağıt derdi babam.»

Kabul etti Alaeddin Bey. İki gün mehil istedi.

Orhan Bey Karesi Beyliğine geçti. Süleyman Bey'le konuştuklarını, Urumeli işini söylemeden, Karesi topraklarının durumu hakkında Alaeddin Bey'in ne düşündüğünü sordu.

Alaeddin Bey, kesin bir cevap vermeden önce «Niyetin nedir?» diye sordu.

Orhan Bey: «Niyetim.» dedi; «Niyetim Açlan Bey'in hastalığı. Açlan Bey ölünce.»

«Oğulları var ya?» dedi Alaeddin Bey; «Demirhan Bey büyük oğlu değil mi? Bize söz düşmez sanırım.»

«Dursun Bey de.» diye lafa karıştı Cendereli Halil; «Dursun Bey de oğlu. Orhan Bey'in yanında büyüdü üstelik.»

Alaeddin Bey niyeti anlamıştı: «Zordur.» dedi; «Anadolu'daki öteki Türkmen beylerine bu durumu kabul ettirmemiz zordur. Dedemiz Ertuğrul Bey hiçbir Türkmen Beyinin toprağına göz dikmedi. Babamız Osman Bey de bir Türkmen Beyinin toprağına el sürmüş değildir. Töre böyledir zaten. Uç Beyleriyiz; Uç Beyleri tekfur topraklarından hak alır Türkmen Beylerine karındaş sayılır! Bu töreyi bizim bozmamız olmaz; ancak, ancak Demirhan Bey'in Açlan Bey'den sonra bir kötü davranışı olmalı ki.»

«Ne gibi?» diye sordu Orhan Bey sabırsızlanıp.

«Beyliğindeki insanlara eziyet ederse.» dedi. Alaeddin Bey düşünceli bir sesle «Yahut Beyliğindeki insanlarda ayırım yaparsa, yahut fitne fesat tohumu ekerse.»

Orhan Bey yine Cendereli Kara Halil'e baktı.

Cendereli Kara Halil: «Şimdiden belli bir iş.» dedi; «Demirhan Bey, Pir Cabbarın Alisinin elinde oyuncak. Beyliğe geçince gemleri de bu herifin elinde olacak demektir. Çağın düşüncesini değiştireceğim; çağın kendine has anlayışı vardır bu anlayışa karşı duranlar çağ dışıdır diye ezberleterek Demirhan Bey'de akıl mantık komadı Pir Cabbarın Alisi. Böyle birinin sonu.»

Alaeddin Bey alt dişleriyle üst dudağını ısırdı; birkaç kere ısırdı, gevdi Cendereli Halil'in sözünü dinlerken; sonunda kesti sözü: «Nedir bu çağa has anlayış, şu hep duyduğumuz işittiğimiz şeyler mi? Değişik başka bir şey dedi mi?»

«Hayır.» dedi Cendereli Kara Halil; «Bunca yıldır evirip çevirip tekrarladığı sözler. Kelimeleri değiştiriyor it sadece. Kelimeleri değiştirdiği için de Türkmen değişik sanıyor. Eskiden zaman derdi şimdi çağ diyor sözgelimi.»

«Çağ.» dedi düşünceli düşünceli Alaeddin Bey: «Çağ ya. Çağ dedin mi yenilik sayılır kimine göre. Kimi budalalar vardır; çağın anlayışını değiştireceğim derler, değiştirmek isterler. Yeltenirler buna da. Bilmezler ki çağ dedikleri yaşanılan zamandır. Bir karpuz diliminde hükmü vardır onun da; kendi anlayışını kendisi getirir, sağlam getirir oturtuverir kocaman bir kubbe gibi oturtuverir. Ondan sonra hep bu kubbenin altında düşünülür. Çağın düşüncesini değiştireceğim diye ortaya çıkan yarım akıllı budalalar bu kubbeyi yıkmak isterler aslında altında ezilmekten korktukları için; bir hiç olduklarını belli etmemek için yıkamazlar; o zaman kemirirler. Eğer

bir delik açabilirlerse kemirmeleri sonunda bu sefer de kubbede delik açmış olmaktan korkarlar. Yaygaraları işte bu korkularını bastırmak içindir, işin aslını bilmeyen bilgisizler de bu yaygaraları marifet sanır.»

Alaeddin Bey, medresede ders okutan hocanın güveninde konuşuyordu; konuştuğuna dalmıştı. Cendereli Kara Halil, bir an yaşını başını unutmuş, bir medresenin taş odasında, hocasının taşı eğiren sesine alışkın, dinlemekteydi. Orhan Bey kardeşinin ağzına bakıyordu. Alaeddin Bey:

«Böyle budalaların ardına düşenler çok olur. Zengini de düşer, yoksulu da.» diye sözlerine devam etti: «Zengini daha çok düşer; çünkü zengin, kendini bilenlerden değilse, kavuşabileceğine kavuşmuş, ötesinde kavuşabilecek bir şey beklemediği için bunalan kişidir. Bunaldığından, yenilik sandığı nesnenin savunucusu olur ki olduğumca kalmaktan kurtulayım diye. Bunun için, böylesi zenginleri devletin çıkarı uğruna yok etmek gerektir.»

«Tamam!» dedi Orhan Bey heyecanlanıp: «Tamam, bu mesel hoş meseldir hem de bize göredir. Açlan Bey'den sonra Demirhan Bey'i babadan kalma mirasçı zengin say. Hem de kendi kazanamamış beleşçi zengin. Pir Cabbarın Alisi denilen budalanın övgücüsü olmuş herifi güçlendirmekte mi? Güçlendirmekte. Öyleyse?»

Cendereli Kara Halil: «Devletin çıkarı için böylesi zenginin yok edilmesi gerekir Alaeddin Bey'e göre.» deyip tamamlayınca Alaeddin Bey bir süre konuşamadı. Hem konuşacaklarının akışı değişmişti, durmuştu; hem de sözlerinden hiç düşünmediği bir sonuca varılmıştı, üstelik haklı bir sonuca varılmıştı. Gülümsemek zorunda kaldı. Kardeşi Orhan Bey'e de beğenmiş gözlerle bakmamazlık edemedi. Sözle de belirtti içinden geçenleri:

«Kaçırmadın Beyim ağabeyim.» dedi; «Aşkolsun. Bey demek bu kadar olur, sencileyin olur. Fetvaysa istediğin benden, haklısın düşündüğünü yapmakta. Amma çevre Türkmen Beylerini kuşkulandırmamak da senin işin.»

«Yok.» dedi Orhan Bey kesinlikle; «Bu da senin işin, İznik kuşatmasından sonra benim işim sadece seferdir; yeni seferlerdir. Vurduğumu sarmak, kırdığımı onarmak sana düşecek. Devletse...» dedi, durdu. Yüreği ağrımıştı birdenbire. Bir eski ağrı, uyuduğunu sandığı pek eski olmayan bir ağrı uyanıp depreşmişti. Biraz önce oğlu Süleyman'la konuşurken esiveren o kurnaz esinti değildi bu seferki; «Devletse...» deyip düştü sesi; «Nilüfer Hatun'a da ortak bulacak kadar katlandık bu devlet yüküne, yeter. Yıllar önce de söylemiştim sana karındaşım.» Devam etmedi.

Oda bir an sustu. Alaeddin Bey'le Cendereli Kara Halil, susan odanın kurumuşluğunu dinler gibi oldular.

Orhan Bey «Bu kadar bu günlük.» dedi; «Süleyman'la konuşmamış olsaydım söyleyecek hayli sözüm olacaktı. Şimdi söylenmemiş sözüm yok sanıyorum. Halil, bu Pir Cabbarın Alisinin yakalanması işini de Açlan Bey'in ölümüne erteleyelim. Herif o zamanaca karıştırsın ortalığı bakalım; ömrü yeterse tabi. Yargılama külfetine de katlanmağa gerek kalmaz o zaman. İşini bitirsinler.»

Alaeddin Bey itiraz edecek oldu; sustu. «Hele o gün gelsin.» diye geçirdi içinden.

Orhan Bey, Cendereli Kara Halil'e: «Karagöz'le Hacivat?» diye sordu.

Cendereli Halil: «Buyruğun yerine geldi Beyim.» dedi «Zindandalar.» Alaeddin Bey tutamadı kendini bu sefer: «Hangimiz zindanda değiliz ki.» dedi.

Orhan Bey bir tuhaf baktı kardeşine.

YİNE ZÖHRE'NİN ANLATTIKLARI

O gün yemeğimi, Güllücük'ün yarım yaşmaklı yüzüyle, sadece giydiklerinin belli belirsiz hışırtısının sesinde odaya girip çıkışına baka düşüne yedim. Yemekten önce içerisine buyur ettiği odada, altıma ince ama yumuşak bir minder koyup oturmamı, soluklanmamı, kendisine azıcık izin verilmesini istemişti. Sesi de Güllücük'ün yarım yaşmaklı ay ışığı yüzü gibi, giydiklerinin ipeğindeydi. Odanın, sokağa bakan penceresinde, şal dokumasında bal rengi kadifemsi bol bir perde sıkı sıkıya kapalı olduğundan mı, ocağın rafında cızırdayan kandilden mi yoksa benim artık her biri bir ayrı başkaldıran dizim, dirseklerim, bileklerim, boynum, boğazım gibi bedenimin öteberisinin döklüm döşeklik halinden mi artık bilemiyorum her nedense, odada sessizliği seven bir sırrın dinlemeğe çekilmişliği vardı. Beni birdenbire sarıvermişti. Dursun Fakih'in, kapıda beklerken duyduğum hafif, duada, cami içi sesi kulağımda, armut çiçek özünde pırpırlanışı misali gelip gelip gidiyordu. Evi, evin içini seven bir kadın elinin gösterişsiz süsünü, temizliğini, düşünüşünü seyre dalmıştım odanın orasında burasında; kadındım, anlıyordum, seziyordum odayı böylesine dinlendiren kadının ellerini. Ne zamandır görüp bilemediğim, özlemi yüreğime saklanmış; belki çocukluğumdan bu yana yüreğime saklanmış bir öksüz

özlemle odaya sığınmak, odanın bağrını bulup başımı dayamak, odanın her yanına sinmiş sevecenliğe kendimi bırakmak, yıllardır uykusuz kalmış gözlerimi uykuya kapamak, çocuklar gibi uyumak istiyordum.

Şimdi siz, Kadı Cendereli Halil Bey ve öteki Kadılık Evinin adamları siz benim ne demek istediğimi anlayamazsınız belki; süslü yazdığımı, duygularımı kadınca süslerle dile getirme çabasında olduğumu sanırsınız. Bundan önce yemin edip bildiklerimi gördüklerimi dosdoğru yazmam gerektiğini, yazacaklarımın yargıya ve yargılamaya esas olacağını söylemiştiniz. Hayat sizin için yargı sadece. Yargının dört duvar içini siz bilirsiniz; katıysa, o dört duvarın içinde ince duygulara yer yoksa sizin bileceğiniz iş. Pir Cabbarın Alisi için de hayat her bir yanı nefret taşlarından örülmüş bir boşluktu. Dursun Fakih'e göndermeseydi beni. Gönderdi; gönderince de hanyayı konyayı anladı. Hayat ne sizin tutsağı olduğunuz yargı duvarlarıyla kapalı ne de nefret taşlarıyla örülü. Güllücük'ün odasında Güllücük'ü beklerken öğrendim ki hayat şu yazdığım şeyleri duyabilmek. Bunun için Dursun Fakih daha gerçek. Şimdi, öteki odada ya namaz kılıyor, ya Kur'an okuyor eminim. Yanlış anlaşılmayacağını bilsem gider, Dursun Fakih'in bulunduğu odanın eşiğine koyar başımı niyaza varırdım. Yüreğimdeki öksüz özlem bu odadan o odaya, o odanın eşiğine doğru akıyor zaten.

Fakat bir akşamüstü, neyin nesi olduğu bilinmeyen bir garibin sığınmışlığında olduğumu bildiğimden oturmuş, Güllücük'ü bekliyordum. Güllücük, elinde kırmızı pırıl pırıl oğulmuş bir bakır leğen ibrikle geldi içeriye. Omzunda, kıvrak dokumadan ucu püsküllü, sakızdan daha ak bir peşkir, öteki omzunda sarı boyama bir bez vardı; leğenin kıyısında bir top sabun; küçük bir çanak

tabakta dişlerim için misvak, ne işe yaradığını sonra öğrendim, dişlerimi temizlemek içindi.

Dal boyluydu Güllücük, leğen ibrikle içeri girişinde dal fidan boyun salınışına bakakaldım. Baktığımı fark edince, yarım yaşmağın örtmediği yüzü kızardı güzelcene. Böyle bir edebi ne gördüm şimdiyece ne de duysam, tarif edebilseler de söyleseler inanırdım. O edep içinde leğen ibriği önüme bıraktı gülümseyerek. Nicedir unuttuğum sabun kokusu, yavşan otu katılmış ılık su, dibine yavşan otu serilmiş sandıklardan çıkma peşkirle bez, ilk defa kullandığım için diş etlerimi yırtıp kanatan misvak, ille de Güllücük'ün edebi, gülümsemesi Tanrım bütün bunlar, ne kadar olmayacak bir dünyanın içindeydi; hepsi bir aradaydı, hepsi de benim içindi. Pir Cabbarın Alisinden sonra, olmayacak dünyaların olmayacak düşlerini gördüğümü sanıyordum. Ne var ki Güllücük gördüklerimin düş olmadığına; ellerime, yüzüme, boynuma, ayaklarıma dökülen ılık su, sabun, sonra peşkirle bezle elimi ayağımı kurulayışım olmayacak diye düşündüğüm dünyanın gerçek dünyalığına inandırıyorlardı.

Güllücük leğen ibriği götürdü.

Odada sabunla yavşan otu karışmış bir su ılıklığı buğulandı ayrıca.

Güllücük, odaya bir daha girdiğinde mor bir yaygıyla geldi, yere serdi. Yaygının üstüne üçayak bir seki, sekinin üstüne kalaylı geniş bir sini koydu. Ağzımı açıp tek bir söz söylememiştim daha. Büyülenmiştim; o zamanki halimi anlatacak bundan iyi bir söz bulamam. Kalaylı sininin üstüne konan sarı şimşir kaşıklar gözümü alıyordu; tazeliği yufka kabarışından belli ince uzun açılmış pazar ekmeği gözümü alıyordu. Şimdiyece görmediğim üstü ayet yazılı değirmi bir tasta üzeri bolca naneli, kızarmış yağ dökülmüş tüten sıcak çorbanın buğusu gözü-

mü alıyordu; çorbanın yanında yassı bir toprak çanakta dilimlenmiş keçi peynirinin aklığı gözümü alıyordu. Karnım, yılların açlığını çığırmağa başlamıştı; ellerim, sarısı uçacakmış gibi titreyen şimşir kaşığa koşuyordu; boğazım gizliden gizliye yutkunuyordu. Sesim titreye titreye: «Kadı Bey'in yemeğini verdin mi bacım?» dedi.

Güllücük, o tiril tiril edebinde utana sıkıla: «Konuk doymadan Kadı Bey babam yemek yemez ki.» dedi. Su taşıyla testiyi de yanıma koyduktan sonra izin istedi yine «Şimdi gelirim.» diyerek. Bir de, başı yerde, gözleri bana bakmadan: «Kusura bakma hemşire.» dedi; «Bütün yemeğimiz budur. Kadı Bey babamın yemeğini verince, gelir sofrayı toplarım sen rahatına bak.» dedi.

Yerde, zar dokumasında, üstü tekmil nakış, tekmil renk curcunası bir Türkmen kilimi seriliydi. Güllücük'ün ak yünden örme çoraplı ayakları, Türkmen kiliminin nakışlarıyla renklerine dokunmadan sanki yürüyüp gitti sessizce. Epeyce müddet gelmedi. Dursun Fakih'in sofrasını kurdu herhal; sofrasını topladı. Ancak o kadar zaman geçti. Sonra gelip benim soframı topladı, kaldırdı. Dışarda leğen ibrik su sesleri duydum. Evde başka bir tek ses yoktu. Başı bellisiz çok eski bir zamanın yalnız kalmışlığındayım sanıyordum. Bir ara Dursun Fakih'in hafif, duada, cami içi sesinin: «Konuğun bir derdi yok ya Güllücük?» diye soruşunu da duydum. Ilık bir su sesinde cevap verdi Güllücük: «Tanrı bilir Kadı Bey Babam; yok sanırım.» Hafif, duada, cami içi ses: «Tanrı'ya şükür.» dedi; «Senin de ellerine sağlık kızım. Gidecek yeri yok ki bize geldi, barındır konuğu.»

Ev iki göz oda, bir aş pişirme yeri bir çamaşırlık gusülhane, bir de ayakyolunun, genişçe bir hayatın çevresine sıralanmışıydı; ayakyolu hayatın dibinde, odalardan uzakçaydı. Hayatta bütün gece büyükçe bir kandil

yandı. Evin her yanında yeni yunmuş, yunmuşluğu yeni kurumuş bir temizlik kokuyordu. Güllücük'e, gidecek bir yerim olmadığını söyledim. Neyim var neyim yok hepsini anlatmak istedim arkasından da.

«Yorgunsun hemşire.» dedi; «Vaktimiz var; yalnızdım zaten, Kadı Bey babamın gittiği vakitler pek yalnız kalıyordum, bana can yoldaşı olursun. Tanrı yolladı seni.»

Tek uzun konuşması oldu bu. Eski fakat çok temiz bir gecelik çıkardı bana. Eski fakat çok temiz bir yatak serdi yemek yediğim odaya kendi yatağının yanına; çarşaf, yastık yüzü, yorgan yüzü de eski fakat çok temizdiler. Yatağı gördüğüm zaman bir yaz gecesinin yıldızlarının altında boydan boya yavşan otu sarmış bir kırda uyumak üzereymişim gibi geldi bana. Yaz gecesi eskiydi, yıldızlar eskiydi, yavşan otları eskiydi ama bu eski yoksulluğunda yaz geceleri de, yıldızlar da, yavşan otları da yeni yunmuş yeni kurumuş bir temizlikteydi. Eskimiş fakat tertemiz bir uykuya bıraktım kendimi.

Ertesi sabah uyandığımda dün akşamüstü gelen, Meraga'nın Pir Cabbarın Alisinden nefretlenmiş Zöhre değildim; eski ama tertemiz bir Zöhre'nin uyanışına şaşmadım. O gün bu gün şaşmış değilim.

Üçüncü gün anlattım Güllücük'e her şeyi; ne bir yerini saklayıp değiştirdim ne de bir yerine fazlalıklar ekledim; olanı biteni, olduğunca. Kadı Bey'in bütün bunları bilmesi gerektiğini, beni Orhan Bey'e götürürse görüp bildiklerimi böyle, tıpkı böyle anlatacağımı, yemin ederek yer tanık göstererek anlatacağımı söyledim.

«Sanmam hemşire.» dedi Güllücük ben sözlerimi bitirdiğimde; «Kadı Bey babam bunları biliyordur, bilmez değildir.»

«Nasıl bilir?» diye sordum; «Bilse, biliyorsa neden

susar? Kadı Bey gibi bir insanın suçsuz yere kötülenmesi, üstelik kötüleyenlerin ciğeri beş para etmez eşkıya takımından beter oluşları hak mıdır? Bacım sen bu dünyanın alçaklığını bilemezsin. Sana insanlar kötüdür, hayvanlardan daha kötüdür denilse inanmazsın. Nasıl deyim sen bu dünyanın dışında büyümüşe benzersin. Ondan inanmazsın ama sözüm doğru, anlattıklarım doğru. Kadı Bey bu kadarını bilemez.»

Güllücük şaşkın şaşkın yüzüme baktı; gün ışığında süzme bal içinden bakıyordu sanırsın: «Sen bu dünyanın dışında büyümüşe benzersin dedin bana.» dedi; «Beni büyüten Kadı Bey babamdır. Kendi okuttu; şuncacıktım, anası babası ölmüş bir tekfurlu kızdım. Tanrı rahmet etsin hanım anamı hayal meyal hatırlarım. Kadı Bey babam, Tanrı'dan sonra hanım anama sarılmıştı dört elle, o ölünce benden başka kimsesi kalmadı. Onun için ne bildiyse öğretti, iyilik öğretti hep, bizden olanı da olmayanı da sevmeyi öğretti. Kadı Bey babamda hor görme yoktur; insanları Yaradan nasıl yarattıysa öyle kabul edeceksin der; bağışlamanın yollarını arayacaksın der. Biri gelse de şu gördüğün evde ne var ne yok soyup götürse üzülür belki, sadece üzülür neden insanlar bunu yaparlar diye ama hırsızdan şekvacı olmaz. Gelgelelim komşunun evi soyulsa yahut bir başkasının canına, malına dokunsalar onun şekvacısı olur, suçlunun ardına düşer, cezasını vermeden gönlü rahat etmez. Bana bunları da öğretti yani insanın kendi için yaşamaması gerektiğini. Şimdi sen gidip Pir Cabbarın Alisini anlatmak istiyorsun. İlk sorusu senden ne olacak biliyor musun? Beye, Beyliğe karşı mı ayaklanır bu Pir Cabbarın Alisi? Şekvacı olan var mı? Şekvasını tanık göstererek doğrulayan var mı olacak.»

Doğdu doğalı belki de bu kadar uzun konuşmayan

Güllücük yorulmuşçasına bakıyordu bana: «Ben varım.» dedim; «Ben şekvacı olurum şekvacılık gerekiyorsa bana yaptıkları yetmez mi?» dedim.

Güllücük doğru bulmadı. «Kadı Bey babam kabul etmez.» dedi; «Sen bu eve girdin bir kere; bu evin ekmeğini yedin suyunu içtin, senin şekvacılığını yerinde görmez. Başka bir kadıya git şekvacı ol der.»

Yine de ısrar ettim.

Üçüncü, dördüncü gün ısrar ettim hep.

Eve alışıyordum. Ev de bana alışıyordu, Güllücük de bana alışıyordu. Gelenimiz gidenimiz olmazdı pek; bir iki komşu, çok yaşlı beli iki büklüm saçı apak bir Âşık Ana'dan başkasıyla oturup konuşmazdık. Âşık Ana Güllücük'ün en eski en çok sevdiği biriydi hatta tek sevdiğiydi Kadı Bey babasından sonra. Ben ona o da bana alıştı; beni de sevdi sanıyorum. Âşık Ana'ya da anlattım Güllücük'e anlattıklarımı, Âşık Ana'ya da ısrar ettim. Yüz yılın yahut daha da eskisinin yorgunlaştırdığı dişsiz bir sesi yardı Âşık Ana'nın; cılga yolların çiğnenmişliğinde konuşurdu:

«Dursun Fakih'i bilmediğin belli.» dedi bana; «Bilsen bu işi dert edinmezsin kendine hay kızım. Sen bunları bırak da şu Güllücük'ü evermenin bir yolunu bul hazır gelmişken. Aha şunun şurasında benim kaç günlük ömrüm kaldı ki; ben de ölürsem iyice yalnız kalacaktı. Neyse Tanrı seni gönderdi.»

Birden çıktı ağzımdan laf: «Hangi Tanrı Âşık Ana.» dedim öfkelice; «Pir Cabbarın Alisi gönderdi beni, Pir Cabbarın Alisi! Ali'nin melun niyeti olmasaydı ben burayı ne bilirdim, Dursun Fakih'i ne bilirdim!»

Âşık Ana: «Eyi, madem Pir Cabbarın Alisi dediğin herifin melunluğu gönderdi seni buraya, neden o melunluk neyise yapmadın? Neden Dursun Fakih'ten yana

oldun da Kadı Bey'in gözlerini açmak istersin kendi deyiminle?»

Anlatamazdım ki sebebini. Anlatsam da onların anlayacağı dili bulup söyleyemezdim. «Allah'tan.» demişim sadece.

Âşık Ana gözlerini aça aça: «Gördün mü?» dedi; «Seni buraya gönderip de doğru yolu bulduran Allah Dursun Fakih'in çevresine öyle bir çember çevirir ki her bir kötülük ona değmeden düşer, kırılır. Bunu böyle bil kızım, Dursun Fakih böyle bilir bunu. Onun için sıkı sarıl o eve; Güllücük'e sıkı sarıl, öz bacın bil. İlk fırsatta da anlı şanlı bir yiğit bul ever kızı.»

«Kadı Bey ne der bu işe Ana?»

Yüz yılın birikmiş bütün ağırlığı güldü sanki: «Kadı Bey ne dermiş bu işe? Ne diyecek?» dedi; «Eline sağlık kızım der.»

Sanki ben bu Yenişehir'in yerlisiyim yahut Osmanlısıydım da bir sürü tanıdığım vardı. Âşık Ana bana Güllücük için böylesine bel bağlamış konuşuyordu. Güllücük'ün ak yüzünde al perçemler uçuşuyordu. Onun yerine benim yüreğim ığıldadı.

O gün Dursun Fakih'i unutup Güllücük'ü düşündüm hep. Güllücük'ü düşünürken bir ara kendimi de düşündüm. Fakat ben, kendimi düşünen düşüncelerimi Dursun Fakih'in evinden, Güllücük'ün yanından ayırıp önceki günlerime götürmekte zorluk çekiyordum artık, hatta götüremiyordum. Meraga, unutulmuş bir düşte hatırlanamayacak kadar silik bulut yığınlarının örtüp kararttığı bir şehir olmuştu. Yenişehir ise pek yakındı. Dursun Fakih'in eviydi bütün dünyam, yerim ve göğüm. Bir iki gün sonra yeniden Dursun Fakih'e bildiklerimi anlatmak tutkusu ciğerimi sarar oldu. Daha Kadı Bey'le karşı karşıya gelip oturmuş değildim. Akşamları gelince ab-

destini tazeleyip namazına duruyor, Güllücük'ün kurduğu sofrada Güllücük'ün yemeğini yiyor sonra kendi yalnızlığına, yılların alışmışlığına çekiliyordu. Gece geç vakitlere kadar ya namazda ya niyazda oluyordu. «Okur.» diyordu Güllücük; «Kimi gece sabahaca okuduğu olur.»

Biz, bu yan odada Güllücük'le yemeğimizi yer, oturur, uyurduk. Güllücük'ün namaz kılışını seyretmeğe doyamazdım. Bir ceylan hafifliğiyle rükuya varışını, secdeye kapanışını, el açıp dua edişini seyretmek bütün gecemi ağlandırırdı. Bir kere, sadece bir kere: «Sen de namaz kılsan hemşire.» dedi; «Dua etsen, içinin zehirinden kurtulursun.»

Namaz kılmadığım için horlamadı beni; bir daha da teklif etmedi. Fakat hep namaz kılıp dua etti süt aklığında.

Kadı Beyin Evine gelişimin kaçıncı günüydü bilemeyeceğim şimdi; ısrarıma dayanamayınca Güllücük: «Hay hay.» dedi; «Bu akşam deneyim bir kere. Bu akşam, akşam ekmeğini birlikte yiyelim; anlat. Kurtul içindeki dertten.»

Akşamı dar ettim. İçim içimi yeyip durdu. Dursun Fakih'in birlikte yemek yemeğe razı olmayacağından korkuyordum. Bir ara niyetim, bildiklerimi Kadı Bey'e anlatmak değil aslında Kadı Bey'i görmek olduğunu bile sandım. Bunca gündür bir evin içinde oturduğumuz bir erkeğin yüzünü görmemiş olmak mı ağırıma gitmişti yoksa? Eski uçarılığımı bildiğimden bu kendi soruma hayır diyemedim hemen. Ama değildi, hayır. Eski uçarılığımdan çoktan sıyrılmıştım.

Güllücük her zamanki tek yemeğin, çorbanın, böğrülcenin yahut bulgur aşının yanına bir ikinci yemek daha yapıyordu.

«Neden?» diye sordum.

Güldü: «Bu gün başka.» dedi; «Bu günün ayrıcalığı var.»

«Nedir bu günün ayrıcalığı?»

«On beş gündür Kadı Bey babamla çorba içmedik. Bu gün eskisi gibi sofraya oturacağız.» dedi hiçbir kötü niyeti olmadan. Sonra bir tuhaf baktı bana, suçlu baktı: «Bir de konuğumuz olacak.» dedi; «Senin şerefine.»

O zaman, gelişimle birlikte baba kızın, kendi yalnızlıklarında alıştıkları sofrada bir arada olma saatlerini, bu tek güzel alışkanlıklarını benim yüzümden terk etmiş olmalarından duydukları tedirginliğin acısını anlayabildim; farkına bile varamamıştım o ana kadar. Öyleyken üzülmedim, aksine sevindim. Sevindiğimi de belli ettim, saklamadım: «Öyleyse Kadı Bey itiraz etmez birlikte yememize.» dedim. «O da eski alışkanlığını bırakmaktan sıkıntı duymuştur.»

«Yok, o nasıl söz hemşire.» dedi Güllücük özür dilercesine; «Kadı Bey babam öyle şey düşünmez.»

«Razı olmaz öyleyse.» dedim burkularak.

«Olur.» dedi Güllücük; «Niye olmasın.»

«Kim bilir? Kaç göç yüzünden? Ne de olsa namahremi sayılırım.»

«Namahremlik yürektedir hemşire.» dedi Güllücük; «Şey. Zöhre abla.» diye ekledi ardından da. Ben, kendim istemiştim bana abla demesini; «Yüreğin ayna gibi değilse namahremlik neye yarar? Yüreğin kirliyse ne yapsan faydasız. Kadı Bey babamın, aklım başıma geldiği sıralar ilk öğrettiği ders bunun üstüne olduydu. Kat kat kapan, yedi duvar arkasına kaçıp saklan erkeklerden ama yüreğin çıfıt çarşısıysa, yüreğin erkek diye bağırıyorsa neye yarar? Hem sana abla dediğime göre Kadı Bey babam senin de Kadı Bey baban sayılmaz mı?»

Güllücük akşama kadar yüreğimi ferahlattı bu sözüyle. Ama akşama doğru ortalık kararırken yüreğim ağzımda gezer oldu. Hele kapı açılıp, da Kadı Bey içeriye girince, ben odaya kapandım hemen. Kulağımı kapıya dayayıp dinlemeğe başladım. Güllücük, herhal karşı odanın kapısını açık bırakmıştı, seslerini duyabiliyordum.

İlk konuşan Kadı Bey oldu az sonra: «Nasılsın Güllücük yavrum?» dedi; «Bu gün de bitti ömürden; nasıl geçirdin?»

Güllücük'ün hep edepli sesi: «Üzülecek bir hal olmadı Kadı Bey babam, Tanrı'ya şükür.» dedi; «Sen de iyi miydin?»

«İyiydim yavrum; çok şükür iyiydim.»

Ses gelmedi bir süre. Duymamış olmaktan korktum. Kulağımı daha yapıştırdım kapıya, daha.

Giyeceklerin hışırtısı belli belirsiz geldi kulağıma; Kadı Bey cübbesini çıkarıyor olmalıydı.

«Ee.» dedi Kadı Bey az biraz çekinmiş; «Zöhre kızımız nasıldı yavrum?»

«Çok şükür Kadı Bey baba. Alıştık artık birbirimize; can yoldaşım oldu ki...»

«Tanrı ondan razı olsun.» dedi Kadı Bey; yüreğinden dedi. «Tanrı büyüktür yavrum, bilir de gönderir göndereceğini.»

Yine ses gelmedi. Güllücük'ün bir an önce sormasını istiyordum.

Sordu en sonunda: «Kadı Bey baba, izin verirsen, akşam ekmeğini bu odada yiyelim.» dedi; «Zöhre ablamla; eskisi gibi.»

Bu evde en uzun, hiç bitmeyecekmiş gibi en uzun zamanım, yemin ederim ki Güllücük'ün sorusuyla Kadı Bey'in cevap vermesi arasında geçen zaman oldu. Son-

suz, kemiren, kaynamış suda fokurdayan bir zaman. Bitti nihayet; Kadı Bey ağır ağır, düşüne düşüne cevap verdi:

«Konuğumuza eziyet etmiş olmayalım Güllücük?»

«Niye eziyet olsun ki? Ne eziyetidir ki?»

«Sıkılır belki yanımızda. Rahat doyuramaz karnını; yabancımız sanıp yabancılık duyarsa azaptır bu, azap olur.»

Güllücük'ün sesi sevindi: «Sen izin verirsen kızın sayılır o da.»

Eminim; iyice eminim gülümsedi Kadı Bey'in sesi: «Tabi kızım sayılır Güllücük.» dedi.

Saçımı başımı düzelttim elimde olmadan; yaşmağımı çözüp yeniden bağladım, yerimde duramıyordum. Yüreğim çocuklaşmıştı: «Yaşlandım herhal.» diye düşündüm o ara. Yıllar yılı görmediğim, kaçtığım, beni görmek istemeyen babamın evine dönmüşüm, babam beni bağışlamış da elini öpecekmişim gibi bir his, bir his değil yalnız, birçok hisler; yaşlandığını anlayan insanların sığınacak bir yer araması benim Dursun Fakih'in sofrasına koşuşum gibi geldi bana.

Güllücük'ün odaya leğen ibrikle girişi bocaladığım hislerimin büsbütün boşalmasına sebep oldu. Leğen ibriği bana uzatıp: «Sen götür Zöhre abla.» dedi; «Abdest suyunu sen dök. Ben sofra işleriyle uğraşayım.»

Olur mu olmaz mı dememi bile beklemeden çıktı. Bir an durakladım; Pir Cabbarın Alisi geldi aklıma, elim ayağım buz kesti. Belkemiğimden kopan bir ürperti bütün kemiklerimi sıyırdı. «Destur!» dedim farkında olmadan. Besmele çektim.

Kadı Bey'in odasına girdiğimde o sırtını duvara dayamış, bir dizi dikili yarım bağdaşta oturuyordu; sarığını dikili dizine geçirmişti. Sağ eliyle saçsız başını sıvaz-

lıyordu. Hayli yaşlı, hayli zayıf, hayli yorgundu. Yaşlılık, zayıflık, yorgunluk düşünce olmuş saçsız başını sıvazlayan elinin parmaklarına dağılmıştı. Kadı Bey'in elinin parmakları, saçsız başın derisinde, ayrı ayrı geziniyordu. Hafif, duada, cami içi sesi: «Geldin mi kızım Güllücük.» dedi dönüp bakmadan; «Eh, bu akşam da abdestimizi yenileyelim bakalım.»

Öksürdüm. Güllücük olmadığımı anlayınca toparlandı, sarığını başına geçirdi; bana bakmadan: «Zahmet etmişsin kızım.» dedi.

Suyu usul usul döktüm; Kadı Bey usul usul abdest aldı. Su ziyan olmasın diye arada bir ibriğin ağzına bir parmağını yavaşça dokunduruyor, yavaşça itiyordu; ibriği geri çekiyor, suyu dökmüyordum. Dudakları sessizce kıpırdıyor, yüzüne su alırken sakal kıllarının diplerini, sanki her kılı ayrı ayrı ıslatıyor; kulağının arkasını, kulak memesini, boynunu, gereken her yerin gereken hakkını vere vere yıkıyordu.

Abdest alırken de ibadet ediyordu, bundan emindim. Ayaklarını yıkarken gördüm; buruşmuş, yaşlanmış, sarımsı bir deri; kırışıklarında bile tertemizdi. İncecik yuvarlak kesilmiş, çarktan çıkmış gibi tırnakları vardı. Ayaklarını yıkarken oğuşturuşu, oğuştururken yıkayışı, bu sırada ibriğin akışını engellememesinden anladım ki ayaklarını yıkayışından ayrı bir haz duyuyordu. Şimdiye kadar duymadığım, tadına varamadığım bir ayinin hem huzurunda hem zevkindeydim; ibriğin suyunu bu hazla bu zevke uyup ayarlayarak döküyordum.

Omzumdaki peşkiri uzatırken de aynı duyguların tutsağı olduğumu hissediyordum. Bezle ayaklarını silmek, kurulamak için eğildim, engel oldu. Telaşsız, evmeden, ağır ağır silinip kurulandı.

El bağlamış, peşkiri geri vermesini bekliyordum;

geri verirken: «Peşkir uzatanların çok olsun kızım, hakkını helal et!» dedi. Uzanıp öpmek istedim elini; burnumun direği sızlamağa başlamıştı; gözlerim buğulanıyordu.

Kadı Bey, içliğinin sıvalı yenini, ağır ağır yine, indirip sardı alışmış parmaklarla; üstüne, gömleğinin kol yenini çekip ilikledi. Gözlerimi, Dursun Fakih'in parmaklarından çekip alamıyordum. Neden sonra seccade aklıma geldi. Aklıma gelir gelmez de seğirtip serdim yere; sererken katlanmış seccadeden Kadı Bey'in tespihi ve namazlık börkü düşmüştü. Onları da alıp seccadenin yanına koydum. Daha bir şeyler yapmış olmak istiyordum, hiç bir şeyin noksan kalmamasını istiyordum.

Dursun Fakih sarığını sedire koydu, çıplak başına namazlık börkünü giydi, ayaklarına çoraplarını çekti. Bütün bunları yaparken de yarım göz seccadeye bakıyordu; sakalıyla bıyığının saklamasına rağmen dudaklarında bir tuhaf gülümsemenin belirdiğini gördüm. Yanlış bir iş mi yaptım acaba diye düşündüm, seccadeye baktım ben de. Kırışıksız, düzgün sermiştim, gördüğüm kadarıyla bir noksan yoktu. Kadı Bey geldi, bir an tereddüt etti seccadenin başında; bana biraz seccadeye göre ters durmuş gibi göründü ilkin, fakat hemen düzeltti durumunu, seccadenin yönüne uydu. Dudakları kıpırdadı yine; bir süre kıpırdadı. Sonra: «Yönüm kıble, kıblem Kâbe Allahüekber!» deyip el bağladı.

Rahatladım.

Leğen ibriği alıp dışarı götüreceğim sırada Güllücük girdi elinde sofra örtüsüyle, yüzü gülüyordu girerken ama benden, namaz kılan Kadı Bey babasına doğru kayınca gözleri, şaşkın, dehşete düşmüş hatta bakakaldı; yüzü de sararmıştı. «Ne yaptın?» dedi farkında olmadan; «Seccadeyi sen mi serdin yoksa?»

Hiçbir şey anlamadığım halde korktum. Büyük bir suç işlemişim gibi çekinerek: «Ben serdim.» dedim; «Niye sordun? Kötü mü ettim yoksa?»

«Yo, hayır, neyse.» dedi Güllücük; sofra örtüsünü yere serdi: «Namaza durmadan önce bir şey dedi mi Kadı Bey babam?» diye sordu; «Seccadeyi ters sermişsin de. Kıble yönü öyle değil bu yöne doğrudur.»

Eliyle, serdiğim seccade doğrultusunun tam tersini gösteriyordu.

Kıpkırmızı oldum. Belimden aşağı soğuk terler döküldü. Ağzımı açamadım bir süre. Neden sonra: «Ne yaptım? Ah ben ne yaptım? Nasıl bakarım yüzüne bundan sonra?» diye söylendim.

«Zarar yok.» deyip avutmak istedi Güllücük beni; «Kadı Bey babam önemsemediğine göre, aldırma abla, telaştandır. Telaşlıydın. Ne var telaş edecek. Ömür dediğin şey. Hadi yemekleri getirelim abla.»

Yemekte, Dursun Fakih utancımı anlamış olmalı ki, ölçülü sözlerle hep benimle meşgul oldu. Seccadeyi, kıbleyi, namazı hiç söz konusu etmedi. Hâlbuki ben en çok bunların konuşulmasını istiyordum; utancımın daha kızarmasını, suçumun yüzüme vurulmasını, kusurumun bağışlanmasını dilememi bekliyordum. O arada farkına vardım: Dursun Fakih abdest alırken, namaz kılarken, dua ederken nasılsa yemek yerken de öyleydi; yemek mi yiyor, ibadet mi ediyor anlaşılması güçtü ilk bakışta. Az konuşuyordu üstelik.

Güllücük, beni konuşturmak için Kadı Bey'e: «Zöhre ablamın sana anlatacakları varmış.» dedi.

Dursun Fakih: «Yemeğimizi yiyelim kızım.» dedi; «Yemekten sonra, iki işi birden yapıp yorulmasın.»

Yemekten sonra da anlattıklarımı sonuna kadar dinleyip: «Neleri dert edinmişsin kendine Zöhre Kız?»

dedi sadece. Ben öfkelenmesini, öfkeden gözlerinin ateş alev yanmasını, ters ters söylenmesini beklemiştim en azından, «İnsanoğlu bu.» dedi sessiz sakin; «Neyi nerede, neden söyleyeceğini bilemezsin ki kızım. Kimi insanın gıdası, başkalarının yaşaması, mutlu olması, yükselmesidir. Kimi insanın gıdası da, yaşayan, mutlu olan, yükselen kimsenin ölümündedir, sürünmesinde yahut yok olmasındadır. Bu böyledir diye oturup dertlenmek mi gerektir? Öfkelenmem neyi değiştirir? Hoş göreceksin; Yaradan'ın cilveleridir bunlar.»

Güçsüzlüğünden böyle konuşuyordu herhal; yaşlandığı için, dedikodulardan korkup yıldığı için de böyle köşesine çekilmiş yılgın konuşabilirdi. Kendimden de sakladığım halde bir yanım Dursun Fakih'e acımağa başlamıştı. Buna karşı bir yandan da gençliğine, geçmiş yıllarına saygı duyuyor, şimdiki yılgınlığını görmemek istiyordum. «Daha önceleri bu Pir Cabbarın Alisinin hesabı görülmüş olsaydı.» dedim; «Yaşatılmasaydı şimdi bunlar olmazdı!»

«Suçu ortadan kaldırmadan suçluyu yok etmek çare midir kızım?» diye sordu. «Suç olduğu müddetçe suçlu da olacaktır. Ha Ali ha Veli; adı değişir suçlunun sadece. Biri yer biri bakarsa, haklıya hakkını vermez de şirretten korkarsan suç, durmadan suçlu doğurur; sen doğurursun suçluyu, ben doğururum, Güllücük doğurur. İnsanların yüreğine sevgi tohumu ekip yeşertebiliyor musun? Gerisi laftır kızım. Ama insanların yüreğine sevgi tohumunu ekmek de o kadar zor ki. Erken doğan çocuk, kendinden sonra doğanı kıskanır; neden? Yaradan'ın cilvesi işte.»

«Fakat Kadı Bey baba.» Farkında olmadan ağzımdan çıkmış; kendiliğimden, benimseye benimseye ilk defa «Kadı Bey baba.» demiştim. Sesim de benimseye-

rek söylemişti. Elimde olmadan gösterdiğim bu yakınlıktan utanmıştım; kızardı yüzüm fakat devam ettim: «Fakat Kadı Bey baba şimdi önemli olan sensin; senin durumundur.»

Güllücük sevgiyle bakıyordu bana; yüzünden, gözlerinden belliydi.

Dursun Fakih: «Bey varken, Beylik varken hiç kimse önemli değildir.» dedi; «Buna inandın mı sana zor gelen düğüm çözülmüş olur. Amma her şey bir yana ben de bir yana dersen, benden önemli bir şey yoktur bu dünyada dersen düğüme bir düğüm daha atmış olursun. Gün olur sen önemli olursun, gün olur öteki; bu iş, terazinin iki gözü gibidir kızım, terazinin dili dengede durmazsa suç filiz verir, suçlu çiçeklenir. Onun için Beyin, Beyliğin daima önemli bilinmesi gerektir. Hadi bakalım siz odanıza gayrı.»

Kaçıyordu Dursun Fakih; iyice inanmıştım buna. Köşesine, yalnızlığına, yılgınlığına kaçıyordu. Korkuyordu. Acımağa başlamıştım.

Fakat yatmadan önce Güllücük: «Bir şey desem gücenmez misin bana Zöhre abla?» dedi.

Ev, iyice sessizliğe gömülmüştü; ıssızdı. Öteki odadan Dursun Fakih'in yalnız ve sessiz ibadetini hissedebilecek kadar ıssızdı ev.

Güllücük'ün sesi, bu uykulu ıssızlıkta ikirciklenmekteydi.

«Sana gücenmem artık Güllücük.» dedim.

«Neden artık dedin Zöhre abla? Eskiden şimdiye değişen bir şey mi oldu? Eskiden? Ben?»

«Söz gelişinden dedim Güllücük sen de ne alınırsın? Olsa olsa eskiden ben yabancıydım şimdi size de eve de kaynaştım.»

Sevindi sesi Güllücük'ün, sevdi: «O dedikodu da Ka-

dı Bey babamın kulağına gelmiş.» dedi; «Hani senin. Dursun Fakih evine dul kadın âlâsıymış, nikâhsız oturasıymış. Pir Cabbarın.»

«Allah kahretsin Pir Cabbarın Alisini, ben dul muyum?» diye bağırdım.

Güllücük: «Sus! Duyurma Kadı Bey babama.» deyince budalaca isyanıma güldüm. Pir Cabbarın Alisiyle geçirdiğim üç iğrenç gece geldi aklıma; aynı anda da, o üç geceden beri gizliden gizliye duyduğum kirliliğin, Dursun Fakih'in bu evinde, hele bu sessiz ibadet dolu gecesinde tamamıyla üzerimden akıp gittiğini, arındığımı hissettim. Arınmışlığımı duya duya: «Ne isterler Yarabbim böyle bir adamdan, neden böylelerini seçip bulurlar?» diye mırıldandım; «İyilik mi çiğnenir bu dünyada hep, iyiler mi ezilir?»

Güllücük'te ses yoktu.

«Çok üzülmüştür Kadı Bey baban he mi?» diye sordum.

«Senin için üzülmüştü.» dedi; «Duyup da üzülmese bari diyordu. Pir Cabbarın Alisinin niyetlerini anlatman iyi oldu.»

O gece, uyur uyanık geçti sabahaca; uyur uyanık Dursun Fakih'i düşündüm hep. Sabah namazında Güllücük'e, bundan sonra namaz kılmak istediğimi söyledim; tarif etti, bildiklerimi hatırladım. O güne kadar namaz kılmazdım; Dursun Fakih de Güllücük de ağzını açıp tek bir söz bile söylememişti. Namaz kılmağa başlamam en çok Güllücük'ü sevindirdi, Dursun Fakih'in davranışlarında hiç bir değişiklik olmadı. Yalnız bir keresinde Güllücük: «Kadı Bey babam senin için kendiliğinden mi namaza başladı yoksa sen mi zorladın diye sordu bana.» dedi. «Sen ne dedin?» diye sordum. «Hiç, zorladım mı ki seni abla?»

«Zorlasaydın kızar mıydı?»

«Bilmem, ama soruşundan kızacağını anladım; zorlasam kızardı. Zorlamayı sevmez bilirim.»

Gün geçtikçe Dursun Fakih'i daha iyi öğreniyordum. Yılgın, hele hiç korkak olmadığını anladığım zaman ağzım bir karış açık kaldı, şaştım iyiden iyiye.

İznik'in Orhan Bey'e dayanamayıp teslim olduğu günlerdeydi. Âşık Ana'dan Güllücük'e kadar herkeste, tanıdık, bildik bir umut belirmişti; kimi saklamıyor açığa vuruyordu: Artık İznik Kadılığı Dursun Fakih'e verilirdi; İznik Kadılığı Dursun Fakih'ten başkasının hakkı olamazdı. O günlerde Bileyici Baba Yenişehir'de göründü, eve geldi. Dursun Fakih'le baş başa konuştular iki gün, yemeklerini baş başa yediler; biz, Güllücük'le eskisi gibi bu odada yemek yedik. Ne konuştuklarını bilmiyorduk, öğrenmek için can atıyorduk. Dursun Fakih'ten öğrenemeyeceğimizi bildiğimizden bir umudumuz Bileyici Baba'daydı.

Bileyici Baba evden ayrılacağı sırada konuştu. Güllücük'e abdest alacağını söyledi, su istedi.

Güllücük, Bileyici Baba'nın abdest suyunu dökerken ağırdan almış, Bileyici Baba sinirlenmiş: «Dök hay kız, su Allah'ın suyu esirgeme sana mı düşer!» diye çıkışmış; ardından da: «Hele Kadı Bey baban İznik Kadısı olsun o zaman derim ben sana diyeceğimi.» diye ekleyince Güllücük fırsatı kaçırmamış: «O da nereden çıktı Bileyici Baba; kimin aklına gelir böyle hayırlı iş?» demiş deşmek için. Bileyici Baba: «Orhan Bey'in hay kız, başka kimin aklına gelecek. Sokak sussun, Beylik konuşsun istiyorsa tabi.»

«Eyi hoş da, bakalım Kadı Bey babamın razılığı olur mu?»

«Olur olur, niye olmasın. Bu kendi meselesi değil

hem, Beylik söz konusu. Olmazsa siz razı edersiniz.»

Bu konuşmayı bana anlatırken çocuklaşmış gülüyordu Güllücük: «Baktı ki ağzından laf almaktayım susuverdi Bileyici Baba abla, kilitledi ağzını sımsıkı. Gözlerini devire devire baktı, sonunda başını öfkeli bir halde sallayıp; «Şeytan! Ağzımdan laf aldın şeytan!» deyip çıktı gitti eğrile büğrüle. Şimdi bu gidişle İznik'e varıp Orhan Bey'i bulur mu dersin?» diye sordu.

«Varıp bulur.» dedim.

«Orhan Bey'in katına çıkabilir mi?»

«Çıkar, ne var çıkmayacak?»

«Bana çıkamaz gibi geliyor da. Çıksa da Orhan Bey'e pek dinletemez sözünü.»

Umutsuzlaşmıştı Güllücük; aslında ben de pek umutlu değildim ama yine de cesaretlendirmek için: «Dinletir dinletir.» dedim; «Bileyici Baba her zaman sözünü dinletir.»

«Eskidendi o abla, şimdi Orhan Bey'in yanında yeniler var; adı hiç duyulmamışlar, yeni duyulanlar. Hem Bileyici Baba için de az biraz meczup diyorlar; aklını Allah'a vermiş.»

«Daha iyi ya; aklını Allah'a vermişlerin sözü daha çok dinlenir.»

«Sanmam ki sanmam; Orhan Bey akıllıymış; aklı bu dünyadakilere kulak verirmiş.»

Güllücük'ü ferahlatacak bir söz bulamadım.

Bileyici Baba'dan da Orhan Bey'den de ses seda çıkmadı bir daha. Bekleyenler boşuna beklediler. Derken, bir haber çalkalandı bütün Yenişehir'de; davul çalınıp her bir yana Orhan Bey'in bir buyruğu duyuruldu:

«Bundan böyle, isteyen, gerek İznik'te gerek yeni alınan başka şehirlerde kocası savaşta ölmüş yerli dul kadınlarla evlenebilir, evlenmelidir, evlenmeleri Orhan

Bey buyruğudur. Duyduk duymadık denilmesin!» diye çığırıldı. Eskiden de bu böyleydi ama herhal İznik'te yerli kadınlardan çoğu dul kaldığından bir Orhan Bey buyruğuyla iş yaygınlaşıyordu.

Buyruk üzerine bir yarıştır başladı. Ortalıkta bir acayiplik. Türkmen kadınlarının ağızları açıldı, kapanmak bilmedi:

«Amanin neyimiş, bu tekfurlu dul karılar ne mene sinek otuymuş da erkek milletini böyle çekiyormuş bre!»

«Bizden hiç dul kadın mı kalmamış ortada?»

«Dil bilmez, diş bilmez kadın daha mı makbulmüş, hay Allah!» diyen diyene, daha ileri gidip Orhan Bey'e verip veriştiren verip veriştireneydi.

İş geldi çattı, Dursun Fakih'e dayandı. Yenişehirli Türkmen kadınlarından bir bölüğü toplanıp Kadı Bey'e çıkmak; «Bu işin bir duru durağı yok mu? Dörde kadar yolu var diyen Orhan Bey'in buyruğunu fırsat bilir Kadı Bey sen ne dersin bu işe? Konuş, sesini duyalım Kadı Bey'sin bir bildiğin vardır herhal.» gibilerden sormağı düşünmekteyken laf küpü kendiliğinden patladı. Dursun Fakih, Kadılık Evindeyken yerli tekfur kadınlarından güzelcene, eline yüzüne bakılır cinsten gencecikçe bir dul Kadı Bey'e çıktı:

«Şekvacıyım!» dedi; «Orhan Bey'in buyruğu buyruk, pekey! Amma Kadı Bey hak mıdır hukuk mudur ki sizden olmayan dul kalmış kadın tutsak sayılsın, yani Kadı Bey, dilim doğru düzgün söz edemiyorsa sen anlayıver; her isteyene dul kadın pekey deyip varacak mı? Ben isterim tek kadın olmak; ben isterim koca otursun işinde, savaşa gidip ölmesin. Ben isterim dinimden dönmemek, pekey bana soran olmayacak mı? Gel bana diyene gidecek miyim? Mal pazarında sahipsiz malı da böyle a-

lıp giderler. Ya ben mal olmak ister miyim?»

Dursun Fakih eli sakalında dinlemiş, düşünmüş, tekfurlu yerli dul kadının sözünü kesmemiş hiç, sonunda: «Bitti mi?» demiş.

Tekfurlu yerli dul kadın, konuşmasının ya hızında ya boşalmasından şaşıp bakmış: «Ney?» demiş; «Ne bitti mi?»

«Söyleyeceklerin.»

«Bitmedi, bitmedi de, korkarım. Her şey söylenmez. Söylenirse suç olur.»

«Korkma, Kadılık Evidir burası, söylenen söz suç sayılmaz. Burda söylenmeyen suç sayılır.»

«Nasıl iş o?»

«Sen söyle söyleyeceğini.»

Tekfurlu yerli dul kadın kalakalmış bir süre; «Bu kadar.» demiş; «Diyeceğimi dedim. Cevap sendedir Kadı Bey.»

Dursun Fakih elini sakalından almadan bir daha sormuş kısadan: «Bu senin şekvan mıdır yoksa senin gibi olan bütün yerli dul kadınların adına mıdır?»

«Ben beni bilirim.» demiş yerli dul kadın.

«Öyleyse iş kolaylaştı.» demiş Dursun Fakih de sakalını bırakıp: «Bey buyruğu herkes içindir, umum düşünülerek buyrulmuştur; isteyene değil, karşılıklı isteyene izin vermiştir. Rızasız evlenmek zorlama olur; Bey de olsa kimse kimseyi zorlayamaz, gönlün ferah olsun. Yaradan'ın verdiği hakkı Bey alamaz, var git rahat otur evinde.»

«Kadı sözü mü üstündür sizde Bey sözü mü?»

«Yerini şaşırmamak gerektir; birbirine karıştırılmamalıdır.»

«Ben bunu ayırt edemem; ben ayırt etsem bana musallat olan herif anlamaz. Kâğıt ver elime; yaz da ver.»

Dursun Fakih ikirciklenmemiş bile; yazıcısına da yazdırmamış. Almış eline diviti yazmış Kadılık yargısını. Yerli dul kadına verirken de:

«Bu yargı senin durumuna göredir unutma.» demiş; «Her yerli dul kadın için değildir. Durumu seninkine uysun uymasın elindeki kâğıda bakıp başkaları da bundan yararlanamaz.»

Yargıyı alıp daha Kadılık Evinden çıkar çıkmaz kadın, Yenişehir'de duymayan kalmadı. Türkmen kadınları seslerini kestiler ama bir tuhaf kestiler; sanki sevinmemişlerdi. Âşık Ana'yı öfkelendirecek kadar ölü bir sessizlik hissediliyordu; derken bu ölü sessizlik fısıldaştı, Dursun Fakih'in kötülenmesine konuştu:

«Dursun Fakih sapıtmış; Bey buyruğuna karşı gelmiş, yaşlandı artık, iyice yaşlandı; bunadı da. Köşesine çekilmelidir. Bir Türkmen yiğidi, bir yerli artığı dul karıya tenezzül edecek de artık karı, istemem, Kadı Bey'den fermanım var diyecek, he mi? Vah ki vah Dursun Fakih'in halına vah!»

Güllücük üzüntüsünden göz açamıyordu. Âşık Ana dişsiz, buruşuk ağzından kara dumanlar püskürüyordu: «Ula bu Türkmen karılarına yaranılır mı Dursun Fakih. Ula bunlar kancığın dik âlâsıdır sopa başlarından eksik olmamalı yumruk sırtlarından kalkmamalıdır, gözü çıkmıyasıca Kadı Bey! Sana mı kaldı bu karı milletinin hakkını düşünmek hay soyha. Çek beratı, yaz fermanı dört değil dokuz karı alınmalıdır hemi de sekizi birden sonuncusuna köledir de. De bre kardaş ki bu Türkmen karılarının dili pısa. Başkaca yaranılmaz bunlara. Aha işte; dün ne diye yanıp yakılıyorlardı bu gün ne diye ağu döküyorlar baksana!»

Dursun Fakih ilk gördüğüm Dursun Fakih'ti. Hafif, duada, cami içi. Hatta daha hafif, duada, daha cami içi.

Derken bir burma bıyık, kafası hepten kazınmış, dediklerine göre kara sürme gözlü bir dağ yarması çıktı ortaya. Gelip Kadılık Evine dikildi. Bir gün dikildi, iki gün dikildi, üç gün dikildi. Hep aynı şeyleri söyledi:

«Sen nasıl olur da sen Kadı Bey, bir yerli dul kadının eline ferman verirsin benim gönlüme karşı çıkarsın; Bey buyruğunu hiçe sayarsın?»

Dursun Fakih'e başvurup eline yargı kâğıdı alan yerli dula musallat olan adammış; dağ yarması karanlığında çıkarmış sesi.

Kadı Bey'in cevabı da hep aynı oldu, değişmedi:

«Senin gönlün seni ilgilendirir.»

«Benim gönlüm o kadına düşmüştür Kadı Bey! Orhan Bey'in buyruğu da bu yoldadır.»

«Sen evli misin?»

«Evliyim; hem de iki karı kocasıyım.»

«Maşallah! Çocuk?»

«Her birinden üçer tane, ne sandın?»

«Geçimin?»

«Hadlerine mi düşmüş? Hele bir geçinmesinler de görelim.»

«Yaa. Onu sormadım ya neyse sen açtın. Geçinemezlerse ne yaparsın?»

«Kötek! Bilirler bunu.»

«Kötek de Bey buyruğu mudur?»

Dağ yarması boş bulundu: «Yooo!»

«Öyleyse Beyin buyurmadığı işi yapmak da suçtur. Ben geçim derken, yeme içme işini sordum.»

«Haa, o mu? Kolay o. Evde kaynayan kazan ona da yeter.»

«Çocukları olur da ayrı ev isterse, ötekiler de ona bakıp onlar da isterse, o zaman?»

«Niye, suyu mu çıkmış evimin? Üçüne de yeter dör-

düne de.»

«Sen ahıra mal doldurmak istersin.»

«Say ki öyle, sana ne! Bey buyurmuş mu? Orhan Bey'in sözü geçer bu ülkede.»

«Orhan Bey'in sözü ülkede geçer; herkesin gönlü kendine buyruktur; keyfin istedi diye önüne gelen gönül kapısını açıp giremezsin, rızasız lokma yiyemezsin. Bey buyruğu oraya kadardır böyle biline. Ötesine gittin mi seni bağlarım.»

Bağladı da. Dağ yarmasının gümbürtüsü, direnmek istemesi işe yaramadı. Yenişehir halkı, Türkmen'i olsun, yerlisi olsun bekleyip seyretti. Az sonra yine fısıltılar yayıldı Yenişehir'e:

«Kadı Bey bunadı, bunadı, bunadı. Bir yerli karı için canım Orhan Bey'in buyruğu da iki paralık edilmez ki. Hem kendi evine baksın bi yol; almış ay parçası gibi dulu damına, nikâh da yok üstelik. Sonra da ele güne fetva ver oh ki oh!»

Güllücük kahrından ölecekti nerdeyse.

Benim ağzımı bıçak açmıyordu.

Âşık Ana'nın dumanı tepesinden tütüyordu: «Hele bakın şu Türkmen kancıklarına neyi doladılar dillerine şimdi de. Ula siz kim Dursun Fakih kim? Sümkürdüğü sümüğü olamazsınız, eteği kirli karılar. Bak şimdi de seni doladılar dillerine kız Zöhre. Aldırma ha, sakın aldırma. Kadı Bey'e de söyledim; ne demişler; it ürer kervan yürür. Kız bu yaşta Dursun Fakih gözüme bir daha girdi aşkolsun. Orhan Bey'den bir gözcü gelesiymiş sözüm ona senin de duymuşluğun var mı? Neyin nesi dersin? Sakın ola ki Dursun Fakih'e bir zararı dokunmaya ha? Geçtim İznik Kadılığından Yenişehir de elden gitmesin sakın!»

Benden medet umuyordu Âşık Ana:

«Bilemem ki Ana.» dedim zar zor; «Nasıl bir adammış?»

«Gençten biri diyorlar…»

Umutsuz: «Gençte biriyse...» dedim; «Gençten biriyse?» diye tekrarladım.

Güllücük umutsuzluğumu anladı: «Kırk kırk beş diyorlar Ana pek genç sayılmaz.» dedi.

Âşık Ana: «Otuzunda çelik çomak oynarlardı bizim zamanımızda hay kız.» dedi; «Ellisine gelmeden söz sahibi olunmazdı. Kırk beşi bile genç saymadığınızdan bak ne hallara düştük. Ortalık çoluk çocuğun elinde kaldı. Zöhre doğru düşünür.»

«Bir şeyler yapmamız gerek Âşık Ana.» dedim; «Gerek ya, ne yapmalıyız bilemiyorum.»

«Siz bana bırakın bakalım.» dedi Âşık Ana dişsizliğinde; «Dam dam dolaşıp bir görüneyim. İşe yaramaz yaramasına ya, kim bilir. Çeldiğimiz olur belki.»

Âşık Ana'nın dam dam dolaşması sürerken bir gün Kapı Altından bir adam geldi. İçerdeki dağ yarması herifin beni görmek istediğini söyledi. Şaştım. Gitmedim. Sonra bir daha geldi; yine geldi. Neyin nesi olduğunu Kadı Bey'den soracağım sırada akşam ekmeğini yiyorduk: «Zöhre kızım.» dedi Dursun Fakih; «Biri seni görmek istemiş. Neden gitmedin?»

«Öyle birine gitmem.» dilimin ucuna gelen kötü kelimeleri tutmakta zorluk çektim.

«Ne ayrıcalığı var ki?»

«Kapı Altında. Tutuklu.»

«Eyi ya işte kızım. Bir yoksul bir şey istese senden, hayır diyebilir misin?»

Benden önce Güllücük konuştu: «Bir yoksulla bir tutuklu bir olur mu Kadı Bey baba? Üstelik bu tutuklu edepsizin biri.»

«Edepsizliğini nasıl ölçtün? Nerden anladın kızım?»

«Sana karşı gelmesi, bir Kadıya karşı nasıl dik konuşmadır o. Edepsizliğinden işte.»

«Eyi. Öyle diyelim. Bir adam başka türlü konuşmasını bilmiyorsa, derdini bildiği dille anlatıyorsa ne denir? Adamın gücü ona yetiyor, senin benim gibi konuşabilse senin benim gibi düşünür. Kapı Altına atılmaz o zaman da. Kapı Altına atılanlar da yoksuldur. Sana bana serbest olan ona yasaklanmıştır, onun için noksanlaşmıştır. Yoksuldan daha yoksuldur. Bu yüzden istediği, akla uygunsa yerine getirilmelidir.»

Bana döndü. Bakışları hiçbir zaman bu kadar yüreğinin aynası olmamıştı, gün vurmuş su salınmasında kaydı bana doğru:

«Seni istemiş, belki bir diyeceği vardır. Bana çekinip söyleyemeyeceğini söyler belki; pişmancalık getirmiştir seninle duyurur pişmancalığını bakarsın. Sevaptır.»

Gitmemezlik edemedim artık. Keşke gitmeseydim. Keşke Kadı Bey'i dinlemeseydim, bana öyle gün vurmuş su salınmasında bakmasaydı gözleri. Kapı Altındaki dağ yarması adam benimle usul usul konuştu; herkesten saklı benden başkasına duyurmaktan korkarak. Hâlbuki bir ben bir de o vardı hücrede; kapı açıktı; Kapı Altı Çavuşu dış kapıda bekliyordu, uzaktı. Dağ yarması adamın gizli saklı konuşması gereksizdi. Öyle ki ilk sözlerini pek duyamadım. Az biraz hoyrat, daha çok isteksiz: «Ne söyleyeceksen dızdızından söylemeyi bırak da doğru dürüst konuş.» dedim yüksek sesle; «Buraya Kadı Bey buyurdu diye geldim.»

«Haber saldım. Gelmeyince. Kadıdan ben istedim.» dedi.

«Anladık, pekey. Ne diyorsan de bekletme!»

«Bu Kadı budalanın biri. Seni eliyle yolladı.» dedi;

«Belki de kendini beğenmişin biri.»

«Ağzını topla!» diye bağırdım nasıl olduysam. Sapır sapır titriyordum.

Dış kapıda bekleyen Kapı Altı Çavuşu koştu geldi bağırtıma. «Ne var bacı? Bir şey mi yaptı soysuz?» diye sorup adamın üstüne doğru yürüdü.

Durdurdum. «Dur hele kardaş. Şimdilik dur hele.» derken o dağ yarması herif de geri geri çekiliyordu. Köşelere sinen korkak bir sokak kedisine benzettim. «Sen yerinde bekle yine.» dedim çavuşa, gönderdim. Dağ yarması adam, bir hayli çekinmiş: «Bizdendir, dedilerdi; ben de inanıp bizdendir sandıydım seni.» dedi.

Gözüm döndü birden. Pir Cabbarın Alisinin suratı dönen gözümde kararıp aydınlandı; bu dağ yarması herifi tanımağa çalıştım, çıkaramadım: «Pir Cabbar'dan mısın sen?»

Herif sırıtmağa çalıştı: «He ya!» dedi; «Şükür tanıdın bacı. Dara düşersen Zöhre'yi bul dedilerdi. Derdine çare olur dedilerdi. Beni çıkar burdan. Çıkarmazsan işler yarım kalır sonra. Pir Cebbar...»

«Boyu devrilsin melunun! Sen de yerin dibine bat. Kendi koktuğunuz yetmiyor dünyayı da kokutmak istiyorsunuz. Ama eliniz yetmeyecek. Tanrı verecek cezanızı Tanrı!» Konuştukça öfkem kabarıyordu; öfkem kabardıkça dilim ağzıma sığmaz oluyordu. Dağ yarması herif gözümde uyuz kedilere dönmüştü hemi de yağmurda ıslanmış cinsinden uyuz kediler gibi hücrenin köşesine köşesine sığınıyordu: «Hepiniz yok olun inşallah, diliniz kurusun! Sizi dinlemek bile haramdır!»

O öfke kabarmasında çıkıp gittim. Çavuşun yanından geçerken: «Kilit üstüne kilit vurun bu herifin; Kadı Bey Babam az bile yapmış yerin dibine atmalıydı!» diyerek kalan öfkemi de döktüm.

Yukarı çıkıp Kadı Bey'e de söyleyecek sözlerim vardı: «Nedir bu sendeki yumuşaklık Baba; nedir bu hoşgörüsü, adam mı sandın bunları bu hayvanları?» demek için dayanılmaz bir titreme duyuyordum kanımda ama yapamadım; cesaretim merdivenin alt basamağına kadar sürdü, orada kuruyuverdi. Doğrulayıp Âşık Ana'nın evine vardım. Kapı duvar, ses yok. Döğdüm döğdüm açan olmadı. Öfkem de yavaş yavaş duruluyordu. Belki bizim evdedir diye düşündüm. Zaten komşu evlerden kapılar açılmış yemenili, yarı yaşmaklı, kimi saçılı Türkmen karılarının başları uzanmış bana bir acayip bakmaktaydılar. Eve döndüm.

Güllücük durgunca karşıladı beni; bana öyle geldi sandım. Eyice bakınca, durguncalığını ayan beyan gördüm: «Neyin var senin?» diye sordum. Kaçamak cevap verdi: «Hiç...»

«Ne hiçi kız? Sen kendinde değilsin.»

«Olur mu öyle şey abla. Kendimde olmasam...»

«Kendinde olmasan sorardın hemen. Nereye gittiğimi biliyorsun.»

Gözleri menevişliydi Güllücük'ün. Bana bakıyordu ama beni dinlemiyordu. Yüzü esrik bir buğulanmada uçuyordu. Sanki başına bir şey çarpmıştı. İri bir kütük aniden düşmüş, sersemletmişti başka türlüsü gelmedi aklıma; «Kim çağırdı beni biliyorsun da neden çağırmış diye sormuyorsun?» dedim.

Uyku uyanmasında sorup: «Neden çağırmış?» diye tekrarladı sesimi.

«Hiç!» dedim üstümü değişip evliklerimi giyerken. Üstümden çıkardıklarımı katlayıp sandığa koyarken de göz ucundan Güllücük'ü kolluyordum. Gözleri penceredeydi; bedeni pencereye doğru gitmek istiyordu. Yüzü hep hayaldeydi düşteydi. Sandıkta oyalanıyor görünüp,

başımı çevirmeden: «Kötü bir şey olmadı ya?» diye sordum; «Ben yokken?»

Aklı odanın dışında: «Olmadı.» dedi.

«Âşık Ana'ya uğradım, evde yoktu.»

«Buraya da gelmedi.» dedi.

«Âşık Ana'yı mı bekliyordun?»

«Hıı.» dedi. Sonra silkindi; «Yok canım.» dedi; «Âşık Ana'yı neden bekleyim. Biri geldi de.»

«Nasıl biri? Kadın mı?»

«Yoo. Erkek. Seni sordu.»

«Hay Allah. Kız adamı çatlatmasana.»

«Aman abla sen de. Üstüme varacak zamanı buldun ki.»

Bunalmıştı gerçekten. Başı sersemlemiş bir kızın bunalmasını eyi bilirim. Kuşkulandım ama kuşkum kötüsünden değildi; aksine kuşça pırpırlanmış, sevinmecesine bir kuşku gönül kökümde depreşiverdi. Yaklaşıp omuzlarını tuttum; benden kaçırmak istediği gözlerini kaçırmamağa çalıştım. Menevişlenmişti hemi de nasıl bir menevişlenme bahar sabahlarının çiçeklere serilişi bunun yanında hiç kalırdı. Ürkütmemeğe gayret ederek:

«Adı neymiş bu yiğidin?» diye sordum.

«Yiğit?» dedi; çözülmedi birden; «Nereden çıkardın yiğitliğini?» diye düş seslerinde kaçmak istedi.

«Sözgelimi ağzımdan çıktı.» dedim; «Her kimse. Adı neymiş?»

«Söylemedi.» dedi.

«Nereye gitti? Gittiği yeri de mi söylemedi?»

«Söylemedi.»

«Gelecek öyleyse.»

Gözleri dalgalandı: «Gelecekmiş.» dedi doya doya.

Eyice anladım; sersemlememişti sadece, Güllücük çarpılmıştı; ağustos güneşinde gün çarpmış çelimsiz

kızların baş dönmesinde serinlik aranıyordu: «Hele bir tarif et şunu Güllücük meraklandım.» dedim.

Gerçekten de meraklanmıştım. Uslu mazlum hep edepli ama aklı başında bilip alıştığım Güllücük'ü bir görünüşüyle böyle cin çarpmışa döndüren kişiyi bir an önce öğrenmek için yarı ömrümü verecek gibiydim.

Güllücük tarif edecek yerde: «Sen gittikten az sonra...» dedi; «Az sonra geldi.»

«Epeydir böylesin sen öyleyse?» deyiverdim; ağzımdan çıktı birden önleyemedim. Güllücük'ün gözlerindeki menevişlenme, yüzündeki düş paramparça kırıldı, utandı, saklandı: «Nasılım ki?» dedi demedi omuzlarını ellerimden çekip kendini sedire dar attı. Uğundu orda biraz, sesi çıkmadı ama omuz başlarının hafif hafif sarsılışından anladım ki ağlıyor. Üstüne gitmedim; bekledim. Az sonra: «Ayıp işledim, ayıp işledim ah ayıp işledim ben.» demeğe başladı.

O zaman yanına vardım. Saçlarını okşadım. «Ben senin ablanım Güllücük.» dedim; «Sen de beni abla biliyorsan öyle bilmen sevindirir beni.»

Başını kaldırıp bakmadı: «Bilmem mi?» dedi; «Senden başka yakınım mı var? Kadı Bey Babam? Baba işte.»

«Öyleyse? Güllücük öyleyse?» dedim; «Ablan, ayıp işlemedin diyor sana. Daha ne olduğunu bile kestiremedim amma her neyse aklındaki ayıp değil. Aksine daha çok sevdim seni; şimdi daha çok sevdim. Böyle olmasaydı bu kızın bir noksanlığı var derdim. Böyle düşündüğüm de olduydu.»

«Sahi mi?»

Başını kaldırıp bakmıştı; yine saklanıyordu ama inanmak istiyordu; inanmak isteyerek bakıyordu.

«Ben sana yalan söylemedim hiç.»

Eskisinden daha hoş menevişlenen gözleri güldü;

düşlü yüzü pembede çiçeklendi: «Söylemedin.» dedi.

«Öyleyse tarif et şu yiğidi bakalım.»

«Karayağız...» dedi; kapalıydı sesi önceleri; «İnce dalan...» derken açıldı; ondan sonra kapanmak bilmedi; yedi veren güller misali kat kat yapraklandı: «Bıyıkları yeni doğmuş ay biçimiydi abla; kurt gözünde bakıyor sandım ilk görüşümde, ama gülen bir kurt gözü, gece siyahındaydı. Üstünde yaylanmış bir çift kaş kırlangıç kuşunun kanadında. Börkünün sağ yanında bir çimdik perçem düşmüştü yanağına, alnı terlemişti ince, ince, ince abla...»

«Kız senin soyun ozan soyu mudur bu tarifler Kadı Beyden öğrenilmiş olamaz yoksa deli kız!»

Kabuğuna çekildi hemen: «Dedim işte, ayıp iş bu benimkisi, ayıplayıverdin.»

«Ah bilsen Güllücük, ah bir bilebilsen içimden geçenleri, ayıplamak mı? Şimdi nerde olduğunu bilsem şu yiğidin yerini, kuş olur uçar kanadımda getirirdim sana hay kız. Dua edelim de çabuk gelsin. Gelecek he mi, geleceğim dedi mi? Duydun mu eyice?»

«Geleceğim dedi.»

«Dediyse gelir.»

«Kim olduğunu tanıyabildin mi?»

«Bilmem ki, tanırım tanımasına da, senin gözünle görmemişimdir ki. Ondan çıkaramam. Benim tanıdığım benim gözümledir, kupkurudur.»

«Sen hiç böyle benim gibi birini gördün mü? Sorsalardı tarif eder miydin?»

Sustum. En zor soruyu sormuştu hayın kız. Kalktım cevap veremeden. Ama derinden bir iç çektim nedense: «Ben Âşık Ana'ya bir daha gideyim bakayım.» dedim.

Fırladı deli gibi sedirden: «Aman gitme.» deyip elime sarıldı; yalvarmak bakıyordu: «Beni böyle koma.

Yalnız kalırsam beynim burkulur. Sen gelinceye kadar ne yapacağımı bilemedim zaten.»

Pir Cabbarın Alisinin ardına düşerken ben de böyle miydim acaba diye düşünüyordum. Benim dışımda o zamanlar beni bir gören, böyle Güllücük'ü gördüğüm gibi mi görüyordu ki? Güllücük'ün sonunun da benim sonuma dönmemesi için dua ettim içimden; «Yazgısı karaysa ak yazgılara çevir görklü güzel Tanrım!»

«Niye daldın abla? Ne düşündün?»

Dalmam, düşünmem Güllücük'ü üzmekten başka bir işe yaramayacaktı. «Akşama gelir bu senin yiğit hay kız neden düşünmezsin de lafa verirsin kendini?» deyip hayladım, canlanmış göründüm.

«Eyi. Akşama gelirse yani?» dedi safça, gözlerini açmış bekleyerek.

«Yemek? Yemek çıkarmayacak mısın soyha? Yemek bekler yiğit dediğin.»

«Niye beklesin abla, seni görmeğe gelmiş. Görür, diyeceğini der, gider.»

«Sen öyle san. Seni gördü he mi? Yüzüne baktı ya.»

«Gördü görmesine, yüzüme belki bakmıştır. Ne bilirim.»

«Bakmıştır. Kim bilir nasıl dört dönüyordur o da şimdi. Akşamı nasıl bekliyordur.»

«Sahi mi?» Topladı kendini: «Sanmam. Beni avutmak için dedin.»

«Pekey sen öyle belle. Ama fırla da akşama yiyecek hazırlayalım.»

«Tavuğu keselim!» deyiverdi düşünmeden.

Kıramadım, gücüm yetmedi. «Belki tavuk eti sevmez.» dedim. İki üç tavuğun birini kesmek, arada bir el altında hazır bulduğumuz yumurtalardan ederdi bizi.

Güllücük düşünemiyordu. «Başka ne var ki?» diye

dertli dertli dolanmağa başladı. Geldim geleli ilk defa yoksulluğumuzdan yakındığını duyuyordum:

«Bilmeyen de Kadı Beyin evini ambar sanır gel işte, konuğa çıkaracak şey bulamıyorum.»

«Haydi dertlenmeyi bırak.» dedim; «Küpte birkaç yumurta olacaktı, güzel bir kaygana yaparsın.»

«Dur aklıma geldi abla. Âşık Ana bu sabah bir tas yoğurt gönderdiydi; çılbıra ne dersin?»

«Aman ne iyi. Zor da değil hem. Hadi öyleyse tekne başına hamur yoğurmağa, güzel bir börek...»

Lafı ağzımda kodu: «Neli yapacaksın ki, bir avuç keçi peyniriyle yarım tas çiğlemeden başka nesne yok.»

«Olsun.» dedim; «Bahçede maydanoz var. İki de yumurta kırar zengin böreğine benzetirim ben, düşünme onun orasını. Yoğurdun yarısını da ayrana çalkadık mı, hadi bakalım dola beline eteklerini gelin hanım.»

«Aman abla sen de; eğlenmenin yeri mi?» dedi ama Gelin hanım lafından da bir coşmadığı kaldı.

Akşamı böyle ettik. Güllücük daldı daldı ayıldı; akşama doğru da bir bayılmadığı kaldı; eli ayağına karıştı eyiden eyiye. Kulağının kapıda olduğu belliydi.

Beni sorup arayan, Kadı Bey'le birlikte geldi; görür görmez tanıdım: Sülemiş'ti.

Sülemiş'in Sülemiş olduğunu tanımasaydım yahut bir başkası olsaydı Güllücük'ün tarifinden tanımamın mümkünü olmazdı. Sülemiş kara yağız değil, kara sarıydı bir kere; yiğitliğine yiğit görünüşündeydi ama kavruktu. Ne var ki benim gözüm Güllücük'ün gözü değildi.

Bütün çabama rağmen, Güllücük'ü razı edemediğimden daha çok, yemeği erkekler ayrı biz ayrı yedik. Güllücük utanmasa, korkmasa, razı olsa da hay hay deseydi Kadı Bey'e ben ısrar eder he dedirtirdim. Hay hay demedi hayın Güllücük, demedi ama çıra gibi yandı

oturduğu yerde içinden; ne yedi nasıl yedi sorsalar cevap veremezdi. Yemekten sonra beni çağırdılar. Güllücük'ün bulaşıkları çalkalarken muhakkak aklı bende kalmıştır.

İçeri girdiğimde Dursun Fakih doğrudan: «Hele kızım bizden saklamışsın seni getiren Sülemiş yiğit imiş ya.» dedi.

Gayri gücenik söyledi gayri sevinmiş söyledi ayırt edemedim. Ben, her şeyi anlatmıştım da Konya'dan Balıkesir'e getirenin Sülemiş olduğunu söylememiştim. Gizlim saklım olduğunu sanmasın diye açıklamak zorunda kaldım: «Konya'dan Balıkesir'e getirdiydi de Kadı Bey Baba.» dedim; «Balıkesir'den buraya kendim gelince hani. Üstünde durmamışım demek.»

«Seni görmek için gelmiş buraya.»

Sülemiş: «Senin elini öpmek için geldik aslında Kadı Bey.» dedi; «Yolumuz düşünce geçemedik. Bacıyı da duyduk.»

Ben Sülemiş'i Güllücük'ün gözüyle görmeğe çalışıyordum. Yüzünde, gözlerinde, bir kaş oynatışında bir mana var mıdır diye bakıyordum.

«Hoş gelmişsin Sülemiş kardaş.» dedim bir yandan da; «Hoşsundur inşallah, yaramaz bir haberin yoktur, epey oldu görmeyeli.»

«Nasipse görüşürüz dediydim Bacı.» dedi edeplice; «Nasipmiş. Bize gelince, şu sıra, bizim gibi olan herkes gibiyiz. Ayrıcalığımız yok, bir yaramazlığımız da olmadı. Ne var ki dur yok durak yok. Dolaşmaktayız senin anlayacağın.»

Dursun Fakih: «Eh hele ben namaza durayım sen de sor soracağını Zöhre'ye. Kızım sen zahmet etme Güllücük leğen ibrik işini halleder.» deyip kalktı; benim davranmamı önledi.

Sülemiş'i değişmiş görmemiştim ama eskisi gibi de değildi pek. Neye yoracağımı bilemediğim bir durgunluğu vardı. Yorgunluktan da olabilirdi, Güllücük gibi düşsü bir düşünceden de olabilirdi. Deşmek istedim; o bana sormadan ben ona sordum:

«Güllücük'ü ilkin mi gördün?»

Hiç ikirciklenmedi; hatta böyle bir soruyu beklemiş gibi cevap verdi: «Bir kere daha görmüştüm.»

Yüreğim tıp dedi: «Ne zaman?»

Kara sarı yüzünden bir kızarıklık gelip geçti:

«Beş altı yıl oldu.» dedi.

«O seni görmemiş demek ki?» diye sordum hemen; gözlerim, Sülemiş'in yüzünü yakalamış, bırakmıyordu. Sülemiş, gözlerini çevirip bana bakıp bakmamakta kararsız kaldı bir an. Dayanamadı, baktı. Gözlerinin derininde, hızlı hızlı soluyan bir umutsuz tay gördüm; konuştu: «Beni mi konuştunuz ki?»

Eğdi gözlerini önüne hemen. Öğreneceğimi öğrenmiştim, daha çoğunu istiyordum herhal; fakat yanlışım vardır, Güllücük'e yazık olmasın diye geri çektim sözlerimi:

«Yoo. Yani şey. Hani gelip sorduğunda, adını da bırakmamışsın tabi, ne bilsin kız. Kimdi gelen dediğimde bilemedi. Onun için, o zaman seni görmemiş diye düşündüm. Görseydi, unutamazdı seni.»

Omuzlarında hafif bir kubarma oldu sözlerimi duyunca. Erkek milletinin huyu bu, övüldü mü kubarıyor, horozdan beter. Beğenişimin devam etmesini istedi herhal:

«Sen benim bacım sayılırsın artık, bacım olduğundan böyle konuşuyorsun. Beş altı yıl önce Güllücük gibi biri benim gibi bir kavruk herifi görse bile unutur yoksa. Unutmaz mı?»

«Sen Güllücük'ü bilmiyorsun.» dedim; «Seni görseydi unutmazdı. İnan bana.»

O zaman rahatladı: «Görmedi herhal.» dedi; «Göremezdi zaten. Bir Hıdırellez günüydü. Millet Hıdırelleze çıkmış gülüp oynuyordu. Bir su kıyısının yanından geçerken bir başına oturduğunu gördüm. Yüzü durgun suya vurmuştu. Ayıp ama söyleyim sana, kınama beni sakın. Bir yere gizlenip seyrettim. Hiçbir oyuna katılmadı. Az sonra Âşık Ana'nın sesini duydum: «Güllücük.» diye çağırıyordu. Konuşmalarından da Dursun Fakih'in evlatlığı olduğunu anladım. Beni görmediler.»

«Desene sen buraya Güllücük'ü görmeye geldin aslında?»

Kıpkırmızı kesildi; kısa sürdü; sakladı: «Yok.» dedi; «Seni duydum. Pir Cabbarın Alisi ardından adamlarını salmış. Burda, Yenişehir'deler. Güvencen yoksa alıp Kumral Dede Konağına götüreyim diye düşündüm. Hani Konya'dan kaldırıp getiren benim. Bir bakıma kandırdım sayılır. Başına bir iş getirirlerse...»

«Şimdiye kadar bir iki adamları göründü; güçleri yetmez.» dedim; «Kadı Bey Babamın yanında daha güvencedeyim.» derken birden aklıma geldi; Sülemiş'e kuşkuyla baktım: «Sakın sen, çıkarılan dedikoduları duydun da Dursun Fakih'i bu işten kurtarmak için mi geldin?» diye sordum; «Beni burdan götürmekle?»

«Yok hayır sakın öyle düşüneyim deme.» dedi; «Dursun Fakih için söylenen söylendiği kadar söylenmiş zaten. Biri eksik biri fazla olmuş neyi değiştirir? Daha önce gelmeliydim, gelemedim. Rahman Ağamın oğlu ile karısı derken Bileyici Baba'nın verdiği bir iki iş, sonra Kumral Dede Konağında bir Kendigelen Kız vardır ona verilmiş bir sözüm.»

Bütün düşündüklerimi unutup: «Kim bu Kendigelen

Kız?» diye sordum; ben değil de içime gizlenmiş Güllücük sordu sanki; «Kimin nesi? Türkmen kızı mı?»

Allah'tan anlamadı sesimi de soruş tarzımı da Sülemiş: «Uzun hikâye.» dedi; «Nicenin kadınıdır; kızlığı Kumral Dede konağında kocadı. Şimdi türbenin bekçiliğini yapıyor kendiliğinden; gören meczup sanır. Ayıramadım.»

Saklayarak derin bir nefes aldım; yine içimde gizlenmiş olan Güllücük, saklamadan, derin bir soluk aldı. Lafı Güllücük'ün üstüne getirmek için düşünür gibi yaptım: «Demek Dursun Fakih kızını Hıdırellezlere gönderiyormuş?» dedim.

Şaştı soruma: «Neden göndermesin?» dedi; «Hıdırellezin nesi var? Gönderilmeyecek nesi var?» Sanki Dursun Fakih'i savunuyordu, sanki Güllücük'ün üstüne toz kondurmak istemiyordu.

«Kadılığına yakıştıramaz sandıydım. Hani Kadı olduğundan biraz temkinli.» diye daha deşeleyim derken Sülemiş:

«Dursun Fakih Türkmen her şeyden önce.» dedi; «Türkmenliğini bilir. Kadılığı da katı değildir. Bu ülkede az bulunur onun gibisi.»

Şimdiyece düşünmediydim, şimdi yeri geldiğinden kaçırmak istemedim. «Madem öyle de nedir bu eziyet? Üstelik nerden kimden çıkar bu uyduruklar biliyorsunuz hemi de? Neden İznik Kadısı yapılmıyor, neden uydurma kirinden arınılmıyor? Hani Orhan Beyimiz adaletli denilirdi. Bu mudur Orhan Bey adaleti? Sen neden karışıp anlatmazsın kardaş?» dedim peşi peşine.

«Beni aşar bu iş bacı.» dedi; «Benim gücüme göre değil. Orhan Bey adaletine göre de değil ama ben de anlayamıyorum. Bana kalırsa Dursun Fakih feda edilmek niyetinde?»

«Ne uğruna?»

«Bilsem. Belki de Beylik uğruna.»

«Sanmam.» dedim.

«Öyle görünüyor.» dedi.

«Hah işte, bu böyle görünüyor lafı var ya. Bu lafı kaldır, altında yatanı görürsün. Pir Cabbarın Alisi, Balıkesir Dergâhında, çocukluğunun benim bilmediğim yanlarını anlattıydı. Ali'yi bugün bu kötülüklere iten çocukluğunun o yanları gibi geldi bana. Dursun Fakih işinde de böyle bir şey aradım ne zamandır. Orhan Beyimiz çocukken Dursun Fakih'in bir davranışından korkmuş olmasın sakın? Belli olmaz bu işler.»

«Bilemeyeceğim.» dedi Sülemiş.

«Ben de bildiğimden söylemiyorum ya.» dedim.

Lafı da Güllücük'e getiremedik bir daha. O da istiyordu benim kadar, görmemek için kör olmak gerekti. Ama Dursun Fakih de geldikten sonra Güllücük lafını ağzımıza hiç alamadık. Zaten az sonra da Sülemiş kalktı; izin istedi. «Ben.» dedi sıkılarak; «İsterse Zöhre Bacımızı alıp Kumral Dedenin Ocağına götürmek için geldiydim.»

Dursun Fakih: «Neden böyle düşündün oğul?» diye sordu; «Zöhre kızımızı bizim yanımızda güvencesiz mi gördünüz ki?»

«O nasıl söz Kadı Bey Baba!» diye araya girdim. Sülemiş yanlış bir laf eder korkusuyla: «Benim yerim senin yanındır, yeter ki sen beni fazlalık görmeyesin. Zaten söyledim Sülemiş'e de. Düşünmüş işte.» dedim.

«Düşünüşüm...» dedi Sülemiş yutkunup; «Düşünüşüm şundan ki ortalık az da olsa karışacağa benzer. İznik'te Orhan Bey imareti yapılıp bitmiş. Bugünlerde halka açılacakmış, evecenlik göstermedeymiş Orhan Bey. Bir yandan da Karesi Beyliğine yürünecek gibi bir hava kokuyor Bursa'da. Bileyici Baba'ya bakarsan Süleyman

Bey'in Urumeli kıyılarına geçmesi gün meselesiymiş.»

Dursun Fakih'in durgun yüzü kıpır kıpır oldu, gizliden kaynadı. Bunca zaman, bu yüzde tek bir değişiklik görmemeğe alıştığımdan tuhafıma gitti. «Oğul sen neler diyorsun?» diyen sesi de değişikti, eski bir tutkunun coşuşa hazırlanmasındaydı; «Oğul hem de bunları giderayak söylüyorsun. İmaret İznik'te açılacak. Öyle ya İznik'te açılacak. Şu Urumeli işi. Canım bunu Bileyici Baba ne zaman söyledi sana?»

«Buraya geleceğim sıralarda, iki üç gün önce. Balıkesir'deydik.»

«Allah Allaah!» deyip sakalını sıvazladı Dursun Fakih; «Şu işe bak sen. Bir düş bu kadar çabuk canlansın mümkün müdür?»

Çocukça: «Ne düşüdür Kadı Bey Baba?» diye sormak cahilliğinde bulundum.

Üçümüz de ayaktaydık, oda kapısına yakındık. Bir an bana öyle geldi ki Güllücük kapının dışında bizi dinlemekte açar açmaz göreceğiz, belki de bunun için sordum oyalayım diye. Dursun Fakih, az akıllı çocukların bir eşi olmuş, eliyle durmadan sakalını tarıyordu. O durumda:

«Düş kızım düş.» dedi; «Bildiğin düş.» Sülemiş'e bakarak da: «Sen Bileyici Baba'yı görecek misin bu yakınlarda?» diye sordu.

«Görürüm.»

«Öyleyse söyle ona, ben onu bulamazsam o beni İznik'te, imaretin açılış toyunda bulsun.»

Başka bir söz çıkmadı ağzından.

Ben kapıyı açmak için atıldım. Onlardan önce açtım. Sülemiş, Kadı Bey'in elini öpüyordu. Kapıyı dinlemekte olan Güllücük'e görünmemesi için ancak işmar edebildim. Dursun Fakih'e de: «Ben yolcu ederim Kadı Bey Baba sen yorulma.» deyip Sülemiş'i odadan çıkardım, önü-

ne düştüm. Dış kapıdan çizmelerini giyerken kimseye duyurmamak için sesimi kısabildiğim kadar kısıp:

«Sülemiş, kardaş Sülemiş şimdi diyeceklerimi eyi belle.» dedim; «Sen Hıdırellezde beş yıl önce Güllücük'ü gördün, unutmadın; Güllücük de bugün gördü seni, bin yıl da geçse unutmaz.» der demez fırlayıp doğruldu Sülemiş: «Ne diyorsun sen bacı!» diye koptu sesi, «Sus!» dedim; «Sus duyurma kimseye. Ortalık kötü diyorsun. Niyetin de kötü değilse uzatıp işi daha kötü günlere kalmayın. Kızı istet Kadı Bey'den.»

Sülemiş'in boynuma sarılmasından korktum; irezillik diz boyu olurdu ki içinden kurtulmak ne mümkün.

«Kız ne der? Kadı Bey ne der?»

«Kız he der.» dedim; «Kız oynaya oynaya he der. Kadı Bey de he der.»

«Ne zaman?»

«İster şimdi, ister yarın.»

«Şimdi olsa.» dedi; duruldu; «Yarın olsun. Yarın olsun.» dedi; daha duruldu: «Ama kim isteyecek, gelip de kim isteyecek?» dedi.

«Âşık Ana!» dedim. «Sabah olur olmaz doğru Âşık Ana'ya git sen. Konuştuklarımızı anlat. Gerisine karışma hadi kardaş.»

Bu sefer korkmakla kalmadım geri de çekildim üstelik korkumdan. Ne yana, nasıl gideceğini bilmeden çıktı yoksul.

O gece Kadı Bey'in odasında sabahaca kör kandil yandı. Üç kere abdest tazeledi Kadı Bey.

O gece Güllücük de uyumadı sabahaca. Beni de uyutmadı. Ben hem Güllücük'e laf yetiştirdim hem de her sözünün sonunda duamı tekrarladım: «Yazgısı karaysa Güllücük'ün de ak yazgılara çevir görklü güzel Tanrım ak yazgılara çevir.» dedim.

ÂŞIK ANA'NIN ANLATTIKLARI

Oğul bu yaşımda beni yerimden kaldırıp Kadılık Evine getirmekte ne fayda umdunuz? Hadi ahir ömrümde Kadılık Evine düşmek de varmış deyip boynumuzu eğdim ya ne demeye Bursa yollarına düşürdünüz onca yolu tepip getirdiniz beni, Kadılık Eviyse Yenişehir'dekinin suyu mu çıktıydı; Kadısı başka olmaynan Kadılık Evinin hükmü mü değişir ki? Bu yaşımda buralaraca yürüyeceğimize o Yenişehir'de, oracıkta çağırtsaydınız da deyiverseydim diyeceklerimi, yeminse orda da yemin ederdim. Yok yoksam Dursun Fakih doğru tutmaz bu Türkmen karıcığının söylediklerini diye korktuysanız işte orada yanıldınız. Bu Dursun Fakih, değil kendisini ilgilendireni, babası da olsa gözünün yaşına bakmaz Hak Tanığının dediğini bir kalem bile şaşmaz ne sandıydınız oğul. Ben Dursun Fakih'i şöyle bir altmış yıldır tanırım, belkim daha da öte. Şahbaz Ertuğrul Beyimiz bu dünyadan göçtüğünde yanı başında Kur'an okuyan molla kim idi sanırsınız? Dursun Fakih idi. Ben o zaman ellisinde miydim neyidim, bilemeyeceğim. Ertesi yıl, Şeyh Edebali Efendimizin yeni yetme tazecik yeğeniyle evlendi. Ne demektir hele bir düşünün bunu. Şeyh Edebali Efendimiz, sonu fos çıkacak mollaya evinden kız değil avulundan kokar keçi bile vermezdi. Ya Osman Bey? Oğul? Hey oğul dediklerimi dediğim gibi, aynını bir bir yazıyorsun

he mi? Bana yemin ettirdiler, değiştirirsen vebali senin boynuna olsun. Ne diyordum? Osman Bey'de miydi sıra? Hah Osman Bey'deydi.

Osman Bey'in zamanında tek adam idi Dursun Fakih. Peki, tekliğinin faydasını mı gördü? Ne gezer. Tek adamlığı sırtına yük oldu bir de onu çekti götürdü fukara. Hayatta en zor yük tek adamlık yüküdür hay oğul, bilirsen tabi. Bilemezsen, tek adamlığın sırtına sen binip gitmek istersen bir yerde tökezler tek adamlık, seni düşürür, altına alır, çiğner, ezer. Gözünü açtığında kötürüm olduğunu görürsün. Dursun Fakih kötürüm olmadı onun için. Bak, şu yaşın adamı, kimse kaşının altında gözün var diyemez. Diyenler varmış; beni de bunun için çağırıp buraya konuşturmak istediniz. Kısa deyim, uzatmayayım; bir mesel vereyim: Bu Türkmen milleti var ya değirmen misalidir buğday yerine adam öğütür. Siz siz olun değirmen çalışıyor diye ha babam önünüze geleni atmayın ağızlığına. Sonra adamsız kalırsınız, değirmen durmaz döner, bir de bakarsınız ki ağızlıkta kendiniz varsınız. Buğdaysız kalan değirmen boşa döner, taş taşa süre süre kendini yer bitirir. Sonra? Ortada değirmen de kalmaz. Daha ne dememi bekliyorsunuz oğul? Pekey, açık konuşayım madem kapalı buldunuz lafımı. Dursun Fakih, karısı öldüğü gün bile Kadılık Evindeydi. Sizin de aklınızdan çıkmamıştır; Osman Bey zamanında bir köprü bacı, bir de pazar bacı meselesi var idi. Osman Bey'in olmazına karşı olur deyip hükmünü yazan Dursun Fakih o gün, karısının da ölmesi üzerine iki acıyı sonunaca çekti. Nice gün sonra bana bir gün açıldı; Güllücük şuncacık kız o zaman. Çorbasını ben pişiriyorum, evini ben silip süpürüyorum, giyip çıkardıklarını ben yuyup yaykıyorum; ellisinde adım Âşık Ana'ya çıktığından Allah'tan kimse fitne fücur konuşamıyordu. «Evlen Dursun

Fakih.» dedim; «Şöyle eli yüzü düzgün iman ehli birini bulalım. Bak şu çocuk var bir de başında, dul kalmış erkek de çocuğa benzer.» Bunun gibi laflar ettim; eyi düşündüğümden, Dursun Fakih gibi bir Kadı Bey'in hiç değilse evinde sefil olmasını istemediğimden bunun gibi lafları sık sık söyledim.

Kimine gülüp geçti, kimine: «Yaa. Öyle, kim bilir.» dedi yarım ağız, kimine de: «Hele bakalım görklü Tanrım ne buyurur?» dedi.

Hiçbir sözü bana sağlam gelmedi; gözümün tuttuğu birine varıp da, seni Dursun Fakih'e alalım demek gücünü kendimde bulamadım, bu gücü vermedi bana Dursun Fakih. En sonunda, Güllücük boğmacadan ölümcül hastalanıp yatağa düşünce: «Artık sen de anladın mı Dursun Fakih bunun böyle yürümeyeceğini?» dedim.

Çok üzgündü; belli etmiyordu; gelgelelim gözevleri kara kara derinleşmişti; Güllücük'ü işmar etti: «Bu böyleyken mi?» dedi. Ne demek istediğimi anlamıştı. «Bir gün sen de böyle olursun?» dedim.

«Tanrı yazdıysa ne yapılır Âşık Ana.»

«Tedbirini almazsan Tanrı yazdı demek Tanrı'dan uzaklaşmak olur benden eyi bilirsin; tedbiri de bu eve bir kadındır.»

«Olmaz Âşık Ana. Bu çocuk heder olur sonra. Gelen kadının da çocuğu olursa?»

«Bu çocuk senin değil ki, hay dilim kopa, demek istedim ki...»

«Yorma kendini. Bu çocuğu evimize almakla geleceğini biz borçlandık Tanrı'ya karşı. Borcumuzun yükünü bırakıp kaçmak insanın kendinden kaçması olmaz mı, Tanrı'dan kaçması olmaz mı?»

«Sen bilirsin.» demek zorunda kaldım.

«Yarın daha kötü olur.» dedi; «Yük bir iken beş olur,

on olur. Köprü bacı meselesinde Orhan Bey'in çocuk gönlünü korkuttuk; bizi Osman Bey'in önüne dikilmiş bir set sandı. Çocuk gönlü derin kuyuya benzer Âşık Ana. Şuncacık bir taş düştü mü yankısı büyük olur hem de derin olur. Orhan Bey'in önünde Osman Bey'le tartışmamız kör kuyuya taş atmak oldu. Yarın Orhan Bey Beyliğe geldi mi yankısı ne olur bilinmez. O zaman tek başıma olmalıyım.»

Bu lafını unutmadım; o gün bu gün aklımdadır.

Dursun Fakih, ancak Güllücük evlendikten sonra rahatlayabildi. Neme gerek onu da Zöhre kız yaptı Allah için konuşmak gerekirse. Sülemiş'i bana göndermeği akıl etmeseydi belki düğün olmazdı. Düğün dediysem anlı şanlı toy düğün saymayın. Koca Yenişehir'in Koca Kadı Beyi Dursun Fakih'in Güllücük'ü, sıradan bir çerçinin kızından daha yoksul evlendi. Allahtan Süleyman Bey yetişti de imdada, Sülemiş'le Güllücük'ün düğün sonrasında İznik'te bir evleri oldu; iki göz bir bahçelik evi Süleyman Bey Sülemiş'e düğün hediyesi verdi.

Onun üzerine Dursun Fakih, Yenişehir'deki evini sattı. Şaştık kaldık bu işe. Sorduğumda: «Bir başımayım artık.» dedi, «Tanrım, bir de ben. Evin parasını Güllücük'le Zöhre'ye bölüştürdüm Âşık Ana. Üçü birlik İznik'e yerleşecekler. Artık Kadı da değilim. Çok şükür!»

İznik'te Orhan Bey, o sırada imaretini halka açıyordu. «Kadı da değilim artık.» diye tekrarladı lafını; bir hoş güvenceliydi sesi; sankim dünyaya meydan okuyordu. Dursun Fakih'ten hiç böyle bir ses duymadığım için yadırgadım. Yüzüne baktım. «Bıraktım Kadılığı.» dedi anlamadığımı sanarak; «Yenisi gelinceye kadar beklerim. Bir benim şimdi, bir Dursun Fakihim. Orhan Bey'in imaretine bir başıma gideceğim.»

Dursun Fakih'i bir daha görmedim.

CENDERELİ KARA HALİL DÜŞÜNDÜ

Ciğerime bir kor düştü sandım. Zöhre'nin son anlattıkları, hele Âşık Ana'nın söyledikleri beni uzun uzun düşündürdü. Kar yağıyordu. Kadılık Evinin dar pencerelerinde biriken sıvama bir beyazlık gözlerimi aldı; soğuk, üşümüş baktım. Yağan kar iri, kuşbaşındaydı. Pencerede biriken sıvama beyazlıktan çok sıcak sanki o beyazlığın aslı değilmiş gibi kendi halinde yağıyordu. Bir süre hiç bir şey düşünmeden yağan kara diktim gözlerimi. Bana bir şey hatırlatıyordu ama neyidi bilemiyordum; bulup çıkaramıyordum. Kışın son karı olduğunu düşünüyordum bir tuhaf umutla; bütün gece yağmıştı, bütün gece değil bütün bir kış yağmıştı, bütün bir kış yağdığından da yorulmuştu, yağmağa kanıksamıştı; yorulmuş, kanıksamış bir umursamazlığı salınıyordu. Derken bir köpek havladı; hırslı, saldırmağa hazır havladı, bir ikinci köpek havlamaya karıştı, iki üç, dört oldu. Köpek havlamaları bir şeyi kovaladı korkunç bir saldırı gürültüsünde.

Odanın içindeyken, çevrem dört duvarken, bunca yaşın adamıyken korktum. Uslu mazlum yağan kar allak bullak oldu zihnimde. Az önce, yağan kara bakıp bakıp da hatırladığımı sandığım ama ne olduğunu çıkaramadığım nesne, ufacık bir çocuk korkusunda eşeğe binmiş olarak geldi beni buldu.

Ben bu koca adam, ben Cendereli Kara Halil bir burgacın baş döndüren hızında küçüle küçüle burgacın merkezine doğru yuvarlandığımı sandım. Orada, üç dört yaşında bir çocuk olarak buldum kendimi. Kar yağıyordu; mart sonu karlarının yumuşaklığına vermişim bağrımı, anamın kıtık yünlerden eğirip ördüğü kolsuz hırkamın yakalığını bile açmışım. Kuyruğu uyuz bir eşeğimiz vardı onun sırtındayım. Bir yanı yıkık ahırın yıkıntısından çıkıp gitmiş soyha; ahırda bulamayınca iz süre süre köyün son evlerinin ötesindeki mezarlıkta bulduydum. Sırtına bindim, geri getiriyordum. Eşeği bulduğum için seviniyordum, çocuk aklımla anama karşı kubaracaktım, ben olmasam eşeği kimin bulabilmiş olacağını soracaktım. Kubarma hayallerim yarım kaldı. Nerden çıktıklarını bile bilmediğim beş altı kara köpek kızıl ağızlarında sivri dişlerini göstere göstere bize doğru hışım gibi geldiler. Hepsi de aç, hepsinin de gözü dönmüş, hepsi de kızıl ağızlarında kan kusuyorlar.

Kuyruğu uyuz eşek bir adım bile atmadı; olduğu yere çakılıp kaldı. Köpekler, çepeçevre etrafını sardılar.

Ne kar, ne soğuk, ne şu, ne bu. Dünya çevremdeki köpeklerden, köpeklerin kulağımı yeyip bitirmiş yüreğimdeki karı yalamakta olan seslerinden ibaret olup kaldı. Benden, uyuz eşekten, köpeklerden başka ne varsa silinip gitti.

Birdenbire ağlamağa başladım; korkudan morarmıştım, katılıyordum. Eşeğin sırtını yumrukluyor, karnını tepikliyor, tırnaklarımla derisini yoluyor ama en çok ağlıyordum; bağıra bağıra ağlıyordum.

Üç gün hasta yatmışım. Üç gün morarıp köpek havlamalarında terlemişim. Şimdi, bu yaşımda, ben Bursa Kadısı Cendereli Kara Halil, Tanrı'dan başka hiç bir şeyden korkmazken bir köpek görsem, isterse o köpek

açlıktan kuyruğunu kıpırdatamayacak halde olsun irkilirim; yüreğimin morardığını hissederim, yıllanmış bir korku damarlarımı ağ gibi sarar, korkudan üşürüm. Köpek hele karaysa, hele bir de havlayan köpekse korkum daha belirgin olur, yalnızsam, tek başımaysam muhakkak kaçarım, yolumu değiştiririm.

Şimdi, Kadılık Evinin bu taş odasında ikinci kattayken bile aynı korkuyu duydum. Bir keçe çadıra yağan yağmur misali ruhuma korku yağdı. Elimde, az önce hepsini bir kere daha okuduğum kâğıtlar buruştu.

Köpekler susuncaya kadar kendime gelemedim.

Neden sonra köpekler sustu; kar eskisi gibi yağmakta devam etti.

Dursun Fakih'i düşündüm. Orhan Bey aklıma geldi. Âşık Ana'nın dişsiz sesi, yaşlanmış Türkmen kadınlarının gün görmüş korkusuzluğuyla kulaklarımda sızladı. Kapı hizmetime bakan adamı gönderip Subaşını çağırttım. Subaşı geldiğinde: «Karesi'de Hacı İlbeğ'e haber sal, Pir Cabbarın Alisinin Dergâhını bassınlar!» dedim; «Ali'yi tutuklasınlar. Bursa Kadısının buyruğudur.»

Ne yapıp yapıp Orhan Bey'e de sormağa karar verdim; Bey oğullarının da çocukluğunda havlayan köpekler vardır.

URUMELİ

Salı kıyıya yanaştırmakta epeyce güçlük çektik.

Vakit, gecenin yarısını çoktan geçmişti.

Gazi Fazıl: «Elimizi çabuk tutmalıyız.» dedi.

Ece Halil: «Doğrusunu istersen ben bu kadarını da ummuyordum.» dedi. Soluk soluğaydı. Salı kıyıya çekerken, karanlıkça yerde göremediği bir kütüğe takılmış sırt üstü düşmüştü; ondan sonra da hırslandığından olanca gücünü salın çekimine vermişti.

Ben hiç bir şeye el sürmüyordum. Sanki işim bitmişti; Urumeli kıyısına ayağımı basmış, Urumeli kıyısının toprağını ellemiştim. Az da olsa bir süredir ciğerlerimdeki hava Urumelinindi, kanıma karışıyordu. Yenilenmiştim. Ne var ki çok yaşlanmış bir adamın yenilenmesi ölmesi demektir. Ölmek de bir ezeli esriklik olduğuna göre ben şimdi bu esrikliğin başlangıcındaydım. Bunun için geldiğimi saklamıyorum artık; Anadolu'da ölmek istemedim.

Gazi Fazıl: «Şaşmadık he mi Ece?» diye sordu; ya emin olmak istiyordu ya da göneniyordu, başarılarını gözüme sokmak istiyordu; «Çimpe Burnunun hemen alt yanındayız sanırım. Hesapladığımız yere çıkabildik mi?»

«Eh.» dedi Ece Halil; «Pek fazla açığa düşmüş sayılmayız. Zaten kılı kılına hesapladığımız yere gelemezdik.

Sal falan değil odun. Bir de tek kürek olduğumuzu düşünürsek. Neyse, Tanrı'ya şükür. Kalenin gün doğusundan yana alt başlarındayız. Sökmedilerse bu yanlar hep bağlıktır. Hatırladın mı?»

«Bağlıktır. Allah vere de bağda yatan olsa; kaleye geçtilerse korkarım tan yeri atana kadar beklemek zorunda kalırız. O zaman da tutsak almakta zorluk çekeriz. Az biraz soluklanıp da mı yola düşelim yoksa hemen mi?»

«Yolcu yolunda gerek Fazıl, soluklanmanın sırası değil.» dedi Ece Halil; «Dediğim gibi kale dışında tutsaklık bir kimse bulamazsak nasıl olsa vaktimiz olacak, bulursak, bir an önce dönmek bizim için de eyidir, Süleyman Bey'in gözü yollardadır; sanmam ki uyumuş olsun.»

«Bileyici Baba'nın bizimle gelmesi...»

Lafını yarım bıraktım Gazi Fazıl'ın: «Geleceğim!» dedim.

Onlardan önce kıyıyı tırmandım. Beyaz bir cılga, kıyıdan yarım kıvrılarak yükseliyordu; gece yarısı karanlığında par par yanan ay ışığında cılga ayan beyan belliydi; başka cılga görünmüyordu. Ece Halil ile Gazi Fazıl ardım sıra geldiler. Cılgadan kıyıyı yukarı çıktığımızda düzlüğü, ay ışığına yan gelip yatmış gördük. Pürüzsüzdü; cilalanmış. Sivri, top, yassı ağaçlarla üzüm kütüklerinden sıralanma, görülebilen bütün düzlük boyunca bağlar koca bir ömür boyu koşup durmuş bir yorgunluğun dinlenmesindeymiş gibi geldi bana, gökten yağan ışığa sarınıp serilmiş yorgunlar gibi. Yoksulsa yoksul, zenginse zengin neyi var neyi yoksa ortaya dökmüş sergilemekteydi düzlük; saklısı gizlisi yoktu. Belki de saklamağa gizlemeğe mecali yoktu. Yüreğimde bir ses: «Bu sensin!» dedi; «Bu düzlük sensin.» Kendime bakar gibi

baktım düzlüğe. Böyle bir dinlenişi özlediğimi hissettim.

«Korktun mu?» diye fısıldadı Gazi Fazıl'ın ufacık sesi; kulaklarımın hemen dibindeydi; «Yürü Bileyici Baba!» Gazi Fazıl'ın ufacık sesine uydum.

Arada bir gece kuşlarının uyuyup uyanan sesleri olmasa bir düş düzlüğünde düş bağlarının arasında gittiğimi sanabilirdim. Gerçi gece kuşlarının uyuyup uyanan sesleri de düş seslerinden ayırt edilemeyecek kadar cansızdı ama yine de uyanık bir dünyanın hazzına bulanmıştı; düşün dışında, dünyanın içindeydi. Gözümü dört açtım. Benim için yeni olan bu topraklar, benden sonrakiler için ne kadar eskirse eskisin sadece benim sırrım olacaktı; beni saklayacak, beni kimseye teslim etmeyecekti. Doğduğum topraktan beri bunca yıl durmadan yürüyen, kâh Kumral Dede'nin, kâh Rahman Subaşının, kâh Osman Bey'in gönlünde bağlanacak bir kapı arayan ben; ölümler, ölümler, ölümler üzerine beni kovalayanın ne olduğunu, ay ışığı altında yatan bu Urumeli düzlüğünü görünce anlamıştım. Kaçaklık bitiyordu.

Gazi Fazıl'ın sesini duydum yine; Ece Halil'e: «Böyle, bunca yorgunluğu üç kişi çekeceğimize Süleyman Bey'in kırk yiğidiyle gelsek daha eyi olmaz mıydı?» diye soruyordu. «Kaleden girecek bir yer bulur girerdik. Tekfuru tuttuk mu gerisi tamamdı. Bir yorgunlukta biterdi iş.»

«Doğrusun.» dedi Ece Halil.

«Doğruysam niye böyle yapmadık? Aklımıza gelmedi herhal?»

«Gelmez olur mu? Hiç değilse Süleyman Bey'in aklına gelmiştir. Ama ya bir de boğazı geçemeseydik? Boğulup gitseydik?»

«Doğru. Kırk kişi boğulacağına üç kişinin boğulması daha eyidir. Biz şimdi boğazın geçileceğini ispatladık.»

«İspatladık.» dedi Ece Halil; «Bir de şimdi üç kişi ko-

lay gidiyoruz. Saklanmamız da kaçmamız da kolay olur. Hani gözcüleri mözcüleri varsa diyorum. Yoksa yolu öğreniyoruz. Tutsak bulamazsak hiç değilse birimiz kalır yol iz öğrenir, bir iki adam edinmeğe çalışırız. Kırk kişinin gelip de eli boş dönmesi yılgınlık verir, ikinci denemenin umudunu kırardı. Lafı bırak da dua et bir tutsak bulalım. Bizden beklenen bu şimdilik.»

Cılga, bir kağnı eninde genişledi; yarı çayır, yarı toprak; iki yanı bir sıra ağaç yahut üzüm kütüğüyle çit gibi örülmüştü. Ağaçlardan, ay ışığı alacalanıp düşüyordu yola. Nedense eski, çok eski, en eski atalarımı hatırladım. Belki de böyle bir yolda, Tanrı Evine gitmişlerdi ay ışığında. Ya kurbandılar, ya kurban götürdüler.

«Duydun mu?» dedi Gazi Fazıl hemen ardımda; ufacık sesini daha da kısmıştı, ancak ay ışığında, bir gece yarısı duyulabilirdi; «Bir hışırtı mı var ne?»

Ece Halil: «Yel esmiştir.» dedi; «Yahut bir kuş uçtuysa.» Çevresini dinledi. Ağaçlarda yel esmişe benzer bir hal yoktu; uçan bir kuş da görünmüyordu. Dinleyip bakınırken hışırtıyı ben de duydum.

Gazi Fazıl usulca: «Bak dinle Halil, var bir şey.» dedi.

«Ben de duydum.» diyecektim, Ece Halil: «Bu saatte ortalığı dinleyim dersen muhakkak sesler duyarsın.» dedi; «Kulak da hayaller, duralım istersen azıcık, ola ki.»

«Şu yandan geldi.» diye Gazi Fazıl sağımızdaki bağı gösterdi; «Bakayım mı? Görünmem korkma.»

Ben hışırtıyı soldan duymuştum. Ece Halil'e hak verdim içimden. Bilmeden üçümüz de sesler duymağa hazır haldeydik, ses bekliyorduk.

«Hele dur!» deyip engel oldu Gazi Fazıl'a Halil; «Işıkta görünürsün, biri varsa bile saklanır. Üzüm kütükleri göstermez.»

«Ya gözleniyorsak?» dedim birdenbire.

Ece Halil yadırgamadı: «Olabilir.» dedi; «Gözlüyorlarsa, kıyıdan beri gözlüyorlardır. Uygun bir yere kadar.»

Ece Halil'in sözü bitmeden daha ürkmüş bir eşek anırması duyduk. Sevindim mi yüreğim mi yandı anlayamadım, fakat irkildim, görünür şekilde sıçradım. Ece Halil Gazi Fazıl'a doğru kıpırdamaması için işmar etti.

Ne sağdan ne soldan, annacımıza doğru, yolun dirsek yapıp döndüğü yerden gelen, tedirginliği ayan beyan belli eşek anırtısı, az sonra kesik, zorlama bir ıçkmış halini aldı. Aynı zamanda da tekfurlu dilinde korkmuş bir ses, boş bulunmuş bir saklanmada: «Çüşş!» dedi; «Bre hayın başımı mı vereceksin derdin ne çüşş!»

«Allahuekber!» dedi Gazi Fazıl belli bir coşmuşlukta.

Ece Halil: «Yalnız bu adam.» dedi; «Hem de korkuyor, sevinmekte haklısın Fazıl. Temkini elden bırakmayalım yine de. Daha çok korkarsa bağırır.»

Urumeli düzlüğü benim için bitiyordu artık, bağdaki adam benim sonumdu, eşeğin sesi beni sonuma çağırıyordu. Artık sayısını unuttuğum nice bir yıl önce Kumral Dede'yle Anadolu toprağına ilk geldiğimde duyduğum kenevir otuna has esrime yine damarlarımda buğulanmağa başlamıştı. Farkında olmadan adımlarımı açtım. Gazi Fazıl'la Ece Halil de benim gibi uzun, açık adımlarla yolun kıyısındaki çitlere sine sine yürüyorlardı. Benim için biten Urumeli düzlüğünün onlar için yeni başladığını hissediyordum. Eşeğin sesi onları bu başlangıca çağırmıştı, bağdaki adam Urumeli düzlüğüne atacakları adımı pekiştirecekti. Öyleyken, benim duyduğum esrikliği duymalarının mümkünü yoktu.

Yolun döndüğü dirseğe beş on adım kala, ağaçların gizlediği içerlek bir çukurda, huysuzlanan eşeği gördük.

Alacalı ay ışığında kulaklarını dikmişti; yerinde duramıyordu, kuyruğunu durmadan sallıyordu. Üzerinde yalın kat bir semer vardı; ipleri, yük için hazırlanmıştı.

Çukurun başında yerli örmesi çubuktan iki büyük küfe duruyordu. Adamı göremedik önce.

Daha iyi bakınca küfenin birinin silme üzüm dolu olduğunu gördüm. Ötekinin yanında da küçük bir el sepeti vardı, o da üzüm doluydu. Gördüklerimi, dirsek dürtüp yanımdaki Gazi Fazıl'a gösterdim; Gazi Fazıl Ece Halil'i uyardı. Ece Halil, ancak bizim duyabileceğimiz bir sesle:

«Ya bizi gördü ya da fark etti.» dedi; «Kütüklerin arasında gizlenmiştir. Gözünüzü dört açın.»

İkisi de kütüklerin aralarına dikti gözlerini.

Nedense, adamın, kütüklerin arasına saklanmadığını sezdim. Gözlerim dinlemedi beni daha doğrusu; kütüklerin arasını değil de çit boyu karanlığını aradı. Her bir şeyi unutmuştum. Bilemediğim bir gücün gözlerimi çektiğini sezinledim. Bedenim de gözlerime uydu, saklanmayı bırakıp doğruldu, ayağa kalktı. Ayaklarım, gözlerimi çeken bilemediğim güce doğru yürüdü. Çitin kıyısına, ay ışığının gölgesini yemiş hendeğimsi su yolunu tutturdum. Az ilerde, yıkık, çardağımsı bir çalı yığını gördüm.

Adam, yıkık, çardağımsı çalı yığınının arkasına gizlenmişti; dertop olmuştu, korkuyordu. Çenesinin titrediğini görüyordum. Yeni doğmuş, hastalıklı, ıslak bir buzağı bundan daha canlıydı. Titreyen çenesinden, titreyen, hastalıklı buzağı bir ses yalvardı: «Varımı yoğumu alın sizin olsun canımı bırakın!» diyordu; «Görmemiş olun beni, bilmemiş olun, beni tekfura götürmeyin!»

Diz çöküp oturdum yanına.

Usulca elimi ensesine koydum; ter içindeydi. Kendi ensemin terlediğini, ürperip titrediğini sandım.

Adamın dilinde: «Korkma!» dedim.

«Korkma!» derken ben benden, Bileyici Babalığımdan soyundum o adam oldum; o adam da kendinden soyundu ben oldu. Görünmeyen bir anda, görünmeyen bir çabuklukta değiştik bedenlerimizi. «Korkma!» dedim bir daha yahut o bana «Korkma!» dedi. Bundan sonrakileri hem ben ona, hem o bana söyledi: «Sana kötülük yapmak için gelmedik, seni bizden bildik.»

«Siz? Kimsiniz?» diye sordu.

«Karşıdan geldik.»

«Türkmen'siniz. Tekfurlu değilsiniz. Ben tekfurun kolcuları sandım sizi.» Yine de kuşkuyla bakıyordu. Yüzümü daha iyi görmesi için gölgeden alıp ay ışığına verdim. Korkusu yavaş yavaş geçti: «İyi. Neyse.» dedi; derin bir oh çekti. «Ödüm patladı.» dedi.

Doğruldu. O da yüzünü ay ışığına verdi; bakıştık. Duru gözleri vardı; korkudan yeni kurtulduğu için henüz yorgundu. «Üç kişiydiniz.» dedi. Gülümsedi sandım.

Ben de gülümsemeğe çalıştım.

«Ötekiler seni arıyor.» dedim.

«Beni niye arıyorsunuz?»

Ben cevap verecek yerde:

«Sen neden korkuyorsun?» diye sordum.

Korkusu eyice geçmiş bir halde rahatça güldü:

«Hırsızlık ediyordum da.» dedi; «Suçüstü yakalanınca.»

«Bağ senin değil mi?»

«Benim.» dedi; «Kendi malımı çalıyordum.»

Pek yaşlı sayılmazdı; hele bana göre hayli gençti. Gözleri de yüzü de korku yorgunluğunu silmişti artık; duruluğu apaçık ortaya çıkmıştı. Ay ışığı da, ağaçlardan süzülmüş, incelip vurunca gözleriyle yüzünün duruluğu göreni dinlendirecek hale gelmişti.

«Üç yıl önce herkes bağından bir yük üzümü tekfura parasız vermek zorunda bırakıldı.» dedi. «Daha önce böyle bir geleneğimiz yoktu, üzümler için yoktu. Ertesi yıl borç iki yüke çıkarıldı, geçen yıl bağın yarı üzümü tekfurun olacak dendi. Bu yıl, kalan yarıyı da çok gördüler bize. Herkes bağından iki yük üzüm alacak kalanı tekfurundur diye buyruk çıktı. Benim aile kalabalık. Beş çocuk, bir karı, kaynana da bende ne deyim. Kendi anam babam hepimiz bu bağa bakarız koca bir yıl, verdiğiyle doyarız. İki yük üzüm süründürür bizi. Onun için geceleri gelir, bir yük alır şu aşağıda bir han var bizim tekfurun toprakları dışındadır, oraya götürürüm Hancı şarap yapar. Ucuza kapatır ama ne yapalım hiç yoktan. Tekfura gitmektense yani, kendi malımı çalarım. Bu gece üzüm bayramı kimse gelmez diye seviniyordum.»

«Ya ötekiler? Onlar da mı senin gibi kendi malını çalarlar?»

«Komşular mı? Şimdilik bir benim aklıma geldi bu iş. Eğer onlar da akıl ederlerse yandık say. Gece vakti bağlar gündüze döner, iş meydana çıkar ondan sonra da şu ağaçlarda kelle say gayri.»

«Gece nasıl çıkıyorsun kaleden?»

«Çıkmıyorum ki. Bizim karı haberli, akşam oldu mu onlar dönüyor. Ben de yükümü yükleyip sabaha hana iniyorum. Dolu küfeleri bırakıp boşlarını bağa getiriyorum. Arada bir göze batmasın diye ara verip kaleye döndüğüm oluyor.»

Korktu birdenbire:

«Ama bugün anlarlar anlarlarsa.»

«Korkma artık.» dedim; «Kurtuldun. Bundan sonra bağın, üzümün, malın mülkün senin kimse elinden alamaz.»

«Tekfuru mu öldürdünüz yoksa?» diye şaşmış göz-

leri açıldı; sevinsin mi sevinmesin mi belli değildi. Kapadı gözlerini hemen, başını çevirdi, boşuna umutlanmış: «Tekfuru öldürmeniz de işe yaramaz, oğlu ondan da zalimdir.» dedi; «Herifin sülalesini kurutmalısınız ki, belki.»

Birden: «Bu işi sen yapacaksın!» dedim.

Eli ayağı titremeye başladı. Yüzüme korkuyla baktı. Bir an konuşamadı, dili tutuldu herhal. Neden sonra az biraz toparlanmış: «Delirmiş misin sen?» dedi. «Gecenin bu saatinde canınız eğlenmek istediyse o başka.»

«Biz bunun için geldik.» dedim.

«Gidin işinize bre.» dedi; «Bağırırım şimdi, sizi ele veririm.»

Bağıracağını aklım kesmedi; bağırmak zaten işine gelmezdi. Yine de üstelemedim.

Baktım, Gazi Fazıl'la Ece Halil de bizden yana geliyorlardı. Ece Halil'in sesini duydum: «Bu yana gittiğini gördüm Fazıl.» diyordu; «Düşüp ayağını bacağını kırmış olmasın? Adamı da bulamadık.»

Seslendim. Geldiler.

Bir bana, bir adama baktılar. Bakıştılar.

Gazi Fazıl: «Bileyici Baba bu.» dedi; «Şaşmamak gerek. Bizi salda nasıl bulduysa adamı da öyle buldu.»

«Tamam. Adam hazır alın götürün.» dedim; «Adı? Adın neydi senin?»

«Stelyo.» dedi çaresiz; «Stelyo Mavridis.»

Ece Halil: «Bizimle gelmeğe razılığın var mı Stelyo kardaş?» diye sordu.

«O kadarını bilmiyor.» dedim; «Bilirse razı olur, anlat sen.»

Ece Halil anlattı: Süleyman Bey'i, Orhan Bey'i. Süleyman Bey'in karşı Anadolu kıyısından bu yana neden geçmek istediğini, bizimle beraber gelirse Stelyo'nun

bundan sonra sıkıntı çekmeyeceğini, yalnız Stelyo'nun değil bütün Stelyoların sıkıntı çekmeyeceğini; topraklarını yine toprakları, sularını yine kendi suları bileceklerini anlattı: «Süleyman Bey'i gör, dinle. Beğenmezsen delil olup bizi buraya geri getirip yol göstermezsin, zorlamayız seni.» dedi.

Stelyo Ece Halil'i bırakıp bana baktı: «Tekfuru arkadan vurmak olmaz mı bu?» diye sordu; «Kendi tekfurumuzun hayını olmaz mıyım?»

«Olursun.» dedim; kandırmağa niyetlenmedim.

«Öyleyse gelmem sizinle.» dedi. «Hayın olmak istemem.»

«Sen bilirsin.» dedim; «Kendi bağından kendi emeğinin üzümünü gece hırsızları gibi çalmana sebep ne? Tekfurun değil mi? Orhan Bey'i duymuşluğun olmuştur, nasıl duydun? Orhan Bey birinin malına el atmış dediler mi hiç?»

Cevap veremedi.

«Kalenin kapılarından başka girecek bir yeri var mı?» diye sordum. «Hani sen, saklı gizli girmek istesen nerden girersin? Şimdi kapılar kapalıdır.»

«Arkada, denize bakan surlarda bir pislik dökülen yer vardır.» dedi hiç düşünmeden; «Yıllar yılı pislik birike birike epeyce büyük bir tepecik oldu. Çıktın mı sura atlaması kolaydır.»

Gazi Fazıl: «Oraya gözcü koymazlar mı?» diye sordu.

«Koymazlar, çünkü çok pis kokar o taraf. Yabancı bilmez zaten.»

«Bak.» dedim; «Nasıl olsa Orhan Bey buraya gelecek, ama bu yıl ama gelecek yıl. Kimse de karşı koyamayacak. Ne var ki sen yaşar mısın o zamana bilemem. Her gece şans yaver gitmez, bakarsın tekfurun kolcuları bir gece önüne çıkmış, sonra?» Durup bekledim. Sözlerimi

sindirsin istiyordum; «Yalnız kendini, çocuklarını değil komşularını da kurtarmış olacaksın.»

Ece Halil: «Başka çare yok, zaten götüreceğiz seni.» dedi sertçe; «Üzüm bayramınızmış. Herkes kalededir, bir sen dışardasın.»

«Anlarlar.» dedi Stelyo; «Yarın eşekle küfeyi burda bulurlarsa foyam da meydana çıkar, çocuklarıma kötülük ederler, kıymayın bana.»

«Sen bunları düşünme, bana bırak.» dedim. O ana kadar aklımda olmayanı düşünmüştüm; «Ben yükü doldurur, tarif ettiğin yoldan hancıya götürür satarım. Eşeği de saklarım siz gelenece.»

Aklı yattı Stelyo'nun fakat Gazi Fazıl: «Niyetin burada kalmak mı? Dönmemek mi geriye?» diye sordu bana.

Kısa kestim: «Evet.» dedim. Stelyo'ya da: «Hadi kalk.» dedim; «Kalk kardaş alnındaki yıldızı görmezlikten gelme, yıldız iki kere doğmaz. İş, dönemeci dönünceye kadardır. Dönemeci döndün mü önüne açılan ufuk yepyenidir, arkanda kalanı hatırlamak istemezsin.»

«Vakit geçirmeyelim.» dedi Ece Halil; «Bildiğin bir yerde bir de kayık varsa işimiz kolaylaşır. Var mı?»

Gazi Fazıl: «Dön dönemeci Stelyo kardaş dön.» dedi; «Çamur yolda çakılıp kalma. Urumeli sana bağlı şimdi, bir tek sana bağlı. Urumelinin kaderini karartma!»

Gazi Fazıl'ın ufacık sesi, Stelyo'nun bundan sonra daha rahat davranmasına sebep oldu: «Pekey.» dedi; «Dediğinizi yapacağım. Şu aşağıdaki bağın sahibi zengindir. Buralarda bir tek onun kayığı vardır, yerini de biliyorum. Gelin belimle.»

Kayığı bulmamız; üçünün birlikte suya salmaları, binmeleri çok zaman almadı. Stelyo kayığa binerken bir kere ikirciklendi; isteksiz davrandı. Bindi sonunda:

«Söz verdin; yarın küfeyi de doldurup hancıya gide-

ceksin.» dedi.

«Söz verdim.» dedim; «Sözümde duracağım.»

«Eşek alışıktır, zorluk çıkarmaz sana.» dedi; «Yükledin mi sal yola, kuyruğunu iyi tut, seni doğru hana götürür. Yakalanırsan?»

Gazi Fazıl: «Bileyici Baba bilir işini Stelyo kuşkulanma; şimdiyece kimseye yakalanmadı.» dedi; «Hadi Allah'a emanet ol baba. Sıkı dur yakında döneceğiz.»

«İnşallah!» dedim.

Kayık sıyrılıp kaydı sulardan; Urumelinden Anadolu kıyısını burunladı.

Ay ışığı, boğazın sularında gümüşleniyordu. Bir süre gözümü alamadım. Yüreğim burkuldu ansızın; ne Gazi Fazıl ne de Ece Halil geri dönmem için ısrar etmişti. Sanki kalmamı istemişlerdi. Israr etselerdi de kalsaydım daha çok hoşlanacaktım. Aldatılıp uzak bir kıyıya bırakılmış, işe yaramaz yaşlanmış bir ev kedisinin terkedilmişliği çöktü gözlerime. Sularda gümüşlenen ay ışığına bakamadım; gümüşlü suda kayan kayığa bakamadım. Döndüm. Ayaklarım, kendiliğinden geldiğimiz yolu doğruladı. Cılgayı indim. Kıyıdaki salı buldum. İte ite suya indirdim. Bir an üstüne atlamak, ayırıp kıyıdan suyun akıntısına bırakmak, nereye gidebilecekse oraya kadar başıboş, kendi halinde gitmek, suyla göğün birleştiği yeri delip geçmek geldi aklıma. Elimdeki sırığı, ardından da tek küreği kaldırıp attım sala, ayağımla ittim.

Sal da gitti. Bensiz gitti. Döndüm.

Yalnız, bir başımaydım, doğduğum gibi.

Urumeli de yalnız, bir başınaydı; Urumeli de doğduğu gibi.

Kendi yalnızlığımla Urumelinin ay ışığındaki gece yarısı yalnızlığına yürüdüm. Her adımımda biraz daha kaynaşıyorduk.

Stelyo'nun bağına geldiğimde Urumeli ile ben kopmamacasına bağlanmıştık birbirimize. Sepetteki üzümleri, ancak Stelyo'nun duyabileceği bir hazla yarım küfeye yerleştirdim. Her bir üzüm salkımı, parmaklarımdan bal peteklerinin erimişliğinde ay ışığını eme eme sarktıkça ben biraz daha üzüme ve bağa sahipleniyordum.

Sepet boşalınca koluma takıp üzüm kütüklerinin arasına girdim. Salkımları koparmağa başladım. İri bir salkım kaydı parmaklarımdan; toprağa düştü, taneler dağıldı. Sepeti bırakıp topladım. Avucuma doldurdum, yer yer topraklıydı, ezilenler vardı. Kaldırıp avucumu ay ışığında seyretmek istedim; dayanamadım, attım ağzıma. Taze bir toprak tadıyla birlikte üzüm şıralandı ağzımda, boğazımdan aktı. Damarlarım topraksı üzüm tadında kaynayan bir kanla dolup dolup boşaldı. Gözlerimin karardığını hissettim. Binlerce, on kere binlerce ben, benim gibi Türkmen, Urumelinin bütün üzüm kütüklerinden üzüm salkımları avuçlayıp ağzına attı sanki. Çevrem öyle bir kalabalık kaynaşmasında doluydu. Başım dönüyordu. Bin güçlükle açabildiğim gözlerimi gökyüzüne çevirip aya bakmağı denedim, sanki güçlenecektim. Ama aksi oldu; ayla gözlerimin arasındaki boşluğu Kumral Dede'nin yüzü doldurmuştu; bir ses: «Sen bir başlangıçsın!» dedi.

Çın çın ötüyordu.

Dayanamadım. «Hayır sonum, sonum, sonum!» diye haykırıyordum.

İki ses birbirine karıştı, birlikte çınladı bir süre.

Benim sesimi duydum en sonunda, sadece kendi sesimi. Urumelinin üstünde, ay ışığına karışmıştı, Tanrı'nın en uysal yağmurundan daha sakin bir buğuda, Urumeline yağıyordu. Gördüğüm yüreğime sığmadı, taştı; duyduğum yüreğime sığmadı, taştı. Yüreğimi taşıyamaz

oldum; küreklerime doğru sıkışmış bir sancı bütün bedenimi kilitledi, düştüm.

Urumeli, göğüyle, ay ışığıyla, toprağıyla üzüm kütüklerinde ballanmış üzümleriyle dönmeğe başladı beynimde; bir değirmendi, beni öğütüyordu.

DÖRDÜNCÜ PROTEZ

Koca dev kazanlar, imaretin bahçesinde saymakla bitmez gibi; her birinin altında dev ateşler yanıyordu. Her birinde dev buğular eti, çorbayı, pilavı ve helvayı ayrı ayrı taşırıyordu. İznik et kavurmasında, toyga çorbasının nanesinde, pilavın karabiberinde, helvanın meyanesinde doymuş, sıcak bir lezzet kokuyordu. Kış bitmiş, birdenbire gelmiş gibi, umulmadık bir bahara dönmüştü. Baharın, daha hiç yorulmamış gün ışıkları, dev kazanların bakırına vurmuş yalım yalım alazlanmadaydı. İmaretin duvarı boyunca, her biri at sırtında bir adam boyu üst üste istiflenmiş yeni kalaylı düz tepsilerde bir ayrı gün yanıyor, bakanın gözünü alıyordu. Yeni kalaylanmış bakır taslar, kapaklı kirpikliler, sahanlar beride aynı bahar güneşini göz alabildiğine kamçılıyordu.

Bütün İznik, yoksulu zengini, kızı kızanı sıraya girmiş sağı sakatı dememiş, genci ihtiyarı düşünmemiş imaretin önünü doldurmuştu. Yeni sürgün yeşili henüz korkak bir çınar yaprağı dalından kopsa da düşse, insan kalabalığından düşecek toprak bulamazdı. İmaretin önünde başlayan kuyruk Ayasofya Camisinden dolanıyor, Yenişehir kapısında iki kıvrım yapıyor, Göl Kapısına uzanıp İli kıvrımdan sonra sur boyunca Hadriyanus Kapısına ulaşıp dönüyor yine Ayasofya'nın önündeki dört yol ağzını tutuyordu.

Sabah namazından bu yana sonu gelmemişti.

Gelen, eli boş geliyordu.

Gidenin eli doluydu. Tepsisi de, sahanları da kendinin olmacasına eli dolu gidiyordu. İmaretin kapısında, kuyruğun hemen başında Süleyman Bey'le kendi yaşında yahut daha genç sekiz on yiğit bayramlıklarını donanmış, sıralanmıştı. Süleyman Bey, kalaylı tepsi istiflerinden aldığı tepsileri sırası gelenin eline tutuşturuyordu. Zengin olsun yoksul olsun, kime tepsi verdiyse, yüzündeki çocuksu gülümseme aynı kalıyor; gözleri, kutlu bir oyunun inanmışlığında, bozulmamış bir çocuk saflığı içinde bakıyordu. Dudakları hep aynı sese kıpırdıyordu; gelenin ana diliyle:

«Sofranız gönensin; kusurunu bağışlayın.» diyordu.

Boş tepsiyi alanın tepsisi hemen doluyordu. Bir tas, kapak tutamağı kuşlu bir kirpikli, iki sahan ardı ardına bir çırpıda konuyordu; dördü de dövme bakırdandı, dördü de yeni kalaylanmış, yeni silinmiş. Tepsiyi eline alanın gözleri bahar güneşine doyuyordu bir anda, bahar güneşinin bin türlü oyunundan kamaşıyordu. Ve yüreği pırpırlanıyordu zenginin de yoksulun da. Üç adım ötelerinde hemen, Orhan Bey sıradaydı; önünden geçeceklerdi. Bir karış yakınından yüzünü görecekler, kepçesinden aş alacaklardı. Doğduklarından bu yana, hangi doğduklarından bu yana belki atalarının da atalarının doğduklarından bu yana İznik'te böyle bir şey ne görülmüştü ne de işitilmişti. Ama oradaydı işte, üç adım ötelerinde; dört ayrı dev kazana dört ayrı dev kepçeyi daldırıyor, önüne uzatılan tepsilerdeki tası, kirpikliyi, sahanı dört ayrı aşla dolduruyordu; yüzü sıcak aşların sıcak buğulanmasında gülüyordu.

Sabah namazından sonra başladı, öğle ezanına kadar sürdü bu; böylece sürdü. Dev kazanlarda aşlar eksil-

di; öteki, daha öteki dev kazanlarda da aşlar eksildi. Boşalan kazanların yerini dolu kazanlar aldı. Orhan Bey'in alnında terler sızdı, terler boncuklandı; silindi, yeni terler eski terlerin silinişine aktı. Ama Orhan Bey'in yüzündeki gülümseme ne eksildi ne azaldı; öğleye doğru bir parça acımışlık bulaştı gülümsemesine ama pek az kimse fark edebildi. Gelen, tepsiyi uzatıyordu; boş kaplar dolmuş dolmamış bakmıyordu bile, soluk almayı düşünmeden gözlerini Orhan Bey'e dikiyordu. Bir sonraki evmese, bir önceki soluksuz, öylece, kaplarına kepçe kepçe aş dolduran Beyden kolay kolay ayrılamayacak gibiydi. Ama bir sonraki eviyordu. Orhan Bey'e gelebilmek, biraz daha kalabilmek için eviyordu. Öğleye doğru, daha çok bu bakışlar yormuştu Orhan Bey'i. Sağ kolu, omzundan kopacak kadar ağrımağa başlamıştı; sağ kürek kemiği sızlıyor, belkemiğine doğru uyuşmuş bir keçeleşme vuruyordu. «Güç ver Tanrım.» diyordu sık sık; yüreğinden: «Az daha güç ver, utandırma beni, sonunu alayım.»

Sağ yan kemiklerinin olanca sızısı şakaklarını zorlamağa başladığı zaman bile yüreği kuşkanadında hafifti; uçan, ağrılarını atmış bir kuş ferahlığını duyuyordu. Bütün yorgunluğuna rağmen dayanmasını buna yordu. İçten şükretti: «Tanrım bana bugünü gösterdin ya. Tanrım sana ne yapsam azdır. Ben ki ölümlü bir kulum, ölümü aldın üstümden.»

Sık sık gözlerini yumuyordu öğle ezanı yaklaşırken; gözlerinin maviş bakan pırıltısına da sarımsı bir yorgunluk oturmuştu, ağırlaşmıştı; yüzü iyiden iyiye sararıyordu. Oğluna bakabildi fırsatını bulup. Süleyman Bey'in de yiğitlerinin de, kazanları getirip götürenlerin de kendisinden pek farklı olmadığını gördü. Bu, biraz daha dayanmasına yetti: «Benim onların iki misli yorulmam gerek, gün benim günüm.» diye düşündü.

Sıra bekleyen kuyruğun sonu, müezzinin minareye çıkacağına yakın göründü. Yine de Ayasofya Camisinin oralarda olmalıydı.

Cendereli Kara Halil, müezzine oyalanmasını söyledi: «Git abdest tazele, ne yaparsan yap, oyalan. Sıranın sonu alınmadan ezana başlama.» dedi.

Boşalan kazanların yerine yenileri getirilirken Orhan Bey, görünür bir şekilde elini beline dayayıp gerindi; ağrıyan beli kütürdedi, omuz başlarından yorgun bir dinleniş acısı ayaklarına doğru indi. Süleyman Bey, babasının genlenişini gördü. Kendisine en yakın olanı Sülemiş'ti; el işaretinde yanına çağırıp yerini almasını istedi gözleriyle. Babasının yanına gitti, yanına varınca el bağladı: «Biraz da ben dağıtsam aziz babam.» dedi.

Orhan Bey'in yüzündeki gülümseme, yarı yorgunluğun gömleğinde canlandı:

«Neden ki oğul? Yorulduğumu mu sandın?»

«Hayır aziz babam, sıranın sonu geldi nasıl olsa diye düşündüm.»

«Daha iyi ya. İşin bitmesine de az kalmış demektir.»

«Ezan vakti de geliyor. Düşündüm ki abdest almak için aziz babam...»

«Yetişiriz yetişiriz. Yetişiriz oğul Tanrı isterse, neden gamlanırsın. Bu gün benim günüm, anan Nilüfer Hatun'un günü; imarete onun adını vermedik mi? Bırak da günümü günlüğümce yaşayım hay oğul.»

«Pekey aziz babam.»

«Hadi sen de geç yerine, çabuk geç.» Orhan Bey'in sesi, ne olursa olsun, eğlenceli çıkmıştı; uzak bir yaramazlık yüklüydü. «Çabuk geç.» diye devam etti; «Anan gözetliyordur bizi oğul, sonra ne demez. İmaret gününde baba oğul çene çalıp işimden kaçtınız derse ne cevap veririz. Hadi hadi yeni kazanlar da geldi bak!»

Bu kadarcık yaramazlık ağrılarını sızılarını unutmasına yetmişti. Ayrıca Nilüfer Hatun'dan söz etme fırsatını bulması, göğsünün orta yerinde ne zamandır çakılıp kalan erimiş kurşun yumağından kurtulmasına da yetmişti. «Eyi oldu.» diye düşünüyordu yeni gelenlere yeni aşları dağıtırken: «Süleyman'ın fırsat verdiği eyi oldu. Anasının üstüne evlenmem, bir daha bir daha evlenmem, yiğidin gönlünü incitti biliyorum, anasının üstüne gelenleri kendine yediremedi. Ben yedirdim mi sanıyorsun hay Süleymanım? Yarın sen ne yapacaksın bakalım, benim yerime geçtiğinde. Siyaset dediğin şey, yüreğinin doğrusuna gitmeyip sevdiğini de harcatırsa sonra benim derdimi anlarsın amma iş işten geçmiş olur beni bu dünyada bulamazsın ki. Bulup da, haklıymışsın aziz babam beni bağışla diyemezsin ki.»

Düşündükçe yorgunluğunu unuttuğunu fark ediyordu. Sağ kolu, kendiliğinden kazanlara kepçeyi daldırıyor, kendiliğinden önüne uzatılan tepsideki kapları dolduruyordu. Düşünürken, önüne tepsileri uzatanları da görmüyordu, baktığı halde görmüyordu. Her tepsi uzatan Süleyman'dı sanki. Süleyman'la konuşuyordu:

«Niye bu imaretin adına Nilüfer Hatun dedim pekey? Ötekilerin adını veremez miydim? Ötekilerin adına yaptıramaz mıydım? Hani, bu iş senin incindiğin şekil olsaydı yani. Bana boşuna gücendin. Nilüfer gibi anayı ne sen bulabilirsin ne de öyle bir hatun görür benim gözlerim. O bile bilmez bunu diyememişimdir ki. Bey olmadan önce diyebilseydim belki. Gelgelelim senin gibi değildir Nilüfer, bilir benim yüreğimi.»

Dönüp imaretin yapısını süzdü kazanlara bakıyormuş gibi. Sütunlar, Nilüfer'in on beş yaşındaki dal fidan boyu; kemerler kaş kıvrımında, nakışlar göz süzmesinde, küçük kubbeler dolu bir yürek ki merhamet, kapan-

dığını saklıyor, kapandığını esirgiyor, kol kanat geriyor üstüne kötülüklerden korumağa hazır. Pencereler göz göz bir ömrü beklemekte olanca ışıklarını bir yandan alıp öbür yana vererek:

«Tanrım!» diye sızladı yüreği Orhan Bey'in; «Sana emanet, sen sakla dünyanın sonunaca!»

Alnından kaşlarının süzdüğü ter gözlerine sızdı; tuzlu bir acımada yanan gözleri nemlendi. Bu sefer de, sıranın sonuna bakıyormuş gibi, tuzlu bir acımada nemlenen gözlerini kırpıştırarak oğlu Süleyman Bey'e baktı. Sağ yanında Süleyman, Nilüfer'in sessiz salınışını erkekleştirmişti; sol yanında imaret, Nilüfer'in varını yoğunu ince ince işlemişti; dünyaya doymuş bir zenginlik aktı damarlarında: «Hoş!» diye mırıldandı; «Hoş bu hoş. Benden sonra bizi yaşayacaklar!» Ama yarım kaldı mırıldanan dudakları, geriliverdi. Sağ yanı, omzundan aşağı kasılıverdi; hissizleşti. Keçeden bir yarım sağ beden gelip yapıştı sol yanına. Korktu. Bir yanı ışıklar içinde aydınlık, dolu; bir yanı zindan karanlığında ışıksız bomboş bir dünyanın arasında ezildiğini hissetti. Ter boşandı bedeninden, gözlerini acıyla yumdu. Koca tahta kepçenin uzun sapına sımsıkı sarılan sağ eli, pilav kazanından kepçeyi çıkaramadı.

Gözlerini, ürpertiler içinde açtığında başı döndü, her şeyi bulanık gördü; bulanık, dibi tortulu bir toz duman dönüp durdu gözlerinin önünde. Nice sonra durulur gibi olduğunda, toz dumanın sarımsılığında, korkunç bir susuşla kendisine dikilmiş bir çift göz; süzülmüş, nerdeyse kurumuş bir yüz, bu yüzden kopup düşecek gibi sarkan bir sakal seçebildi: Dursun Fakih'ti.

Çevrede çıt çıkmıyordu.

Dursun Fakih'in susan gözlerinden beter bir sessizlikte dünya, Orhan Bey'in çevresinde birden ölmüştü.

Kepçeyi, koca bir kazan dolusu pilavı kaldırıyormuşçasına çıkardı kazandan. Dursun Fakih'in uzattığı tepsideki sahana doğru götürdü. Gözlerini Dursun Fakih'in gözlerinden alamıyordu.

Tam o sırada başladı müezzin ezana: «Allahu ekber Allaaahu Ekber!» Müezzinin sesi, Orhan Bey'in kulağına bilemediği bir zaman duvarının arkasından sağırlaşa sağırlaşa geldi. Bu sağırlıkta, Dursun Fakih'in dudaklarının kıpırdadığını görüyordu. Dursun Fakih'in kıpırdayan dudaklarının ne dediğini anlayamıyordu. Gözlerini kıstı; dişleri kenetlendi Orhan Bey'in. Eğildi, Dursun Fakih'i duymak için eğildi. Dursun Fakih'in, konuşurken, gözlerinin değirmen taşları arasında ezildiğini sanki yüzünün un çuvallarında tozduğunu görüyordu. Sonunda, sağırlığın içinden sarı bir ses süzüldü. Müezzinin yarıladığı ezanın yanı sıra Dursun Fakih'in: «Adalet!» dediğini duyabildi; «Adalet istiyorum Orhan Bey. Beyliğinden bir yalnız Dursun Fakihim; Pir Cabbarın Alisini yargılamadan cezalandırmamanı diliyorum. Kadı önüne çıkarılsın, Bey yargısı adaletsizlik olur, Beyin yargıya gücü yoktur. Pir Cabbarın Alisi yargılanmazsa senden davacı olurum! Bana aş değil adalet gerek!»

Tepsiyi duvarın üstüne bırakıp gitti. Ne yaptığını bilmeden kepçeyi pilav kazanına geri bıraktı Orhan Bey. Ne yaptığını bilemeden, ancak duyulur bir sesle: «Süleyman! Oğul! Gel, gerisini sen dağıt, yoruldum!» dedi.

Müezzin, ezanını bitirdi.

Orhan Bey, birdenbire her yanının yağsı koktuğunu; çorbadan, etten, pilavdan, helvadan ekşimiş kokuların sakalından saçına kadar sindiğini hissetti.

Sabah ezanından bu yana, dev kazanların içinde kaynayan aşlardan daha güzel kaynayan yüreğindeki dünya lezzeti, içine avuç avuç tuz, avuç avuç kırmızı bi-

ber atılmış da çora döndürülmüştü sanki. Bu da yetmemiş, ancak Geyikli Baba'nın yalnızlığında duyabileceği ağaç yapraklarının yeşiline boyanmış bir huzurdan farksız hissettiği dünya dışı hafifliğindeki yorgunluk da dünyalaşmış, çekilmez, taşınmaz olmuştu.

Öğle namazını camide kılamadı; camide birbirine kenetlenmiş gözlerin, sık soluklardan dokunmuş kara bir çarşafı gergefleyip bütün bedenine, o dünyalaşmış yorgunluğunun ve lezzeti çora döndürülmüş yüreğinin üstüne gere gere varacağını sandı, bundan korktu. Böylesine bir korkuyu ilkin hissediyordu; elini ayağını bağlamıştı.

Süleyman Bey, bu çöküntüye geldi. Oğlunun gelişinden medet umdu. Umudunun olmazlığını da oğlunun gözlerini görür görmez anladı. Kaçıyordu Süleyman'ın gözleri; terbiyeliydi, bunca yılın has gözleriydi yine. Ama gizli bir küskünlüğü vardı. Babasının gözlerinden kaçmazsa küskünlüğü artacakmış gibiydi. İzin istedi; yeni bir buyruğu olursa cana minnet bilecekti.

Orhan Bey: «Bu evme neden Süleyman?» diye sordu; «Uzun zamandır görmedik, özlemimiz büyümüş sanırdım. Hele bir günceğiz kalsan. Karesi Beyliği işini de halletmişken. Karesi Beyliğini almamız kolay olmadı.»

«Urumeli aziz babam.» dedi Süleyman Bey; gözleri gibi sesi de kaçıyordu. Öğleden önce, dev kazanların aşını dağıtmaktan yorulan babasının dinlenmesi için yardıma gelen Süleyman Bey'in gözleriyle sesinin, şimdi izin isteyen, izini alıp hemen gitmeğe hazır Süleyman Bey'in gözleriyle sesinden çok, pek çok farklı olduğunu sezmemenin mümkünü yoktu. Dursun Fakih'in gelişi miydi acep bu değişmenin sebebi?

Yorgunluğu, büsbütün çekilmez geldi Orhan Bey'e: «Belki.» diye düşündü. Yine de, Süleyman Bey'in nicedir

böyle hep kaçtığını biliyordu; «Anasının üstüne evlenmelerim ah hep bu, bu, bu. Nilüfer'in içliliği var bu oğlanda Murat gibi değil; Murat daha dünyalı. Bu Süleyman'ın Mevleviliğe soyunuşu da anasının yüreğine çekmiş olmasından. İşin kötüsü Süleyman'ı bunun için seviyorum. Benden çok Nilüfer bu Nilüfer.»

Gözleri, oğlunun yüzünü, sarışın uçuşmalarını, ancak çok usta kalemlerin yontulmuşluğunda keskin çizilmiş su akışında serbest burnunu, köşesi göze batmaktan çok gözü okşayan çenesini geziniyordu; gezindiği yerleri dura dura seviyordu. Gitmeseydi bu yüz karşısından hemen; hiç değilse bu gece yanında kalsaydı.

Oğlunu süzdükçe, yüreğindeki yorgunluk azalıyordu. Bu durumdayken: «Ne olmuş Urumeli oğul?» diye sordu.

«Buyruğun üzerine tedbir alındı aziz babam. Yarın gece, Karesi'den benim yanıma verdiğin Ece Halil ile Gazi Fazıl'ı Urumeline yolluyorum.»

«İki kişi mi? Hepsi mi? Neden Ece Halil ile Gazi Fazıl?»

«Bu ikisi Saru Saltuk yetiştirmesidir. Urumeli içlerinden, Saru Saltuk'un isteğiyle bu yana geçmiş Karesi Beyliğine yerleştirilmişlerdi. Oraları bilirler.»

«Bir yoklama gidişi olacak bu, öyle midir?»

«Evet aziz babam. Geçecek bir araç olmadığından, odundan bir sal yapıldı; şişirilmiş üç tulum bağlandı altına.»

«Zor olacak. Becerebilecekler mi?»

«Tanrı dilerse umutluyuz aziz babam.»

«İnşallah başlarına bir iş gelmez.»

«İnşallah. Geceyi bunun için seçtik. Urumelinde üzüm bayramı olması işimizi kolaylaştırır diyorlar. Bir yahut iki tutsak alıp gelirlerse, gelebilirlerse aziz babam,

niyetim bu tutsağı kılavuz yapmak. Kırk yiğidimle tekrar Urumeline çıkmak. Çimpe Kalesini üstlenip çerilerimizin karşıya geçmelerini sağlamak. Ondan sonrası kolaydır. Buyruğun yerine getirilir. Bir adım atacak yerimiz olsun yeter ki.»

«İki kişi.» dedi Orhan Bey. Düşündü gözleri, düşüncesini çabuk attı: «Neyse, işin içindeki daha eyi düşünür. Pekey. Yolun açık olsun oğul. Bu gidişle uzun zaman birbirimizi görmeyeceğiz demek ki.»

Süleyman Bey, farkına varmadan ürperdi. Babasının sözü değil sesi bilinmeyen bir zamanın sırrını açıklar gibiydi: «Buyurdun mu koşar gelirim aziz babam.» dedi ama böyle bir şeyin olacağına güvenememiş dedi.

Orhan Bey: «Yeni bir defter kolay mı açılır sandın oğul.» dedi. «Bir başladın mı yaz yaz bitmez; bittiği yerde başladığını görürsün, zaman yetmez. Zaman? Hiç bir şeye yetmez zaten göründüğü gibi koca değil.»

«Aziz babam bana diyeceğini rumuzsuz...»

«Sana diyeceğim mi? Oğul sana ne diyeceğim olur. Bir uzun yorgunluk hepsi. Bu yorgunluk alnımıza yazılmış, karabudun adına sultanlık der bilmez de. Hadi yolun açık olsun. Ne garip. Anadolu'yu açanın adı da Süleyman'dı; senin adına da Süleyman derken Urumelini açacağını kim bilirdi ki.»

Öpmesi için elini oğluna uzattı. Süleyman, babasının elini öperken, bilemediği bir sezginin tesirinde yalnız, yapayalnız hissetti kendini. Bir daha bu eli böyle tutamayacak, dudaklarından alnına götüremeyecek sandı. Babasının eli soğuktu; yahut kendi dudağı, dudağı değilse bile kendi alnı soğuktu. Bir soğumuşluğun bir ısınmışlığa değip yabancılaşması, böyle işte, hissettiği yalnızlık buydu. Dünyanın içiyle dışı gibi. Kendisi neredeydi; dünyanın içinde mi dışında mı? Yerini seçemedi. O

anda da atının acı kişnemesi kulaklarında uzak, çok uzak bir gece karanlığına bürünerek çınladı; demir kır kişnemesi ağıt mıydı çağrı mıydı o da seçemiyordu:

«Aziz babam hakkını helal et.» dedi bir tuhaf; «Helal et ki yüreğim dolu gideyim.»

«Helal olsun Süleymanım. Ama nedendir? Helallik dileyecek zaman da gelecek elbet; daha çok var. Madem açtın, sen de helal et oğul.»

«Benim ne hakkım ola ki aziz babam estağfurullah, haddim midir?»

«Pekey oğul. Bir kere daha uğurun açık ola. Tanrı seninle olsun!»

Süleyman Bey hem çıktı hem bu konuşmaları düşündü hep; hem gitti; durmadan at sürdü hem aklı babasında kaldı. Orhan Bey'in aklı da oğlunda, oğluyla konuşmalarında. Arada bir Nilüfer'i, arada bir kepçe kepçe içindeki aşları önüne sürülen tepsilerdeki sahanlara boşaltışını, yoruluşunu düşündü. Oğlu gittikten bir hayli sonra bile hala ayaktaydı, oturamıyordu; gözleri pençereye, camın dışındaki ikindi güneşine çakılıp kalmıştı, bakışları da oturmuyordu bir türlü. Sonunda, hiç istemediğini düşündü: Dursun Fakih'i. Boynunu bükmüş, öğleyin gördüğü canlılıkta, karşısına dikilmişti. Gözlerini yumdu elinde olmadan; Dursun Fakih gözkapaklarının içindeydi. «Tanrım bana sabır ver; sabır ver!» diye sızlandı. Oturdu sedire.

Kapı çavuşu, çekine çekine içeri girip, Cendereli Kara Halil'in dışarda beklemekte olduğunu haber verinceye kadar oturdu. Ne düşündüğünün farkında bile değildi. Ancak Cendereli Kara Halil adını duyunca canlandı. Kara, kapalı bir bulut sıyrıldı gözlerinden, yorgunluğu, acımsılığı; damarlarındaki uyuşmuşluğu sıyrıldı. Cendereli Kara Halil içeri girdiğinde Orhan Bey savaş zırhla-

rına bürünmüş, atına binmiş bir çerinin bekleyişinde hazırlanmıştı. Az önceki soyunmuşluğu nasıl kendiliğinden olmaysa şimdiki hazır bekleyişi de öyle kendiliğinden olmuştu. Fakat Cendereli Kara Halil'in ilk sözü karşısında sendeledi:

«Beyim Pir Cabbarın Alisinin işi de tamam oldu çok şükür. Bu mesele halledildi; bitti sayenizde.»

«Nasıl?»

«Kendi kendini yok etti hınzır. Veli Babasıyla birlikte.»

«Yoksa?»

Cendereli Kara Halil, Orhan Bey'in: «Yoksa?» deyişinden irkildi. Yanılmış olmamak için, belli etmemeğe çalışarak Orhan Bey'in yüzüne baktı. Yanılmamıştı; Orhan Bey beğenmemişti aldığı haberi: «Cendereli yoksa?»

«Karesi Beyliği Orhan Beyim; yani Balıkesir, Açlan Bey oğlu Dursun Bey'in buyruğuna girince Veli Baba Dergâhı denilen yılan yuvası da sarıldı. Dervişlerden kaçan kaçtı, tutulan tutuldu. Gelgelelim Pir Cabbarın Alisi, Veli Baba denilen yardağıyla bir taş hücreye kapanmış Orhan Beyim; bir iki beklenilmiş, aç susuz bırakılmak istenmiş. Derken bir patlama olmuş toz duman içinde, taş hücre taş taş üstüne çökmüş. Pir Cabbarın Alisi de Veli Baba da çöküntünün altında, kara barut...»

«Yeter Cendereli, anladım!»

Gözleri, susturduğu Cendereli Kara Halil'e bakıyordu ama Cendereliyi görmüyordu; Cenderelinin anlattıkları, olanlar gözlerinin önündeydi olduğunca. Taş taş üstüne patlamış o yıkıntıdan olacakları düşünüyordu istemeye istemeye.

«İstemediğim buydu ah Halil istemediğim buydu; son değil bu anlattığın senin; bir yeni doğuş, Ali'ye yeni can verdiniz ki sağlığından daha beter dertler açacak ba-

şımıza herifi kıyamete dek yaşatmış olduk vay bre!» diye düşündüklerini açığa döktü; «Şimdi o kaçan dervişleri boş duracak mı sanırsın? Pir Cabbarın Alisinin ölüsünden yararlanmayacaklarını mı düşünürsün, yazık! Yararlanmazlarsa o zaman şaşarım asıl.»

«Haklısın Orhan Beyim. Ne var ki olan oldu. Tutuklayıp yargılasaydık bile yargı sırasında söyleyeceği sözler, savunma olduğu için kesemezdik, kesemediğimiz için de söyleyeceği her söz Ali'yi yine kıyamete dek yaşatırdı. Böyleleri her fırsatı kendine kullanır. Bursa Kadısı olarak, Pir Cabbarın Alisi için yapılacak bir iş kalmamıştır, defteri dürüle diye düşünürüm. Amma velakin Dursun Fakih için...»

«Dursun Fakih için de iş bitmiş değil midir? Yazık; asıl ona yazık oldu; temize çıkmasının mümkünü de yok artık.»

«Var Orhan Beyim; izniniz olursa, buyruğunuzu esirgemezseniz var. Şu elimdeki kâğıtlar, yeminli tanık ifadeleridir. Her bir tanık, bildiklerini en eskiden bugüne doğru gelerek anlatmışlardır. Amma yarım kalmıştır, tam değildir. Bu yarıma göre bile biz yanılmışız, hata etmişiz. Devlet Evi önde gelir amenna gelgelelim insanı harcayarak Devlet Evi satın almak da olacak iş değil.»

«Yarım kalmıştır dedin. Yarım kalmağa sebep Ali'nin ölmesi mi?»

«Hayır Orhan Beyim. Bir tanığın ifadesi noksan.»

«Bunca zamandır neden noksandır Halil, neden gecikmiştir ?»

«Tanığın daha önemli işleri vardı Orhan Beyim; bir de, tanıklığına gerek yok sanıyordum. Fakat Âşık Ana adındaki tanığın ifadesini yazdırırken sizi de dinlememin gerekli olduğuna inandım.»

«Beni mi dinlemenin gerekli olduğuna inandın?»

«Evet Orhan Beyim?»

«Dursun Fakih hakkında?»

«Evet Orhan Beyim.»

«Ben Dursun Fakih'i. Dursun Fakih'i kadı olarak bilirim ben Halil; eyi, yargısı yerinde, bildiğinden şaşmaz. Osman Bey'in güvenini kazanmış bilirim.»

«Kadılığıma verin Orhan Bey, soracağım şey Beye sorulacak cinsten olmasa da sormam gerek. Neden Dursun Fakih'e el uzatmadınız? Neden Pir Cabbarın Alisinden çıkma dedikoduları kendinize kalkan yapıp Dursun Fakih'in harcanmasına göz yumdunuz?»

«Bir kere yanılıyorsun Halil. Bir kere dedikoduların kaynağının Ali olduğunu bilmiyordum. Başlangıçta bilmiyordum.»

«Kaynak bilinmese de olur Orhan Beyim. Dursun Fakih'i Bursa kadısı yapabilirdiniz, hak onundu; bana vermeniz...»

Cendereli Kara Halil ileri gidip gitmediğini düşündü; Orhan Bey'i suçlamağa hiç niyeti yoktu. Ama sözüne devam ederse suçlamış olacaktı; lafı da çeviremeyecek gibiydi. Orhan Bey bekliyordu. En iyisi, doğrudan doğruya sormaktı; öyle yaptı: «Orhan Beyim, acaba, çocukken, siz çocukken Dursun Fakih'e karşı içinizde şöyle kinlenmeye benzer bir his duymuşluğunuz oldu muydu?» diye sordu.

Orhan Bey'in yüzü karardı.

«Bağışlayın beni Orhan Beyim.» diye sorusunu yumuşatmağa çalıştı Cendereli; «Size eza etmek aklımın ucundan geçse akılsız olmağı yeğ tutarım. Ama bilmem gerek. Daha doğrusu, Kadı olarak yanlış bir değerlendirme yapmadığıma inanmalıyım. Yoksa beni kadılıktan bağışlayın, bu davayı alın üstümden.»

Orhan Bey'in yüzünün kararması yavaş yavaş açıldı. «Haklısın.» dedi; «Söyleyeceklerimi kâğıda geçmen gerekli midir?»

«Gerekli.»dir diyemedi Cendereli; sözü: «Gerekli olmasa da olur Orhan Beyim.» diyerek bitirdi; «Görünüş, sizin eski bir hükmünüze bağlı gibi geldi bana; çocukluktan kalmadır. Anlatmanız da yeter.»

«Pekey.» demesine rağmen Orhan Bey'in kararlı sesi burkularak çıktı. «Dinle öyleyse Kadı Bey. Karacahisar'da. Dursun Fakih...»

Her sesi düşüne düşüne çıkıyordu; bağsız çıkıyordu. Yavaş yavaş eski karanlığına döndü, sesler birbirine bağlandı, sona doğru bütün yüklerini atıp rahatladı:

«Dursun Fakih, Osman Bey'in Karacahisar Kadısıydı. Karacahisar'ı alan da, Dursun Fakih'i oraya Kadı yapan da Osman Bey'di, benim atamdı. Çocuktum daha. Osman Bey'in üstüne bütün Anadolu'da, bütün Bizans'ta bir Bey daha olamaz biliyordum. Osman Bey gibi bir Bey buyurdu mu akan sular dururdu, durmalıydı. Buyruğuna akan suların bile durmadığı bir Beye nasıl Bey denilirdi yoksa? Durduğunu da görüyordum; herkesin çekindiği yaşlı başlı Akça Koca gibi, Konur Alp gibi Türkmen Beyleri, bütün tekfurların sevip saydığı Köse Mihal gibi kefere tekfurları bile atam Osman Bey'in katında suspus olup onu dinliyorlardı. Bir tek bu Dursun Fakih dinlemedi. Şu Karacahisar Pazarının bacı ile köprü bacı meselesinde, üstelik bütün öfkesini başına toplamışken Osman Bey dediğini yaptıramadı, Dursun Fakih'in önünde bir iki bağırıp çağırdı ama orada kaldı, suspus oldu; Dursun Fakih'in sözüne uyuldu; atam Osman Bey de boyun büküp Dursun Fakih'in sözüne uydu. O gün, o sırada atam Osman Bey'in birine yenilmiş olması çocuk gönlümü hoşlandırdı, Dursun Fakih'e ağzı açık baktım,

beğendim. Sonra gece oldu. Uyudum. Uykumun arasında uyandım. Bir şey ağırıma gitmiş gibiydi; bu şey yüreğime yük olmuş oturmuştu. Düşününce buldum: Ağırıma giden, atam Osman Bey'in, buyruğundaki Kadıya yenilişiydi. O zaman Bey birine, sen kadısın der o da ondan sonra Beyin buyruğundan çıkamaz sanıyordum. «Ben sana gösteririm Dursun Fakih hele bir Bey olayım da gör sen!» dedim dişlerimi sıka sıka. İyi hatırlıyorum böyle dedim. O günden sonra Beyliğe hazırlandım; sert, katı, amansız hazırlandım. Akça Koca da, Gazi Rahman da bunda yardımcı oldular, içimdeki katılığı beslediler. Bunun ilk farkına varan Bileyici Baba'yla Kumral Dede oldu. Ben de onlardan kaçmağa çalıştım hep. Sonra?»

«Orhan Bey'in sonrasını bilmek Kadı olarak da benim haddim değil.» dedi Cendereli; öğreneceğini öğrenmişti, Orhan Bey'in gizliliklerine girmek işine gelmiyordu; «Bu kadarı için bile yordum sizi Beyim bağışlayacağını umarak yordum.»

«Eyi oldu.» deyip kesti Orhan Bey. Bir süre hiç konuşmadı. Cendereli Kara Halil de ağzını açmadı. Ökse otlarını düşündü yeri değilken; armut ağaçlarının dallarında yuvarlanmış, kökleri dalların içinde yumrulanmış, urlanmış yapışkan ak düğmeli yeşil ot kümeleri öbek öbek sıralandı düşüncesinde. Çocukluk, armut ağaçları, ökse otları, urlar arasında bağlantı kurmak isterken Orhan Bey birden Beyliğine dönmüş sesiyle:

«Yargın nedir şimdi?» diye sordu; «Pir Cabbarın Alisi de öldüğüne göre.»

«Dursun Fakih'i Bursa Kadılığına layık görürüm Orhan Beyim. Yaşlıdır; son günleri kahırlı, eziyetli geçmiştir. Daha kaç gün yaşar Tanrı bilir. Bursa Kadısı olarak ölmesi...»

«Olmaz Halil; Bursa Kadılığını bir yana bırak şimdi.»

«Benim içinse ben Orhan Beyim?»

«Yalnız senin için değil. Dursun Fakih'i devlet düşüncesiyle feda ettik; devletin söz altında kalmaması için harcadık; karındaşım Alaeddin Bey'e danışırken de fikrini bu yolda çelmek için konuştum, asıl sebebi sakladım. Şimdi tutup Bursa Kadılığına getirmem olmaz. İznik de olmaz; Türkmen'e düşlü, hayalli bir makam göstermeli ki önce söylediklerini unutsun. Düşlü, hayalli bir makam; bu da Urumelinde olur ancak Halil. Var çabuk buldur Dursun Fakih'i, oğlum Süleyman bugün yarın Urumeline geçecek onunla birlikte gitsin, Urumeli Kadılığı için Dursun Fakih uygun mudur?»

Cendereli Kara Halil: «Urumeli?» deyip belinledi açıkça; az kalsın Bey Katında olduğunu bile unutacaktı. «Urumeli mi Orhan Beyim? Bugün yarın kadar tezinden mi?» Fakat çabuk toparladı kendini; «Urumeli Kadılığı için Dursun Fakih'ten eyisini bulamayız Orhan Beyim!» dedi. Ama hala, Orhan Bey'e bu kadar yakınken bile duymak şöyle dursun sezemediği bir kararın ne zaman nasıl verilmiş olabileceğini düşünüyordu.

Orhan Bey, Cendereli Kara Halil'in düşüncelerini kesti; yüzü iyice rahatlamıştı, gözleri eskisinden daha canlıydı. Yorgunluğu uzun bir dinlenmişlikte geçmiş bir tebessüm canlı, rahatlamış yüzünü dolduruyordu:

«Akça Koca rahmetli sağ olacaktı şimdi Halil.» dedi; «Sağ olacaktı ki Urumeli Kadısı Dursun Fakih'le takazasını seyredecektin. Giden, neyi var neyi yoksa birlikte götürüyor kalana bir şey bırakmıyor. Neyse, var git İznik'teyken henüz buldur Dursun Fakih'i, haberi sen ver. Sonra da alıp getir. Karındaşım Alaeddin Bey'i de çağırdım, konuşacaklarım vardır, meşveret gerek. Urumeline adım atacağımız şu sıra adımımıza yeni bir düzen vermeliyiz, böyle düşünürüm. Ola ki Urumeli Kadısının da

düşündükleri vardır.»

Cendereli Kara Halil ne diyeceğini bilemedi; tek bir söz gelmiyordu aklına. Orhan Bey, ummadığı bir şekilde değişip duruyordu. Sabah dev kazanların başında bekleyen, kocaman kepçelerle aş dağıtan Orhan Bey başkaydı; Dursun Fakih'i karşısında görünce kolu kanadı kırılmış gibi bakakalan Orhan Bey daha başkaydı, imaretin açılışında, dua eden, az önce odaya girdiğinde gördüğü kimse ise daha daha başkaydı. Bu Orhan Beyler, şimdi hepsi bir araya gelmiş de bir kalıpta sıkışmış yahut bir ocakta korlaşıp örste döğüle döğüle pekişmiş bir Orhan Bey olmuştu:

«Ne dursun Cendereli?»

«Şaşmamı bağışlayın Orhan Beyim.» diyebildi ancak; «Herhal Urumeline daldım. Urumelini hiç düşünmemiştim ama Karesi Beyliğini topraklarımıza katınca okun varacağı hedefi hesaplamalıydım. Hesaplayamadığıma şaşmaktayım. Buyruğunu yerine gelmiş bil Beyim, Dursun Fakih'i bulmamız kolay olacak!»

Orhan Bey'i selamlayıp çıkacağı sırada Orhan Bey: «Halil dur hele biz bir şey unuttuk.» dedi; canı sıkılmışa benziyordu; «Hem de epeydir unuttuk yazık Beyliğimize bizim. Bursa'da, Karagöz'le Hacivat derler iki acayip kişi vardı, zindandan çıkmış olmalılar? Çıktılar mı?»

Cendereli Kara Halil sapsarı kesildi.

«Neden sarardın Halil? Yoksa? Sakın onlar da mı?»

«Sanmam Orhan Beyim aklınıza gelen olamaz. Unuttuğum için...»

Orhan Bey, tuttuğu nefesini bıraktı: «Öyleyse eyi. Salın yoksulları, fazla eziyete gerek yok. Şimdiyece kaldıkları bile çoktur.»

Cendereli Halil çıktı hemen. Aklına türlü çeşit düşünceler yığılıyordu, karamsı düşüncelerin arasında ak

bir umut aradı, bulamadı. «İnşallah korktuğum olmamıştır, başları salimdir.» diye söylendi. Tek bir ak umut Dursun Fakih'in İznik'ten çıkmamış olmasındaydı. Karagöz'le Hacivat'ı bırakıp Dursun Fakih'in İznik'te bulunması düşüncesine verdi kendini. Bey Evinden ayrılmadan da iki kapı çavuşundan birini tezden Bursa'ya, Karagöz'le Hacivat'tan haber almak için saldı; ötekini de Dursun Fakih için Sülemiş'in evine gönderdi. «Tanrım, sen sabır ver bana.» diye mırıldanmaktan kendini alamadı yine de. Karagözle Hacivat'ın sonunu düşünmekten korktuğunu hissetti.

SALA DOĞRU

Ortalık kararıyordu; akşam bulutları İznik'in sümbüllü göğünü çiğneyip geliyordu. Dursun Fakih, Göl Kapısının hemen dışındaki yarı kumluk yarı kaygan kayalık kıyıda bütün bir öğleden sonrasını geçirmişti. Bunca yıldan beri ilk defa dünyadan soyunmuş hissediyordu kendini; hiç bir yerinde, içinde de dışında da, parmak ucu kadar olsun bir dünya bulaşığı kalmamıştı. Öğle ezanına yakın Orhan Bey'e de söyleyeceğini söyledikten sonra daha bir rahatlamıştı; öğle namazını o rahatlık içinde, kalabalığın en son saflarında hemen hepsi göçer aşiretlerden gelme ter kokan, toza toprağa kabuk bağlamış Türkmenlerle diz dize omuz omuza kılmış, sıradan bir insan olmanın kolaylığında dua etmişti. Göl kapısındaki büyük suyun kıyısına ayakları kendiliğinden gelmişti. Güneş, büyük suyun üstünde, suyun gökle birleştiği çizgiye yakın baş eğmiş, suyu pembeden kızıla doğru kağnı yolu genişliğinde boyuyordu. Bir sıra karabatak güneş çizgisinde uçuyor, ak kuşların kıyıdan inip kalkan cıyakları kâh azalıp kâh çoğalıyordu. Bazen sustukları oluyordu. Dünya susuyordu o zaman.

İki serçe ayaklarının ucuna kadar geldi; ürkek, çekingen. Dursun Fakih hiç kıpırdamadığı halde uçtular, daha öteye kondular.

Güneş hala sıcaktı. Gölden, suda ılımış gibi ha var ha

yok bir yel geliyordu. Dursun Fakih'in eti kemiği, yıllar yılı ayazda kalmıştı da sanki bu hâlâ sıcak güneşle suda ılımış yelin esintisinde ayazını sızdırıyordu. Etinin seyridiğini, gevreyen kemiklerinin ince çıtırtılarını sezinliyordu. Güneş erimesinde bir güzel uyku gözlerinde buğuluyordu; gözleri de bunca yılın üşümüşlüğüne bakmaktan donmuş buzlarını eritiyordu.

Bileyici Baba böyle bir sırada gelip selam verdi; yanına çömeldi. Kabasından soluyor, arada bir yetmeyen soluğunu ağzından alıp veriyordu. Konuşması bu yüzden aralıklı, kesik, yer yer hırıltılı bile oluyordu:

«Hay Dursun Fakih çok aradım seni.» dedi; «Camide öğle namazında görür gibi oldum bir ara, gördüm sandım daha doğrusu. Camiden çıkınca da, neyse, buldum şükür; çok dolandım amma çok; söyleyeceklerim var.»

Dursun Fakih, hafiften Bileyici Baba'nın selamını almakla yetinmişti; Bileyici Baba'nın: «Söyleyeceklerim var.» deyip beklemesine de ses çıkarmadı, başını çevirmedi. Bileyici Baba bir bekledi iki bekledi, baktı ki Dursun Fakih diyeceklerine ilgi duymuyor, yarı doğrulup biraz daha sokuldu; çömelmedi bu sefer, oturdu Dursun Fakih gibi, yerleşti: «Diyeceklerimin ne olduğunu sormuyorsun, pekey.» dedi; «Ben sorayım öyleyse: Yenişehir Kadılığını bırakmışsın, doğru mudur duyduğum?»

Dursun Fakih kurumuş bir kısık seste: «Doğru.» dedi. Bileyici Baba'nın hayıflanmasına hazırladı kendini: Beğenmeyecekti yaptığını, beğenmediğini de kendine has alacalı bulacalı derviş benzetmelerinde söyleyecekti. Ne derse desin bir söz çıkmayacaktı ağzından Dursun Fakih olarak; bunun için, o sıra cıyaklarını artıran ak kuşlara dikti gözlerini: «Konuşmuştuk.» dedi; «Daha önce konuşmuştuk.»

Fakat Bileyici Baba, umduğunun aksine, Kadılığı bı-

rakışını beğendi; sesi, alkışlayan seslerdendi:

«Hay Dursun Fakih beğendim bu işi, eyi ver kulağını bana tam zamanında bıraktın hemi de. Yeni yollar göründü mü eski yolda yürümek geriye gitmek olur bilmez değilsin. Yeni yollar da eski yolları adımlayan ayakları ister.»

Dursun Fakih, ilgilenmiş olmaktan çok, Bileyici Baba'nın hayıflanmayışına, üstelik beğenmiş konuşmasına şaşmış baktı. Yine ses çıkarmadı, sadece baktı.

Bileyici Baba bu sefer oralı olmadı; beklemedi de; «Yeni yollar görünmeseydi bile Yenişehir Kadılığında kalmakta direnmen bir işe yaramayacaktı. Güllücük'ü de evermişsin. Sülemiş eyi çocuktur hayırlı uğurlu olsun, düğüne gelemedim, geç duyduğumdan.»

Dursun Fakih, eskisi kadar kuru olmayan, kısık da olmayan bir sesle: «Düğün yapmadık.» dedi; «Çocuklar istemedi; bize göre bir nikâh.»

Bu kadarcık ilgi Bileyici Baba'nın biraz daha Dursun Fakih'e sokulmasına sebep oldu. Nefes alması da düzene girdiğinden daha canlı: «Şimdi benim gibisin artık.» dedi; «Yalnız; tek başına. Yalnızlık Tanrı'ya mahsustur amma Tanrı'yı duyanlara, bilenlere de mahsustur. Zöhre n'oolacak? Gidecek yeri de kalmadı.»

«Âşık Ana, Zöhre, Güllücük'le birlikte kalacaklar. Sülemiş dönünceye kadar.»

«Hah! İşte mesele bu. Yeni yollar göründü dedim sana. Sülemişlerin gideceği yollar, aralarında bizim de bulunmamız gerek, ikimizin, herkesten çok ikimizin. İznik'teyken az biraz çıtlatmıştım.»

«Benim işim var Bileyici Baba, benim...»

«Yok. Dursun Fakih senin işin yok gayri. Bu dünyadaki işin bitmiş gayri; sen var sanıyorsun. Sanmak varlık değildir. Geleceksin!»

«Bileyici Baba neden hep kendine göre konuşursun? Neden hep aklına takılanın peşinden gitmekte inat edersin; Kumral Dede'den sonra sen...»

«Susma, konuş Dursun Fakih; suçlayacaksan suçla beni çekinme. Deli de, aklını yitirmiş de, bunamış de, buna yakın lafları Geyikli Baba da söyledi yüzüme karşı alındım mı? Alınmak bize göre değil. Her şey bu dünyada dedi Osman Bey ölürken; Osman Bey gibi bir Beyin son sözü bu olmamalıydı dedim; yanılmışım. Yol Anadolu'da bitmiyormuş; yol bir tek değilmiş dünyada. Kumral Dede'yle Anadolu'nun bu ucunda gelip durduğumuz zaman yadırgadıydım; bu durak bizim durağımız değil gibi geldiydi, durmadan dönüp dolanmam bunun için; sağı solu arayışım bunun için. Gelgelelim Kumral Dede durmak gerek dedi diye durdum ama bu dünyada bir yol bittiği yerde yeniden başlıyor. Yeni yola birlikte adım atmamız gerek Dursun Fakih. Senin aklın olmazsa benim adımlarım küt kalır.»

Bileyici Baba'nın, hem birbirini tutmaz görünen, hem kulak verildiğinde birbirine sıkıca bağlı sözleri Dursun Fakih'in dünya yükünden kurtulmuş beyninde uyumuş uykuları uyandırıyordu; yüzlerce, binlerce uyku birden uyanıyor, göz açıyor, sersemlemiş dolaşıyordu; uyanışın ağrısıyla ağırlaşıyordu. Kurtulmak için bir tek çare görünüyordu; Bileyici Baba'ya: «Pekey.» demekti o da; demeğe dili varmıyordu, diyemedi de: «Ben, bende Bileyici Baba yürüyecek hal kalmadı. Hele yeni yollara hiç yürüyecek halde de değilim, yaşta da.»

«Olmaz!»

Kesindi Bileyici Baba'nın inatçı sesi; «Olmaz Dursun Fakih!» diye devam etti. «Beklediğin var sanıyorsun. Beklediğin yok, yok; yok Dursun Fakih yok!»

«Var! Pir Cabbarın Alisi var; yargılanması var!»

Tuzlu su buğulanmasında güldü Bileyici Baba; sesi de tuzlu su buğulanmasında: «Yok.» dedi bir daha; «Pir Cabbarın Alisi de yok artık; öldü!»

«Ne dedin?» Dursun Fakih, oturduğu kaygan taşın üstünde sıyrılıp dönüvermişti oturan bedeniyle birlikte; Bileyici Baba'ya bütün bedeniyle bakmış, bütün bedeniyle: «Ne dedin?» diye sormuştu. Yorgun, ihtiyar, dünya ile hiç ilgisi kalmamış gözleri, otuz kırk yıl öncesinin yılgınlık bilmeyen gözlerinin cevap isteyen bakışlarıyla Bileyici Baba'nın yüzünü yalıyordu sanki:

«Ne dedin sen Bileyici Baba?»

«Pir Cabbarın Alisi öldü dedim. Ben de istemedim amma öldü soyha. Hem ne ölme. Ölümün böylesi düş gördürür Türkmen'e. Gördürdü bile.»

«Nasıl? Ne zaman? Neden? Kim Bileyici Baba kim yaptı bu uğursuz işi?» Dursun Fakih, aklına başka soracak sözler gelebilse onları da sıralayacak, daha uzatacaktı; gelmiyordu. Gelse de ses boğazından çıkacak gibi değildi. Gittikçe iri toprak topakları halini alıyor, gırtlağında takılıyor, gırtlağını yırtıyordu. Dursun Fakih'in, Bileyici Baba'nın yüzünü yolan gözleri de uysallaşmağa başladı gitgide, yoksullaştı hatta. Olanca umudunu yitirmiş, önüne düştü sonunda: «Kim yaptı bu uğursuz işi?» diye güçlükle tekrarladı bir daha.

Bileyici Baba aksine sakin: «İşe bak sen.» diye mırıldandı; «Bir zaman hayırların en hayın diye bilinirdi Ali'nin ölmesi hay Dursun. Şimdi öldü, uğursuz diyorsun ölümüne. Haklısın; hemi de çok haklısın Dursun Fakih. Seni ararken duydum. Nasıl yayılmış hangi hız uçurup te ordan İznik'e getirmiş şaşmamak elde değil. İki göçer aşiret Türkmen'i konuşurken kulağıma çalındı. Kulak verdim; elimde değil meslek edindik bu işi bunca yıl, elimde olmadan kulak verdim dinledim. Biri ötekine Pir

Cabbarın Alisinin nasıl göğe uçtuğunu anlatıyordu. Bak dinle. Orhan Bey'in adamları Karesi Beyliğinin Balıkesirini hileyle almak istemişler Açlan Bey oğlu Demirhan Bey'in elinden. Çeri üstüne çeri salmışlar bir yandan da. Gelgelelim Balıkesir'de Veli Baba ile bu Pir Cabbarın Alisi Tanrı gücünden güç Hazreti Ali'den kol kuvveti alaraktan Demirhan Bey'i arkalamışlar, Orhan Beylileri sürüp geri püskürtmüşler. Ama Hacı İlbeğ, Evrenus, Gazi Fazıl, Ece Halil hayınlık edip Demirhan Bey'i pusuya düşürmüşler, Demirhan Bey de Veli Baba'ya danışmadan bırakıp Bergama'ya kaçmış. Bak bak Dursun Fakih heriflerdeki uydurma gücüne, düşe yatırma kuvvetine bak sen. Heriflerdeki zehri bal diye yutturma ustalığına bak hele Dursun.»

«Ne olur uzatma Bileyici Baba, Pir Cebbarın Alisine gel.»

«Geldim hele dur. Demirhan Bey kaçmış. Orhan Bey, Karesi Beyliğine Açlan Bey'in küçük oğlu Dursun'u oturtmuş, sen eyi bilirsin bu Dursun'u, hatırladın mı? Ne ise. Balıkesir sağlama bağlanınca varıp sarmışlar Veli Baba Dergâhını ki aman vermemecesine, kuş uçurtmamacasına. Yine de kaçanlar olmuş ki bu düşü uydurmuşlar.»

«Kim vermiş buyruğu Pir Cebbarın Alisi için pekey?»

«Duyduğum Cendereli Halil'den çıkma buyruk. Gelgelelim Ali'nin sağlam yakalanması içindir. Amma Ali bu; sağlam yakalanırsa başına geleceği bilir, öyle bir ölmeli ki ölüsü de başa dert açmalı. Doldurmuş kara barutu taş odanın bir kıyısına herhal. Eskiden bilir bu mereti; uçurmuş odayı. Türkmen diyor ki: Gardaş bu Veli de Ali de en büyük evliya. Yezid eline tutsak düşmeyim diye bir gümbürtü içinde dehşet salmış Pir Cabbarın

Alisi, öyle bir dehşet salmış ki taş üstünde taş kalmamış; Orhan Bey'in adamları şaşkınlıktan ağız açıp bakmaktayken Pir Cebbarın Alisi tutmuş Veli Baba'nın elinden, ikisi birden bir, Ya Hak çekmişler, doğru göğe varmışlar. Tanrı evliyasını bırakır mı Yezidlerin eline gardaş? Bana bunu gözüyle gören bir derviş anlattı. Ortalık hele bir durulsun gökten yine yeryüzüne inecek Pir Cabbarın Alisi, bekleyin dedi; hemi de Veli Baba'nın elinden tutup uça uça, çıktığı gibi inecek dedi. İşte böyle Dursun Fakih. Şimdi sen ne yaparsan yap, baş edebilir misin bu düş budalası Türkmen'le? Edersin belki ama daha güçlü bir düş gördürürsen. Onun için.»

Bile bile sustu Bileyici Baba; Dursun Fakih'in üşümesinin geçmesini bekledi. Dursun Fakih, gerçekten de üşümüştü; kalın, dişlenmiş bir kar düzlüğünde birdenbire soyunuk olarak yuvarlanmış gibiydi. Gölün suları buz kesmişti sanki. İyice inen güneş, gölün buz kesmiş suyundan kaçıyordu, suya değmekten korkuyordu. Uçan bir iki kuş, havada açılmış kanatlarını donmuşluktan kıpırdatamıyordu; ak kuşlar susmuştu, ak kuşların da ayakları donmuştu. Neden sonra donmuşluk ve buz çözülmeğe başladı; donduğu gibi birdenbire, karlar eridi. Bu sefer de cıvık, yapışkan, çamura yakın bir erimiş su sardı Dursun Fakih'in her bir yanını. O durumda;

«Sen bir yol dediydin?» diye döndü Bileyici Babaya; «Ne yeni yolu bu?»

«Urumeli!» dedi Bileyici Baba düşünmeden. Dursun Fakih, gerçekten anlamsız baktı; hatta çocuksu.

Bileyici Baba biraz açtı: «Urumeline çıkılacak; kesindir.» dedi.

Dursun Fakih yavaş yavaş: «Urumeline çıkılacaksa.» diye başladı; durup dururken esnedi. Kendine gelmeğe başlayan bir hastanın kurtuluş belirtisini andırıyordu

esnemesi; «Kesinse.» dedi esneye esneye; «Urumeline çıkmak çeri işidir?»

«Çeri işi değildir demedim ki hay Dursun. Çocuk bile bilir bunu.»

«Çeri işinde bizim yerimiz nedir?»

«Olmaz olur mu? Herkesten çok bizim yerimiz vardır.»

«Kim der bunu? Kim izin verir?»

«Kendine geldin ama Kadı olarak geldin Dursun Fakih, bırak dedim Kadılığı, bıraktın zaten. Kadıca düşünmene gerek yok.»

«Kadıca düşünmeden de bu sorular sorulur, cevabı istenir. Kim?»

«Biz Dursun Fakih; seninle ben. Kendi iznimizi kendimiz vereceğiz, hayır diyemeyecekler. Var mısın?»

«Sakatlık var bu işte.»

«Yok. Asıl biz gitmezsek sakatlık olur. Çeri işidir Urumeli yolları, pekey. Gelgelelim çeri yalnız giderse yarım gider; bizsiz giderse çabuk döner. Çeri vurur, kırar, alır, yerleşir. Nasıl yerleşir? Çerice yerleşir. Çeriyi oraya alıştıracak, oradakileri çeriye alıştıracak bir nesne gerek, çeri bunu bilemez o nesne biz olmalıyız işte. Çeri bir kuru bedendir, ya ruh? Ruh dedim Dursun Fakih, ya ruh? Burda, bu Anadolu'da işimiz bitti artık. Burda Geyikli Babasından Cendereli Haliline kadar çok kök var. Urumeline de bizim nefesimiz gitmeli değil mi? Çok sustun Dursun Fakih, vakit dar.»

«Ne biliyorsun vaktin darlığını?»

«İşin gücün soru sormak mı olacak senin hep? Çok soru, soranı bunaltır; çok soru, soranın ayağını yerden keser. Bizim meşrepte az sormak çok inanmak vardır o zaman gözündeki perdelerin açıldığını görürsün.»

«Pekey neden? Öyleydi de neden son zamanların

kör gibi yalpalamakla geçti senin? Neden sağa sola çırpındın, yolundan şaştın?»

«Ben de çok soru sordum hay Dursun; Kumral Dede'den sonra; hele Osman Bey, her şey bu dünyada deyip de ölünce çok soru sorar oldum budala gibi. Çok soru soran münafıklaşır yahut da bir kötü niyetin ardına düşmüştür. Tamam mı? Geliyor musun? Pekey onu da söyleyim: Urumeline geçileceğini Sülemiş'ten duydum. Belki yarın gece denenecek, orasını açık söylemedi. Vakit dar Dursun Fakih; Abdi'nin Hanında sabahtan bu yana çift atlı bir araba bekletiyorum. Çıkarsak ancak yetişiriz. Geliyor musun?»

Dursun Fakih hala cıvık, yapışkan, çamura yakın bir erimiş kar suyunda bocalamadaydı; gerçi bu su, ucundan bucağından kurumağa başlamıştı, balçık kurumasında kaysaklanıp çatlayarak yüreğine yüreğine geliyordu ama yine de yapışkandı «Pir Cabbarın Alisi de öldükten sonra?» diye düşünüyorken, Bileyici Baba: «Şimdi sen, Pir Cabbarın Alisinin ölümünü böyle bir göğe ağma düşü yapıp anlatan Türkmen'in budala gözünde hiç temize çıkamazsın karındaş.» deyince koptu yerinden; balçığından, kar suyunun cıvık yapışkanlığından, havadan sudan koptu:

«Kalk öyleyse ne duruyorsun, yürü!» dedi bir garip güçlenmede; «Hem vakit dar diyorsun hem işi gevezeliğe vuruyorsun. Lafın sırası mı, yürü!»

Bir kere Hadriyanus Kapısını çıkarken Güllücük'ü düşündü, o kadar. O ara Zöhre de geldi aklına: «Yalnız değiller artık.» diyen ferah bir yel esti göğüs boşluğunda. «Sülemiş de var şimdi, yine de Tanrım sana emanet ikisi de. Zöhre'ye de bir hayırlı kısmet verirsen Tanrım, verirsen. Ver artık hâzinen boş değil ya!»

Uzun, even adımlar atıyordu; ya kaçıyor ya kovalı-

yordu adımları. Yanında Bileyici Baba, kısa adımlarıyla yetişmekte güçlük çekiyordu. Abdi'nin Hanına kadar bir tek söz etmeden yürüdüler.

Arabaya da konuşmadan bindiler.

Akşam bulutları, İznik'in sümbüllü göğünü çiğneyip gelmekteydi.

Arabacı yerine oturacağı sırada yalnız, Dursun Fakih, hanın kapısında kendilerini yolcu etmek için bekleyen Abdi'yi eliyle çağırdı yanına; Güllücük'e ulaştırması için bir haber bıraktı: «Beklemesin beni oğul.» dedi; «Hakkını helal etsin. Yanında bir de Zöhre vardır, o da; Âşık Ana da haklarını helal etsinler, beni beklemesinler. Bu haberi böylece ulaştır.»

Bir daha hiç konuşmadı, bütün yol boyunca; Bileyici Baba da konuşmadı. Öyle ki, arabacı zaman zaman korktu her ikisinden de; sık sık dönüp baktı arabanın içine. Ne uyuyorlar, ne uzanıp rahatlıyorlar ne durup dinleniyorlardı. Namaz vakitlerinde ancak dirilen iki ölü götürdüğünü sandı arabacı çoğu zaman.

Varacakları yere, ucu ucuna, ertesi günün akşamı kararırken ulaştılar. Atlar, menzilin birinde değiştirildiği halde silme ter köpük içindeydi. Arabacının gözleri kızarmış bir yorgunluğun uykusuzluğunda yanıyordu; eli yüzü tozdan değirmen püskülünde un pası döküyordu. Bileyici Baba daha bir yumulmuş, Dursun Fakih yerinden kalkamayacak kadar katılmış safi kemik olmuştu; etine batmayan tek bir kemiği yok gibiydi, oturduğu yerin kemiğinin deriyi yırtıp dışarı çıktığını sanıyordu. Arabadan inerken kemiklerinin kırılmasını yahut kopup dağılmasını önleyecek bir gözlemede bakındı.

Arabacıdan helallik dileyen sesleri de hala araba sallantısındaydı. Dursun Fakih, durduğu yerde bile, altında takırdayan bir araba sallantısının hala kendini

götürmekte olduğunu hissediyordu. Başı döndü; Bileyici Baba'ya tutundu. Bileyici Baba'nın da Dursun Fakih'ten aşağı kalır yeri yoktu.

Arabacı döndükten sonra, araba tekerleğinin tıngırtısı iyice uzaklaşınca Bileyici Baba, bir başkası varmış da duymasını istemiyormuş gibi: «Buraya Temaşalık derler Dursun Fakih.» dedi. «Şu doğrultuda gidersek denize varırız; boğazdır. Boğazın ötesi de Urumeli kıyıları. Ay çıkmış olsa ileriden Urumeli görünür.»

Akşam kuşlarının sesine cırcır böcekleri karışıyordu. Yalnız, kendi halinde, kendi kendine bir akşam doluyordu çevrelerine; koyulanıyordu.

Dursun Fakih de yavaşça: «Buradan gidileceğini iyi biliyor musun?» diye sordu; «Ortalık pek yalnız da.»

«Böyle yalnızlıkta gidilir zaten, davul çalınacak değil ya. Burdan gidilecek. Süleyman Bey'in buraya sık sık geldiğini; öğlen, ikindi demeden geldiğini eyi biliyorum. Aha orda, te şu uçta ağaçlar var ya, zeytin ağaçlarıdır onlar; şu az kabaca olan kümenin oralarda oturur, sırtını bir ağaca dayar, karşı Urumeli kıyılarına dalar da dalardı Süleyman Bey. Bir iki kere görmüşlüğüm vardır. Bunun için yola çıkılacaksa başka yeri seçmezler. Boğazın darlığı, yelin esişi, akıntı makıntı buna göre hesaplanmıştır. Denizden anlamam pek, sevmem de zaten. Ama gel gör ki koşup geldik.»

«Burda durursak ağaçlardan başka bir şey göremeyiz. Denizden giden görülmez, görsek de, bilmem ki bizi...»

«Gönlünü ferah tut sen; bizi hesaplayan yok zaten, akıllarına gelmesinin mümkünü var mı? Biz onları göreceğiz, görmek için de şöyle yüksekçe bir yer seçip gizlenecğiz, bekleyeceğiz orda. Artık kim, nerden, neyle gidiyorsa; gördük mü işte o zaman koşabildiğimiz kadar

koşacağız. Yetiştik mi korkma. Hayır, siz binemezsiniz diyemezler. Hem biz olduğumuz için diyemezler hem de işlerine gelmez.»

«Eyisin de, bütün bunlar nasıl olacak. Ben ayakta duracak gibi değilim, başım dönüyor ki kötü.»

«Sırası mı şimdi hay Dursun Fakih, sık dişini, sık hele. Hadi yürüdükçe açılırsın, şu kaba ağaçlara doğru, tez ol, gelmişken kaçırmayalım.»

Her adımda artan bir akşam, işlenmemiş toprak, çalı çırpı; irili ufaklı çukur yahut hendekler hızlı yürümelerine engel oluyordu. Üstelik Dursun Fakih'in azalmayan baş dönmesi de vardı; yüreğine doğru iniyordu, midesinde kazınmayla karışık bulanıyordu. Bu sefer önde giden Bileyici Baba'ydı; yamrulmuş bedenine rağmen çarpık adımları koşuyor gibiydi; durup bekliyor, Dursun Fakih'i yeniden tutup çekiyordu. Dursun Fakih, baş dönmesinde sarhoşlamış, Bileyici Baba'nın çekişine uyuyordu bir süre.

Kaba ağaçların altına geldiklerinde de hemen boğazın bu yan kıyısını göremediler. Kısa bir düzlük vardı, onu da geçtiler. Küçük bir burunun ucuna geldiklerinde boğaz, her iki kıyısıyla göründü. Dursun Fakih soluk soluğaydı. Boğaz, suyundan göğüne, dönüp durdu gözlerine. Çöktü, oturdu olduğu yere:

«İş kalmadı bende Bileyici Baba.» dedi zorlukla.

«Tamam zaten, geldik. Buradan altımızdaki kıyı görünüyor. Bu kıyı boyundan bir yerden yola çıkacaklar. Ortalık kararda ama yıldız ışığı, su yalabuması eyi kötü kıyıyı gösteriyor. Bak şu cılgayı gördün mü; şurdan, şurdan ineni dedim. Ben, tamam, haydi dedim mi kop, bırak kendini bu cılgadan aşağı. Herhal en sağlam burdan inilir. Şimdi dinlenelim, görünürde bir şey yok. Gücümüzü toplayalım hele. Ben derim ki, namazı sırayla

kılalım. Birimiz namaz kılarken birimiz gözlesin; tamam dedim mi namazı bozup koşalım. Sen mi başlarsın namaza ben mi önce?»

«Sen başla.» dedi Dursun Fakih; «Hele ben bir toparlanayım bakayım.»

«Gözlerini kıyıdan ayırma sakın. Bu kıyının bir yerinden giderler giderlerse.»

Bileyici Baba namazını kılıncaya kadar Dursun Fakih, bu yan kıyıda bir kıpırtı bile fark etmedi. Karşı kıyı koyu bir karanlıktı zaten. Kaçırırım, göremem korkusuyla gözünü açmış gözlediği için de başı büsbütün dönmeğe, dayanamayacak kadar ağrımağa başlamıştı. Gözevleri zonkluyordu, yerinden çıkacak gibi. Bileyici Baba namazı bitirmiş, duadaydı. Bileyici Baba duayı da bitirdi. Geldi. «Görünen olmadı herhal.» dedi. Baktı bir çırpıda kıyı boyuna. «Görünürde bir şey yok. Namazına başla Dursun Fakih.» dedi.

Dursun Fakih toprakta teyemmüm etti. Namaza durdu. Her namaza duruşta dünyayı unuturdu; bedenini unuturdu. Bu sefer bedenini unutamadı. Bedeni, baş dönmesiyle birlikte yüreğine oturuyordu, soluk aldırmıyordu nerdeyse. Kılmamağı düşündü bir ara. Bozdu namazını. Yeniden niyetlendi. El bağlarken Bileyici Baba kısık kısık haykırdı: «Ta orda, sağımızda eyvah kayadan göremedik biniyorlar, yetiş Dursun, kop!» Dediği anda da bırakmıştı kendini cılgadan aşağı. Bir anda görünmez olmuştu.

Dursun Fakih, namazı usulüyle bozdu. Baş dönmesine, yürek sıkmasına aldırmadan o da cılgadan aşağı doğru koşmağa başladı. Gözü kopkoyu bir karanlığa açıktı, hiç bir şey görmüyordu; iri iri yıldızlar yanıp sönüyordu gözlerinde. Gördüğü, bildiği sadece bu yıldızlardı. Bileyici Baba'nın ayak seslerine doğru koşuyordu.

Sesi kâh kaybedip kâh buluyordu. Ayağı kumlu bir yumuşaklığa indi; tökezliyordu. Topladı adımını. Koştu; bir çukura girip çıktı, bir çalıya takıldı. Kurtuldu hepsinden; koştu. Ama bir kaya çıkıntısını dolanamadı, olduğunca çarptı; doğrulup kurtulurken yüzünde, alnında, dönmeden başka bir acıma da duydu; burnu yassılmıştı herhal, soğuk bir sızlamadaydı.

Kayayı dolandı ama bu sefer de dizi bir başka şeye çarptı: taş mıydı, kütük müydü, kaya mı bilemedi. Sağ diziydi; bacağını ne kaldırabildi ne bükebildi. Yüzü koyun bıraktı kendini. Ağzına incecik kumlar sıçradı, boğazına doğru kumlar, kumlar, kumlar fışkırdı sanki. Gerilmiş parmaklarını uzattı öne doğru, tutunup kalkacak bir yer aradı; kumları avuçlayabildi ancak; parmakları kumları sıyırdı:

«Tanrım!» diye inledi; «Neden beni ayırdın?»

Bir takım sesler duydu ama ne olduğunu anlayamadı.

KİTAPLAR HAKKINDA YAZILANLAR

BÜYÜK ve GERÇEK BİR SANAT ESERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Şemsettin KUTLU

«Bu yazı Ortadoğu Gazetesinde yayımlanmıştır.»

Bilindiği üzere edebi neviler içinde roman —şiir ve tiyatroya oranla— çok daha yeni bir türdür. Ötekiler millet-lerin en eski dönemlerinde bile —şöyle veya böyle— birer sanat dalı olarak mevcuttular. Romanın belirli ve kendini kabul ettirmiş bir edebi nevi olarak ortaya çıkışı Rönesans-tan da epey sonradır. Zamanla pek çok tali dallara bölünen romanın bu dallarından biri bulunan «Tarihi Roman»ın geç-mişi ise bir iki yüzyılı geçmez.

Tarihi romanın, romanın öteki çeşitlerine göre de, da-ha değişik bir karakteri vardır veya böyle bir karaktere sa-hip olması gerekir. Bu değişik karakter tarihi romana büyük sorumluluklar yükler. Bu sorumluluklardan özellikle ikisi çok önemlidir:

1 — Tarihi roman yazarı, her şeyden önce, bir tarihçi değildir; bir sanatkârdır. Roman yazdığına göre sanatkârdır ve böyle olduğu için de sanatın haysiyetini koruyacaktır. Böyle yapmadığı takdirde ortaya iki sonuç çıkar: Eseri ya kuru kuruya bir tarihtir; o zaman o kimse artık bir romancı, bir roman sanatkârı sayılmaz, bir tarihçi sayılır. Ya da — eğer tarih yönünden de kısırsa— hatta tarihçi bile sayılmaz, tarihe sataşmış bir kişi olarak ortada kalır. O halde tarihi roman yazmaya yönelen bir yazarda mutlaka sanat kaygısı ve kabiliyeti de bulunacaktır.

2 — Tarihi roman yazarı, her şeyden önce bir sanatçıdır ama onun güçlü bir sanatkâr oluşu kendisine tarihin gerçekleriyle ve olaylarıyla keyfince oynamak yetkisini vermez. Başka bir ifade ile tarihi roman yazarı, sanatkârlık gücüne dayanarak tarihi —maksatlı veya maksatsız— ters yorumlayamaz. Gerekir ki konu edindiği tarih çizgisini bizzat tarih ilminin ve gerçeklerinin paralelinde, fakat sanatın ışığında aydınlatsın.

Nefsinde bu iki sorumluluğu bir araya getirmiş bir kimsenin ortaya koyacağı «tarihi roman» elbette ki hem namuslu, hem güçlü, hem de sanatlı olacaktır. Ama ortada öyle bir gerçek vardır ki tarihi roman alanında —değil bizde— hatta batıda bile tarihi romanın bu sorumluluğuna ve bu onuruna fazla önem verilmemiştir. Bir iki istisna dışında pek çok Batılı yazar tarihi romancılığı çok değişik şekillerde —yine maksatlı veya maksatsız— kötüye kullanmışlar, yozlaştırmışlardır.

Türkiye'de on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında başlayan romanın hemen ilk günlerinde, öteki çeşitlerle birlikte, tarihi roman da kendisini gösterir. Başka bir ifadeyle bizde tarihi roman, aynı zamanda genel romanımızın da ilk örnekleri arasında yer alır. İlk iki Türk romancısından biri olan (İkincisi Ahmet Mithat Efendi) Namık Kemal, sosyal meselelerimize eğilen ilk eseri «**İntibah**»tan hemen üç dört sene sonra, tarihi romanı olan «**Cezmi**»'yi yazmıştır. Kendisiyle aynı zamanda yine tarihi roman denemeleri yapan Ahmet Mithat Efendi üzerinde fazla durmayı gerekli görmüyoruz. Çünkü Ahmet Mithat Efendi —Türk diline, edebiyatına ve basınına büyük hizmetler etmiş biri olmakla beraber— esasen iddialı bir romancı değildir. Durum böyle olunca, öteki romanlarıyla birlikte, elbette tarihi romanları

da belirli bir önem ve anlam taşımaktadır.

Bu durumda, ilk tarihi Türk romanı sayılması gereken «Cezmi»'de gördüklerimiz şunlardır: Namık Kemal sanatkârdır, fakat usta bir roman sanatkârı değildir. Tarihe karşı sevgili ve saygılıdır. Fakat bu sevgi ve saygısı da kendisini tarihin gerçeklerine sadakatle bağlı tutamaz. Roman tekniğinden, roman sanatının gerektirdiği dil ve anlatımdan yoksundur ve Namık Kemal bu romanında, bir romancıdan fazla, bir şairdir. O halde Namık Kemal'i Türk edebiyatında ve edebiyatımızın bu konusunda öncü kabul etsek bile «başarılı bir öncü» olarak kabul etmemiz zordur.

Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi'nin dışında Tanzimat Edebiyatında, Tanzimat'ı izleyen Servetifünun Edebiyatında ve bundan sonra gelen Milli Türk Edebiyatı (Fecriati ve İkinci Meşrutiyet) döneminde roman türü Türkiye'de bir hayli gelişmiş ve ilerlemişse de bütün bu dönemlerde «tarihi roman» örneği hemen hemen yok gibidir. Cumhuriyet dönemine gelince: Bu dönemin ilk yıllarında birdenbire ve çok sayıda tarihi romanlar yazılmaya başlanmıştır. Ancak bu tarihi romanlarda iki özellik göze çarpar. Birincisi, bunların hiç bir sanat değeri taşımayan ve kaba saba birtakım maceralar dizisinden ibaret oluşu; İkincisi Osmanlı—Türk tarihine karşı belirgin bir saygısızlık içinde bulunuşu. Mesela bunların tipik bir örneği Nizamettin Nazif'in «**Kara Davut**»'udur. Nizamettin Nazif, on dokuzuncu yüzyıl Fransız tarihi —macera romanlarından esinlenerek yazdığı bu yükte ağır, pahada hafif eserinde, romanının uydurma kahramanına —hem de gık dedirtmeden— Fatih Sultan Mehmet'e tokat attırır. Hem de divanhanede, bütün vezir vüzeranın hazır bulundukları bir ortamda... Cumhuriyet döneminde bu ve benzeri yazarlardan sonra, M. Turhan Tan gibi, tarihi roman yazarları da yetişmiştir. Ancak M.

Turhan Tan ne başarılı bir sanatçı, ne de usta bir tarihçidir. Her iki konuda da orta çaplı bir kişiliği bulunmaktadır; ancak iyi niyetli bir yazar karakterinde gözükür.

Daha sonraları tarihi romanlarıyla büyük bir ün sağlayan Feridun Fazıl Tülbentçi, elbette usta bir yazar ve iyi bir tarihçidir. Zaten kendisini romanlarında haklı bir üne ulaştıran da bu özellikleridir. Eserlerinde tarihi gerçeklerin ve olayların en yakın paralelinde bulunmayı daima göz önünde tutan Feridun Fazıl Tülbentçi'nin en belirgin eksiği yeterince sanatkâr bir ruha ve kaleme sahip bulunmayışıdır. Yani onun tarihi romanlarını bir terazinin kefelerine koyacak olursak, bunların tarih tarafı roman sanatı tarafına oranla, daha ağır basar.

Son yıllarda tarihi roman alanında ilk büyük merhaleyi yapan sanatkâr —hiç şüphe yok ki— Kemal Tahir'dir. Kemal Tahir «**Devlet Ana**»'sı ile Tanzimat'tan ve ilk roman denemelerimizden bu yana, tarihi romanın ilk yeterli ve değerli örneğini veren sanatkardır. Burada, lehinde ve aleyhinde pek çok söz söylenmiş, yazılar yazılmış olan «Devlet Ana»-nın tahlilini yeniden yapacak değiliz. Ancak şu kadarla yetinmek isteriz: Bu romanda tarih bütün özdenliği ve içtenliği ile vardır; fakat vakanüvis tarihlerinde hangi havada ise o havada vardır. Madde ve ruh vardır; fakat bu madde ve ruh ustalıklı bir sentezle sonuca ulaştırılamamıştır. Eserin yazarı bu çok önemli konular üzerinde biraz daha titizlik ve biraz daha çaba gösterseydi, «Devlet Ana» elbette şimdiki yapısından daha da güçlü bir «tarihi roman» örneği olacaktı.

«**Tarihi Roman**» meselesi üzerinde oldukça uzun bir açıklama yapmamızın sebebi, bugün artık Türk Edebiyatında bu türün gerçekten dört başı mamur bir örneğinin or-

taya konulmuş olduğunu belirtmek içindir.

Bizim samimi kanaatimiz odur ki yüz yıllık Türk romanının, tarihi roman türünde, birbirini izleyen dört ciltlik bir dizi halinde, en güzel ve en yeterli ürününü Mustafa Necati Sepetçioğlu vermiştir.

Bu dört ciltlik dizi —her cildi ayrı adlar ve ayrı olaylar taşımakla beraber— bir bakıma tek bir romandır ve tek bir konudur. Konu genel olarak, Türk tarihinin Selçuklulardan başlayıp günümüze doğru akan hikâyesinden ibarettir. Türk tarihinin maddesini ve ruhunu çok iddiasız, fakat çok bilgili ve duyarlı; gerçeklerin ve olayların sadık paralelinde, fakat sanatlı ve sancı bir üslupla dile getirip cidden ustaca bir sentez yapan Mustafa Necati Sepetçioğlu bizi önce bir **KİLİT**, sonra bir **ANAHTAR** vasıtasıyla şerefli bir **KAPI**'dan içeri buyur etmekte ve nihayet görkemli bir **KONAK**'ta ağırlamaktadır. Yani dizi halindeki romanın her cildi tarihimizin bir evresi, bu ciltlerin adları da o evrelerin sembolüdür. Yazarın sadece bu buluşu ve düzeni bile başlı başına bir anlam taşımaktadır.

KİLİT'te dünyaya yeni bir uygarlığın ışıklarını serpmeye çalışan ve bunun sancıları içinde kıvranan bir kavmin bir bütün halindeki kalp atışları dile getirilmektedir. Ancak hemen ilave etmek gerekir ki bu kalp atışlarının anlatılışı elbette basit bir fizyoloji açısından ve rastgele bir hekim gözüyle yapılmamıştır. Burada fizyolojinin yerini zekâ ve ilim almıştır; inceleyen de sevgi ve inanç dolu bir ruhtur.

Daha küçük bir Türkmen aşireti halinde bulunan Selçukluların yüreklerinde engin ve kutsal bir özlem yatmaktadır. Yurt tutunma ve devlet kurma özlemi. Bu özlem kısa zamanda giderek bir ülküye yönelecektir. Ülkü ise elbette çabaya dönüşecektir. Çünkü özlem ülküyü, ülkü ise çabayı doğuran kutsal bir sancıdır.

ANAHTAR'da nifakın zehirli elemleri, şan ve şerefin engin pırıltıları arasında, yer yer hafif gölgeler gibi kendisini hissettirir.

KAPI'ya gelince: Bu üçüncü cilt ve üçüncü romanda, artık uzunca bir süreden beri bir gerçek halinde ortada var olan, fakat yeni ve müşahhas olaylar halinde kendisini gösteren Türk—Batı kavgası bütün boyutlarıyla gözler önüne serilmektedir. O dönem Anadolusunun üç belirgin sancısı Kapı'da son derece ustalıkla etüt edilmiştir: Anadolu'nun Türkleşme ve müslümanlaşmasının keskin bir yoğunluk kazanması, Türkleşen ve müslümanlaşan Anadolu'ya yöneltilen Hıristiyan ve bağnaz Batı'nın maddi manevi saldırıları; bu dönem Anadolusunda kendini gösteren çok çeşitli sosyal ve kültürel çalkantılar.

Artık Büyük Selçuklu Devleti yıkılmış, onun yerine Anadolu Selçuklu Devleti kurulmaya başlanmıştır. Kılıç Arslan —ki gerçekte Anadolu Selçuklu Devletinin asıl kurucusu olan Kutlamışoğlu Süleyman'ın oğludur— bu yeni devletin sultanıdır. Ersagun Bey, Çaka Bey gibi büyük ve ülkücü yardımcıları vardır.

Ancak ne var ki Kılıç Arslan biraz bencildir: O ana baba yüzyılında bin bir engeli ve kötülüğü tek başına kendisi yenmek ister. Fakat ötekiler yine de onu desteklemek büyüklüğünü kendisinden esirgemezler. Öte yandan bu hakanın ruhunda hala şamanlığın izleri ve izlenimleri yaşamaktadır. Oysa fethedilen yerlerin Türkleşmesi için müslümanlaşması da gereklidir. Çünkü gerek Bizans, gerek öteki bütün değişik Avrupa milletleri tek bir bayrak altında, Hıristiyanlık bayrağı altında, Anadolu Selçuklu Devletinin karşısındadır. Fakat bereket versin ki fetih ülküsünün ve çabasının yanında bir de ülkücü dervişlerin çabası vardır. Küpeli

dervişler, onların bir devamı sayılan Yesevi, Kurt Baba dervişleri ve yeni yeni oluşan Ahi teşkilatı Anadolu'nun manevi kuruculuğu görevini üstlerine almışlardır.

KAPI, Kılıç Arslan'ın ve arkadaşlarının —ve Danişmentlilerin— cidden barbar Haçlı sürülerine karşı sürdürdüğü gerçek ve kâmil kahramanlık destanlarının —çok belirgin bir tarih dekoru içinde— pek ustaca romanlaştırılmış bir örneğidir. Yazık ki **KİLİT**'in sonunda Alpaslan'ın, **ANAHTAR**'ın sonunda Kutlamışoğlu Süleyman'ın haksız ölümleri gibi, **KAPI**'nın sonunu da Kılıç Arslan'ın haksız ölümü bağlar. Ama ne gam! En isimsiz erinden en namlı sultanına kadar ülkü uğruna verilmiş olan bu hadsiz hesapsız kurbanların mübarek kanları boşuna akmamıştır. O zamanın çıldırmış Hıristiyan ve Haçlı dünyasının bütün çabalamalarına rağmen Anadolu'da Türk birliği ve egemenliği gerçekleştirilmiştir.

KONAK'ta, Osmanlı İmparatorluğu denilen, tarihin gelmiş geçmiş çağlar içinde o en görkemli anıtının inşasının hikâyesi edilmektedir. Namık Kemal'in: «Cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten.» diye özetlemek istediği devletin kuruluş hikâyesi. Anadolu'da büyük Türk tarihinin en şevketli, en uzun ömürlü devletini kuran, bir iki yüzyıl içinde Anadolu'ya Türklüğün ebedi damgasını vuracak olan bu aşiretin, bu Kayıhanlıların ve akıncı ruhlu Osman Gazi'nin efsaneden de daha güzel ve daha heyecanlı bir destanıdır **KONAK**. Osman Gazi bu destanın bir mihrak noktasıdır; fakat elbette yalnız değildir yarattığı bu kutlu destanda. Çevresinde Kara Mürseller, Saru Yatular, Samsa Çavuşlar, Akça Kocalar, Gündüz Beyler, Konur Alplar, Turgut Alplar gibi som ülkücü yiğitler vardır. Bunlar son büyük Türk devletinin maddesini karıp, harcını koyup, temellerini atarlarken öte yandan o maddeye, harca ve temele müba-

rek bir ruh nefheden din—ilim—tarikat zümresi vardır. Yesevi tarikatının son şeyhi tarafından yetiştirilip Anadolu'ya salınan Kumral Dede —ki yazarın cidden büyük bir ustalıkla ifadelendirdiği bir tiptir—, Şeyh Edebali, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Barak Baba, Taptuk Emre, Geyikli Baba, Kaygusuz Abdal, Abdal Musa, Karaca Ahmet bu zümrenin belli başlı temsilcileridir.

KİLİT'ten **KONAK**'a kadar —birbirini izleyen ve tamamlayan bu dört romana— genel bir açıdan bakıldığı zaman ortaya, yine genel olarak, şöyle bir sonuç çıkar: **KİLİT**'te Alparslan ne salt kılıçlı kalkanlı bir alp tipi, ne de kitaplara kapanmış bir mistiktir. O kılıçla kalemin bir terkibidir. Daha da öteye giderek şunu söyleyebiliriz: Alparslan, kılıcını bir çeşit kalemin emrine veren bir liderdir. Eserde bütün şartlar Bizans'ın varlığında kokuşmuş bir düzeni yıkmak çabasına koyulan Alparslan'la ayarlıdır. Öte yandan, Selçukluların ülkülerine ulaşmasında zamanlarının medreselerinin olumlu rolü de **KİLİT**'te başarılı bir şekilde belirtilmiştir. Bu üzerinde durulacak bir noktadır; özellikle son yüzyıllarda pek horlanan «**medrese zihniyeti**» telkininin üzerinde biraz durulması gerektiğini de işaret etmiş olur. Gerçek şudur ki, Türklerdeki aşiret ahlakının yıkılıp, devlet düzeninin ve fikrinin doğmasında medreselerin çok önemli rolleri olmuştur. Yine bu medreselerle onların arınmış karakterdeki mensupları düşman ülkelerdeki düşman inançlarını kökünden söküp atmaya çalışırken, aynı zamanda fethedilmiş ülkelerdeki milli ruhun ve dinamizmin gelişmesini hazırlarlar. Milletin maddi varlığını iman ve inançla yoğurarak bu varlığa gerekli manayı da katarlar.

Tarihi romanlarda olduğu gibi gerçek olan, bazı kahramanların putlaştırılmayıp, belli oranda ikinci planlara itildi-

ğidir. Yani milletin kaderini değiştiren devlet kurma mücadelesi gibi çok geniş kapsamlı bir çabada her şey, her şeref veya sorumluluk tek bir kahramanın sırtında değildir. Daha başka bir deyimle her kahramanın rolü, olayların boyutları içinde anlam ve değer kazanmaktadır. Bu tarihi roman yazarlarının güç başarabilecekleri bir konudur ve Mustafa Necati Sepetçioğlu bu konuda tam bir başarıya ulaşmıştır.

Türklerin doğudan batıya alanlarındaki tahrik gücünde elbette cihangirlik emeli de mevcuttur. Ancak bu emelde —gelmiş geçmiş birçok cihangirler ve cihangirliklerde olduğu gibi— yavan ve gayri insani bir düzenin ve hâkimiyet hırsının izleri yoktur. Tam tersine insanları ve toplumları iyiye, güzele, refaha ulaştırmak isteyen bir aksiyon gayreti göze çarpar. Bu da fertlerin kendi egoizmalarının üstüne çıkabilmeleri ile mümkündür. Yazar «ANAHTAR»'da Türk tarihinin bu gerçekçi tezini maharetle ifade etmiştir.

Milliyetçilik, aynı zamanda, gerçek insancılıkla mümkündür. Milleti salt ırki bir birlik olarak gören düşünce —bir bakıma— bu eserde, hem de çok güzel bir şekilde yerilmiştir. İnsanı rengi için, fizik yapısı için ve daha bunlara benzer dış özellikleri yönünden hor hakir gören bir anlayış elbette insanlık dışıdır, ilim dışıdır. Oysa bu anlayış çağlar boyu, bilhassa son çağlarda insanlığın başına türlü felaketler getirmiştir. Bir inançla beslenmeyen, gerçek bir inançla yoğrulmayan, gerçek bir iman ve ülkünün emrine verilmeyen ırki yapının hiç bir değeri olmayacağını yazar, eserinde son derece inandırıcı olarak belirtir. Bunu küçük bir örnekle burada da göstermek mümkündür.

Çavuldur boyunun Selçuklulardan ayrı olmadığını söyleyen Ersagun Bey'e, Çaka inanmaz gibi görünür. Ersagun Bey Çaka'yı inandırmak için ispata girişir: «Neyse unut. Çavuldur'la Selçuklunun bir farkı yoktur. Bana inanmaz

mısın? İnanmazsan getir bıçağını, damarlarımızı keselim. Bak iki kan bir değil mi?» der.

Hemen ilave etmeliyiz ki Çaka'nın Ersagun Bey'e cevabı da yabana atılmayacak kadar güzeldir:

«Bir şey diyeceğim ama kızacaksın yine hay Ersagun Beyim. Şu atların da damarlarını delsek bizimkine benzer kan çıkar. Atlara da Selçuklu mu diyeceğiz?»

ANAHTAR'daki dil, anlatım ve üslup güzelliği ve seçkinliği, yine **KİLİT**'teki gibi, ancak biraz daha oluşup biraz daha güzelleşerek ve tatlılaşarak devam edip gider. Değerli fakat değeri gereğince bilinmemiş şairlerimizden Emin Bülend'in ünlü bir beyiti vardır:

"*Garbın cebitı-i zalimi, affetmedim seni;*
Türk'üm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi."

der. Şurası bir gerçektir ki garbın bu zalim cebini bin yıldan bu yana Türklere ve Türklüğe gerçekten düşmandır. Son Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal savaşlarında da böyle olduğu gibi, hele şu içinde bulunduğumuz son yıllarda ve aylarda bile hala böyledir.

Bunu böylece kaydettikten sonra, **KAP**I'nın genel tezine gelebiliriz. Eğer yanılmıyorsak Kapı romanının genel tezi, Doğu-Batı çekişmesi, daha doğrusu Türk İslam doğusuyla Batı'nın mücadelesidir.

Dünya tarihine göz attığımız zaman bütün çatışmaların —son yılların ekonomik şartları hariç— farklı inançlar ve onların temsilcisi durumunda bulunan milletler arasında geçtiğini görürüz. Bundan dolayıdır ki farklı kültür ve inançlara mensup bulunan Türk milleti ile Batılının sık sık çatışmış olması olağandır. Çatışma bin yıldır devam etmiştir; bundan böyle de devam edeceğe benzemektedir.

İşte **KAPI**'da, Bizans'ın şahsında kokuşmuş ve gerçek-

ten insanlık dışı düzenlerin çökertilişi ile Türk—Batı kavgasının tezi geliştirilmiştir. Yazar bu gerçeği eserinin bütününde işledikten başka, şu ifadeyle de ortaya koyar:

Haçlı seferlerinin sona ereceğini söyleyen Ersagun Bey'e Sultan Kılıç Arslan şöyle cevap verir:

«Sanmam Ersagun Bey, sanmam. Bu selin sonu var daha. Bugün bitti desek bile yine sonu var. On kere bin yıl sonra da olsa yine gelecekler. Malazgirt'i unutamazlar; Anadolu'yu ellerinden çıkarışlarını unutamazlar. Ne zaman batımızdan bir ordu gelse bil ki Malazgirt'in öcü için geliyor...»

KAPI bir tarih romanı, bir olay romanı olduğu kadar — belki bundan daha da çok— bir fikir ve tahlil romanıdır. Avrupalı ile Türk'ün uzun mücadelesinin dinamiğini, ülkü ve inanç farklılıklarını ve hareket tarzlarını eserinde hem bir tarih tenkitçisi hem de bir mütefekkir olarak enine boyuna işler. Tükenmiş bir Bizans karşısında çağ ötelerine kadar uzayan bir imanın taşıyıcısı, enerji dolu Türk milleti vardır. Bütün mesele inanç noktalarında toplanır. İnsanlık anlayışını terk etmiş, yitirmiş olan milletlerle, tam insancıl bir inanca sahip bulunan milletler arasındaki tezat KAPI'da çok ustaca aydınlatılır. KAPI'nın bir özelliği de şudur:

Eseri okuduktan sonra kültürümüzün ve medeniyetimizin bugünkü duraklamasının sebebini daha iyi anlayabiliriz. Aslında bu duraklamanın sebebi, onun çağdışı oluşundan ileri gelmemiştir. Ehliyetsiz ellerde ve kabiliyetsiz ellerde kaldığı için duraklamıştır. KAPI, şunu belirtmek de ister ki devlet, insanların çağlar boyu uğraşmaları sonucu bulabildikleri, toplum idaresindeki en ideal ve en demokratik bir güç ve örgüttür. Yazar böyle bir devlet görüşü üzerinde özellikle durmuştur.

Ersagun Bey'in Çaka'ya devlet konusunda söylediği şu sözler ne kadar düşündürücüdür:

«Böyle devlet olmaz, böyle devlet kurulmaz. Kurulsa da devamlı olmaz! Halkalar sımsıkı birbirine bağlanmazsa en baş halkadan en son halkaya kadar aynı fikri düşünmez, aynı fikir için endişelenmezse, her halka bir yana çekerse zincir ne işe yarar?»

Şurası bir gerçektir ki, genellikle bütün batı kilisesi ve özellikle Yunan kilisesi yüzyıllardır, ayrıca son yüz elli yıldan bu yana din kadar ve belki dinden çok devletin milletin hizmetinde olmuş, onlara büyük yararlar sağlamıştır. O halde din müessesesi —kim ne derse desin— her zaman aktif bir müessesedir. KAPI'da bu temaya da yine temas edilmiş ve üzerinde durulmuştur. Din adamlarının yapıcı çalışmaları oluşan ve gelişen bu genç devlet üzerinde yol gösterici ve destekleyici bir karakter taşır. Sultan Kılıç Arslan bile zamanının aydın —samimi dindar, fakat yobaz değil— din adamları tarafından en demokratik ölçüler içinde tenkit edilir. Romanın pek canlı kişilerinden biri olan Karakurt Hafız, bir cuma vaazında, Allah'a inanmayan ve şamanist bir inancı devam ettiren bir hükümdar için şöyle konuşabilmektedir:

«Kılıç Arslan Süleyman Şahımın oğludur, amenna. Ama atalarının ruhunu et, kemik, kan yığını sanır da tekkede pişen lokmadan yedirmezse, yarın haçlarına bağlanıp gelecek selin önünde elini uzatıp sarılacak dal da bulamaz, başını vuracak taş da.»

Dede Korkut'un o güzelim anlatış havası KAPI'da da —asla taklit olarak değil— tatlı bir evrimleşme içinde devam eder. Mesela şu motifle Deli Dumrul'un Azrail'e karşı çıkışı arasında aydınlık bir bağlantı kurulabilir:

«Sen neye benziyorsun biliyor musun? Deli cinli yiğitlere. Azrail'in karşısına çıkmış meydan okuyorsun. Ya ben senin Azrail'in isem? Ya şimdi bir güvercin, ardından da bir alıcı kuş kılığına girip can evine pençe atarsam?»

KONAK, şimdilik —şimdilik diyoruz; çünkü arzu ve kanaatimize göre bu dizi henüz tamamlanmamıştır ve tamamlanmalıdır— dört ciltlik dizinin son eseridir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi KONAK'ta, Anadolu'da yüzyıllardır engin bir iman ve planla sürdürülen gerçek birliğinin kurulması ve bir daha dağılmamak üzere perçinleşmesinin hikâyesi anlatılmaktadır. Osman Gazi'nin çevresinde halkalanan bir avuç kahramanla bir avuç ülkücü derviş bu perçinleme işinin mücahitleridir. Gerçi hırs ve entrika daha önceki ciltlerde de göze çarpmaktadır ama KONAK'ta bu konu zaman zaman daha belirgin sahneler halinde kendini gösterir. Bunun da iki sebebi vardır. Biri, din ve millet düşmanları ile artık pek yüz yüze ve pek iç içe bulunulması. İkincisi de dar bir bölgedeki birbirine çok karmaşık ve çok rekabetlerin verdiği sancılardır. Bütün bunlara genel bir ad olarak «**Osmanlı devletinin doğum sancıları**» diyebiliriz. Öteki ilk üç romanında nispeten daha dıştan kavramlı ve yine nispeten daha objektif olan yazar KONAK'ta ister istemez biraz daha içten kavramlı ve biraz daha sübjektif olmak mecburiyetini duymuş veya olayların ifadesi kendisine böyle bir yön çizdirmiş olmalıdır. Başka bir deyimle Anadolu fethi ve Türk birliğini bir devlet bünyesinde gerçekleştirme görevini yüklenen Türklerin bu tarihi fonksiyonları eskilerden günümüze doğru daha yakın çağlara doğru yürüdükçe, uzaklardan daha az net seçilen çehreler her yakınlaşmada daha net görünmeye başladıkça romanın yazarı ruhunda daha bir derin ürperti, daha bir sancı heyecan duymaktadır. Bu sonuç zaman zaman biraz olumsuz, zaman zaman

da çok olumlu etkiler şeklinde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nda kendisini göstermektedir.

KİLİT, ANAHTAR ve KAPI'da —ne kadar canlı olurlarsa olsunlar ve ne kadar güçlü tasvir edilirlerse edilsinler— tipleri ve karakterleri çoğu vakit tarihin biraz sisli puslu havası içinde gördüğümüz halde KONAK'taki tiplerin ve kahramanların hemen hepsini çok daha yanımızda, karşımızda ve içimizde hissedebiliyoruz. Bunda yazarın tasvir ve tahlilde gittikçe daha güçlenmesinin rolü olduğu kadar, yüreğindeki milli tarih anlayışının gittikçe daha bir artık heyecana ve vecde yönelişinin de payı olsa gerektir.

«Aşk olmayınca meşk olmaz.» diyenler çok doğru söylemişler. Mustafa Necati Sepetçioğlu, aşkını meşke dönüştürmekte ve bu aşkı, onu bilmeyenlere daha yakından tanıtmakta cidden başarılı bir adım atmıştır. Daha önceki üç romanı okuyanlar din ve Tanrı anlayışı konusunda, millet ve milliyet anlayışı konusunda, o üç romanla bu sonuncusu olan KONAK arasında bazı zıt ifadeler görebilirler.

Mesela KİLİT'te Ersagun Bey: «... İnanmazsan getir bıçağını damarlarımızı keselim. Bak iki kan bir mi değil mi?» der.

KONAK'ta Aybüken Ebe: «Yarın büyüyecek bu oğlan; babadan gelen köleliği ağır basacak; anadan gelen Çerkezliği, Çerkez'in o hırsız inadı, o kini, o bencilliği, o merhametsizliği babanın köleliğine ağa olacak.» ve benzeri sözler söyler. Yine Aybüken Ebe'nin: «Ebeyim ben. Doğum sırasında Tanrı benim ellerimdedir. Görüyor musun şu parmaklarımı: Tanrı doğum sırasında işte bu parmaklarımdadır.» sözleriyle romanın ölmez tipi Kumral Dede'nin: «Selamünaleyküm ya bu vaktin sahibi.» dedikten sonraları: «Tanrı zamanın sahibidir. Vakit zamanın parçasıdır. Bütüne

Tanrı, parçaya parça sahip olur.» yollu ifadeleri belki bazı okuyucuları irkiltebilir. Ne var ki Ertuğrul'un ölüm anındaki şu sözleri de yüreklere su serpebilir: «Tanrım yanıltmadı. Tanrım doğru yolda olduğumu gösterdi. Bırakın beni artık Hayme. Dursun Fakih'i çağırın; Kur'an okumak vaktidir.»

Din ve milliyet ile birlikte zaman zaman ikinci plandaki daha başka konulardaki çelişkili ifadelerle, yine zaman zaman bazı olayların birbirlerine bağlanışlarındaki kopuk gibi görünen durumlar, bir bakıma Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun ufak tefek eksikliklerini gösterirken —o kanaatteyiz ki— bir bakıma da gerek roman anlayışındaki, gerek tarihi roman anlayışındaki yeniliğini ve güçlüğünü gösterir. Bütün mesele okuyucunun da her zaman yazarın seviyesine ulaşıp ulaşamayacağıdır. Müslüman Türk'ün devlet kurma ve medeniyet dünyasında çok layık olduğu yerini alma çabası, dizideki dört romanın da ana kanavasıdır. Ancak bu ideali öteki ilk üçünden daha sıcak ve daha sancı olarak yansıtan elbette ki KONAK'tır. Ertuğrul Bey'in dar imkânlar içerisinde hazırladığı devlet olma ortamı ve bu yönde Osman Bey'e verdiği öğütler, Müslüman Türk'ün bu kutsal idealini, çok başarılı olarak çizen yazar; KONAK'ta edebi ve tarihi roman yazarlığı yanında gerçek bir (moeurs) romancılığı payesine de ulaşmıştır. Bu onun en seçkin taraflarından birini teşkil etmektedir.

Kelimelerini alabildiğine halktan, cümlelerini alabildiğine geleneksel ve tarihi sentaksımızdan alarak hiç yapmacıksız ve aynı zamanda çok samimi bir dilin ve üslubun sahibi bulunan Mustafa Necati Sepetçioğlu'nu —öteki yöndeki büyük gerçek başarılarının yanında— bu bakımdan da kutlamak isteriz. KİLİT — ANAHTAR — KAPI — KONAK dörtlüsü çağdaş edebi Türk nesrine yepyeni ve tertemiz bir hava getirmiş bulunmaktadır.

Her geçen zamanla bu romanlar Türk edebiyatında hak etmiş olduğu yerleri, daha çok alacaklar ve daha çok milletin malı olacaklardır.

SEPETÇİOĞLU'NUN ROMANLARI

Yılmaz GÜRBÜZ

«Bu yazı Ortadoğu Gazetesinde yayımlanmıştır.»

Türk çocuğuna Türkçe düşünme şuuru verebilmek için milliyetçi Türk ediplerinin eserlerini okutmalıyız. Türkçeyi canlı şekilde öğretmek ve düşünce ufuklarını açmak için seçkin parçalar yanında edebiyatımızın tarihle yoğrulmuş eserlerini de bütünüyle tanıtmalıyız.

Tarih, Türkçe, edebiyat ve sosyal bilgiler derslerindeki kuru bilgiyi manalandıracak, değerlendirecek; hayata bağlayacak ve bunları diğer dersler gibi sıradan ve sırf bir ders olduğu için okutulduğunu zanneden öğrencinin bu yanlış psikolojisini düzeltecek, ona bu derslerin milli hayatın canlı birer parçası olduğunu öğretecek milli romanlar, milli eserlerdir. Öğrenci bu edebi eserlerle diline, tarihine, örf ve âdetine mevzuun akıcılığı ve çekiciliği ile sevgi ile bağlanacaktır.

Türk yazarlarının güzel Türkçe ile yazılmış milli eserleri ile öğrencinin kendi lisanına, kendi milletine ve şahsına güveni artacak düşünce ve hayal ufku da müspet yönde genişleyecektir. Öğrenci ve genç kadar diğer bütün insanlara da örnek hayatı, ideal insanı hayatın manasını, mazi istikbal bağı içinde cemiyete karşı vazifesini sanat endişesi kadar milli düşünce kaygısını da taşıyan eserler gösterecektir.

Öğrenci gibi okuyucu da öğüt ve yüksek ülkülerin nutuk ve ders havası içinde verilmesini değil; içinde millet, insan ve vatan gibi ulvi aşkların kendi farkında olmadan

yöneltilmesini, yükseltilmesini istemektedir. Böylece o edebiyatçının eserinde kendini bulacak eser kahramanlarıyla yaşayacaktır. Ortaokulda üç yıllık bir sosyal bilgiler öğreniminin tam olarak veremediği milli tarih şuurunu bir **BOZKURTLAR** romanı bir lahzada verebilmektedir. Böylesine güzel canlı Türk dili ve Türk kültürüyle yoğrulmuş romanlar genci milli ülküye, milli tarihe hassasiyetle bağlamaktadır. 1960'tan beri öğrencilerime Türk insanını, Türk milletini yaşatan; örnek Türk idealine örnek Türk insanına ulaştıran Kür Şadları, Alparslanları, Necatileri. Orhanları Atsız'ın, Şapolyo'nun, Safa'nın romanlarıyla öğretiyordum.

Her şubat ve yaz tatilinde verilen roman ödevleriyle sene içinde öğretilen bilgilerin milli şuur ve muhakemeyle roman cazibesi içinde verilmesinin daha sonraki sınıflarda öğrencinin gelişmesi bakımından çok müessir olduğunu gördüm. Ama öğrenciye tavsiye edilecek edebi, milli, tarihi romanlar mahduttu; vazifeler Ö. Seyfettin, A. H. Müftüoğlu, N. Atsız ve P. Safa gibi değişmeyen isimleri tekrar etmeye başladı. Cengiz Dağcı ve Tarık Buğra'nın da bulunduğu bu seçkin Türk edebiyatı kervanına 1971'den sonra büyük ve sıcak bir nefesle M. N. Sepetçioğlu da katıldı.

KİLİT'i Selçuklular konusunu öğretirken haftada bir saat okutmaya başladım. Öğrencilerin tarihe ilgisi konuya tecessüsü daha çok arttı. Muhtelif sınıflarda roman kahramanlarının eserin en güzel yerlerinin konuşmaların tahlillerin, tasvirlerin ayrı ayrı üzerinde durduk. Türkçe ile tarihi beraber öğreniyorduk. İkisi birleşmiş hayat olmuştu; öğrencilerimle birlikte hepimiz birer roman kahramanı olmuş Türklük aşkı ile bilenerek Anadolu'nun fethine başlamıştık. KİLİT'i, **ANAHTAR, KAPI, KONAK** takip etti.

Şimdi bu büyük eserlerin sonuncusunu beklemeden edebiyatımıza yeni bir üslup yeni bir hava getiren bu kıymetli eserleri yeniden okuyorum. Düşüncelerimde belki öğrencilerimin vermiş olduğu ev vazifelerindeki tenkitlerin tesiri olacaktır. Zaten en samimi münekkit okuyucu değil mi?

Diğer neviler gibi roman da edebi ve edebi olmayan diye tasnif edilir. Gazetelerde neşredilen birçok tarihi roman vardır. Fakat bunların çoğunun hiç bir edebi kıymeti yoktur. Günlük aktüalite gibi takip edilir, okuyucuyu sadece oyalar, hoş vakit geçirtir. Edebiyatımıza da millet hayatımıza da hiç bir müspet tesiri yoktur.

Bizde edebi endişe ile ilk tarihi romanı Namık Kemal yazmıştır. Daha sonra konusu tarihten alınmış birçok romanlar yazılmıştır. Fakat bunlardan sadece birinin, Nihal Atsız'ın eserleri gerek edebiyatımız ve gerekse gençlik üzerinde müessir olmuş, tarihe edebi bir şekilde hayat vermiştir. Onda hareket hâkimdir. Buğulu tarihimizin derinliklerindeki milli mücadeleyi melal içinde hayalleştirerek anlatır.

Atsız'ın romantik üslubu M. N. Sepetçioğlu'nda zaman zaman katı bir hakikatçiliğe bürünür. Sepetçioğlu Türkiye'nin doğuşunu hazırlayan bir tarih bölümünü romanlaştırmaktadır. O, dünün unutulmuş, toprak olmuş insanını ve cemiyetini değil, dünden bugüne, ölürken hala yaşıyan, topraklaşırken şimdi gözümüzün önünde uyanan vatan parçasının insanlarını canlandırıyor. 900—1000 yıl önceki Türklerin ruh ve inancını, üslubunu, edasını şahsiyetini hala içimizde duyamıyorsak millet olmadan bahsedemeyiz. Sepetçioğlu bu duyguyu, milletin devamlılığı, ölmezliği fikrini romanlarında canlandırmaktadır.

Sepetçioğlu'nun romanlarında şimdi Anadolu'nun dört bir yanında yaşayan insanların bu toprakları nasıl aldığını, nasıl yerleştiğini, yurt edindiğini, nasıl hem toprakla hem de düşmanla mücadele ederek bir devlet kurduğunu görürüz. Tarihi romanı romantizmden kurtarıp hakikatin, hayatın içinde yoğurmasını bilen yazar kahramanlarını bugünkü cemiyetimizin içinden seçmiş, onlara tarih içinde birer rol vererek sahneye çıkarmıştır. Bugün aramızda olmayan erenleri, imanlı rehber insanları ise ustalıkla yaşatmıştır. Romancı içimizden birini alıp roman sahnesine çıkarırken onun oynadığı roldeki tarihi şahsiyetin hususiyetlerine meziyetlerine ve roman içindeki vazifelerine azami itinayı göstermiştir. Onun dört eserinde aynı karakteri aynı vazifeyi ifa eden devam ettiren başka isimlerde kahramanlar görürüz. KİLİT'in Sarı Hoca'sı ANAHTAR'da KAPI'da İltutmuş, Küpeli Hafız'ı da Ersagun olur. KONAK'ta bunların yerini Kumral Dedeler, Edebaliler, Dursun Fakihler alır. Bu eserlerde Alparslan, Kılıçarslan, Ertuğrul Gazi, Osman Bey etten kemikten insanlar olarak aramıza girmekte, çevrelerindeki insanların zaafları, ihanetleri, çekememezlikleri, kibirleri, ihtirasları içinde Türk devletinin ezeli ve ebedi varlık mücadelesini vermektedirler. Bu bitmeyen dünya kavgasında büyük şahsiyetler kadar lalettayin insanların da büyük rolleri vardır ve Sepetçioğlu'nun romanlarında bunlar vazifeleri nispetinde başarıyla temsil ettirilmiştir. Sepetçioğlu'nun romanlarında milletimizin asıl felsefesi, devletimizin temel müesseseleri, doğuş, kendini buluş ve kuvvetleniş sebeplerimiz cilt cilt tarihten, tarih felsefesinden süzülmüş canlı bir hayat olmuştur.

Sepetçioğlu da her büyük romancı gibi önce mütefekkirdir. O da eserleri ve eserlerinin anlattığı ruh gibi kıraç

bir bozkıra düşen tohumdan hayat bulmuştur; uzun ve ciddi bir gayretin çilenin milli tahsilin meyvesidir. Her bakımdan 150 yıldır kökümüzden koparılmak istenmemize büyük bir dirayet, celadet ve milli şuurla karşı koymuş milliyetçi devlet adamlarının, yazarların, profesörlerin tarihçilerin fikirleri Sepetçioğlu'nun romanlarında hayat bulmuştur. Ülkü müşterektir. Gökalplerin, Safaların M. Türbanların, Danişmentlerin, Osman Turanların ilmi, edebi ve felsefi çalışmaları meyvesini verecek bir Türk Felsefesi tarih, devlet, millet, roman ve hayat görüşüyle doktrinleşecektir. Sepetçioğlu'nun eserlerini böyle ulvi bir gayenin başlangıçlarından biri ve en önemli rüknü olarak görmekteyim. Romancımız Türk tarih felsefesini, Türkiye'nin hayatını ve kültürünü romanlaştırmanın mukaddes bir vazife olduğunu idrak etmiş fakat bu sevabı kazanırken milli mesuliyet şuuru içindeki edibe büyük bir tarihi vebalin de yüklendiğini unutmamıştır.

Sepetçioğlu milli ve tarihi bakımlardan olduğu kadar sanat açısından da edebiyatımıza büyük bir güç ve incelik getirmiştir. Onun romanlarının kuruluşunda gösterdiği ustalığı cıvıl cıvıl yeni deyişleri Selçuklu havası içinde renkli bir üslupla kullanışında görürüz. Sepetçioğlu yetiştiği Anadolu bölgesinin ağzını konuşma edasını kahramanlarına vermekte çok başarılıdır. Yazar dokuz yüz yıl önceki Selçuklu Türkçesinin hususiyetlerini roman akışı içinde birer motifle hatırlatmağa çalışmış, bu çığırdaki bir denemenin katı tarihi dilinden sıyrılmıştır. Buna rağmen bazı kelimeleri sık sık kullanmak istemesi, gayri ihtiyari okuyucuyu romanın akışından dil meselesine çekiyor. Mesela öğsek, ınçkınmak, ikircik, yalabuklanma, ivecen kelimeleri Türkiye'de umumiyet kazanmamıştır. Şüphesiz romancı dili zenginleştirir ve ona yeni kelimeler, deyişler hatta kavramlar kazandırma gayre-

ti içinde olacaktır; lüzum görülürse tarihi olay zamanındaki yaşayan fakat bugün ölmüş birkaç kelimeye can verecektir fakat bunun ölçüsünü herhalde taşırmamalıdır.

Sepetçioğlu'nun kelimeleri kendine has bir kullanışı vardır. Mesela (Konak, s. 81); «Yıllar yılı alışık olduğu hiç yadırgamadığı bir at sırtı, kaba etlerinin altında yekindi, bir su akışında ama dörtnala, düşüşü aksamalı oldu, topallamadı.» cümlesinde gibi edatını kullanmamak için ismin de halinden istifade etmektedir.

Konuşmaları eski Anadolu ve Rumeli Türkçesiyle verme gayretindeki yazarın dilimize yeni girmiş bazı kelimeleri kahramanlarının ağzında iğreti kalıyor, yadırganıyor (misal: Konak, s. 36 «daniska» kelimesi.) Şüphesiz romancının dünyası kadar bu evi yaparken seçtiği kelimelere de karışamayız. Fakat okuyucu ile yazar arasında devamlı bir temas olduğuna göre edebiyatçı sanatıyla kendine bağladığı cemiyetin değer ve kelimelerine bağlıdır. Bu milli bağı çok iyi idrak etmiş olan Sepetçioğlu'nun romanlarında yaşayan dil hâkimdir.

Tarihi romanda hareket daha fazla olması icap ederken, tahlil ve tasvir hacmi Sepetçioğlu'nun eserlerinde olay anlatışından daha çok yer tutmaktadır. Bu zaman zaman tezli romanın zaruri bir icabı ve mütefekkir romancının da fikren rahatladığı bir melce oluyor.

Dört romanda da tasvirler renkli, tahliller yerinde ve kuvvetlidir. Bazen konuşmalar tiyatro gibi uzar gider. Bu hal atalarımızın «az konuş çok iş yap» düsturuna ve meziyetine aykırı görünür. Ama biz milliyetçilerin her sanat eseriyle okuyucuya halka söylemek istediğimiz, anlatmamız şart olan birçok hususlar var.

Mütefekkir romancı, cemiyetine aşkla bağlı yazar bun-

ları bir vesileyle muhakkak izah etmek ister.

Romancının anlatacağı bazı olayları fikirleri roman kahramanlarının diline bırakmak büyük maharet ister. Aksi halde okuyucuyu sıkar. Eserin gerilimi akışı kesilir. Okuyucuyu devamlı meraklı tutmak, tecessüsünü bir sonraki cilde bırakmak edebi eseri gazetelerdeki tefrika romancılığına düşürüp düşürmeyeceği çok eskiden beri tartışma yapılan bir mevzudur.

Kısa zamanda yaşayan üç büyük romancımız arasına giren, hatta ele aldığı milli tarihin milli felsefeyi izah edilmemiş sahasında en kıymetli eserler vermeğe başlayan Sepetçioğlu'nun Türkiye'nin kuruluşunu anlatan romanlarından sonra münferit bütünlüğü olan romanlarını beklemekteyiz.

Orhun Abidelerinde canlandırılan Türk'ün ebedi ruhu, büyük davası, ibretli dersi Alparslanları yetiştirmiş, bu büyük ülkü bize Orta Asya'dakilerden daha büyük devletler vermiştir. Aynı asil ruhla dolu yeni edebi eserlerimiz de gençlerimizin hayal ufuklarında böyle büyük meyveler verecektir.

M. N. Sepetçioğlu'nun romanları, ilk nazarda basit fakat düşündükçe manasının hikmetinin derinliği anlaşılan «Ey Türk titre ve kendine dön.» emrinin her yeni eserle daha da şiirleşip büyüyecek, dimağlarımızda durmadan yankılar yapacak destanlaşmış şeklidir.

KİLİT, ANAHTAR, KAPI, KONAK, bu yurdun ne büyük güçlükler ve mücadelelerle karış karış Türkleştirildiğinin, Türk'ün kapalı denizden açık denizlere doğru çıkış ve ebediyen müstakil yaşayacağı yurdunu seçişindeki, kısaca Türkiye devletinin felsefesinin romanlarıdır. Her öğretmen öğrencilerine, her anne baba çocuklarına bu büyük eserleri okumalı okutmalıdır.

Üçler Yediler Kırklar

M. Necati Sepetçioğlu

Orhan Bey, neden olduğu belirsiz bir ikinciliklenmede baktı oğluna. Süleyman Bey o sıra heyecanlanmış, Urumeli kıyılarını, Urumeli kıyılarına geçit verecek yeri, seçtiği iki kişinin geçiğini hayalliyordu, düşlü bakışlarını babasına çevirmişti. Babasının ikinciklenmesini ilkin pek farkedememişti: «Sık sık gider, bir yer vardır, Temaşalık demiş bizimkiler adına sık sık gider otururum oraya. Bizden nice bin yıl önce, belki daha önce kimbilir, o Temaşalık yerinde bizden başkalarının yaşadığına, oturup gezdiğini düşünürüm. Bıraktıkları surlar, taş yapı yıkıntıları şunlar bunlar sus pus olmuş halleriyle canımı sıkar. Canlanıverseler diye düşünürüm. Bu sefer çevremde kaynaşmalar hissederim; o zaman Urumeli'nin karşı kıyılarına akar gider gönlüm.»

DÜNKİ TÜRKİYE

ISBN 978-975-371-005-3

kitapyurdu.com